

91
361

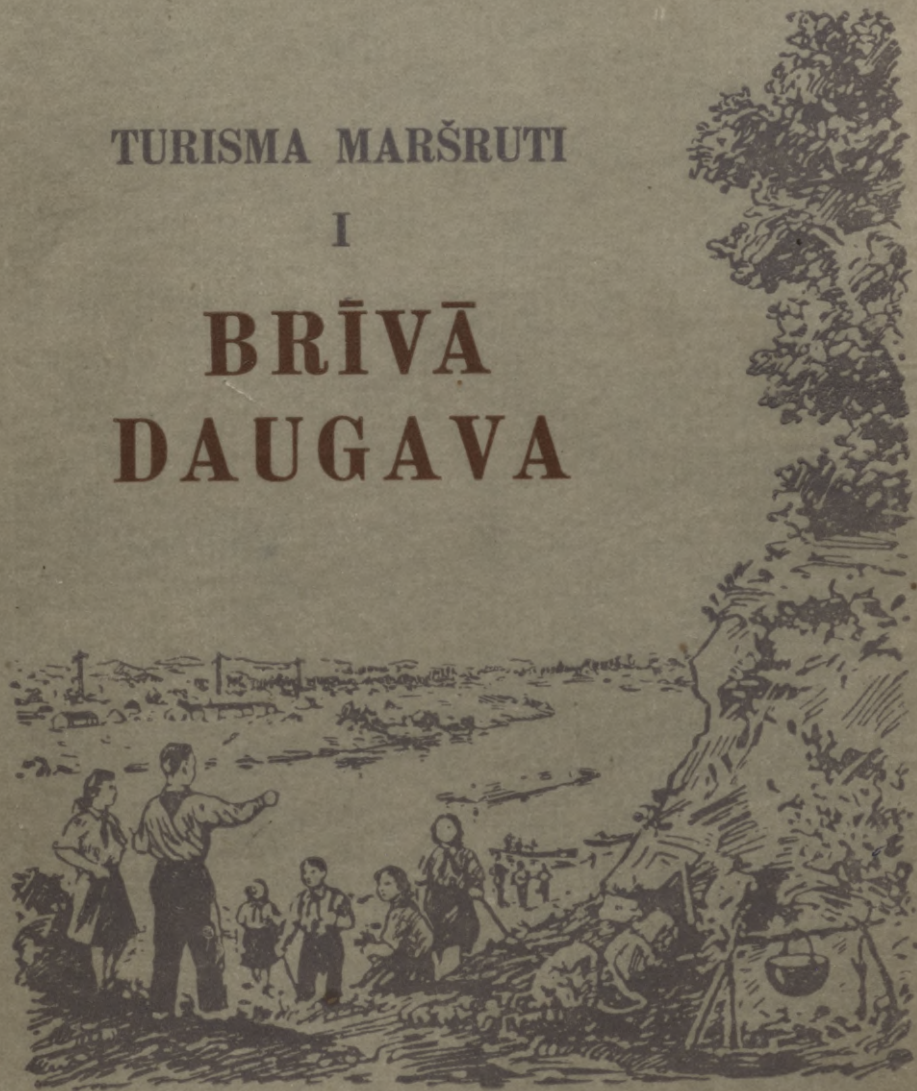
LATVIJAS PSR IZGLĪTĪBAS MINISTRIJAS
REPUBLICANISKĀ
BĒRNU EKSKURSIJU UN TURISMA STACIJA

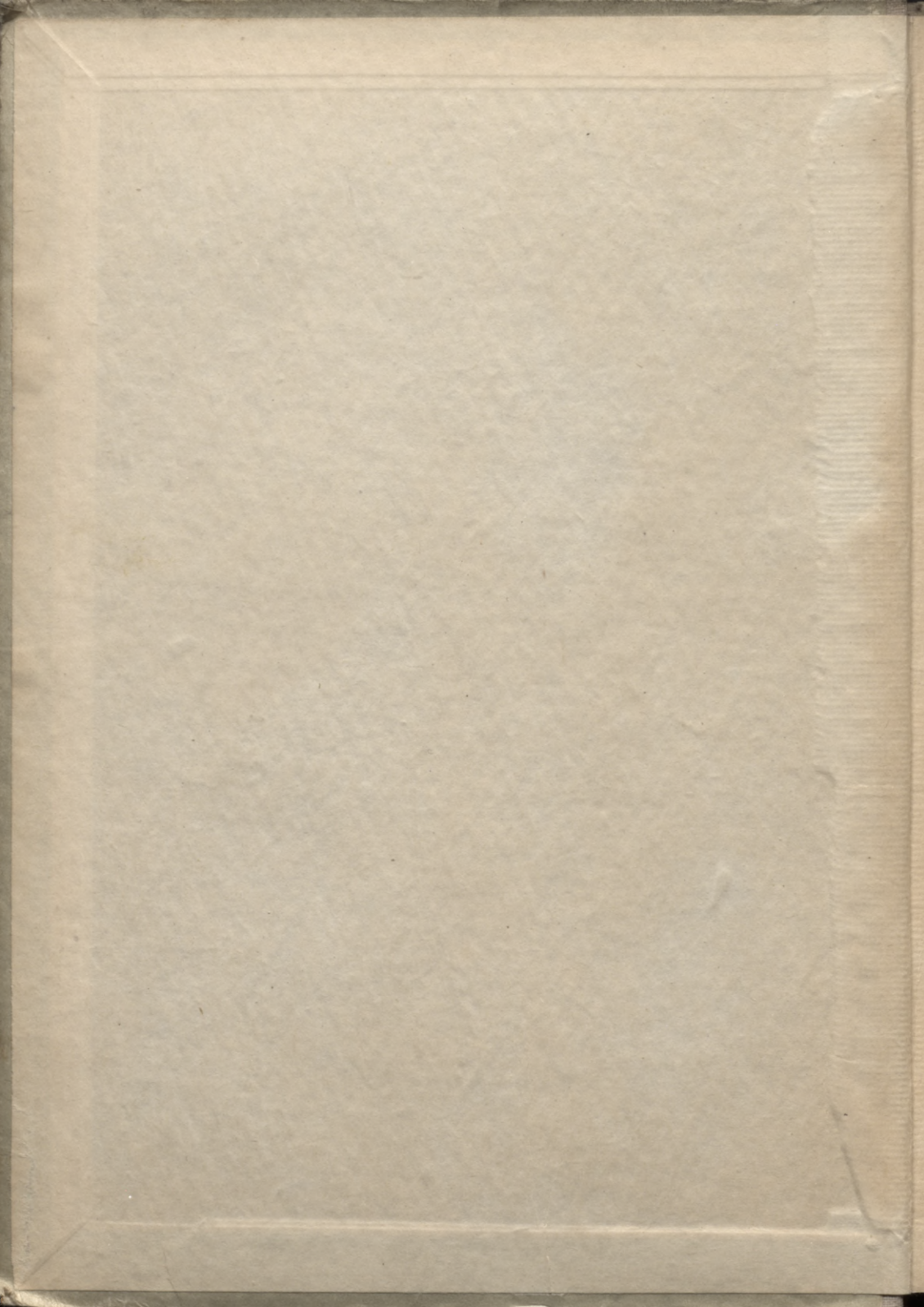

TURISMA MARŠRUTI

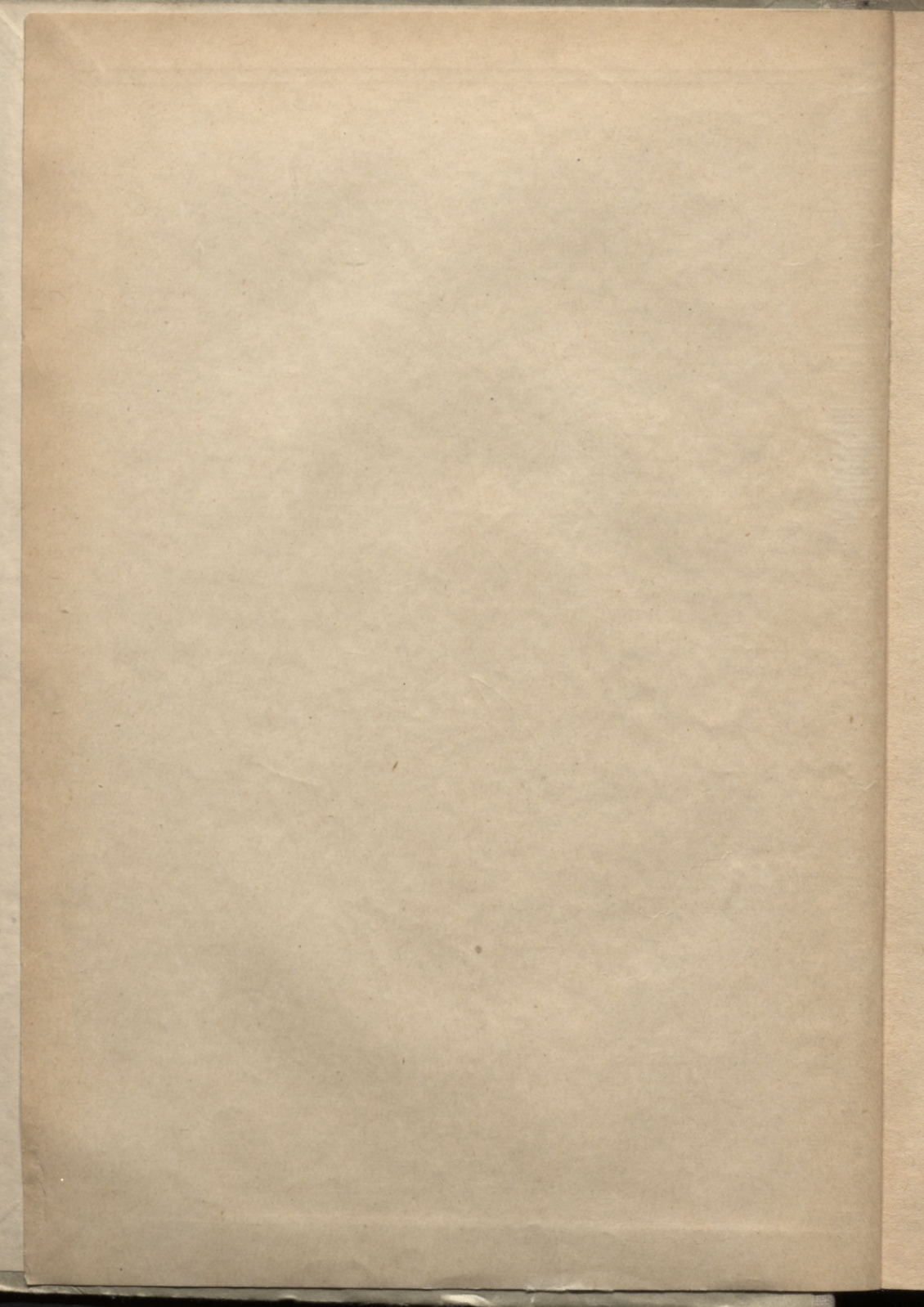
I

BRĪVĀ
DAUGAVA

THE
UNIVERSITY OF CHICAGO
PRESS

L.

LATVIJAS PSR IZGLĪTĪBAS MINISTRIJAS
REPUBLIKANISKĀ BĒRNU EKSKURSIJU UN TURISMA STACIJA

91

361

TURISMA MARŠRUTI

I

BRĪVĀ DAUGAVA

Rediģējis
E. ŽIGURS

RIGĀ 1957

Parb. 64.

Latv. PSR Valsts Bibliotēka
Inv. 89-9.446

1 lp. 0309092197

Туристские маршруты
I
СВОБОДНАЯ ДАУГАВА

На латышском языке

Literārā redaktore E. Gžibovska
Techniskais redaktors R. Oškāja
Schemas zīmējis A. Sēja

V. Sakara, J. Strautnieka, S. Cimermaņa, J. Rudāja, K. Auziņa u. c. foto
Korektors E. Stāls

Nodota salikšanai 1956. g. 17. oktobrī. Parakstīta iespiešanai 1957. g. 14. janvārī.
Papīra formāts 60×84 1/16. 23 iesp. loksnes. Mētiens 3000 eksemplāri. JT 04238.
Tipografijas pasūt. Nr. 3894. Iespiesta Izdevniecību un poligrāfiskās rūpniecības
Galvenās pārvaldes 8. tipografijā Rīgā, Dzirnavu ielā 113

Bezmaksas izdevums

Отпечатано в типографии № 8 Латглавиздата, г. Рига, ул. Дзирнаву 113

*Daugaviņa, Daugaviņa,
Ar daiļumu slavējies!*

J. Rainis

PRIEKŠVārds

Sakarā ar turisma straujo attīstību pēdējos gados mūsu republikā, il sevišķi skolu jaunatnes vidū, arvien nozīmīgāks kļūst jautājums par turisma maršrutiem. Par to, kur ceļot, ko vērot, interesējas gan skolotāji, skolēni, gan visi tie, kas organizē ekskursijas un turisma pārgājienus. Taču turisma maršrutu apraksti mūsu republikā pēc Lielā Tēvijas kara tikpat kā nav publicēti. Latvijas valsts izdevniecība ir izdevusi P. Rumaņa «Turisms» un R. Vētras «Sigulda», un tas arī ir gandrīz viss. Ar to, protams, nevaram samierināties.

Lai likvidētu turisma maršrutu aprakstu trūkumu skolās, Izglītības ministrijas Republikaniskā bērnu ekskursiju un turisma stacija saskaņā ar LPSR izglītības ministra V. Samsona 1956. gada 30. oktobra 206. pavēli no 1956. līdz 1958. gadam izdos turisma maršrutus pa visiem Latvijas PSR rajoniem.

Lai visus republikas pakļautības pilsētu un rajonu maršrutus varētu sakopot atsevišķos krājumos pēc vienojošām pazīmēm, ievērojot mūsu republikas iekšējo ūdensceļu lielo nozīmi, maršrutu krājumu sastādīšanā esam vadījušies pēc LPSR upju baseiniem sašaurinātā vai paplašinātā mērogā, atkarībā no rajonu ģeogrāfiskā novietojuma. Visu rajonu turisma maršruti tiks apkopoti piecos krājumos, kurus izdosim ar nosaukumiem:

1. «Brīvā Daugava»,
2. «Kur plūst Lielupe»,
3. «Kur Gauja šalc»,
4. «Ventas krastos»,
5. «Zilo ezeru zemē».

Turisma maršrutu II krājums aptvers Jelgavas pilsētu, Bauskas, Auces, Jelgavas, Dobeles un Tukuma rajonus; III krājums — Ergļu, Madonas, Gulbenes, Alūksnes, Smiltenes, Valkas, Rūjienas, Valmieras, Limbažu, Cēsu un Siguldas rajonus; IV krājums — Liepājas un Ventspils pilsētas, Priekules, Liepājas, Skrundas, Saldus, Aizputes, Kuldīgas, Kandavas, Talsu un Ventspils rajonus un V krājums — Rēzeknes pilsētu un Dagdas, Preiļu, Maltas, Zilupes, Ludzas, Rēzeknes, Viļānu, Kārsavas, Balvu un Abrenes rajonus.

Izglītības ministrijas Republikaniskā bērnu ekskursiju un turisma stacija apzinās, cik liels, svarīgs un nozīmīgs ir visu republikas rajonu turisma maršrutu izdošanas uzdevums. To realizēt stacijai vienai, tās niecīgā darbinieku skaita dēļ, protams, nav pa spēkam. Tāpēc maršrutu sastādīšanas darbā jāiesaistās plašam aktīvam — visu rajonu labākajiem ģeografijas, vēstures, dabas zinību, literatūras un citu priekšmetu skolotājiem rajonu atbildīgo ekskursiju, turisma un novadpētniecības darba organizatoru vadībā. Ka tikai tā var gūt labus rezultātus, liecina Jēkabpils, Aknīstes, Daugavpils un citu rajonu pieredze, kuru maršrutu apraksti ievietoti šajā krājumā. Skolotāju līdzdalība turisma maršrutu sastādīšanā sekmējusi ģeografijas, vēstures, dabas zinību un citu priekšmetu mācību programmu izpildi. Skolās, kur darbojas šie skolotāji, padziļinājies viņu vadīto mācību stundu zinātniskais līmenis.

Publicējot turisma maršrutu krājumu «Brīvā Daugava», izsakām pateicību Jēkabpils, Aknīstes, Daugavpils un Baldones rajonu Tautas izglītības nodaļu vadītājiem un šo rajonu atbildīgajiem ekskursiju, turisma un novadpētniecības darba organizatoriem par aktīvo atsaucību maršrutu sastādīšanā. Nepiedodami nolaidīgi rīkojušies, diemžēl, Daugavpils pilsētas, Krāslavas un Livānu rajonu Tautas izglītības nodaļu vadītāji un skolu inspektori, kas septiņu mēnešu laikā nevarēja nodot publicēšanai par savu rajonu nevienu maršrutu. Ļoti nepilnīgus materialus par savu rajonu iesūtīja arī Rīgas, Jaunjelgavas, Ogres, Ilūkstes un dažu citu rajonu Tautas izglītības nodaļas, tādējādi nedodot iespēju

sava un citu rajonu skolām saņemt par attiecīgo rajonu pēc iespējas plašākas ziņas. Trūkums šo rajonu maršrutos esam centušies novērst, izmantojot citu rajonu autoru rakstus. Tāpat krājumā ievietojām arī atsevišķu skolu jauno novadpētnieku materialus, ko skolēni guvuši 1955./56. mācību gadā, piedaloties konkursā «Izpēti dzimto novadu». Tādi ir Ķemeru septiņgadīgās skolas, Kokneses vidusskolas un Daugavpils pionieru nama turistu pulciņa dalībnieku darbi. Šie materiāli liecina par nepieciešamību ikvienai skolai, kas to vēl nav veikusi, uzskaitīt savā mikrorajonā esošos turisma un novadpētniecības objektus, sniegtot par tiem pārbaudītas ziņas un aprakstus.

Lai turisma maršrutu turpmākie krājumi būtu pēc iespējas pilnīgāki, lūdzam visas skolas, mācību iestādes, FK un SK, arodorganizācijas, turisma sekcijas un pulciņus, kā arī atsevišķas personas iesūtīt Republikaniskajai bērnu ekskursiju un turisma stacijai (Rīgā, Vaļņu ielā 2, 80. istabā) savas atsauksmes, ierosinājumus un kritiskas piezīmes par maršrutu krājumu «Brīvā Daugava», konkrēti norādot tajā kļūdas un nepilnības. Tāpat interesentus lūdzam mums iesniegt maršrutus un to aprakstus turpmākajiem krājumiem. Jo lielāka būs lasītāju atsaucība un piedalīšanās, jo pilnvērtīgākus būs iespējams izveidot turpmākos krājumus, jo plašākas ziņas par savu dzimto zemi iegūs visas republikas skolas. Bet tas ir nepieciešams, lai visām skolēnu ekskursijām un turisma pārgājieniem dotu pareizu, pētniecisku ievirzi un dziļāku saturu, lai ieaudzinātu jauniešos Dzimtenes mīlestību, padomju patriotismu, tautu draudzības jūtas, lai pilnveidotu un uzlabotu mācību un audzināšanas darbu.

«Tas slikti ars, tas slikti lauku sēs,
Kas nemīl brūno, smaržojošo vagu,
Un arī Dņepras krāces nemīlēs
Tas, kas vēl nemīl savu Staburagu.»

pareizi saka jaunais dzejnieks Ojars Vācietis dzejolī «Tev, mana zeme».

Ceram, ka turisma maršrutu krājums «Brīvā Daugava» palīdzēs vēl vairāk iemīļot Padomju Latviju, dos jaunu slīmulu ekskursiju un turisma darba tālākai izvēršanai visās

republikas skolās un ka padziļināsies skolu, bērnu un pionieru namu, pionieru nometņu, kulturas namu un arodbiedrību klubu jauno turistu — novadpētnieku pulciņu nodarbību saturs.

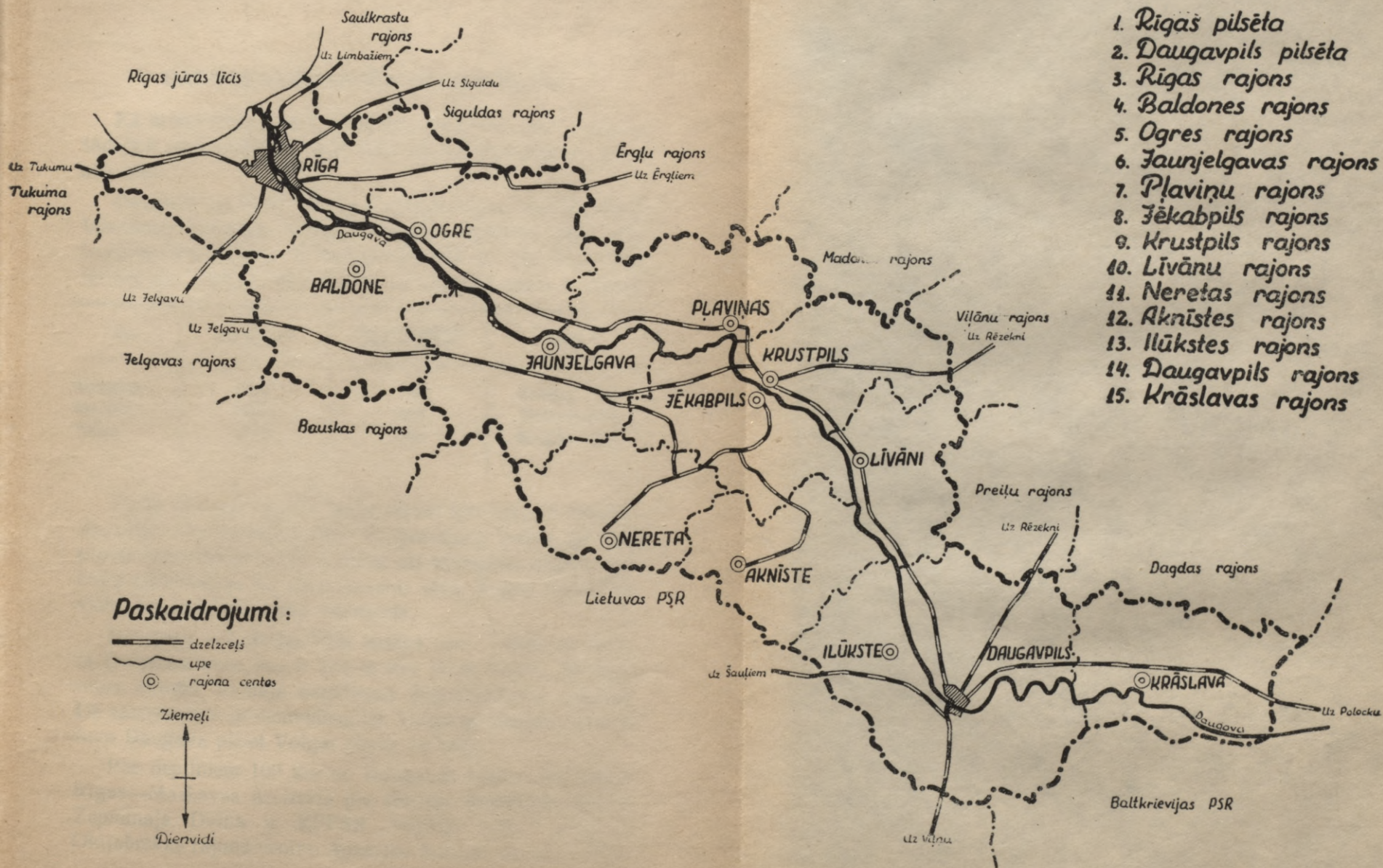
Lai «Brīvās Daugavas» turisma maršruti sniedz īstu atbalstu visiem skolotājiem, skolēniem un pārējiem šī darba veicējiem jaunās paaudzes vispusīgā, pilnvērtīgā veidošanā ar saistošu turisma pārgājienu, ekskursiju un novadpētniecības palīdzību!

E. ŽIGURS,

Latvijas PSR Izglītības ministrijas
Republikaniskās bērnu ekskursiju
un turisma stacijas direktors.

Rīgā, 1956. gada oktobrī.

Turisma maršrutu krājumā „BRĪVĀ DAUGAVA” ietilpst:

1. Rīgas pilsēta
2. Daugavpils pilsēta
3. Rīgas rajons
4. Baldones rajons
5. Ogres rajons
6. Jaunjelgavas rajons
7. Plavīņu rajons
8. Jēkabpils rajons
9. Krustpils rajons
10. Līvānu rajons
11. Neretas rajons
12. Aknīstes rajons
13. Ilūkstes rajons
14. Daugavpils rajons
15. Krāslavas rajons

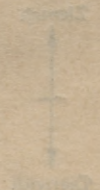
Jurisano roraruhi kripumä

... ..
... ..
... ..
... ..

Paskidrimini

... ..
... ..
... ..

DAUGAVA ĢEOGRAFIŠKĀ SKATIJUMĀ

Kā krievi Volgu, tā latvieši Daugavu sauc par māmuļu, tādējādi pasvītrojot šo upju lielo nozīmi abu brālīgo tautu attīstībā.

Daugava un Volga sākas Austrumeiropas jeb Krievijas līdzenuma rietumos esošajā Valdaja augstienē. Šeit savu tecējumu bez Volgas un Daugavas iesāk arī Ukrainas PSR lielākā upe Dņepra. Nozīmīgākā no šīm trim upēm ir Volga:

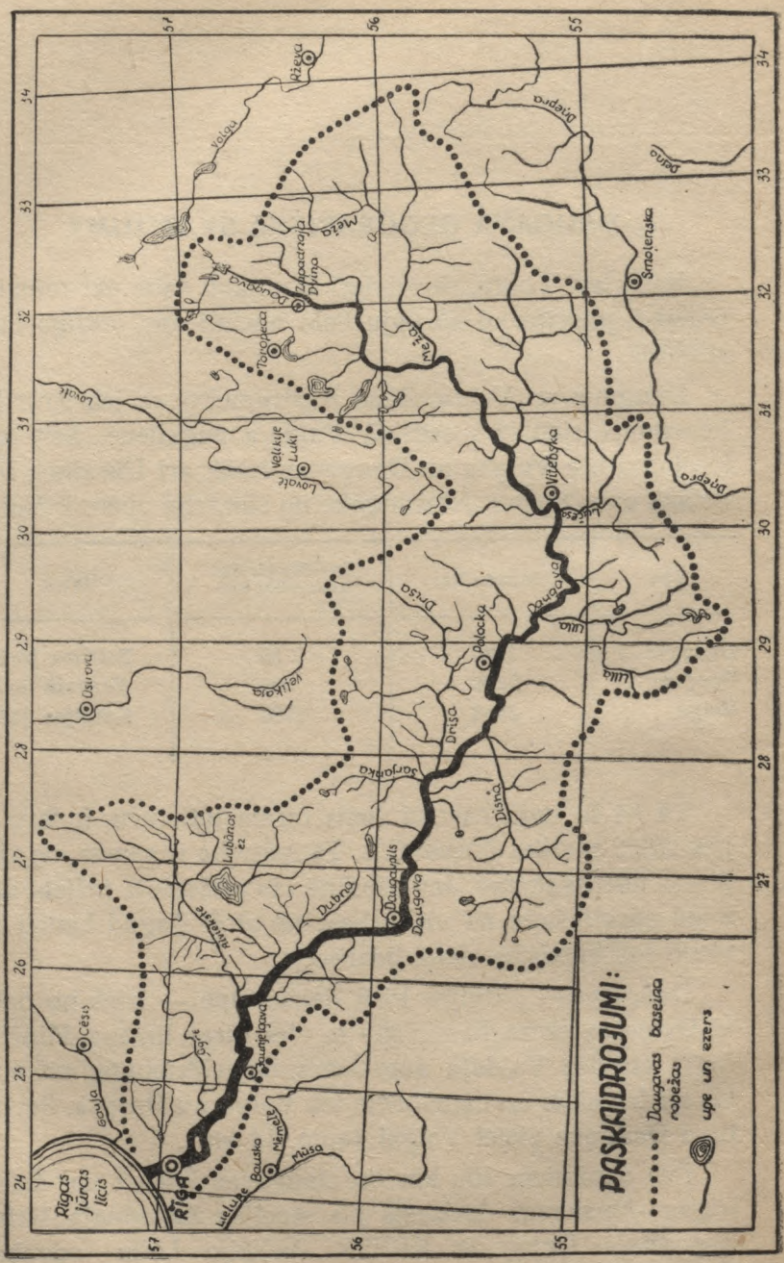
Upe	Garums km	Baseina platība tūkstošos km ²	Ietek
Daugava . . .	1020	85	Baltijas jūrā
Dņepra . . .	2285	503	Melnajā jūrā
Volga . . .	3688	1380	Kaspijas jūrā

Tā kā šo upju baseini viens otram ļoti tuvu, ir izveidojies stipri savijies ūdens tīkls. Tā īpatnība ir zemas, ne visai platas ūdensšķirtnes. Jau senatnē tās atviegloja nelielu upes kuģu pārvilkšanu no viena baseina otrā. Tagad kanāli apvieno šos baseinus vienā ūdensceļā.

Daugava — Latvijas PSR lielākā upe — iztek no nelielā Dviņecas ezera, kas ir 220 m virs jūras līmeņa. Minētais ezers atrodas Valdaja augstienes dienvidrietumu nokalnē. Uz austrumiem un dienvidiem tek Volga un Dņepra. Sevišķi tuvu Daugava pieiet Volgai (apm. 14 km).

Pēc nepilniem 100 km no Daugavas izteces upi šķērso Rīgas—Maskavas dzelzceļš pie stacijas **Zapadnaja Dvina**. Zapadnaja Dvina ir KPFSR Veļikije Luku apgabala Ūktjabrskas rajona centrs. Apkārtne šeit ļoti mežaina, tāpēc

DAUGAVAS BASEINS

labi attīstīta mežu un kokapstrādājošā rūpniecība. Pilsētā atrodas standartmāju kombināts, linapstrādāšanas rūpnīca. 1952. gadā uzcelta vidusskola, kinoteātris, klubs. Rajonā plaši kultivē tehniskās kultūras — linus un kartupeļus. Attīstīta piensaimniecība. Šeit Daugava met asu likumu, tā ka dzelzceļš to šķērso divas reizes. Upes platums apmēram 15 metri.

Tajā pašā virzienā no Valdaja augstienes plūst arī pirmās lielākās Daugavas pietekas — Toropa no labās un Meža no kreisās puses.

Pie Veližas pilsētas Daugava šķērso nelielo Demidovas zemieni. Šeit daudz purvu.

Pēc apmēram 25 km no Veližas Daugava plūst caur Baltkrievijas PSR teritoriju.

Pa Padomju Baltkrieviju

Kā Baltkrievijas PSR, tā pārējā teritorijā, caur kuru tek Daugava, spilgti novērojamas kādreizējā leduslaikmeta pēdas: gala morenas — pauguru rindas, kas izveidojās ledāja malās no sanestām šķembām, smiltīm, māla un laukakmeņiem, daudzie dažāda lieluma un formas ezeri, kūstošā ledus izrautās upes un strauti, no Skandināvijas un Somijas apgabaliem atnestie laukakmeņi. Gala morenu grēdas ir saraustītas, bieži sastopams kēmu reljefs ar smilšainiem pauguriem. «Baltijas reljefā atspoguļojas arī zemes garozas nevienmērīgās vertikālās kustības, kas izveidojušas divas paaugstinātas meridionalas zonas, starp kurām un kuru malās ir gareniskas depresijas. Paaugstinātajās joslās vislabāk attīstījies pauguraina morenu ģeogrāfiskā ainava ar daudziem maziem ezeriem. Depresiju zonās, ledājam uzvirzoties un atkāpjoties, izveidojās lielas ledāja mēles, un šos ledāja mēļu baseinus vēlāk aizņēma lieli ezeri, tos pārklāja jūra vai arī tie pārvērtās plakanās, pārpurvotās zemienēs».¹

¹ B. Dobriņins, PSRS fiziskā ģeografija, LVI, 1951., 63. lpp.

Zem virsējām sanesām atrodas senie cietie kristaliskie un nogulu ieži, kas vairākās vietās atsedzas arī Daugavas krastos. Šajās vietās upē bieži izveidojušās krāces un krāšņi dabas skati.

Baltkrievijas teritorijā Daugava ieplūst samērā zemā vietā (augstums virs jūras līmeņa 136 metri). Apkārtņē daudz purvu. Suražas tuvumā Daugava uzņem divas prāvākas pietekas: Usvjaču no labās un Kaspļu no kreisās puses. Daugavas labajā krastā stiepjas Neveles-Gorodovskas augstiene (augstākais punkts atrodas 264 m virs jūras līmeņa) un kreisajā krastā — Oršas-Vitebskas augstiene (augstākais punkts 294 m virs jūras līmeņa).

So augstieņu vidū atrodas **Vitebska** — apgabala centrs, veca vēsturiska pilsēta, Baltkrievijas PSR lielākais tekstilrūpniecības centrs. Pilsētas tuvumā ir māls un augšdevona dolomiti ar zilā māla (glūdas) iegulumiem un labi uzglābātiem pārakmeņojumiem.

Padomju varas laikā Vitebska izaugusi par lielu BPSR rūpniecības un kulturas centru. Tajā daudz lielu uzņēmumu: Kirova vārdā nosauktā darbgaldu rūpnīca, Klaras Cetkinas vārdā nosauktā trikotažas fabrika, apavu fabrika «Progress» u. c. Pilsētā ir 4 augstākās mācību iestādes, 14 tehnikumi, 39 skolas, teātri un kino.

Līdz Lielajai Oktobra socialistiskajai revolūcijai Vitebska bija neliela provinces pilsēta, bez elektrības, kanalizācijas, ar nebruģētām ielām. Te darbojās 1896. gadā krievu-beļģu akciju sabiedrības ierīkotais tramvajs, kas padomju varas laikā stipri pagarināts.

Tagad pilsēta elektrificēta, tajā ierīkota kanalizācija, ielas asfaltētas, iekārtots ūdensvads. Pilsētu šķērso Rīgas—Smolenskas un Neveles—Oršas dzelzceļš un vairākas auto maģistrales.

Pa Daugavu noris dzīva pasažieru un preču satiksme. No apgabala centriem pa ūdensceļu Vitebskā ievēd kaļķus, kokmateriālus, lauksaimniecības produktus u. c., izved rūpniecības preces, sāli, miltus utt. Pāravadāto kravu daudzums un pasažieru skaits arvien pieaug.

Šajā piecgadē Vitebskā uz Daugavas pabeigs celt lielu HES. Šīs hidroelektrostacijas celtniecība ietilpst projektētajā HES kaskadē uz Daugavas, kuras nolūks apgādāt ar elektroenerģiju Baltkrievijas, Latvijas un Lietuvas PSR dažādās saimniecības nozares. Spēkstaciju celtniecība paplašinās kuģniecību pa Daugavu un sekmēs Daugavas un Dņepras baseinu ekonomisko apvienošanu.

Baltkrievijas PSR teritorijā Daugava tek apmēram 350 km garumā. Pēc Dņepras tā ir otra lielākā upe Baltkrievijā. Visu laiku tā plūst pa Polockas zemieni. Bez jau minētajām pietekām Daugavā no labās puses ieplūst Obola, Polota, Drisa un Sarjanka, bet no kreisās puses — Lučesa, Ulla, Ušača, Disna un nelielā Druika Latvijas PSR pierobežā.

Ulla savā augštecē ļoti tuvu pieiet Dņepras labā krasta pietekai Berezīnai. Ullu ar Berezīnu saista tā sauktais Berezīnas kanals, kas iet caur vairākiem ezeriem un upītēm. Lai nokļūtu pa ūdensceļu no Ullas līdz Berezīnai, jāveic šāds samērā garš ceļojums: Ullas augštecē pie Lepelas pilsētas jāšķērso tāda paša nosaukuma ezers, jābrauc augšup pa Essu, Berešču līdz Bereščā ezeram, tad pa Berezīnas kanālu līdz Plauna ezeram, ko Sergučas kanals savieno ar Berezīnu. No šejienes sākas ērtais ūdensceļš pa Berezīnu un Dņepru līdz Melnajai jūrai. Berezīnas kanāla sistēma tika izveidota ap 1804. gadu, lai labāk varētu izmantot Berezīnas un Ullas mežu masīvus. Šim kanālam tagad vairs nav gandrīz nekādas nozīmes.

Otra lielākā pilsēta pie Daugavas Baltkrievijā ir **Polocka**. Tā ir rajona centrs, viena no vecākajām Baltkrievijas pilsētām. Polockā izveidoti kokapstrādāšanas, metalapstrādāšanas, šūšanas u. c. uzņēmumi.

Citi lielāki apdzīvoti punkti pie Daugavas Baltkrievijas teritorijā ir Bešenkoviči, Ulla, Disna, Drisa un Druja. Apdzīvotību veicinājis tas, ka Daugava šeit dažos posmos ir kuģojama.

Daugavas baseina platība ārpus Latvijas PSR ir apmēram 59.000 km² ar 33 pietekām, no kurām garākā Meža (256 km).

Daugava Latvijas PSR teritorijā

Mūsu lielākās upes Daugavas garums Latvijas teritorijā ir 361 km, baseina platība apmēram 26.000 km². Garāka par Daugavu Latvijas teritorijā ir otra mūsu lielākā upe — Gauja (461 km). Visas Latvijas upes ietek Baltijas jūrā. Upes, sevišķi nelielās, ir ļoti likumainas. Upju likumi — meandras, veido gleznainus skatus. Ar ūdeņiem upes visbagātākas pavasaros — aprīlī, kad nokūst sniegs. Ūdens vidējā gada temperatūra Daugavā augstāka par vidējo gaisa temperatūru. Maksimumu (apm. 20°C) ūdens temperatūra Daugavā sasniedz jūlijā. Ledus sega Daugavā saglabājas apmēram 130 dienas. Pie Baltkrievijas PSR robežas Daugavas ūdens līmenis ir apm. 100 m virs jūras līmeņa.

Caur Latvijas PSR teritoriju Daugava sāk plūst pie Kašķkauču ciema upes labajā krastā, kas atrodas Krāslavas rajonā. Šeit Daugavā no labās puses ietek nelielā Rosicas un no kreisās — Mericas un Vjatas upīte.

Pēc 12 km ir Piedruja — pirmais lielākais apdzīvotais punkts pie Daugavas Latvijas PSR teritorijā. Pretī Piedrujai Daugavas kreisajā krastā atrodas Baltkrievijas ciems Druja.

No Piedrujas līdz Daugavpilij

Šajā posmā upe tek pa senleju. Sevišķi krāšņi skati ir Krāslavas apkārtnē. Daugavas labajam krastam pievirzās Latgales augstiene, bet kreisajam krastam — Lietuvas PSR Augštaitijas augstienes ziemeļaustrumu daļa.

Senleja labi izveidota un norobežota senām krastu kraujām. Daugava šē met vairāk nekā desmit lielus likumus. Tajos vērojama liela krastu sānu erozija, kaut gan kritums uz 1 km te ir tikai ap 0,16 m un arī straumes ātrums nav liels. Sānu eroziju veicina krastu rupjais irdenais materials, kas sastāv no grants un oļiem. Tas radies no senlejas nogulām, kā arī no tā, ka Daugava plūst caur gala morenas joslas pauguriem, kam ir grantains un smilšains sastāvs. Tas labi redzams leņpus Krāslavas.

Vietām krastu nobrukumus veicina arī avoti, kas nāk no devona mālu slāņu virsējās kārtas.

Daudzās vietās Daugavas gultnē un krastos sakrājušies oļu lauki un lieli akmeņi, ko ūdens nespēj aizvelt. Tie traucē plostošanu un rada nelielas krāces.

Pie Ķaplavas un Daugavpils ir slokšņu māls. Tas vietām pārklāts ar morenas kārtu.

Labajā krastā starp Piedruju un Daugavpili Daugavā iepļūst vairākas nelielas pietekas — Indrica, Skaista, Krāslavas upīte un Bukupe. Garākā no tām ir Indrica (50 km); tā iztek no tāda paša nosaukuma ezera, kas atrodas uz austrumiem no krāšņajiem Dridzu un Sivera ezeriem. Visas šīs upes Daugavas tuvumā izveidojušas dziļas gravas.

Kreisajā krastā lielākā pieteka ir Laucesa ar pietekām Ķumpaci un Pakrāci. Laucesa ietek Daugavā Daugavpils (bij. Grīvas) teritorijā.

Posmā Piedruja-Daugavpils Daugavas apkaimē — Krāslavas, Ilūkstes un Daugavpils rajonos — daudz skaistu, gleznainu ezeru, kas saista turistu un ekskursantu uzmanību.

Pie Daugavpils senlejas ziemeļu krasts pamazām pāriet viegli viļņainā pamatmorenā, kas pārklājusies jaunākām smilšu kārtām. Senlejas dienvidus krasti turpretim labi izceļas.

Šī posma vidū Daugavas labajā krastā atrodas **Krāslava** — rajona centrs, viena no skaistākajām Latgales pilsētām, sena apdzīvota vieta. Krāslavas pilsētas apkārtnē ir ļoti gleznaina. Te Daugava, apejot Latgales ezeru augstienes dienvidu nogāzi, veido vairākus lokus. Pilsēta izveidojusies pie t. s. Krāslavas loka, kur upe met likumu uz ziemeļiem. Lielākā pilsētas daļa atrodas Daugavas pirmās terases — senlejas dibenā. Daļa pilsētas ēku uzcelta arī uz Daugavas senkrasta, kas vietām paceļas 30—40 m virs upes līmeņa. Šī krasta stāvajās nogāzēs aug lapu koki un krūmāji, vietām redzamas kailas zemes nobrukumu vietas. Daugavas senlejas krastā atsedzas galvenokārt akmeņains māls ar grants un smilts piejaukumu. Visinteresantākā iežu sastāva un izcelšanās ziņā ir nobrukuma krauja nepilnu km

rietumos no pilsētas robežas. Šeit stāvā krasta nobrukuma virspusē redzams akmeņains morenu māls, bet nobrukuma apakšdaļā pamatieži — baltas devona smiltis ar pelēka bezakmeņu māla ieslāņojumiem. Šīs smiltis izmanto stikla rūpniecībā — pa Daugavu nogādā uz Līvānu stikla rūpnīcu. Daugavas gultnes krastos pilsētas rietumu daļā daudz akmeņu, kurus palu laikā izskalojuši ūdeņi. Dažreiz palu ūdeņi applūšina pilsētas daļu. Augstais senlejas krasts pilsētas centralajā daļā sadalīts atsevišķos pauguros, jo šeit Daugavā ietek upītes, kā arī te redzam senas, tagad sausas senlejas pieteku gultnes, piemēram, starp 1. vidusskolu un katoļu baznīcu.

Sakarā ar stipri nelīdzeno virsmu (ap 40 m) Krāslavā ir diezgan krāsas mikroklimata svārstības. Novērots, ka ziemas aukstajās dienās pie 1. vidusskolas, kas atrodas augstā vietā, temperatūra ir par 3°—4° zemāka nekā tajā pašā laikā pilsētas zemākajās vietās. Salīdzinot ar republikas rietumu rajoniem, temperatūra izmainās pat līdz 10°.

Krāslavu un tai pretī Daugavas kreisajā krastā atrodošos Priedaini darbaļaudis sevišķi iemīļojuši gan labā klimata, gan ainavu krāšņuma dēļ. Vasarā atvaļinājuma laikā te atpūšas ap 1000 maskaviešu un leņingradiešu.

Daugava pie Krāslavas ir 100—300 m plata. Smilšainajos krastos ir labas peldvietas. Upes krasti kreisajā pusē smilšaini, apauguši priežu mežiem, labajā krastā daudz lapu koku.

Ceļā uz 1,5 km attālo Zirgu ezeru, ko krāslavieši iecienījuši kā atpūtas un pastaigas vietu, plāvā atrodas sēravots, kur pastāvīgi no zemes dziļumiem izplūst dzidrs, auksts, mineralsāļiem bagāts ūdens.

Padomju varas laikā attīstās pilsētas saimnieciskā dzīve. Krāslavas rajona rūpkombinatam ir atslēdznieku, galdnieku, šuvēju, kalēju darbnīcas, terpentīna fabrika, dzirnavas un divas ķieģeļu fabrikas. Artelis «Kraslavskij remesļņņik» ražo skapjus, galdus, gultas, dīvanus utt. Pienotava gadā ražo apm. 80 t sviesta. Zivju audzētava «Krāslava» dod Daugavai un apkārtnes ezeriem miljoniem zivju mazuļu. Pilsētas tuvumā atrodas MTS, kā arī lina fabrika, kas

apstrādā apkārtējo rajonu kolchozu linšķiedras. Pilsētas perspektīvajā plānā paredzēts uzcelt tiltu pāri Daugavai.

Apmēram 240 km no Rīgas atrodas Latvijas PSR trešā lielākā pilsēta — republikas austrumu rajonu saimnieciskais un kultūras centrs — **Daugavpils**. Daugavpils ir arī svarīgs transporta mezgls. Te krustojas dzelzceļa līnijas Rīga—Orla un Ļeņingrada—Viļņa—Varšava, tāpat Ļeņingradas—Viļņas šoseja un citas satiksmes maģistrales.

Daugavpils rūpniecības vadošā nozare ir mašīnbūvniecība. Darbojas motovelokēžu, lokomotīvu un vagonu remonta, elektroinstrumentu, skrošu u. c. rūpnīcas, kam ir Vissavienības nozīme. Pilsētā ir arī autoremontu rūpnīca, linu un mēbeļu fabrikas un vairāki lieli pārtikas rūpniecības uzņēmumi. Pēckara gados ierīkots tramvajs, uzcelta stacija u. c. ēkas. Daugavpilī darbojas pedagoģiskais institūts, marksisma-ļeņinisma vakara universitāte, dzelzceļu transporta tehnikums, daudzas skolas, plašs kultūras nams, dramatisks teātris.

Uz dienvidiem no Daugavpils, pie Drisvātu ezera, tur, kur saiet kopā trīs brālīgo republiku — Latvijas, Lietuvas un Baltkrievijas — robežas, Baltkrievijas PSR teritorijā 1953. gada 19. jūlijā nodeva ekspluatācijā starprepublikānisko HES ar nosaukumu «Tautu draudzība». HES dod elektrisko strāvu apkārtējiem triju republiku kolchoziem.

No Daugavpils līdz Pļaviņām

No Daugavpils Daugava pagriežas uz ziemeļrietumiem un mierīgi plūst pa lēzenu ieplaku (Lubānas līdzenuma turpinājumu), kur saglabājušies ledāju ūdeņu nogulumi. Sākumā straumes ātrums mazs, bet, tuvojoties Pļaviņām, tas palielinās. Krasti samērā lēzeni, tos noslēdz 4—5 metrus augsta terase.

Pie Jersikas Daugavā jau redzami pirmie vidusdevona dolomītu atsegumi. Te ir arī pirmās dolomītu krāces, garākā no tām Priedulājs (garums 3 km) — augšpus Aiviekstes ietekas Daugavā. Vidusdevona dolomīti turpinās līdz Krust-

pilij, no kurienes līdz Aiviekstes ietekai sastopami galvenokārt augšdevona dolomiti.

Šajā posmā Daugavā ir vairākas **salas**, piemēram, Ābeļu sala pie Jēkabpils. Tās cēlušās, vai nu upei veidojot zarojumus un attekas, vai arī tai atdalot no sauszemes kādu zemes gabalu.

Daugavas baseinā ir daudz **purvu**. Visvairāk to ir upes labajā pusē, sevišķi Lubānas ezera, Aiviekstes, Neretas un Dubnas upes baseinos. Daugavas kreisajā pusē purvu nav daudz, visvairāk to ir Susejas baseinā. Purvus plaši izmantot kūrda iegūšanai, piemēram, pie Livāniem, Krustpils u. c.

Šajā posmā Daugavai ir vairākas pietekas, no labās puses — Līksna, Dubna, Nereta, Aiviekste; no kreisās — Ilūkste ar Dvieti, Eglaine un Mazā Suseja.

Ilūkstes upe izceļas Lietuvas PSR no Latvijas pierobežā esošā Ilūkstes ezera, kas atrodas 140 m virs jūras līmeņa. Tās garums 36 km, bet kritums samērā liels — 54 m. Upes vidustecē ir senleja, pa kuru iet Daugavpils—Šauļu dzelzceļš. 2 km no ietekas Daugavā Ilūkste savienojas ar Dvieti, kas sākas Ilūkstes—Bebrenes gala morenas joslā (upes garums līdz satekai 34,5 km).

Eglaine tek pa Aknīstes rajona mežainajiem apgabaliem. Tās garums 36 km, kritums 30 m.

Mazā Suseja plūst pa Aknīstes un Jēkabpils rajona mežainajām vietām. Garums 55 km, kritums 40 m. Tai vairākas pietekas. Pie Jēkabpils M. Suseja ieplūst Daugavas attekā Sakā, kas apņem lielu salu.

Līksna ir 49 km gara, tās kritums 72 m. Līksnas izteka atrodas 157 m virs jūras līmeņa. Tā plūst paraleli Daugavai un tajā ietek pie Līksnas ciema.

Dubna ir viena no lielākajām Daugavas pietekām; tās garums 113 km, baseina platība 2778 km². Dubnas augšgalā daudz ezeru (Višķu, Sivera u. c.), kas dod upei ūdeni. Dubnas pietekas Tartaka, Jaša, Feimanka, Kalupe iztek no ezeriem. Labās puses pieteka Oša tek pa līdzenumu. Pie Livāniem, kur Dubna ietek Daugavā, tai ir samērā plata grīva ar vairākām saliņām.

Nereta sākas lielajā Teiču purvā; tās garums 40 km, kri-

tums — tikai 0,46 m uz 1 km. Upei vairākas pietekas. Starp Līvāniem un Krustpili tā ieplūst Daugavā.

Aiviekste ir lielākā Daugavas pieteka; tās garums 126 km un baseina platība 9163 km². Aiviekste izceļas no Lubānas ezera ziemeļu gala. Lubānas ezerā ieplūst Rēzeknes, Maltas u. c. upes. Aiviekste sākumā virzās pa zemienu uz ziemeļiem. Tās kritums ļoti mazs — ap 0,2 m uz 1 km. Mazā krituma un zemo krastu dēļ Aiviekste bieži applūšina tuvāko apkārtni. Tur, kur Aiviekste vistālāk pāvirzījies uz ziemeļiem, tajā ieplūst **Pededze**. Pededze sākas Igaunijas PSR, kur tā iztek no diviem zariem. Pēc 23 km tecējuma Pededze sasniedz Latvijas robežu, uzņem 20 km garo Alūksni, 37 km garo Situ un 77 km garo Balvupi. Pededzes garums — 168 km, bet baseina platība — 2579 km².

Aiviekstē ietek arī vairākas upes, kas izceļas Vidzemes centralajā augstienē: Kuja (60 km gara), Arona (32 km gara), kuras lejtecē ieplūst Bērzaune, un Veseta (64 km gara), kas iztek no gleznainā Kāla ezera Vestienas tuvumā.

Daugavas krastos posmā Daugavpils—Pļaviņas atrodas daudzas Ilūkstes, Daugavpils, Aknīstes. Līvānu, Jēkabpils, Krustpils un Pļaviņu rajona bieži apdzīvotas vietas un pilsētas. Daudz šeit ir senču un vācu bruņinieku pilskalnu un citu vēsturiski nozīmīgu vietu.

Daugavas labajā krastā, 7 km no Daugavpils, atrodas **Mežciems** (agrāk Poguļanka) — kurvieta un peldvieta. Mežciems izveidojies 18. gs., bet kā kurorts pazīstams kopš 1883. gada.

Daugavas pretējā krastā, nedaudz uz Daugavpils pusi, atrodas Randena — vieta, kur bērnībā dzīvojis Tautas dzejnieks Rainis.

Līksna (ciems) atrodas 22 km no Daugavpils, Daugavas labajā krastā. Skaisti ir Līksnas upes krasti, jauks skats uz 5 km platu Daugavas leju.

Daugavas kreisajā pusē, apm. 5 km no Līksnas, pie lielās Ilūkstes upītes atrodas **Ilūkstes** pilsēta. Tā radusies 16. gs.; pilsētas tiesības tai piešķirtas 1912. gadā. Abos pasaules karos pilsēta stipri izpostīta, tagad tā izveidojies rajona centrs.

Netālu no Ilūkstes, Mičurina vārdā nosauktajā kolchozā, strādā republikā pazīstamais mičurinietis P. Sukatnieks, kas nodarbojas ar vīnogu, arbuzu, meloņu, grieķu riekstu u. c. kulturu ieaudzēšanu mūsu klimatiskajos apstākļos.

Nīcgale — ciems Daugavas labajā krastā; te vērojami jauki skati uz Daugavu. Nīcgales septiņgadīgajā skolā labi izvērsti skolēnu turisms un novadpētniecība.

Dunava — ciems Aknīstes rajonā, pie Eglaines upes ietekas Daugavā.

Jersika ir apm. 10 km augšpus Līvāniem, slavens senču pilskalns 18 m augstajā Daugavas labajā krastā. Daugavas pretējā krastā Dignājas pilskalns.

Līvāni — rajona centrs Daugavas labajā krastā, pie Dubnas ietekas Daugavā un Rīgas—Daugavpils šosejas un dzelzceļa, kas veicināja Līvānu saimniecisko attīstību. Līvānus nodibinājusi Līvenu dzimta 1533. gadā. 1824. gadā Līvāniem piešķirtas miesta, bet 1926. gadā pilsētas tiesības.

Līvānos darbojas rūpkombināts, stikla fabrika, elektriskā spēkstacija, pienotava, spirta un kaļķu dedzinātavas. Kūdras fabrika ražo izolācijas plates, kas nepieciešamas Baku, Groznijas, Maikopas, Kijevas, Minskas u. c. pilsētu rūpnīcās. Līvānu MTS apkalpo rajona kolchozus. Līvānu 1. vidusskolai pēckara gados uzcelta jauna ēka.

Krustpils — rajona centrs, liels satiksmes mezgls, sena apdzīvota vieta Daugavas labajā krastā, apm. 141 km no Rīgas un 90 km no Daugavpils. Krustpili šķērso Rīgas—Maskavas un Rīgas—Daugavpils—Orlas dzelzceļš, Rīgas—Daugavpils šoseja, un no šejienes atiet dzelzceļš uz Jelgavu.

Krustpili ir cukurfabrika, ķieģeļu fabrika (ražo ķieģeļus un drenu caurules), MTS, rūpkombināts un citi vietējas nozīmes uzņēmumi.

Jēkabpils — rajona centrs pretējā Daugavas krastā. Satiksmi pār Daugavu starp Jēkabpili un Krustpili uztur kuģītis un pārceltuve.

Jēkabpili attīstīta pārtikas rūpniecība. Te uzcelta augļu un dārzeņu konservu rūpnīca, pienotava, stērķeles un sīrupa

rūpnīca, bez tam ķieģeļu rūpnīca un dažādas vietējās nozīmes darbnīcas.

Jēkabpils pazīstama arī kā kulturas centrs. Tajā darbojas lauksaimniecības teknikums, divas vidusskolas, plašs novadpētniecības muzejs, kulturas nams, brīvdabas muzejs un citas kulturas un izglītības iestādes. Jēkabpils rajonā labi attīstīts skolēnu turisms.

Gostiņi — neliela pilsēta Pļaviņu rajonā, uz Aiviekstes labā krasta pie tās ietekas Daugavā. Šeit skaisti Daugavas klinšainie krasti un Aiviekstes liči. Augšpus Aiviekstes ietekas ir 3 km garā Daugavas krāce Priedulājs. 9 km attālumā atrodas Aiviekstes HES.

Pilsētā strādā artelis «Aiviekste», kas izgatavo mēbeles, stikla traukus un citus izstrādājumus. Stikla traukus ražo no vietējām izejvielām.

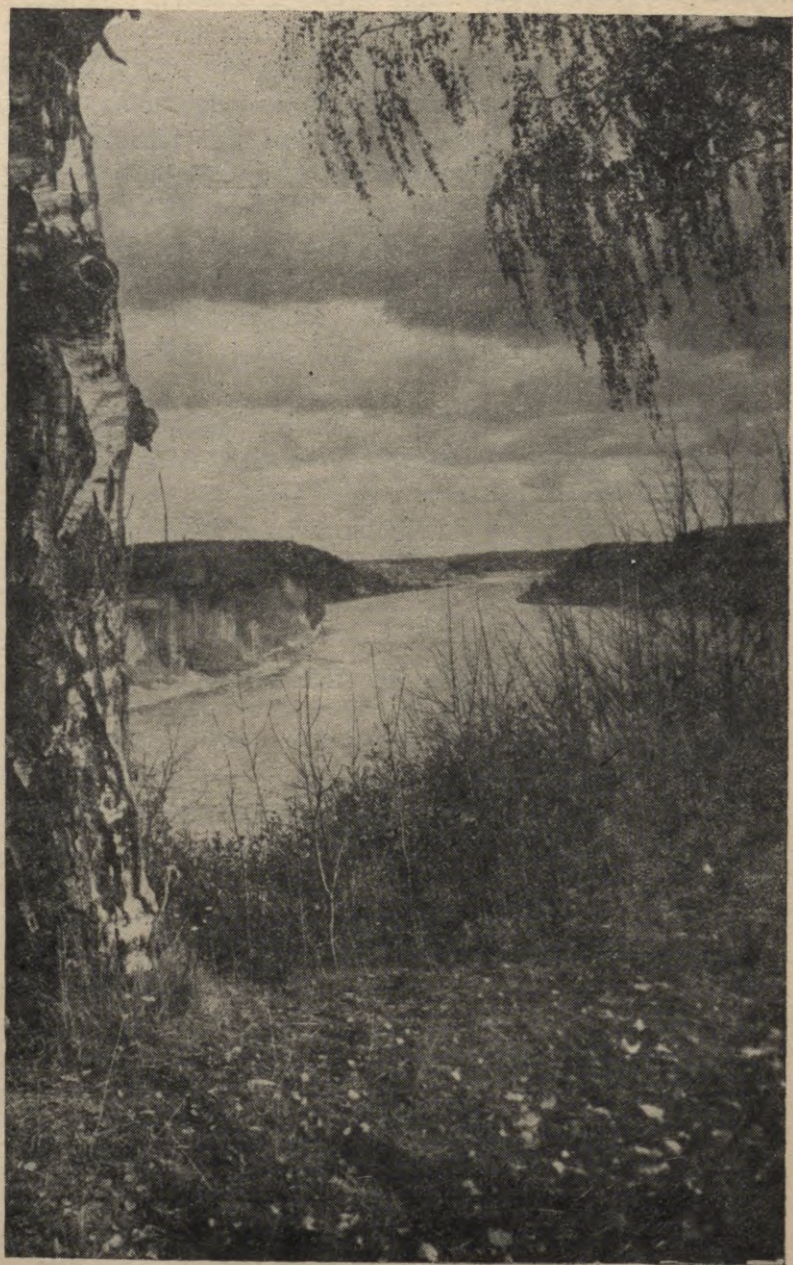
3,5 km attālumā no Gostiņiem atrodas Pļaviņas, no kurienes sākas pats interesantākais un gleznainākais Daugavas posms.

No Pļaviņām līdz Aizkrauklei

Pie Pļaviņām Daugavai ir pati stāvākā un bīstamākā krāce, tā saucamā Pļaviņu rumba. Krāce ir īsa, bet ar lielu kritumu. Daugavas gultnē šē atrodas liela dolomita kroka. Plostniekiem un laiviniekiem, pārvarot rumbu, jābūt sevišķi uzmanīgiem.

Pļaviņu apkārtņē Daugava laužas cauri leduslaikmeta šļūdoņu gala morenu pauguriem, tā stipri padziļinot savu gultni. Izlauzusies cauri leduslaikmeta nogulumiem, upe dziļi iegrauzusies augš- un vidusdevona dolomitos. No Pļaviņām līdz Staburagam krastu atsegumos virs stāviem devona iežiem nav biežāku leduslaikmeta nogulumu. Tas liecina, ka šē Daugava iegrauzusies ledāju ūdeņu veidotajā senlejā. Upes krastos bez dolomītiem redzami arī smilšakmeņi, dolomitmerģeļi, māli, saldūdens kaļķi u. c.

Pie Pļaviņām Daugava pagriežas rietumu virzienā. No Pļaviņām Daugavas tecējums ir ļoti straujš: posmā no Pļaviņām līdz Koknesei tai ir vislielākais kritums — 0,81 m uz

Daugava pie Vigantes

1 km. Te ir ļoti gleznainas ainavas. Vietām klintis ir 20—30 m augstas. Virs klintīm terases apaugušas kokiem un krūmiem, kas atkarībā no gadalaikiem maina savu krāsu. Starp kailiem bērziem, apsēm un alkšņiem ziemā zaļo priedes un egles, pavasarī zied ievas un salapo pārējie koki un krūmi. Tāpēc Staburagu, Liepavotu, Oliņkalnu, Avotiņu kalnu, Pērses ūdenskritumu, Kokneses pilsdrupas un citus objektus, kas atrodas šajā Daugavas posmā, pastāvīgi apmeklē daudz turistu un ekskursantu.

Šo Daugavas posmu sevišķi labi var iepazīt tad, ja no Pļaviņām lejup brauc ar laivu. Taču to ieteicams darīt tikai pieredzējušiem un labi sagatavotiem turistiem.

Lejpus Pļaviņām Daugavas labajā krastā atrodas **Bebruleja**. Tā ir sena apdzīvota vieta; Daugavā šeit ir bīstamas krāces, mutuļojoši atvari; stāvi krasti. Te ir rakstnieka Kārļa Strāla dzimtene un visā republikā pazīstamās Pļaviņu dolomita lauztuves.

Lokstenes upītes grava labajā krastā. Lokstenes pils rakstos minēta ar 1354. gadu.

Oliņkalns labajā Daugavas krastā, 5 km no Pļaviņām, viens no lielākajiem senču pilskalniem; Daugavas klintis piemērotas alpinistu treniņiem, Daugavā spēcīga krāce. Pilskalna vienā malā ir 20 m augstā Andreja klints — stāvākā Daugavas dolomita klints Vidzemes krastā.

Pretejā Daugavas pusē ir **Sēlpils**. Te atradies senlatviešu pilskalns un administratīvs centrs. Tagad šeit iekārtots kolchoza «Sēlija» atpūtas nams.

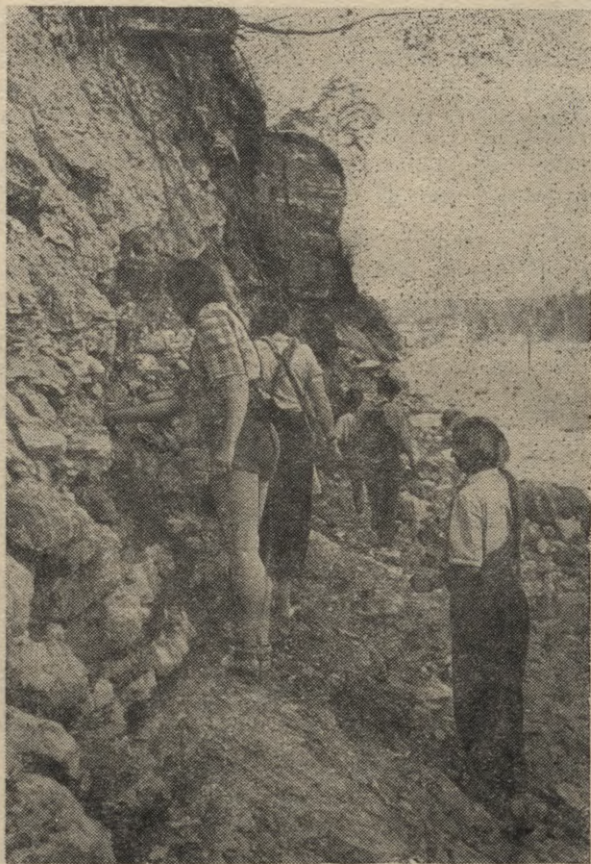
Turpinot braucienu, sasniedzam **Kraukļu klinti** — radžu veidojumu aiz Krustaliča, bet 2 km tālāk, Daugavā no kreisās puses ietek 16 km garā **Piksteres upīte**, kas ar saviem ūdenskritumiem un dziļo gravu atgādina Pērsi.

Avotiņu kalns — senču pilskalns Daugavas labajā krastā, aiz bīstamās Seglinieku krāces; no tā ļoti jauks skats uz Daugavu. No Avotiņu kalna 2 km lejup Daugavas kreisajā krastā ir Staburags.

Liepavots atrodas 1 km augšpus Staburaga. Tas tek pār stāvo kaļķakmens klinti. Te ir skaista apkārtnē. Vīgantes parkā izbūvēta dziesmu svētku estrade, ko izmanto Jēkab-

pils rajona pašdarbības kolektīvi. Labi Liepavotu un Vīgantī notēlojis Valdis savā darbā «Staburaga bērni».

Staburags — teiksmaina senvieta, apm. 18,5 m augsta avotkalņa klints, kas cēlusies no kalķainā avota ūdens no-

Turisti vāc iežu kolekcijas

gulsnēm. Staburaga šūnakmens klints daļas 1861. un 1915. gadā nolūzušas un iekritušas Daugavā. Atkāpjoties vācu fašistiskie iebrucēji Staburagu saspridzināja. Tagad tas atkal «aug» — kalķainais avotūdens, pārkalķodams augus, kukaiņu atliekas un smilti, rada nogulsnes, kas veido šūnakmeņus un radzes. Te vienīgā vietā Latvijā aug pēcledus

laikmeta augs — Alpu taucene (gaļainām lapām, baltiem ziediem).

Pie Staburaga Daugava pagriežas uz ziemeļiem, labajā krastā ir Atbalsu klints un gleznainā Riteru grava.

Altenes pilsdrupas atrodas Daugavas stāvajā kreisajā krastā, 2 km augšpus Kokneses. Šis pils ēkas, domājams, celtas no koka.

Staburags

Tuvojoties **Koknesei**, jau no tālienes starp Pērses upes ieteku Daugavā un Daugavu redzami samērā labi saglabājušies Kokneses bruņinieku pils mūri. Agrāk šajā vietā atrodies senču pilskalns.

Kokneses apkārtnē ir ļoti gleznaina un atrodas Pļaviņu rajona Viljamsa vārdā nosauktā kolchoza teritorijā. Šeit bijusi pils, ap kuru vēlāk izveidojusies nelielā Kokneses pilsēta. Kokneses nosaukums, cik domājams, cēlies no senā Pērses upes nosaukuma «Kokna». Kādā teiktā stāstīts, ka šeit dzīvojis varonis Koknesis, kā vārdā nosaukts šis novads. Rakstītos avotos Koknese pirmoreiz minēta 1205. gadā.

Daudziem ekskursantiem interesē Pērses grava ar ūdenskritumu un Kokneses parks. Pērse sākas Vidzemes centralās

augstienes dienvidos, 179 m virs jūras līmeņa pie Ogres upes tuvumā esošajām Avenu mājām, 46 km no tās ietekas Daugavā. Pērsei liels kritums — 3 m uz 1 km. Augštecē tā tek vienmuļi, 3 km no ietekas Daugavā upe dolomitos izgraudusi 30 m dziļu gravu. Skaista ir dziļā Pērses grava, stāvās klinšu kraujas, krāšņais koku zaļums, kas vietām sedz visu gravu.

No Kokneses Daugavas straumes ātrums sāk samazināties. 4 km leļpus Kokneses, Daugavas labajā krastā, paceļas **Mūku kalns**, kurā atrasti akmens cirvji, kaula un akmens rīki un ieroči, trauku lauskas un dzīvnieku kauli.

Aizkraukle ir sena apdzīvota vieta. Šeit sākas Ķeguma HES ezers. Partijas XX kongresa direktīvās paredzēts celt Pļaviņu HES uz Daugavas pretī Aizkrauklei. Aizsprosts būs stipri augsts. Pļaviņu HES būs pati lielākā Baltijas republikās.

No Aizkraukles līdz Doles salai

Šajā posmā Daugavas straumes ātrums mazāks, krasti nav tik gleznaini kā iepriekšējā posmā. Tomēr arī te daudz interesantu un krāšņu vietu — ap Lielvārdi, Ķegumu, Ogrī, Ikšķili, Salaspili. Daugavā vairāki prāvi līkumi pie Skrīveriem, Lielvārdes, Ogres un Ikšķiles. Galvenais līkumu rašanās cēlonis ir krokas dolomitos. Šajā posmā Daugavā izveidojušās Ogres, Ikšķiles, Doles u. c. salas.

Pie Aizkraukles Daugava ir apmēram 37 m virs jūras līmeņa. Tāpēc tās turpmākais straumes ātrums samērā mazs.

Daugavas kreisajā krastā ir **Jaunjelgava** — rajona centrs; pilsētas tiesības tai piešķirtas 17. gs. Tā atrodas Daugavas zemajā kreisajā krastā, tāpēc dažos pavasaros pilsētas iedzīvotājiem jāpārdzīvo plūdu briesmas.

Pie Jaunjelgavas Daugavā iekārtota pārceltuve. Vidzemes pusē, 3 km no Daugavas pie Rīgas—Krustpils dzelzceļa līnijas, atrodas strādnieku ciemats **Skrīveri**. Te 1877. gadā dzimis Tautas rakstnieks Andrejs Upīts, Skrīveros viņš izvēlējies prototipus romanam «Zaļā zeme». Te par skolotāju

strādājis rakstnieks A. Purapuķe. Skrīveros ir A. Upīša māja-muzejs.

77 km no Rīgas, šosejas malā, Daugavas krastā atrodas Skrīveru dendroloģiskais parks, kuru 1891. gadā sācis iekārtot Skrīveru muižas bijušais īpašnieks M. f. Siverss, lai pārbaudītu citu zemju floras attīstīšanās iespēju Baltijas klimatā un augsnē. Parka dendroloģiskā daļa aizņem 16 ha lielu platību. Parkā ir apm. 300 koku un krūmu sugu, kas sadalīti 19 ziemeļu puslodes apgabalos. Tas bija viens no ievērojamākajiem šāda veida parkiem Eiropā. Diemžēl, pēdējā laikā tas vairs netiek pienācīgi kopts.

Jumprava — neliela, biezi apdzīvota vieta, šeit dzimis eposa «Lāčplēsis» autors Andrejs Pumpurs.

Kaibalas stacijas tuvumā atrodas Ogres rajona Kaibalas septiņgadīgā skola un Ausekļa apdziedātā Kaibaliņa. Šajā skolā strādājis dzejnieks Auseklis. Kaibala ietilpst kolchozamiljonara «Lāčplēsis» teritorijā.

Lielvārde — strādnieku ciemats; šeit ir senču pilskalns, bruņinieku pils drupas. Te, kā stāstīts teikā, Lāčplēsis cīnoties iegāzis atvarā Melno bruņinieku. Lielvārdē spilgti izpaudās 1905. gada revolūcijas notikumi. Jauks skats uz Daugavu pie Lielvārdes pils drupām.

Ķegums — strādnieku ciemats, 50 km no Rīgas. Še atrodas Latvijas PSR lielākā HES. Tā uzbūvēta buržuaziskās Latvijas laikā. Par šīs HES celtniecību buržuaziskā prese rakstīja 20 gadu, bet, tā kā angļu kapitalisti bija ieinteresēti par augstu cenu pārdot Latvijai savas ogles, spēkstacijas celšanu novilcināja. Beidzot, 1936. gada augustā, 10 m zem Daugavas gultnes ielika spēkstacijas pamatakmeni. Spēkstaciju cēla zviedru uzņēmēji. Pirmā turbina sāka darboties 1939. gada oktobrī, drīz pēc tam arī otra, bet trešā Padomju varas laikā, 1940. gadā. Spēkstaciju 1944. gada oktobrī izpostīja vācu fašistiskie iebrucēji. Pēc Latvijas teritorijas atbrīvošanas tās atjaunošanā piedalījās 500 komjauniešu, daudzi strādnieki un zemnieki. Nepieciešamos materialus sūtīja Ļeņingradas, Staļinogorskas, Gorkijas, Kazanā, Čeļabinskas, Ufas un Donbasa darbaļaudis. Pirmā turbina sāka dot strāvu jau 1945. gada 7. novembrī,

otrā — 1946. gada maijā, trešā — 1947. gadā un ceturtā — 1953. gadā.

Lejpus Ķeguma HES kreisajā krastā Daugavā ietek nelielā **Ličupe**, kas izceļas no Tomes novada mežos esošā Kaulu ezera. Līdz ietekai upe līkumo pa smilšainajiem priežu mežiem. Uz Ličupes ierīkota zivju mazuļu audzētava «Tome».

12 km lejpus Ķeguma Daugavas labajā krastā, tur, kur Ogres upe ietek Daugavā, atrodas Ogres pilsēta.

Ogre — kurorts, rajona centrs; pilsētas tiesības tā ieguvusi 1928. gadā. Tagadējais Ogres apvidus bijis apdzīvots jau jaunākajā akmens laikmetā. Pēc Rīgas—Daugavpils dzelzceļa līnijas atklāšanas 1861. gadā Ogre izveidojās par kurortu un rīdzinieku atpūtas vietu. Tagad šeit trīs sanatorijas, kas darbojas visu gadu («Saulstari», «Ogre», «Mālkalne»), papes fabrika «Ogre», grants karjeras, divas vidusskolas, mežsaimniecības tehnikums u. c. uzņēmumi un iestādes.

Pie Ogres Daugavā ietek gleznainā **Ogres upe**. Tās garums 177 km, baseina platība 1726 km². Ogre — viena no garākajām Daugavas pietekām, izceļas Vidzemes centralajā augstienē, Nesaules kalna pakājē, 219 m virs jūras līmeņa. Augštecē Ogre uzņem vairāku ezeru (Līdera, Gulbera, Kaķīšu, Ineša) ūdeņus, plūst uz rietumiem, tad pagriežas uz dienvidrietumiem. Līdz Ērgļiem Ogres krasti samērā lēzeni. Pie Ērgļiem Ogre izlaužas cauri paugurainai gala morenu joslai. Te ir daudzas jaukas ainavas. Tad upe plūst samērā mierīgi. Lejpus Lēdmanes krastos redzami devona māli un dolomīts. Sevišķi skaistas dolomita kraujas ir Ogres upes krastos tās lejteces posmā pie Ogres pilsētas. Šeit upe šķēļ gala morenas paugurus.

Ogres upei prāvs kritums, sevišķi Ērgļu posmā un lejtecē (2 m uz 1 km). Ogres upe ir stipri likumaina.

No Ogres pietekām nozīmīgākās ir Līce (34 km gara) un Lobe (49 km gara — kopā ar savu augšteci Bebrupi).

Pie Ogres upes ietekas Daugavā atrodas nesen izbūvēts jauns tilts un **Ogres sala**. Salu no cietzemes atšķēļ Ogres upe, kas pie ietekas Daugavā sazarojas divos žuburos.

Posmā no Ogres līdz Daugavas ietekai Rīgas jūras līci Daugavā sastopamas daudzas salas.

Ikšķile — biezi apdzīvota vieta; daudz vēstures pieminekļu. Biskaps Meinards 1185. gadā te uzcēlis pirmo kristīgo baznīcu Latvijā.

Lejpus Ikšķīlei, Daugavas kreisajā krastā, atrodas **Nāvessala**, 1915. un 1916. gada kauju priekštilta nocietinājuma vieta. Šeit nelieli latviešu strēlnieku un krievu armijas karavīru apvienotie spēki ar aizmugurē nogrieztu atkāpšanās ceļu Daugavas lokā ilgāku laiku atvairīja skaitliski daudz parākās vāciešu armijas uzbrukumu. Krišušajiem Nāvessalas varoņiem šē uzcēlts piemineklis.

Nāvessalā redzami ģipša slāņi, tagad gan tie jau izmantoti.

Saulkalnes stacija atrodas pretī Nāvessalai Daugavas labajā krastā. Saulkalnes kaļķu dedzinātavā no Saulkalnes apkārtnē iegūtā kaļķakmeņa ražo dedzinātos kaļķus. Darbojas divi ceplī. Diennaktī ceplis izdedzina caurmērā 25 t kaļķakmens.

Apmēram 7 km uz Rīgas pusi tāpat Daugavas labajā krastā atrodas **Salaspils**. Te darbojas kaļķu ceplī, dolomīta lauztuves. Šeit 1380. gadā uzcelta Sv. Jura baznīca. Var aplūkot bronzas laikmeta kapu uzkalniņus — senos lībiešu kapus, bruņinieku pilsdrupas. Salaspils tuvumā Lielā Tēvijas kara laikā vācu fašistiskie iebrucēji noslepkavoja daudz nevainīgu padomju pilsoņu, šeit bija ierīkota koncentrācijas nometne. Pie Salaspils labi redzama Daugavas senā gultne.

Pie Salaspils Daugavā atrodas Doles, Mārtiņa u. c. salas.

Lielākā no šīm salām ir **Doles sala** (tā ir lielākā Daugavas sala). Salas garums 8,5 km, platums 2,5 km. Pie Doles salas Daugava sadalās divos zaros: labajā pusē plūst Lielā Daugava, bet kreisajā — Sausā Daugava. No noskalšanas salu pasargā dolomīta pamats, virs kura ir smilšsainas augsnes. Salā darbojas zvejnieku kolchozs «Sarkanais daugavietis» un padomju saimniecības «Oline» ferma. Sa-

las dienvidu daļā ir daudz mežu. Pie Doles salas zvejo nēģus, lašus un citas zivis. Rīgu ar Doles salu saista regulāra tvaikoņu satiksme. Sausajā Daugavā pie Ķekavas ieplūst Ķekavas upīte.

Pa Rīgas—Jelgavas zemieni

No Doles salas Daugava tek pa zemieni. Upes gultni un krastus klāj pēcleduslaikmeta sanesas, kas pārsedz kā devona cietos iežus, tā leduslaikmeta morenu kārtas. Apkārtņē ir purvi, kāpas, priežu sili.

Daugavas kritums šajā posmā niecīgs. Pie Doles salas augšgala upe ir tikai 4 m virs jūras līmeņa.

Daugavas dziļums lejpus Doles salas 5—6 m, pie Rīgas ap 7 m. Upes platums Rīgā ap 700 m. Daugava visplatākā ir pie Milgrāvja — apmēram 1500 m.

Rīgas—Jelgavas zemieni, pa kuru plūst Daugava, aizvēstures laikos seguši sekla jūras līča ūdeņi. Kad līča līmenis pamazām cēlās, Daugavas lejtecē varēja norisināties šādas divas parādības: a) upe savā deltā žuburojās, radot attekas un salas, sevišķi pavasara plūdu laikā un b) deltas rajonā upe palielināja smilšu noguldījumus gultnē un krastos.¹

Aizvēstures laikos Daugavas viens zars gājis no Salaspils pāri Ulbrokai uz Juglas ezeru. Šo seno atteku upe izmantojusi arī 1615., 1771. un 1867. gadu plūdus, lai apietu pie Doles salas izveidojušos ledus aizdambējumus.

Tāpat vēl nesen priekš pirmā pasaules kara pavasara palos Daugava dažreiz plūdusi pa vecu blakus gultni apkārt Akmeņsalai, uz kuras atrodas Katlakalna kapsēta ar Garlība Merķeļa kapu. Tagad Daugavas krastā izbūvēts aiztura dambis un vecās attekas gultnē ierīkotas LLA izmēģinājumu saimniecības «Rāmava» ganības un pļavas. Īsā Olektes upīte vēl liecina, ka šeit senāk bijusi Daugavas atteka.

¹ So domu izsaka skolotājs I. Sleinis darbā «Latvijas upes», 1936. g.

Tuvu ietekai jūrā ar t. s. Veco Daugavu Daugava atdalījusi Mangaļsalu. Tagad Vecās Daugavas ieteka piedzīta smiltīm — sala pārvērtusies par pussalu.

Starp upes attekām ir izveidojušās Daugavas deltas salas: Lucavas, Zvirgzdu, Lībiešu, Zaķu, Ķīpu, Kundziņsala un citas.

Rīgas—Jelgavas zemienē Daugavā ieplūst vairāku citu upju un ezeru ūdeņi. Netālu no ietekas jūrā Daugavu ar Lielupi savieno **Bullupe**, bet no labās puses pa Mīlgrāvi Daugavā ieplūst Ķīsezera, Juglas ezera un Lielās un Mazās Juglas ūdeņi.

Vistuvāk Daugavai, paraleli tās labajam krastam, tek **Mazā Jugla** (tās garums 125 km). Tai paraleli plūst **Lielā Jugla**, kas rodas, Sudai un Mergupei satēkot. Mergupe sākas Vidzemes centralajā augstienē pie Ķēciem, netālu no Amatas iztekas.

Kopā ar Mergupi Lielās Juglas garums ir ap 112 km. Lielās Juglas labās puses pietekas ir Tumšupe (41 km gara) un Krievupe (49 km gara).

Netālu pie ietekas Juglas ezerā. L. Jugla saplūst ar M. Juglu.

Daugavas lejtecē, apmēram 15 km no Rīgas jūras līča, plašu teritoriju abos upes krastos aizņem **Rīga** — Latvijas PSR galvaspilsēta un lielākais rūpniecības un kultūras centrs. Rīga ir arī lielākā ostas pilsēta un rūpniecības centrs Baltijas republikās. Tā ir viena no skaistākajām PSRS pilsētām un pēc nozīmes — aiz Ļeņingradas otra PSRS osta pie Baltijas jūras.

Flora

Augu valsts Daugavas ielejā un tās tuvākajā apkārtnē līdzīga pārējiem republikas novadiem.

Svarīga nozīme ir **mežiem**. Tie aizņem 29,1% no republikas platības. Meži izkaisīti pa visu teritoriju. Lielī mežu masīvi ir abos Daugavas krastos Rīgas, Baldones, Jaunjelgavas, Jēkabpils, Neretas u. c. rajonos. Mežos galvenokārt aug priedes (53,3%), egles (23,1%), bērzi (15,5%), apses

(3,7%), melnalkšņi (3,1%), baltalkšņi, oši, ozoli, liepas, kļavas, reti sastopamās gobas un vīksnas. Priedes sasniedz 25—30 m, egles 30 un vairāk metru augstumu. Daudz bērzu Jēkabpils rajonā, apšu — Aknīstes, Neretas un Ogres rajonā, bet lazdu — Ogres rajonā ap Skrīveriem.

Purvi aizņem ap 6% no republikas platības. To daudz Daugavas labajā krastā Līvānu, Krustpils rajonā. Kreisajā krastā visvairāk purvu Daugavas pietekas Susejas baseinā. Izšķir divus galvenos purvu tipus — augstos sūnu purvus un zemos zāļu purvus. Zāļu purvi ir galvenokārt zemās vietās upju un ezeru krastos. Te aug grīši, niedres, meldri, zālās un brūnās purva sūnas, zilenāji, dzērvenāji, kārkli, purva bērzi.

Sūnu purvi veidojas kā no zemajiem purviem, tā arī pārpurvojoties ūdensšķirtnēm. Te labi attīstās sfagnu sūnas, virši, zilenāji, dzērvenāji, purva bērzi, kārkli, priedes. Purvos daudz kūdras, ko plaši izmanto par kurināmo.

No **sporaugiem** kā Daugavas apkaimē, tā visā republikā daudz dažādu sugu aļģu. Uz mūsu dolomitu iežiem Daugavas un citu upju krastos ir visai raiba zilaļģu flora. Zilaļģu daudz tur, kur pār dolomitu sienām tek ūdens vai kur ieži ļoti mitri. Sevišķi krāšņas zilaļģu audzes pārklāj Staburagu. Zilaļģes ir galvenais Staburaga veidotājs. To laponos, gan ogļskābās gāzes parcialam spiedienam mazinoties, gan galvenokārt tīri biokīmiskā veidā asimilācijas norisē sašķeļas avota ūdens bikarbonāti un izdalās nešķīstošie magnija un kalcija karbonāti. Kopā ar zilaļģu gļotām tie sacietē, ar laiku pārkristalizējas un, gadu no gada uzkrājoties, veido izturīgo cieta radzes masu.

Kokneses tuvumā esošā Rīterupīte bagāta dažādām saldūdens sārtaļģēm.

Daugavas mitrajās krastmalās daudz skostu sugu. Vietās, kur avotu ūdeņi plūst pāri klintīm, sastop dažas retas sēnes, piemēram, tā saukto raganu beku, kas aug zem ožiem un bērziem. Uz kokiem lielā daudzumā aug ķerpji un sēnes.

Daugavas ielejā sastopami daudzi augi, kuri tālāk zemes iekšienē sastopami reti vai pat nemaz. Te būtu minama Dau-

gavas lilija, Daugavas vizbuļi, saulkrēsliņi, lielziedainās brūngalvītes, cekuliņi, blaktenes, svecenes, rūgtenes un dzeltenās uzpirkstenes, no čemurziežiem — zirdzenāji, bezgales u.d.c. Sastopamas arī vairākas rožu sugas, vilkābeles, bum-bieres, klintenes, segliņi u. c.

Pērses krastos aug ļoti daudz palagzdišu, piparlapu, vizbuļu, debestiņu, zeltstarišu, mežpurenišu. Pret dienviediem vērstajās nogāzēs aug kreimenes, bet kaļķainos, klajos uzkalniņos — Daugavas vizbuļi. Bez tam te sastopamas purenes, čūskogas, saulkrēsliņi, ozoliņi, velna krēsli, zaļziedainās orchidejas — divlapes, dažādi pulkstenīši. Vasaras otrajā pusē Pērses kraujās zied krastkaņepes, krustenes, cūknātres, kazrozes un īpatnēji gara auguma pelašķi. Daudz arī dažādu čemurziežu augu.

Interesi var izraisīt tie augi, kas aug tikai Daugavas baseinā, piemēram, amuļi, Alpu taucene, ezerrieksts, kas citur Latvijas teritorijā nav sastopami.

Amuļi aug Latgalē — Kalupē, Arendolē u. c. Tas ir mūžzaļš pusparazitisks augs, krūmveidīgs, aug gandrīz vienīgi uz lapu kokiem. Latgale ir amuļu izplatības ziemeļu robeža.

Alpu taucene jeb Alpu kreimule (*Pinguicula alpina*) ir neliels kukaiņēdējs lakstaugs ar iedzeltenzaļām lapām rozetē un baltiem ziediem pa vienam garāka ziedkāta galā. Alpu taucene ir Alpu un citu kalnu, kā arī ziemeļzemju augs, palicis pie mums uz Staburaga klints no pēcdeduslaikmeta agrā posmā.

Ezerrieksts (*Trapa natans*) sastopams Jēkabpils rajona Klaucānu ezerā. Tas ir viengadīgs ūdensaugs, ar bērzam līdzīgām, bieži iebūrētām lapām rozetē virs ūdens, kur tām noturēties palīdz gaisa kameras lapu kātos. Stublājs tievs, 1,5—2 m garš, ar četriem dzeloņiem. Rudenī tas nogrimst dibenā, kur pārziemo un dīgst. Latvijas teritorijā tas ieviesies atlantiskajā pēcdeduslaikmeta posmā, kas tad audzis arī Somijā un Zviedrijā, kur kūdrā atrasti ezerrieksta augļi. Arī pie mums kūdrā atrasti ezerrieksta augļi Saukā, Ģipkā, Vecpiebalgā, Balvu ezerā, Kārsavas tuvumā u. c.

No dabas rezervātiem un saudzējamiem parkiem Daugavas krastos minams Kokneses parks un Skrīveru dendrolo-

ģiskais dārzs. Tajā 1913. gadā 19 augu ģeografiskās grupās
auga 596 koku un krūmu sugas. Abos karos dārzs stipri
izpostīts un panīcis. Nepieciešams to pienācīgi uzkopt, lai
darbaļaudīm šeit būtu lietderīga atpūtas vieta.

Fauna

Daugava šķērso Latvijas PSR teritoriju tās vidusdaļā no
austrumiem uz rietumiem. Tāpēc Daugavas baseinā mitinās
gandrīz visi tie dzīvnieki, putni, zivis, kas sastopami mūsu
republikā. Mūsu fauna pēc rakstura neatšķiras no pārējās
PSRS jaukto mežu zonas faunas. Līdz ar mežu samazinā-
šanos, pazeminās arī tajos mītošo dzīvnieku skaits.

Zīdītāji. Latvijā ir ap 60 zīdītāju sugu. Stipri izplatīti
grauzējdzīvnieki — vāveres, zaķi. Daudz ir ežu, kurmju,
peļu. Pēdējos gados pieaudzis meža cūku skaits; likums aiz-
sargā aļņus, briežus, stirnas. No plēsējdzīvniekiem minami
vilki, kas stipri ieviesās pēdējā kara laikā, āpši, lapsas, cau-
nas, zebiekstes, ūdeles un republikas austrumu daļā — lūši.

Zīdītāji atrod sev mītnes un patvērumu Daugavas izdob-
tajos krastos, tās niedrēm pieaugušajās gravās.

Viens no Daugavas krastu īpatnējākiem iemītniekiem ir
ūdris (*lutra lutra*). To skaits Latvijā arvien samazinās, 1935.
gadā saskaitīti 349 ūdri. Ūdri mīl stāvas klintis un it sevišķi
lēzenās upju un ezeru krastmalas, kas apaugušas krūmiem,
zālēm un bagātas gravām.

Ūdris barojas zivīm un arī vēžiem. Dzīvo diezgan pasle-
peni. Nārsta laikā izdara lielus ceļojumus, pārejot no viena
ezera vai upes otrā. Ūdri peld apbrīnojami ātri, veikli tie
nirst ūdenī.

Galva ūdrim plata ar strupu purnu. Zobi ļoti asi. Bie-
zais, brūnas krāsas kažoks līdzinās samtam, nesamirkst un
ir ļoti iecienīts kažoku izgatavošanai.

Mazie ūdrēni ātri pierod pie sava audzinātāja un seko
tam līdzī kā kuceni, iet ūdenī medīt zivis un atgriežas atkal
mājās.

Ūdenszūrkas Daugavas krastos bieži sastopamas, tās

dzīvo ūdens tuvumā, veikli peld un nirst, izrok sev alas no ūdens līmeņa uz zemes iekšieni. Žurkas mīt arī pļavās, mežmalās un uz rudens pusi pat dārzos, kur tās izrakņā dobes, apgrauž saknes. Tās pārtiek no ūdensaugu saknēm, zivīm, vardēm, vēžiem, putnu olām un putnēniem. Ūdensžurkas ir tik lielas un stipras, ka uzbrūk pat pīlēniem. To galvenais ienaidnieks ir zebiekste.

Vilki daudz savairojušies arī Daugavas apkaimē esošajos mežos. Tie ļoti izturīgi skrējēji, vienā naktī var pārvietoties 50—100 km tālu. Vilki parasti uzturas purvainos, biezos mežos, kur visu vasaru naktīs dzirdama viņu īpatnējā gaudošana. Vilki — kaitīgi plēsējdzīvnieki, tie uzbrūk aītām, suņiem, lapsām un pat lielākiem dzīvniekiem un cilvēkiem. Vilki visiem iespējamiem līdzekļiem jāiznīcina.

Veco koku dobumos un mūros pavada dienas un guļ ziemas miegu sikspārņi.

Putni. Daugavas krastos daudz putnu. Te uzturas gan drīz visi mūsu dziedātājputni, putni bridēji, krastu skrējēji, peldētāji, plēsēji u. c.

Daugavas lejas daļā mitinās daudz purvu, ūdens un jūras putnu, bet augšdaļā — vairāk dziedātājputnu.

Daugavas lejas daļā sastopamas mercpīles, krīkļi, kaijas. No kārņveidīgiem putniem mitinās dumpis un mazais dumpis. Samērā daudz ir ķīvīšu, gugatņu, pļavsvilpju. Smilšainās vietās perē smilšu tārtiņš un upes tārtiņš. No jūras putniem minami: ķīris un mazais ķīris. Niedrājos dzīvo niedru strazds, peru ļauķis, niedru zvirbulis. Pļavās un tīrumos perē cīrulis, pļavu čipste, baltā un dzeltenā cieia, viņa. Zemākās, krūmiem apaugušās vietās uzturas lakstīgala, dārza ļauķis. Mežmalas iemīlojuši ļauķi, vārnas, koku čipstes, žagatas, koku cīruļi. Daugavas krastos ēku tuvumā mājō erickiņš, akmeņu čakstīte, pļavu strazds, pelēkais mušķērājs. Retāk sastopami plēsējputni — lija, vanags, bezdelīgu piekūns un kliļāns.

Ap Doles salu apmetas daudz kraukļu (sējas vārnu).

Augšpus Doles salai putnu skaits ievērojami mazāks, te sastop ķīvītes, upes tārtiņus, ķīrus, zīriņus, kajakus. No dziedātājputniem šajā posmā jāmin lakstīgala, melngalvju

ķauķis, žubīte, mušķērājs, čunčiņš, strazds, plušķis, sarkanriklīte, ceplītis, vālodze, kaņepju putniņš, dadzītis. Vieni no raksturīgākajiem Daugavas krastu putniem, kas citur Latvijā reti sastopami, ir zilriklīte un purvu, kārklu un upes ķauķis. Daugavas lejas iemīļojuši mūsu skaistākie putni — zivju dzenis un zaļā vārna, tāpat krūšu putns. Daudz šeit redzamas zīlītes, dzeņi, bezdelīgas, dzeguzes, čurkstes, svi-res, no plēsīgiem putniem — piekuni, vanagi, klijāni.

Pavasaros, kad Daugavas piekrastē krūmi izplaukst ātrāk nekā citur, putni šeit vieglāk atrod sev barību, tāpēc to te ir sevišķi daudz.

Rāpuļu un abinieku Latvijā nav daudz. No rāpuļiem Daugavas apkaimē sastopama ķirzaka, odze, zalktis, glode-ne, no abiniekiem — varde, krupis, tritons.

Kukaiņu Daugavas baseinā daudz, ap 8500 sugu. Varām minēt spāres, sienāžus, koku utis, blaktis, vaboles, skudras, tauriņus u. c. Daudz arī **zemāko dzīvnieku** — tārpu, dēļu, gliemežu, zirnekļu, ērcu u. c.

Starp Latvijas dzīvnieku valsts pārstāvjiem galvenā ekonomiskā nozīme ir **zivīm**. Zvejniecība Latvijā ieņem ievērojamu vietu mūsu tautsaimniecībā. Galvenā nozīme ir zvejniecībai Baltijas jūrā un Rīgas jūras līcī. Zināma nozīme šajā ziņā ir arī Daugavai. Latvijā pazīstamas ap 85 zivju sugas.

Daugavā sastopamas gandrīz visas mūsu republikas saldūdens zivis, bet tās lejtecē iepeld arī jūras zivis — vimbas, jūras sigas u. c.

Saldūdens zivis var iedalīt šādi: 1) tekoša ūdens zivis, kā, piemēram, grunduļi, vēdzeles, foreles; tās visbiežāk uzturas tekošos ūdeņos; 2) stāvoša ūdens zivis, kā, piemēram, karūsas, liņi, kas uzturas kā upēs, tā ezeros — visbiežāk stāvošos ūdeņos un 3) saldūdens zivis, kā, piemēram, asari, raudas, līdakas, kas uzturas kā upēs, tā ezeros — stāvošos un tekošos ūdeņos.

Daugavā sastopamas šādas zivis: līdakas, asari, zandarti, ķīši, vēdzeles, zuši, sami, liņi, karūsas, sapali, ālantī, plauži, salates (meža vimbas), raudas, ruduļi, vimbas, karpas, grunduļi, mailītes, laši, taimiņi, foreles, alatas, sīgas, stagari (kazragi).

Viena no lielākajām Latvijas PSR zivīm ir **sams**. Tā garums mūsu ūdeņos sasniedz 2 m un svars 50 kg. Sams parasti dzīvo upju atvaros un ezeru dziļākajās vietās, kur ir siekstas. Sams ir ļoti plēsīgs: uzbrūk zivīm, vēžiem, vardēm, tārpiem un pat lielākiem dzīvniekiem. Sams ir nakts zivs, dzīvo Ķeguma ezerā un pārceļo nārstot uz Aivieksti. Mazāki sami sastopami arī Daugavas lejestecē un tās ietekas rajonā.

Vērtīga zivs ir **lasis**. Mūsu ūdeņos lašu svars parasti 8—15 kg, retākos gadījumos līdz 30 kg. Pazīstamas lašu nārsta vietas Daugavā ir starp Doles salu un Ķegumu. Pirms Ķeguma HES dambja un aizsprosta būves laši labprāt nārstoja arī Aiviekstes lejtecē, Daugavā pie Jēkabpils, starp Krāslavu un Daugavpili. Lašus zvejo specialās zvejas vietās ar tā saucamajiem tačiem, spinningiem, makšķerēm, tīkliem.

Laša tuva radniecība ir **straute forele**. Daudz tā sastopama Daugavas augšgala pietekās. Foreles, kas dzīvo mūsu upēs un strautes, parasti sver 100—300 g. Nārsta laikā (parasti septembra, oktobra mēnešos un vēlāk) foreles dodas nārsta ceļojumā pret straumi uz augšu, pārvarot ievērojamus šķēršļus — krāces, ūdenskritumus u. c. Lai foreli izmakšķerētu, jābūt lielam specialistam makšķerēšanā, jo foreles ļoti uzmanīgas.

Vimbas uzturas jūrā, Daugavā un pārējās upēs, kas ietek jūrā. Marta beigās un aprīļa sākumā daudz vimbu ir Daugavā pie Ķeguma un Ogrē, bet maijā pie Ķengaraga, Zaķusalas u. c. vietās. Parastās vimbu nārsta vietas ir pie Doles krācēm, pie Ogres ietekas un Ogres lejestecē, pie Zaķusalas u. c. vietās. Ziemas guļai vimbas izvēlas Ķīšezeru, Daugavas un citu upju lejteces.

Zutis stipri atšķiras no pārējām zivīm. Tā ķermenis izstiepts, cilindrisks, pārklāts ar biezu gļotu kārtu un sīkām zvīņām. Zuša garums 50—150 cm un svars līdz 5 kg. Dzīvc upēs, bet nārstot iet uz jūru. Daugavā zušus visvairāk ķer tīkliem, kā arī ar tā saucamajiem «āžiem».

Lai plašāk iepazītos ar visām Latvijas PSR zivīm, turistiem un Daugavas pētniekiem nepieciešams izlasīt A. Priediša grāmatu «Zivis un makšķerēšana», LVI, 1955.

DAUGAVAS SAIMNIECISKĀ NOZĪME

Daugavai ir liela nozīme latviešu tautas saimnieciskajā dzīvē. Kā **tirdzniecības un satiksmes ceļš** tā bija pazīstama jau sirmā senatnē. Bieži pa to devās normaņi (vikingi) savos laupīšanas un tirdzniecības braucienos. Pa Daugavu un Dņepru viņi virzījās uz Melno jūru vai arī pa Volgu uz dienvidiem. Tas veicināja Daugavas krastos dzīvojošās tautas saimnieciskās un kulturas dzīves attīstību. Sevišķi pēc Rīgas nodibināšanas gan pa Daugavu, gan pa sauszemi starp rietumiem un austrumiem norisēja dzīva tirdzniecība. No Krievijas dažādiem apgabaliem uz Rīgu veda zvērādas, vasku, linus, kaņepājus, ādas, linsēklas u. c. preces, uz Krieviju — sāli, audumus, siļķes, garšvielas, rotas lietas, dzelzs un citu metālu izstrādājumus. Šī tirdzniecība sašaurinājās vai paplašinājās atkarībā no toreizējām politiskajām pārmaiņām un kariem.

Kuģošana Daugavā tās daudzo krāču dēļ bija grūta, toties labi varēja braukt ar laivām, liellaivām, plostim un vēlāk — ar nelieliem tvaikonīšiem.

17. gs. visizplatītākais laivu veids bija strūgas. Tās bija apm. 36 m garas, 10,5 m platas, ar celbspēju 500—1200 bir kavu. Strūgas apkalpoja 30 personas. Pirmās strūgas, kas pienāca Rīgā pavasarī, parasti sagaidīja lieli ļaužu bari ar lielgabalu salutiem. Brauciens ar strūgu no Vitebskas līdz Rīgai ilga apmēram 11 dienas. Gada laikā Rīgā pienāca ap 1000 strūgu. Atklājot 1861. gadā Rīgas—Daugavpils—Orlas dzelzceļu, preču transports ar strūgām zaudēja savu nozīmi.

Ļoti liela loma Daugavai ir **plostošanā**. Upes augštecē ir daudz mežu, kurus sevišķi cariskās Krievijas laikā nesaudzīgi iznīcināja un lielu daudzumu neapstrādātu kokmateriālu lēti pārdeva ārvalstīm. Kokmateriālus pludināja pa Daugavu ar plostim. Daugavas daļa no tagadējiem tiltiem Rīgā līdz Doles salai noderēja par koku ostu. Tajā viegli novietot uzreiz ap 6.400 plostu vai gadā līdz 20.000. Katrā tādā plostā bija caurmērā 30—70 baļķi. Priekš pirmā pasaules kara Rīgas koku osta bija viena no vislielākām koku eksportostām pasaulē.

Sakarā ar izdevīgo ģeografisko stāvokli Daugavas grīvā, apm. 12 km no ietekas Rīgas jūras līcī, jau agri pietāja kuģi. 17. gs. pie Daugavas krastmalas ierīkoja ostu. Tās nozīme sevišķi palielinājās 18. gs. Pētera I laikā, kad Rīgas osta blakus Pēterburgai (tag. Ļeņingradai) tapa par Krievijas imperijas «logu uz Eiropu». Aiz Pēterburgas Rīga bija otra lielākā Krievijas osta pie Baltijas jūras. 1913. gadā caur Rīgas ostu ieveda preces par 184 miljoniem rubļu vai 16,1% no Krievijas importa un izveda par 225 miljoniem rubļu vai 18,2% no Krievijas eksporta. Liela nozīme visas Krievijas eksportā un importā bija arī Liepājas un Ventspils ostām. No Anglijas, Vācijas, ASV, Beļģijas, Francijas u. c. zemēm ieveda akmeņogles, metālus, gumiju, kokvilnu, vilnu, džutu, diegus, krāsas, mākslīgos mēslus, dažādas mašīnas un to daļas, elektrības piederumus un aparātus, silķes, tēju, kafijas pupiņas, kakao u. c. Izveda pārtikas produktus (sviestu, olas, gaļu, kviešus, auzas), jēlvielas un pusfabrikātus (linus, ādas, vilnu, eļļas u. c.), kokmaterialus.

Buržuaziskās Latvijas laikā Rīgas osta stipri panīka. Bez tam Lielā Tēvijas kara laikā vācu fašistiskie iebrucēji atkāpjoties to stipri izpostīja: saspridzināja visas kuģu pieturas, no 40 noliktavām nenopostītas palika tikai 5. Tūlīt pēc Rīgas atbrīvošanas plānveidīgi uzsāka ostas atjaunošanu. Pēc kara piecgadē vien Rīgas ostas atjaunošanai izlietoja 80 miljonus rubļu. Agrāk darbs ostā bija maz mehanizēts, izkraušanu veica galvenokārt rokām un preces pārvadāja ar ķerrām. Turpretim tagad ogles uz izkraušanas vietu nogādā pa platiem lentveida transportieriem, un kuģu piekraušanu veic tā saucamie teleskopiskie transportieri — milzīgi metāla konusi, kas izbīdās cits no cita. Konusu sienas neļauj ogļu putekļiem pacelties gaisā. Citu smagu kravu pacelšanai tiek izmantoti greiferi, kas ar savām skavām vienā paņēmienā var pacelt un saturēt līdz 12 t kravas. Sīkās gabalpreces pa noliktavām izvadā ar liftrakiem.

Navigācija Rīgas ostā turpinās caurmērā 320 dienu gadā. Ostā ienāk kuģi no daudzām pasaules valstīm — Vācijas, Polijas, Rumanijas, Anglijas, Francijas, Holandes, Dānijas, Norvēģijas, Zviedrijas, Somijas, Grieķijas, Argen-

tinās u. c. No šejienes savukārt nosūta preces uz daudzām ārzemju ostām. Piemēram, Uzbekijas un Turkmenijas kokvilnu nosūta uz Havru, Antverpeni, Dinkerku u. c. Eiropas ostām, Donbasa antracitu, koksu — uz Franciju, Beļģiju, Dāniju un citām zemēm. Rīgas ostas nozīme arvien pieaug.

Kuģniecību pa Daugavu kavē krāces. Kuģniecībai pagaidām noderīgi tikai atsevišķi Daugavas posmi, un proti: no Daugavgrīvas līdz Doles salai (apm. 30 km), no Ķeguma līdz Jaunjelgavai (38 km), no Dunavas (Aknīstes rajonā) līdz Kaplavai (Krāslavas rajonā). Daugava tāpat kuģojama vairākās vietās Baltkrievijas PSR teritorijā. Priekš pirmā pasaules kara nelieli pasažieru tvaikoņi kursēja 450 km garā posmā (līdz Vitebskai). No Daugavas pietekām kuģniecībā zināma nozīme tikai Aiviekstei. Nākotnē, kad būs uzceltas hidroelektrostacijas un ierīkotas ūdenskrātuves, Daugava kļūs kuģojama gandrīz visā tās garumā, un tā pa ūdensceļu savienosies ar Dņepru.

No Latvijas upēm upju transporta ziņā Daugavu pašreiz pārspēj mierīgā Zemgales līdzenuma upe — Lielupe.

Liela nozīme Daugavas krastos ir pārceltuvēm pie Daugavas Jēkabpilī, Pļaviņās, Koknesē, Jaunjelgavā un Daugavas tiltiem pie Rīgas, Ķeguma, Krustpils, Daugavpils, Baltkrievijā, Zapadnaja Dvinā u. c.

Rūpnieciska nozīme ir Daugavas krastos esošajiem **derīgajiem izrakteņiem**.

Mūsu republikas lielākās **dolomita** atradnes ir pie Daugavas. Daudz dolomita Rīgas, Ogres, Pļaviņu, Jēkabpils, kā arī Krustpils, Baldones u. c. rajonos.

Viena no vecākajām ir Saulkalnes dolomita atradne Daugavas labajā krastā netālu no Rīgas. Saulkalnes dolomīts ir porains, ar gliemežu pārakmeņojumiem. Tas ir viegli apstrādājams, dekoratīvs būvkmens. Tas izmantots daudzām celtnēm: Salaspils ordeņa pilij, senajai Ikšķiles baznīcai (1185. g.), Rīgas kanāla tiltu sienām pie Akademiskā dramas teatra utt.

Pļaviņu un Kokneses dolomīts ir augstvērtīgs celtniecības materials, tas ir blīvs un mehāniski ļoti izturīgs.

Pļaviņu dolomita lauztuves darbojas jau apmēram no

1885. gada. Pļaviņu dolomīts ir labākais Latvijā un pat visā Eiropā. Dolomītu apdedzinot līdz 1.600°, iegūst vērtīgu būvmateriālu — kaļķus, ko lieto arī cementrūpniecībā un dzelzs ceļņu oderēšanā. Dažas dolomīta šķirnes izmanto ēku apdarei un tēlniecībai. To samālot, iegūst vērtīgu materiālu skābo augšņu kaļķošānai. Pļaviņu dolomītu sūta uz Liepājas «Sarkano metalurgu», uz Rīgu, Ļeņingradu, Daugavpili, Kaļiņingradu.

Ģipsšakmens galvenā ieguves vieta ir Sauriešos, tāpat Salaspilī, Nāvessalā. «Ģipsšakmeni mēdz iedalīt vairākās īpatnējās grupās, piemēram, špata ģipsis, šķiedrains, videji un smalkkristalisks, zvīņveida un blīvs ģipsšakmens utt.»¹

Mālu daudz Daugavpils apkārtnē. Tos izmanto Kalkūnes ķieģerūpniecība. Mālu daudz arī Līvānu, Krustpils, Krāslavas u. c. rajonos. Zilo mālu izlieto istabu balsināšanai; māls kā izejviela nepieciešams arī Latgales podniecības meistariem.

Grants nogulu daudz Ogres Kangaros. Ogrē iekārtota lielas jaudas grants karjera.

Gandrīz puse no Latvijas PSR kūdras purviem atrodas Daugavas notekas baseinā. Daugavas baseinā ir:

- 30 purvi platībā no 500—1.000 ha,
- 25 purvi platībā no 1.000—2.000 ha,
- 5 purvi platībā no 2.000—3.000 ha,
- 9 purvi platībā no 3.000—5.000 ha,
- 2 purvi platībā virs 5.000 ha.

Lieli kūdras ieguves uzņēmumi ir Līvānu, Krustpils, Rīgas u. c. rajonos.

Plaši izplatīti ir arī **saldūdens kaļķi**. Daudz to ir Jēkabpils, Baldones u. c. rajonos.

Zvejniecībai Daugavā, tāpat kā visās pārējās Latvijas upēs, nav lielas saimnieciskas nozīmes. Tā koncentrējusies galvenokārt Daugavas lejtecē. Pazīstamas lašu un nēģu zvejas vietas ir pie Doles salas, kur darbojas zvejnieku artelis «Sarkanais daugavietis».

¹ V. Melnalksnis, «Latvijas PSR derīgie izrakteņi», LVI, 1955., 27. lpp.

Daugavas ūdeņus sevišķi iemīļojuši makšķernieki.

Latvijas PSR upes bagātas **hidroenerģijas** resursiem (ir apmēram 700 tūkstošu kilovatu). No tiem pagaidām tiek izmantotas ap 10% (Ķeguma, Aiviekstes, Braslas u. c. HES). No visiem republikas hidroenerģijas resursiem Daugava dod vairāk nekā 80%¹. Pēc hidroenerģijas resursiem Latvija pārsniedz Igaunijas, Lietuvas, Baltkrievijas PSR un KPFSR rajonus, kas robežo ar mūsu republiku.

Realizējot Ļeņina mācību — «Komunisms ir Padomju vara plus visas zemes elektrifikācija», Partija un Valdība sevišķu uzmanību velta elektroenerģijas ražošanas tālākai kāpināšanai. Ja elektroenerģijas ražošanas līmeni Latvijā 1940. gadā pieņemam par 100%, tad 1950. gadā ražoja 196%, 1955. gadā 374%, bet 1960. gadā 600% (plāna skaitlis). Ja 1950. gadā enerģijas izstrāde republikā bija 560 miljoni kilovatstundu, tad 1955. gadā tā jau bija vairāk nekā 900 miljoni kilovatstundu, jo piektajā piecgadē nodeva lietošanā Rīgas TEC pirmo kārtu, palielināja Ķeguma HES un Liepājas elektrostacijas jaudu un uzcēla jaunas lauku un kolchozu elektrostacijas.

Sestajā piecgadē elektriskās enerģijas izstrāde pieaugs 1,6 reizes, tiks elektrificēti 430 kolchozi, no kuriem 355 kolchozus elektrificēs valsts elektrostacijas. Ķeguma HES pārkārtos uz pilnīgu tālvadišanu no dispečeru punkta Rīgā.

Lai izmantotu Daugavas lielos hidroenerģijas resursus, kas Latvijas teritorijā aprēķināti ap 526 tūkstoši kilovatu, paredzēts uz Daugavas uzcelt vēl 5 HES Latvijas un 3 HES Baltkrievijas PSR teritorijā, radot hidroelektrostaciju kaskādi. Tas dos iespēju realizēt grandiozo projektu par Ļeņingradas, Baltijas republiku un Baltkrievijas enerģētisko resursu apvienošanu. Sestajā piecgadē pabeigs celt Vitebskas HES uz Daugavas un pavirzīs tālu uz priekšu Pļaviņu HES celtniecību pie Aizkraukles. Domājams, ka pēc jaunās HES uzcelšanas upes līmenis pie Pļaviņu HES aizsprosta paaugstināsies par 40 metriem, un tas dos iespēju

¹ «Латвийская ССР. Очерки экономической географии», Академия Наук ЛССР, 1956, 146 стр.

iegūt nevis 120 tūkstošu kilovatu, kas paredzēti plānā, bet apmēram 300 tūkstošu kilovatu. Prie šo drosmīgo plānu realizēšanas Daugavas krastos, tur, kur Lauces upīte pie Aizkraukles ietek Daugavā, strādā daudzi padomju speciālisti — inženieri, ģeologi, hidrologi, topografi, rasētāji, laboranti, tehniķi un citi šā darba meistari. Drīz te ieradīsies arī celtnieki.

A. Ivane, E. Žigurs

VĒSTURISKĀS VIETAS DAUGAVAS KRASTOS

Simtiem un tūkstošiem gadu ilgā vēstures gaitā ar Daugavu saistīti daudzi svarīgi notikumi latviešu tautas dzīvē.

Tālā pagātnē Daugava bija robežupe starp Latvijas PSR teritorijā dzīvošajām ciltīm, tā bija svarīga satiksmes un tirdzniecības maģistrāle, ievērojama zvejas vieta, bet mūsdienās svarīgs elektriskās enerģijas avots.

Par Daugavu stāstīts daudzās latviešu tautas teikās, pasākās un dziesmās; tai savus darbus veltījuši izcili dzejnieki un ievērojami rakstnieki. Par Daugavu runā daudzi vēstures dokumenti, kā arī sarakstīti dažādi pētījumi.

* * *

Pirmie cilvēki Daugavas krastos un tās tuvākajā apkārtnē parādījās jau mezolitā jeb vidējā akmens laikmetā ap 8. gadu tūkstoši pr. m. e. To apliecina pirmatnējo mednieku un zvejnieku kaula un raga rīki, kas atrasti Ilūkstes rajonā, padziļinot Daugavas kreiso pieteku — Dvieti. Kopā ar citiem priekšmetiem te atrasts kāds no ziemeļbrieža raga gatavots harpunas gals. Pēc dabaszinātnieku domām, ziemeļbriedis Austrumbaltijā izzudis 8. gadu tūkstoši pr. m. e. Tādēļ radies secinājums, ka pirmie iedzīvotāji Latvijas PSR teritorijā parādījušies ne vēlāk kā 8. gadu tūkstoši pr. m. e.

Latvijas teritorijas senākie apdzīvotāji galvenokārt nodarbojās ar medniecību un zvejniecību; domājams, te zināma nozīme bija arī Daugavai. Taču par to materiāli trūcīgi.

Nākamajā vēsturiskās attīstības periodā — neolitā jeb jaunākajā akmens laikmetā (3.—2. gadu tūkstoši pr. m. e.)

iedzīvotāju skaits Latvijas teritorijā pieauga. Neolita atradumu vietas ir galvenokārt upju vai ezeru tuvumā. Neolita apmetnes bijušas arī Daugavas apkaimē, piemēram, Dvietē, turpat, kur mezolita atradumi; neolita apmetnes atklātas arī citās vietās Ilūkstes un Krāslavas rajonos. Dažas no tām bijušas Daugavas ielejā. Tas nozīmē, ka šajā laikā palielinājusies Daugavas loma tās apkārtnes iedzīvotāju dzīvē.

Ap 18. gs. pr. m. e. cilvēki Latvijas teritorijā sāka nodarboties ar lopkopību un zemkopību, lietot metālu. Vienlaicīgi arī medniecībai un zvejniecībai vēl bija liela nozīme. Archeoloģiskie atradumi liecina, ka lopkopju apmetnes bieži atradušās upju ieleju malās un nelielos ieleju uzkalnos, kur lopiem bija dabīgas ganības. Spriežot pēc savrupatradumiem, lopkopju apmetnes bijušas arī Daugavas ielejā un tās krastos. Redzam, ka līdz ar jaunu saimniecisku elementu parādīšanos pieauga un dažādojās Daugavas nozīme tās krastu apdzīvotājiem.

Lopkopības un zemkopības sākumi saistījās ar jaunu etnisko elementu — latviešu cilšu senču — parādīšanos Latvijas teritorijā no Vislas un Oderas baseiniem. Baltu cilšu senču apmešanās starp somu ciltīm bija par iemeslu zināmai asimilācijai. Tās rezultātā dienvidos no Daugavas pārsvarā palika baltu valoda, ziemeļos no Daugavas — somu valoda. Daugava kļuva par šo divu valodu grupu robežu.

2. gadu tūkstoša beigās un 1. gadu tūkstoši pr. m. e. Latvijas teritorijā tālāk attīstījās lopkopība un zemkopība. Lopkopība gūst pārsvaru pār medniecību un zvejniecību.

Ievērojamākie šā laika posma iemītnieku kapulauki Daugavas krastos ir uzkalniņu kapi «Rēznēs» (Daugavas labajā krastā) netālu no Salaspils; «Kalniešos» (arī Daugavas labajā krastā) aiz Kokneses, kur Daugavā ietek nelielā Rītera upīte, līdzenais kapulauks uz Daugavas lielās salas 3 km lejpus Jēkabpils. Šajā laika posmā Latvijas vēsturē pirmoreiz vērojamas nocietinātās apmetnes. Daudzas no tām atradās Daugavas krastos, piemēram, Kļauģu kalns, Daugmales pilskalns un Dignājas pilskalns kreisajā krastā, Mūku kalns Koknesē, Asotes un Jersikas pilskalni labajā krastā. Nocietināto apmetņu rašanās rāda, ka starp

pirmatnējo lopkopju kopienām sākušās cīņas par labākajām apmetņu vietām un ganībām. Nocietināto apmetņu izveidošana prasīja daudz laika un darbaspēka. Nocietinājumi dažkārt izveidoti vairākos paņēmienos. Lai atvieglinātu apmetņu ierīkošanu, tām izvēlējās augstākus uzkalnus ar iespējami stāvākām nogāzēm un gravām norobežotus zemes ragus, kurus nocietināja, atdalot tos no augstienes ar grāvi un uzbērtu valni. Vairākums šā laika nocietināto apmetņu arī vēlākajos vēsturiskās attīstības periodos bija kā nocietinājumi.

Mūsu eras 1.—4. gs. Latvijas teritorijā par galveno saimniecības nozari kļuva zemkopība. Metāla lietošana kļuva par vispārēju parādību. Dzelzi gan ievēda, gan arī ieguva no Latvijā atrodamām purva rūdām. Archeoloģiskajos atradumos mūsu eras pirmajos gadsimtos skaidri vērojamas Latvijas teritorijā dzīvojošo cilšu robežas, kas daļēji sakrīt ar Daugavas tecējumu. Šajā laika posmā maiņas tirdzniecība kļuvusi nepieciešama dzīves sastāvdaļa, bet Daugava — ievērojams tirdzniecības ceļš. Bez Daugavas šajā laikā Latvijā bija izveidojušies arī citi sakaru virzieni, piemēram, ceļš, kas savienoja Lietuvas austrumu daļu ar Augšzemes augstieni un, šķērsojot Daugavu, ar Vidzemes augstieni.

Sakarā ar ražošanas spēku tālāko attīstību laikā no 5. līdz 9. gs. Latvijas teritorijā notika pāreja uz šķiru sabiedrību. Līdz ar bagātību palielināšanos biežāk radās dažādas sadursmes. Sāka pārbūvēt un nostiprināt pilskalnus, ko iepriekšējā periodā izmantoja par īslaicīgām paslēptuvēm: nostāvināja nogāzes, paplašināja plakumu, uzbēra vaļņus, ap plakumu uzcēla stipru baļķu žogu. Te jāmin Daugmales, Dignājas u. c. pilskalni Daugavas krastos. Daugavas loma tirdzniecībā arvien pieauga. Tās krastos atrasts daudz arābu monētu, kas liecina par Baltijas cilšu sakariem ar austrumiem.

Laikā no 10. līdz 12. gs. beigām, t. i., līdz vācu iekarotāju iebrukumam, Latvijā veidojās agrās feodalās attiecības. Šai laikā Latvijā, it īpaši tās austrumu daļā, dzīvojošajām ciltīm ir liela nozīme Austrumeiropas vēsturiskajos notiku-

mos. Svarīga loma te ir Daugavai kā starptautiskam tirdzniecības ceļam, kas savieno slavu zemes ar Baltijas jūru un tālāk ar Skandināviju. Laikā no 6. līdz 11. gs. Latvijas teritorijā, galvenokārt pa Daugavu, mēdza ierasties Skandinavu jūras braucēji un sirotāji. Par to pirmās ziņas gūstam skandinavu sagās. Tā Guta saga (ap 500. gadu) stāsta, ka Gotzemes atklājēja Thilnara pēcnācēji tur tā savairojušies, ka vairs nevarējuši iztikt. Tad ļaudis lozējuši, lai katrs trešais meklētu svešumā jaunu dzimteni. Izceļotāji apmetušies Fāro salā, bet arī tur viņiem pietrūcis vietas. Tad tie nokļuvuši kādā salā pie Aistijas (Baltijas) krastiem, t. i., uz Dagaithi (Dago) salas. Tad viņi devušies augšup pa ūdeņiem, ko sauc par Dyna (Daugava) un augšup caur Rusu zemi (Ryzaland), kamēr nokļuvuši Grieķijā (Gricland). Domājams, ka ap šo laiku radies Aizkraukles skandinavisks nosaukums «Askarden» jeb «Ašeraden». Te Daugavas krastā, domājams, pietāja skandinavu oša koka laivas t. s. «aski». Jāpiezīmē, ka Daugava bija daļa no tirdzniecības ceļa no varjagiem uz grieķiem.

Daugavas nosaukums minēts arī krievu chronikās.

Kopš 10. gs. beigām Kijevas kņazi centās pakļaut savai varai Baltijas jūras piekrasti. 11.—12. gs. mijā šāda tendence piemita arī Pleskavai, Novgorodai un Polockai. To tirgotāji bija ieinteresēti tirdzniecībā pa Daugavu. It īpaši te jāmin Polockas tirgotāji, kas savas preces veda pa Daugavu uz Rīgas jūras līci.

Tirdzniecība ar Latvijas teritorijā dzīvojošajām ciltīm bija iespējama sakarā ar to saimniecisko attīstību. Paplašinoties zemkopībai, amatniecībai un citām ražošanas nozarēm, radās pārpalikumi, palielinājās bagātības un cilšu aristokratijas pieprasījums pēc citu zemju precēm.

Šajā laikā izveidojās stipri nocietināti pilskalni — cilts aristokratijas varas centri attiecīgajā novadā. To piekāvē atradās apmetnes — senpilsēta, kuras iemītnieki nodarbojās ar zemkopību, amatniecību un tirdzniecību. Daudzi no šiem pilskalniem, kas izveidojās par sava novada pārvaldes, saimniecības un tirdzniecības centriem, atradās Daugavas krastos un tos apmeklēja svežzemju tirgotāji, galvenokārt

no krievu pilsētām. Tas sekmēja sakaru izveidošanos ar austrumu zemēm. Daugavas krastos, piemēram, Nāvessalā, Daugmales pilskalnā u. c., atrasts samērā daudz tā laika arābu monētu. Ar Daugavu savienojās arī citi toreizējie tirdzniecības ceļi Latvijas teritorijā. Te jāmin ceļš no Daugavas lejasgala (Ikšķiles) cauri Mežotnei un Bauskai uz Lietuvu; uz Igauniju veda ceļš no Daugavas grīvas gar Rīgas jūras līča austrumu krastu; no Daugavas un Lielupes grīvas sākās sauszemes ceļš, kas veda gar Abavu uz Kursu un caur to uz Prūsiju; Lielupe no Daugavas grīvas bija dabīgs ūdensceļš uz Zemgali un tālāk uz Žemaitiju. Redzam, ka no Daugavas grīvas visos virzienos iet tirdzniecības ceļi. Tāpēc viegli saprotams, ka tieši Daugavas grīva 11.—12. gs. izveidojās par svarīgu tirdzniecības vietu, kur 13. gs. sākumā lībiešu apmetnes vietā vācu iekarotāji dibināja Rīgas pilsētu.

Ievērojamākās šā perioda vēsturiskās vietas gar Daugavu ir daudzie pilskalni, kas atrodas vai nu tieši Daugavas krastā, vai netālu no tās. Svarīgākie no tiem Daugavas labajā krastā ir: Lielvārdes pilskalns, Aizkraukles pilskalns, Kokneses pilskalns, Avotiņkalns, Oliņkalns, Lokstenes pilskalns, Asotes pilskalns un Jersikas pilskalns, Daugavas kreisajā krastā — Dignājas, Sēlpils, Lindes un Daugmales pilskalni. Daugava toreiz bija kā robežupe starp lībiešu un zemgaļu, latgaļu un sēļu apdzīvotajām teritorijām. Austrumos esošās krievu kņazistes centās nodrošināt pieeju Baltijas jūrai. Vietējie dižciltīgie gribēja nodrošināt savu kundzību pār cilšu locekļiem un gaidīja krievu kņazu atbalstu. Domājams, ka tieši tādēļ Daugavas krastos 12. gs. radās no Polockas atkarīgās Jersikas un Kokneses kņazistes. Atkarību no Polockas atzina arī Daugavas lībieši, kas Polockas kņazam maksāja meslus. No minētajiem pilskalniem līdz šim archeoloģiski izpētīti tikai četri: Daugmales, Asotes, Jersikas un Dignājas pilskalns. Pašlaik archeoloģiskie izrakumi notiek Ķentes kalnā. Pilskalni atradās stratēģiski svarīgākās un vieglāk aizsargājamās vietās. Tie ierīkoti uz kāda zemes raga starp gravām (Lielvārdes, Kokneses, Lokstenes, Jersikas pilskalni), uz atsevišķa kalna vai kalnu grēdas (Ķentes kalns, Aizkraukles, Asotes, Dignājas pilskalns). Pirmās gru-

pas pilskalni parasti izveidoti vēl nepieejamāki, nostāvinot kalnu nogāzes, uzmetot valni un izrokot grāvi. Pilskalnu nogāzes dažkārt veidoja kraujās Daugavas klintis, un pieeja kalnam no šīs puses ir neiespējama, piemēram, Lielvārdē, Oliņkalnā, Sēlpilī. Otrās grupas pilskalni nocietināti, nostāvinot to nogāzes un atdalot kalnu ar grāvi no pārējās kalnu grēdas. Kalna pieejamākā pusē vēl ierīkoja valni. Ap pilskalnu plakumiem tika uzbūvētas baļķu aizsargceltnes.

Izrakumi Ķentes pilskalnā

Lielākajai daļai Daugavas krastos esošo pilskalnu ir vēl šāda kopīga īpašība: pie kalna vai tā tuvumā upē ir kāds laivu piestāšanai izdevīgs līcītis (pie Aizkraukles, Kokneses, Jersikas pilskalniem, Avotiņkalna u. c.). Sevišķi tas sakāms par Lielvārdes pilskalnu. Pie tā Daugavā ietek Rumbiņas upīte. Daugava plūst gar pašu pilskalnu, un tās ūdeņi pacēla līmeni Rumbiņas grīvā, kur izveidojās dziļš līcis — ērta laivu piestātne. Šā pilskalna nozīmi, šķiet, vēl vairāk palielināja netālu no Lielvārdes esošās bīstamās Ķeguma krāces un pie Lielvārdes esošā Daugavas pāreja.

Daļa no Daugavas krastos izveidotajiem pilskalniem, domājams, atradās pie upes pārejām; Indriķa Livonijas chronikā vairākkārt minēts, ka kāraspēks pāriet Daugavu

pie Lielvārdes un Aizkraukles. Spriežot pēc Indriķa kronikas, liekas, ka pāreja bijusi arī Kokneses tuvumā. Par Daugavas pāreju uzskatāms brasls pie Brodu ciema, nedaudz augšpus Sēlpilij. Daugavas pāreja varēja būt arī starp Daugmales pilskalnu un Salaspili pie Mārtiņa salas u. c.

No Daugavas krastos esošajiem pilskalniem dažus nepieciešams aplūkot atsevišķi. Vispirms te minams Lielvārdes

Skats uz Lielvārdes pilskalnu

libiešu pilskalns Daugavas labajā krastā. Tā nogāzes veido Daugavas stāvais krasts un Rumbiņas grava, kas vietām vēl mākslīgi nostāyināta. No ceturtās puses šīs nogāzes savieno grāvis, no kura izraktās zemes izmantotas vaļņa uzcelšanai. Pilskalam izveidots liels plakums, kurā izbūvētas celtnes. Pilskalna priekšā, kur tagad redzamas muižnieku pils drupas, līdzenajā laukumā atradās Lielvārdes senpilsēta. Pilskalam pretējā Rumbiņas krastā, pie upītes ietekas Daugavā, izveidojies neliels zemes rags ar divām stāvām nogāzēm. No trešās puses — līdzenā lauka rags atdalīts ar pārrakumu — grāvi un tā zemes, šķiet, izmantotas nelielā vaļņa izveidošanai zemes raga grāvja pusē. Radies it kā neliels pilskalns ar valni un plakumu. Tagad tas ap-

audzis krūmiem un kokiem, un nepievērš uzmanību. Te savā laikā, šķiet, bijusi pagānu svētnīca — upuru kalns. Šādi upuru kalni sastopami arī pie citiem senlatviešu pilskalniem, piemēram, Mežotnē, Tērvetē u. c. Pretim pilskalnam un uz leju no tā atradās t. s. Lāčplēša sala, kuras dēļ Daugavas gultnē radies līkums pilskalna pusē un līdz ar to ļoti izdevīga laivu piestātne Rumbiņas līcī. Tagad šis dabīgais

Senču upuru kalniņš Lielvārdē

veidojums grūti saskatāms, jo Lāčplēša sala appludināta, sakarā ar ūdens līmeņa paaugstinājumu Ķeguma ezerā. Iespējamā Daugavas pāreja pie Lielvārdes, domājams, atradās nedaudz leļpus Lāčplēša salai.

Četrus kilometrus leļpus Koknesei, Daugavas stāvajā krastā, bijis sens nocietinājums — Kokneses Mūku kalns — viena no vecākajām apmetnēm Latvijas teritorijā. Iespējams, ka tieši te senos laikos meklējams Kokneses pirmsākums un tikai vēlāk, kad sākās pāreja no ģints iekārtas uz šķiru sabiedrību, sāka apdzīvot un nocietināt daudz stāvāko un nozīmīgāko Kokneses pilskalnu starp Pērses gravu un Daugavu. Iepretim Mūku kalnam, ielceļa otrā pusē, atrodas neliels, kokiem apaudzis kalniņš, ar it kā mākslīgi nostāvinā-

tām nogāzēm. Domājams, ka te atradies senais upuru kalniņš.

Kokneses pilskalns līdz šim archeoloģiski nav izpētīts, un tādēļ nav iespējams noteikt, kad tas izveidojies par nocietinātu apmetni. Pilskalna archeoloģiskā pētīšana stipri grūta, jo vecās koka pils vietā uzcelta bruņinieku mūra pils ar dziļi kalnā ieraktiem pamatiem un pagrabiem, izpostot priekšvācu pilskalna mītņu slāni, plakumu, valni. Šodien gandrīz nevar noteikt, kāds Kokneses pilskalns bijis pirms vācu krustnešu iebrukuma Latvijā. 12. un 13. gs. mijā Kokneses novads bija vasaļu atkarībā no Polockas un pilī valdīja kņazs Vjačko. Kokneses pilskalns atradās stratēģiski izdevīgā vietā, uz augsta zemes raga, ko veido Pērses grava un Daugavas ieleja. Vienīgā pieeja pilij bija no tagadējā parka puses, kur no līdzenuma to, domājams, atdalīja grāvis. Pie Kokneses pils izveidojies Daugavas līcis ar izdevīgu laivu piestāšanās vietu. Daugava no kalna labi pārredzama abos virzienos.

Augšpus Koknesei Daugavas krastos līdz Pļaviņām atrodas vēl trīs pilskalni: Avotiņkalns, Oliņkalns un Lokstenes pilskalns. Archeoloģiski no tiem neviens nav pētīts. Oliņkalns ievērojams ar lielo plakumu, un šajā ziņā tas ir viens no nozīmīgākajiem Latvijas pilskalniem. Par Avotiņkalnu un Oliņkalnu vācu krustnešu iebrukuma laika dokumentos un chronikās trūkst ziņu. Tieši nosaukts nav arī Lokstenes pilskalns, kura tagadējais nosaukums pirmoreiz dokumentos minēts 1354. gadā. Tomēr šis pilskalns savā laikā izraisījis vēsturnieku interesi: te viņi meklēja seno Jersiku. Tikai 19. gs. vidū radās doma, ka Jersikas pilskalns meklējams tagadējā Livānu rajonā.

Pēdējos gados Ed. Šturms ieinteresējies par Oliņkalnu, uzskatīdams, it kā te meklējama senā Jersika¹. Šo hipotezi zināmā mērā apstiprina vairāki momenti Indriķa chronikā un pilskalna novietojumā, tomēr ir arī vairāki apstākļi, kas runā tai pretim. Tomēr to noskaidrot var vienīgi ar archeoloģisko izrakumu palīdzību.

¹ Contributions of Baltic University. Pinneberg, 1947, Nr. 48.

Lielu interesi izraisījis Asotes latgaļu pilskalns. Tas atrodas Rīgas — Daugavpils šosejas malā, 3 km aiz Krustpils un apm. 0,5 km no Daugavas. Nelielais, bet savā laikā (apm. 10.—12. gs.) stipri nocietinātais pilskalns izveidots kalnu grēdas galā un no tās atdalīts ar grāvi. Kalna malas mākslīgi nostāvētas. Laikā no 1949. līdz 1953. gadam LPSR Zinātņu akadēmijas Vēstures un materialās kultūras institūts Asotes pilskalnā izdarīja arheoloģiskus izrakumus, kuri deva daudz vērtīgu materiālu Latvijas senākās vēstures pētišanā. Asotes pilskalns 12.—13. gs. bija kāda Jersikas novada centrs, kas minēts 1211. gada Jersikas izlēpošanas aktā.

Apmēram vienu km augšpus Asotes pilskalnā Daugavā atrodas Ābeļu sala, kas upes gultni sadala divos zaros. Starp upes labo krastu un salu paliek garā un bīstamā krāce Gļiņauka. Starp salu un upes kreiso krastu samērā mierīgs un dziļš upes plūdums. Salas ziemeļu galā, kur upes zari saplūst kopā, atrodas neliels nocietinājums — Kaupre. Domājams, ka tā savā laikā bija Asotes pilskalna papildu nocietinājums un upes kontrolpostenis. No Kaupres vieglī varēja kontrolēt kustību pa upi abos virzienos. Starp Kaupri un Asotes pilskalnu Daugavas krastā, pie Oglenieku mājām, atrodas latgaļu šā laikmeta kapulauks. Vienā no Kaupres uzbērumiem ir mūrēti kalķakmens pamati. Tas dažus pētniekus pamudināja domāt, ka Kauprē varētu meklēt kādu no vācu bruņinieku pils vietām. Lai to noskaidrotu, nepieciešams izdarīt arheoloģiskos izrakumus, jo līdzīgi mūrēti pamati atrodami arī dažos citos pilskalnos.

Viena no ievērojamākajām senvietām Daugavas krastos ir Jersikas latgaļu pilskalns, kas uzskatāms par 12.—13. gs. Jersikas feodālās kņazistes centru. Tas atrodas Līvānu rajonā, Daugavas labajā krastā, no trim pusēm dabīgi aizsargātā vietā. Pie pilskalna izveidojies laivu piestātnei izdevīgs Daugavas līkums. Arheoloģiskajos izrakumos 1939. gadā pilskalnā konstatēti stipri nocietinājumi, bet tā ziemeļu un ziemeļaustrumu pusē līdzenumā plaša senpilsēta, kuras sākumi meklējami vismaz 10. gs. 11.—12. gs. Jersiku stipri nocietināja, ap to izauga senpilsēta, kas kļuva

par ievērojamu sava laika amatniecības, tirdzniecības un kulturas centru. 13. gs. chronists Indriķis stāsta, ka Jersikā valdījis pareizticīgs kņazs Visvaldis, kas atzinis Po'ockas kņaza virskundzību. Jersikai piederēja plaša teritorija, un tā bija viens no bīstamākajiem vācu iebrucēju pretiniekiem. Jersika piederēja pareizticīgo baznīcai. Par to liecina izrakumos atrastie 11. gs. krustiņi, kā arī chronista Indriķa stāstījums.

Par citiem Daugavas labajā krastā un tā tuvumā esošajiem pilskalniem ir maz ziņu, un arī archeoloģiski tie līdz šim nav izpētīti.

No kreisā krasta pilskalniem ievērojamākie ir Dignājas, Sēlpils un Daugmales pilskalns.

Dignājas pilskalns atrodas Daugavas kreisajā krastā, iepretim Jersikai. 1939. gada archeoloģiskie izrakumi Dignājas pilskalnā un tā tuvumā esošajā kapu laukā atklāja latgaļu priekšmetus. Kalns apdzīvots vienā laikā ar Jersikas pilskalnu. Par abu pilskalnu tuvajiem sakariem liecina līdzīgās senlietas un nelielais attālums. Jādomā, ka uz Dignāju 1209. gadā no Jersikas aizbēga vāciešu vajātais Visvaldis. Iespējams, ka Dignāja bija pat papildu nocietinājums Jersikai. Abu pilskalnu tuvumā meklējama arī Daugavas pāreja. Par to liecina Indriķa Livonijas chronikā minētie Jersikas un leišu tuvie sakari.

Iepretim Oliņkalnam, Daugavas stāvajā, nepieejamā kreisajā krastā, ir Sēlpils bruņinieku pilsdrupas, domājams, chronista Indriķa minētās Sēlpils vieta. Pilskalna pirmatnējais veids nav nosakāms, jo tā vietā uzcelta bruņinieku pils. Sevišķu ievēribu Sēlpils izraisa sakarā ar Ed. Šturma izvirzīto hipotezi par Jersiku. Pēc Indriķa Livonijas chronikas, Jersikai un Sēlpilij bija tuvi sakari ar leišiem, kas te atrada patvērumu. Šo piļu tuvumā bija Daugavas pārejas (Sēlpils un Oliņkalna tuvumā, apm. 3 km augšpus Sēlpils pie Brodu ciema). Tomēr te rodas pretruna. Vācieši vispirms uzbruka Sēlpilij (1208. gadā) un tikai pēc tam Jersikai (1209. gadā), bet Indriķis pat nepiemin, ka Sēlpils un Jersika atrastos tuvu. Pēc Jersikas ieņemšanas, Indriķis stāsta, Visvaldis pārbēdzis Daugavai un nolūkojies pils degšanā.

Bet pretējais krasts — Sēlpils — jau atradās vācu rokās. Šaubas par Jersikas atrašanos Oliņkalnā rada daudzās Daugavas krāces, kuru dēļ kuģot šinī posmā bija ļoti grūti, pie kam, pēc pašreizējām ziņām, Oliņkalna tuvākajā apkārtnē nav atrasta vieta ar Jersikai kaut cik līdzīgu nosaukumu.

No Daugavas kreisā krasta pilskalniem ievērojamākais ir zemgaļu apdzīvotajā teritorijā izveidotais Daugmales pilskalns. Tas ir lielākais šā laika posma zemgaļu nocietinājums Daugavas krastos. Tas atrodas upes stāvajā kreisajā krastā, apm. 4 km augšpus Salaspils. Izdarot arheoloģiskos izrakumus, 1935. gadā pilskalnā atrastas stipru nocietinājumu paliekas. Daugmale bija ievērojams amatniecības un tirdzniecības centrs. Daži vēsturnieki uzskatīja, ka te bijusi senās Zemgales osta. Tomēr pilskalna novietojums rada par to šaubas un jautājums paliek atklāts.

Kopš 12. gs. pēdējā ceturksņa rakstītās ziņas par Daugavu kļūst sistematiskākas. Šajā laikā palielinās upes loma Eiropas ziemeļu un austrumu daļas tautu dzīvē.

Iepriekšējā perioda tirdzniecība, kas notika pa Daugavu gan ar austrumiem (slaviem, arābiem u. c.), gan ar ziemeļiem (skandinaviem), 12. gs. pēdējā ceturksnī kļuva dzīvāka un sistematiskāka. Tajā iesaistījās arī vācieši. Chronists Indriķis stāsta, ka «vācu tirgotāji, saistīti draudzīgām saitēm ar libiešiem, bija paraduši bieži ar kuģiem iebrukt Daugavā».¹ Tirdzniecība ar Daugavas grīvā dzīvojošajiem libiešiem bija izdevīga, un labās peļņas dēļ vācieši 12. gs. 80. gados sāka iebrukumu Baltijas jūras austrumu krastos. Līdz ar to sākās Austrumbaltijas tautu gadsimtiem ilgās cīņas pret vācu iekarotājiem.

Iebrukumu Latvijā vāci attaisnoja ar kristīgās ticības ieviešanu. Katoļu baznīcas pirmais pārstāvis mūks Meinards pie Daugavas grīvā dzīvojošiem libiešiem ieradās ap 1184. gadu un uzsāka mišionāra darbību. Libieši maksāja meslus Polockas kņazam Vladimiram. Meinardam katolicisma sludināšanai Lībijā vajadzēja lūgt kņaza atļauju.

¹ Indriķa Livonijas chronika, I, 2., R., 1936.

Taču vāciešiem bija pilnīgi citi plāni: Meinarda vadībā viņi sāka celt nocietinātu mūra pili un baznīcu Ikšķilē. Meinards redzēja, ka izdevīgo Daugavas ūdensceļu būs grūti noturēt. Viņš devās uz Vāciju pēc palīdzības. 1186. gadā Bremenes virsbiskaps iecēla Meinardu par jaundibinātās Ikšķiles biskapijas biskapu.

Meinards un viņa pēctecis biskaps Bertolds Latvijas iekarošanā neguva izcilus panākumus. Latvijas teritorijas un it īpaši Daugavas ūdensceļa sagrābšana sākās, kad 1199. gadā par Livonijas biskapu iecēla varaskāro Albertu. Tā iekarošanas politiku Baltijā atbalstīja pāvests Inokentījs III. Iebrucēji apsoliya iekarotās zemes pakļaut pāvestam, kurš izsludināja krusta karu pret lībiešiem. Biskaps Alberts Vācijā sāka vervēt krustnešus. 1200. gadā Daugavas grīvā ieradās biskaps ar krustnešiem un ar varu kristīja Ikšķiles un Salaspils lībiešus.

Krustneši apmetās Ikšķilē celtajā biskapa Meinarda pili, stratēģiski neizdevīgā vietā, tālu no grīvas. Iebrucējiem vajadzēja doties pret straumi, pāri Rumbulas krācēm, cauri naidīgai teritorijai: Daugavas labajā krastā bija pakļautie, bet neuzticamie lībieši, kreisajā — zemgaļi, kam bija stipri nocietināts Daugmales pilskalns. Tādēļ biskaps Alberts iekarotāju bazi un atbalsta punktu 1201. gadā no Ikšķiles pārcēla uz tagadējo Rīgu, kur tajā laikā atradās lībiešu ciems. 1202. gadā Rīgā nodibināja Zobenbrāļu ordeni — Latvijas iekarošanas galveno militāro spēku. Biskaps Alberts uzsāka pakļauto un pat neatkarīgo piļu izlīdošanu, domājams, lai paātrinātu to sagrābšanu. Chronists Indriķis raksta, ka «šai laikā (1201. gadā. — Aut.) biskaps saistīja pie sevis Danieli, labdzimušu vīru, un Konradu no Meindorpas un deva tiem par lēni divas pilis: Lielvārdi un Ikšķili»¹. Jāpiezīmē, ka Lielvārdi bruņiniekiem izdevās ieņemt tikai 1205. gadā.

Daugavas lībiešu nonākšana vācu virskundzībā skāra Polockas intereses. Daugava polockiešiem bija svarīgs tirdzniecības ceļš, bet Daugavas lībieši maksāja meslus. Savu

¹ Indriķa Livonijas chronika, X, 2., R., 1936.

intereseu aizstāvēšanai un vāciešu tālākās agresijas ierobežošanai Polockas kņazs ar savu karaspēku 1203. gada vasarā devās pa Daugavu lejup un uzbruka Ikšķilei. Pēc tās aplenkšanas polockieši devās tālāk un gribēja uzbrukt Salspilij, bet viņiem neveicās.

Vāciešu nostiprināšanās Daugavas lejasdaļā skāra arī Jersikas un leišu intereses. Jersikieši biedrojās ar leišiem,

Aizkraukles pilskalns (domājamā senpilsēta)

devās uz Rīgu un laupīja pilsētas apkārtnē. Vāciešu pretiniekus — krievus, leišus un latgaļus atbalstīja gan kristītie un vāciem jau pakļautie, gan arī vēl neatkarīgie libieši.

1204. gadā biskaps Alberts devās uz Vāciju vervēt jaunus krusta karotājus. Izmantodami viņa prombūtni, leiši kopā ar vēl nekristītajiem Aizkraukles un Lielvārdes libiešiem uzbruka Rīgai. Livonijas chronikā rakstīts, ka uzbrukums bijis kombinēts: daļa uzbrucēju devušies uz Rīgu pa sauszemi, daļa kuģos pa Daugavu. Kuģinieku nolūks bijis no upes puses iekļūt pilsētā pēc tam, kad tās aizstāvji devušies cīņā ar uzbrucējiem no sauszemes. Uzbrukums bija neveiksmīgs.

Uzbrukumi krustnešiem un Rīgai bija pakļauto lībiešu aktīvas cīņas forma pret uzbrucējiem, ko papildināja atkrišana no katoļu ticības. Atriebdamies par neuzticību, bīskaps 1205. gadā ar savu karaspēku ieņēma un nodedzināja Lielvārdes un Aizkraukles lībiešu pils, ar varu kristīja lībiešus Ikšķilē, Dolē, Aizkrauklē. Lai nodrošinātu kristīto padevību, Alberts no tiem paņēma ķilniekus.

Aizkraukles pilskalns (nocietinātās pils vieta)

Krustnešu sekmīgā virzišanās uz augšu gar Daugavu nostiprināja bīskapa Alberta pozīcijas Latvijā: paplašinājās pakļautā teritorija, samazinājās attālumi, pa kuriem netraucēti Rīgai varēja tuvoties vāciešiem naidīgo krievu, Jersikas latgaļu un leišu karapulki. Nedrošāks kļuva zemgaļu stāvoklis, jo vācieši pārvaldīja Daugavas labo krastu pretim visai zemgaļu apdzīvotajai teritorijai. Vācieši no Aizkraukles un Lielvārdes pilīm varēja kontrolēt kustību pa Daugavu. Sevišķi izdevīga šajā ziņā bija Lielvārde, kur krustnešu laivas varēja noslēpties Rumbiņas upes grīvā starp Lielvārdes pilskalnu un upuru kalniņu, lai negaidīti uzbruktu lejup peldošajiem kuģiem.

Biskaps Alberts nedomāja samierināties ar lībiešu apdzīvotās teritorijas pakļaušanu. Pēc Aizkraukles ieņemšanas viņa karaspēks devās uz priekšu Kokneses virzienā. Chronists Indriķis raksta: «Kad Kokneses ķēniņš Vesceka dzirdēja, ka latīņu peregriņi atnākuši ar tik stipru karaspēka daļu un atrodas viņam kaimiņos, proti ap 3 jūdzēm attālu, viņš lūdza ar sūtni no biskapa pavadoni un tā ar kuģi nobrauca pie tā; kad viņi bija devuši abpusīgi labās rokas un sasveicinājušies, viņi noslēdza tur stipru mieru ar vāciešiem, kurš tomēr vēlāk pastāvēja tik īsu laiku.»¹

Chronists Indriķis, aprakstīdams vāciešu atgriešanos no karagājiena pret Lielvārdi un Aizkraukli 1205. gadā, raksta: «Kad tas (noslēgts miers ar Koknesi. — Aut.) bija izpildīts, peregriņi atgriezās atpakaļ pa savu ceļu; ļoti biežā mežņīnā, blakus Memekules (šī vieta meklējama starp Lielvārdi un Ikšķili) ceļam viņiem ļoti smagi uzbruka lībieši no 2 pilīm, Lielvārdes un Ikšķiles. No to uzbrukuma viņi izkļuva bez lie'lām briesmām un nonāca Ikšķilē.»² Šī vieta, šķiet, meklējama Ogres apkārtnē. Lībiešu uzbrukums bijis saskaņots, tajā piedalījušies divu novadu — Lielvārdes un Ikšķiles — karavīri.

Lai gan svarīgākās pils bija zaudētas, lībieši nedomāja pakļauties iebrucējiem. Jau 1206. gadā viņi lūdza Po'lockas kņaza Vladimira palīdzību. Arī biskaps Alberts, cerēdams iegūt kņaza labvēlību un panākt neiejaukšanos lībiešu lietās, nosūtīja uz Po'locku savus pārstāvjus ar dāvanām. Lībieši atmaskoja vācu īstos nodomus un panāca, ka kņazs pieņēma lēmumu sākt karagājienu pret Rīgu. Lai apspriestu radušos stāvokli, Po'lockas kņazs 1206. gada 30. maijā nolika sanāksmi pie Ogres upes (sanāksmes tiešā vieta nav zināma; iespējams, ka tai vajadzēja notikt Ķentes kalnā, kas arī atrodas pie Ogres. — Aut.). Uz sanāksmi tika aicināts biskaps, lībieši un latgaļi. Biskapa un latgaļu pārstāvji neieradās. Sanākušie lībieši nolēma ieņemt Salaspili un doties uz Rīgu. Uzzinājuši par šo lēmumu, vācieši uzbruka Doles un Salaspils lībiešiem.

¹ Indriķa Livonijas chronika, IX, 10., R., 1936.

² Turpat, 11.

Sakautie lībieši lūdza Polockas kņazu palīgā, izmantojami gadījumā, kad daļa bruņinieku aizbraukuši uz Vāciju. Polockieši savāca karaspēku un devās kuģos pa Daugavu lejup. Brauciens pa Daugavu krievu karaspēkam bija visizdevīgākais: cīnītāji mazāk nogura, ātrāk tika uz priekšu un zināmā mērā bija pasargāti no pēkšņa uzbrukuma. Par pārvietošanās veidu ziņas ļoti nepilnīgas. Indriķa chronikā gan stāstīts, ka krievi gatavojušies karagājienam, «lai Daugavas uzplūdu laikā ar kuģi vai uz daudzkārtīgi sasietiem kokiem, uzlikuši uz tiem nepieciešamo priekš ceļa, nobrauktu ātrāk un izdevīgāk Rīgā.»¹ Šāds brauciens polockiešiem sevišķas grūtības neradīja: ceļš un transporta līdzekļi viņiem jau bija zināmi no tirdzniecības braucieniem, bez tam vajadzēja braukt caur draudzīgu teritoriju, kas ietilpa Jersikas un Kokneses, kā arī krieviem simpatizējošo lībiešu novados. Jāuzmanās bija vienīgi no naidīgo leišu vai vāciešu uzbrukuma. Polockieši vispirms pietājās Ikšķilē un uzsāka ar vāciem cīņu. Tad krievi devās lejup un aplenca Salaspili. Aplenkums ieilga, un kņazs aicināja palīgā apkārtējos lībiešus un latgaļus; atnāca tikai Turaidas lībieši. Šai laikā Daugavas grīvā no Vācijas ieradās papildspēki Rīgā esošajiem krustnešiem. Polockiešiem vajadzēja pārtraukt Salaspils aplenkšanu. Polockai savukārt draudēja uzbrukt leiši. Kņazs ar karaspēku pa Daugavu devās mājup. Domājams, ka tie vilka laivas pret straumi un, kad pūta labvēlīgs vējš, pacēla buras, tāpat vēlāk rīkojās arī tirgotāji.

Pēc šīs neveiksmes lībieši padevās biskapam un pieņēma kristīgo ticību; vācieši nostiprinājās gar Daugavu līdz Aizkrauklei. Iebrucēji par ķilniekiem saņēma lībju labiešu zēnus un sūtīja pa Lībiju priesterus un soģus. 1206. gadā Lielvārdē ieradās priesteris Daniels, kas pili kā lēni bija saņēmis jau 1201. gadā, un kristīja novada iedzīvotājus. Lielvārdieši savam kungam sāka maksāt nodevas katru gadu. No Lielvārdes Daniels devās gar Daugavu uz augšu, pa ceļam kristīdams Skrīveru un Aizkraukles novadu lī-

¹ Indriķa Livonijas chronika, X, 1., R. 1936.

biešus. Tā 1206. gadā visi Daugavas lībieši formāli bija kristīti un pakļauti Rīgas virsbīskapam.

1207. gadā vācieši gar Daugavu sāka virzīties latgaļu apdzīvotajā teritorijā. Nonācis grūtos apstākļos, vāciešu un leišu uzbrukuma apdraudēts, Kokneses valdnieks Vjačko cīnījās pret leišiem lūdza bīskapa palīdzību, apsolīdams par to pusi savas pils un pārvaldāmā novada. Bīskaps šādu priekšlikumu pieņēma.

Decembra beigās leiši pārnāca pāri Daugavai un sāka sirot Turaidas lībiešu novadā. Ieguvuši bagātu laupījumu un gūstekņus, leiši devās atceļā un pie Lielvārdes naktī pārgāja Daugavu. Bruņinieki, savākuši palīgā lībiešus un jau kristītos latgaļus, sekoja leišiem gar labo krastu un rīta pusē pārgāja Daugavu pie Aizkraukles. Te viņi sastapa leišus, sakāva tos, atņēma laupījumu un gūstekņus. Kauja acīm redzot notika sēļu apdzīvotajā teritorijā.

1208. gadā bīskaps sāka cīņu pret Kokneses iedzīvotājiem un sēļiem. Kokneses valdnieks Vjačko bija padevis bīskapa virskundzībai; tādēļ vāciešiem nebija iemesla sākt tiešu uzbrukumu Koknesei. Meklēdami kara iemeslus, Lielvārdes bruņinieki izprovocēja strīdu ar Vjačko, apvainoja viņu nodevībā, negaidīti ielauzās Kokneses pilī, sagūstīja valdnieku un viņa karavīrus, iekala tos važās. Bīskaps gan lika atbrīvot kņazu un atdot viņam īpašumus. Bīskaps aicināja Vjačko pie sevis, atgādināja solījumu par puspils un īpašumu atdošanu bīskapam un sūtīja kņazu ar bruņiniekiem un amatniekiem uz Koknesi. It kā sniegdams palīdzību, Kokneses pilī apmetās pirmais krustnešu garnizons, kas vajadzības gadījumā varēja sekmēt pils ieņemšanu. Kokneses pilī novietotos vāciešus ar visu nepieciešamo apgādāja bīskaps. Krustnešiem viņš formāli uzdeva aizsargāt Kokneses pili pret leišiem, bet mūrniekiem — veikt nepieciešamos pils nostiprināšanas darbus.

Vjačko apzinājās savu nedrošo stāvokli un gaidīja izdevīgu gadījumu, lai atbrīvotos no krustnešiem. Uzzinājuši, ka bīskaps un daļa krustnešu devušies uz Vāciju, koknesieši uzbruka pilī esošajiem vāciešiem: daļu iznīcināja, bet dažiem izdevās aizbēgt, nokļūt Rīgā un par notikušo ziņot bīska-

pam, kas nelabvēlīga vēja dēļ vēl bija Daugavgrīvā. Vjačko lūdza Polockas kņaza palīdzību. To nesaņēmis, viņš aizdedzināja Kokneses pili un ar karadraudzi devās uz Krieviju. Cīņu pret iebrucējiem viņš nepārtrauca, pats krita varoņa nāvē 1224. gadā, aizstāvot Tērbatas pili. Kokneses pili dzivojošie latgaļi un sēļi glābās mežā. Biskapa sūtītie krustneši sāka nežēlīgi izrēķināties ar novada iedzīvotājiem.

Šajā pašā (1208. — Aut.) gadā¹ biskapa karapūļi ieņēma Sēlpili — sēļu zemes galveno centru. Sēļiem bija draudzīgas attiecības ar leišiem, kas savos karagājienos pret vāciešiem Sēlpili izmantoja par atbalsta un patvēruma vietu. 1207./1208. gada ziemā krustneši sakāva leišus pie Aizkraukles, bet tomēr nebija droši pret turpmākajiem leišu uzbrukumiem. Tādēļ pirms došanās uz Vāciju biskaps Alberts nolēma ieņemt Sēlpili, tā gribēdams mazināt leišu uzbrukuma draudus. Biskaps organizēja karagājienus, aicinot tajā piedalīties arī libiešus un jau kristītos latgaļus. Savāktais karaspēks kopā ar priesteriem pārgāja Daugavu pie Aizkraukles un, dodamies garām nesenajai kauju vietai, nonāca pie Sēlpils. Karaspēks pili aplenca, postīja arī apkārtējos ciemus, nogalināja iedzīvotājus. Pēc vairāku dienu cīņām pils padevās. Krustneši pieprasīja, lai sēļi atsacītos no draudzības un sadarbības ar leišiem, dotu ķīlniekus, vienmēr būtu paklausīgi vāciešiem un pieņemtu katoļu ticību. Ielenktie šos padošanās noteikumus pieņēma. Pēc ķīlnieku saņemšanas priesteri uzsāka sēļu kristīšanu.

Pēc Kokneses un Sēlpils ieņemšanas krustneši bija sašņieguši Jersikas robežas. Ceļā uz Jersiku gan vēl bija virkne pilskalnu (ievērojamākie no tiem Avotiņkalns, Oliņkalns un Asotes pilskalns), tomēr trūkst rakstītu ziņu, ka ap tiem būtu risinājušās cīņas.

Biskaps Alberts centās pēc iespējas ātrāk iekarot svarīgo Daugavas ūdensceļu un pie tā esošos nozīmīgākos atbalsta punktus. 1209. gada rudenī biskaps virzīja karaspēku gar Daugavu uz Koknesi un tālāk uz Jersiku, jo, kā teikts Livonijas chronikā, «Jersikas ķēniņš Visvaldis bij vienmēr

¹ Vairākos rakstos nepareizi apgalvots, ka Sēlpils ieņemta 1207. gadā.

kristīgā vārda un visvairāk latīņu ienaidnieks. Viņš bij precējies Lietuvas varenā (Daugeruta) meitu un it kā viens no viņiem, kā viņu znots, saistījies ar viņiem visā draudzībā, bij bieži viņu karaspēka vadonis (agrāk leiši gāja caur Sēlpili) un atļāva viņiem pāreju pār Daugavu un pārtikas līdzekļus kā ejot uz Krieviju, tā Livoniju un Igauniju.»¹ Ar to vācieši it kā attaisnoja uzbrukumu pareizticīgajai Jersikai, kuru nevarēja apvainot pagānismā. Tādēļ Indriķis vēl vairāk apvaino Jersiku, teikdams: «Un tāpēc, ka Jersika bija vienmēr it kā tikls un liels velns visiem iedzīvotājiem šajā pašā Daugavas pusē, kristītiem un nekristītiem, un tāpēc, ka Jersikas ķēniņš bij vienmēr naidīgs un rīkoja karu pret rīdziniekiem un miera līgumos ar viņiem atturējās iet, tad biskaps pagrieza savu karaspēku uz pilsētu.»²

Negaidītais uzbrukums vāciešiem izdevās; viņi ielauzās pilī, nonāvēja tās aizstāvjus, ieguva bagātu laupījumu un gūstekņus. Visvaldis ar daļu karavīriem paspēja izbēgt un pārcelties pāri Daugavai, domājams uz Daugavas pretējā krastā esošo Dignājas pili. Jersika, acīm redzot, bija bagātākā, un krustneši to ienāda vairāk par visām pārējām ieņemtajām pilīm. Tās ieņemšanas aprakstā pirmoreiz dots ļoti detalizēts rīcības apskats sagrābtā pilī. Indriķis raksta: «Un tā stāvēja viss karaspēks to dienu pilsētā, un savāca daudz laupījuma, paņemdams no visiem pilsētas kaktiem drēbes un sudrabu, un purpuru, un daudz lopu; un no baznīcām zvanus un svētbildes, un citus ornamentus, un nauđu, un daudz labuma paņēma un aizveda sev līdzī, slavēdami dievu par to, ka tik pēkšņi bij viņiem uzvaru devis pār pretiniekiem un atvēris pilsētu bez zaudējumiem pašu pusē. Nākošā dienā, kad viss bij izlaupīts, viņi sagatavojās atgriezties un aizdedzināja pilsētu.»³

Nodedzinājuši Jersiku, iekarotāji sadalīja laupījumu un atgriezās mājup, vezdami līdz gūstekņus, to skaitā arī Visvalža sievu. Pēc tam biskaps aicināja Visvaldi uz Rīgu un nodiktēja miera noteikumus: «Ja gribi turpmāk izvairīties

¹ Indriķa Livonijas chronika, XIII, 4., R., 1936.

² Turpat.

³ Turpat.

no savienības ar pagāniem, tā ka tu nepostītu ar viņiem mūsu baznīcu un pie tam nepostītu ar leišiem savu līdzkristiešu Krievu zemi; ja tu gribi nodot savu valsti svētās Marijas baznīcai par mūžīgu dāvanu, lai no mūsu rokas tomēr par jaunu to atkal saņemtu un priecātos līdz ar mums par miera jūga apstiprināšanu; tikai tad atdosim tev ķēniņieni ar visiem gūstekņiem un vienmēr sniegsim tev uzticamu palīdzību.»¹

Kad Polocka nesniedza palīdzību, Visvaldim vajadzēja padoties, nodot savus novadus biskapam un pēc tam daļu no tiem saņemt atpakaļ kā lēni, un atzīt biskapa virskundzību. Atgriezies Jersikā, Visvaldis ar saviem ļaudīm sāka celt jaunu pili un gatavoties turpmākajām cīņām pret iebrucējiem.

Interesanti apskatīt Jersikas stāvokli šo cīņu laikā. 13. gs. sākumā Jersikai piederēja plaši novadi ar vairākām pilīm. Tā bija kļuvusi par ievērojamu tirdzniecības, administratīvo un, liekas, pat sava laika kulturas centru, ko Indriķis zīmīgi sauc par «pilsētu», turpretim citas nocietinātās vietas, kā Koknesi, Sēlpili, Aizkraukli, Lielvārdi, tikai par «pilīm»: pēc viņa izteicieniem, cīņas Jersikā notikušas «pilsētā», bet pārējās vietās tikai «pili». Par Jersikas ievērojamo nozīmi liecina arī tas, ka biskaps to izlēņo Visvaldim, kamēr citas pilis tiek iznīcinātas vai nodotas bruņiniekiem. Acīm redzot biskapam toreiz vēl nebija pa spēkam iekarot visu Jersikas teritoriju.

Tūliņ pēc Daugavas krastu iekarošanas biskaps Alberts centās te radīt drošus atbalsta punktus, kur novietot garnizonus. Rīgas tuvumā šāds atbalsta punkts bija Salaspils. Lielvārdē valdīja vasalis Daniels. 1209. gadā Koknesē ieradās biskaps kopā ar bruņiniekiem, savervētiem lībiešiem un latgaļiem un uzcēla stipru mūra pili, kas vēlāk kļuva par vienu no varenākajiem vācu varas atbalsta punktiem iekarotajā Livonijā. Jaunuzceltajā pilī biskaps atstāja garnizonu. Tā kā pils bija celta kopā ar ordeni, tad pusi no tās atdeva bruņiniekam Rudolfam.

¹ Indriķa Livonijas chronika, XIII, 4., R., 1936

Lai gan lielākās pils bija ieņēmuši vācieši, tomēr ciņas par Daugavu nemitējās. Tajās joprojām piedalījās Jersika, krievi, leiši un pat lībieši. Jau 1210. gadā organizējās sacelšanās pret vācu iekarotājiem. Leiši uzbruka Kokneses mūra pilij, bet cieta neveiksmi. Aktivā ciņā pret vāciešiem iesaistījās kurši un zemgaļi. Viņi saprata, ka vācieši tiem neuzbrūk tikai tāpēc, ka to spēki bija vēl par vājiem.

1212. gadā Poļockas kņazs Vladimirs aicināja biskapu uz apspriedi Jersikā. Kņazs gribēja nodrošināt krievu tirgotājiem brīvu ceļu pa vāciešu daļēji sagrābto Daugavu, nostiprināt mieru ar vāciešiem, lai iegūtu lielākas iespējas ciņā pret leišiem, kas apdraudēja Poļocku. Kņazs Vladimirs gribēja iejaukties arī vāciešu un lībiešu savstarpējos strīdos, kas 1212. gadā kļuva sevišķi asi. Kņazs prasīja, lai vācieši pārtrauc lībiešu kristīšanu. Sarunu rezultātā poļockiešiem tomēr bija jāapmierinās vienīgi ar miera noslēgšanu un brīvu ceļu krievu tirgotājiem pa Daugavu.

Vācieši arvien vairāk apspieda un aplaupīja pakļautos lībiešus. 1212. gada rudenī sākās lībiešu un Autinas latgaļu sacelšanās. Par nemieru centru kļuva lībiešu pils Satezelē. Satezelieši aicināja palīgā Lielvārdes un Salaspils lībiešus. To uzzināja vācieši un pasteidzās nopostīt lībiešu pils Salā un Lielvārdē. Sevišķi nežēlīgi rīkojās Lielvārdes fogtejas pārvaldnieks Daniels: viņš sagūstīja visus novada lībiešu vecākos, ieslēdza tos važās un nodedzināja viņu pili.

Kad tika uzcelta Kokneses mūra pils, bruņinieki to izmantoja par atbalsta vietu turpmākajiem iekarošanas un laupīšanas karagājieniem. Chronists Indriķis raksta, ka Kokneses bruņinieki 1213. gadā biežāk aplaupījuši sēļus un leišus, nopostījuši to ciemus, nonāvējuši un aizveduši gūstā iedzīvotājus. Atriebdamies bruņiniekiem, leiši pārgāja Daugavu un iebruka Lielvārdes novadā, sākdami to postīt, bet viņiem neveicās.

No visām pie Daugavas esošajām ievērojamākajām lībiešu un latgaļu pilīm nebija iekarota vienīgi Jersika, kaut gan arī tā formāli jau bija vasaļa atkarībā no biskapa. Vācieši uzskatīja, ka Jersikas Visvaldis pietiekami nepakļaujas viņu virskundzībai un atbalsta leišus. Kokneses bruņinieki

1214. gadā apvainoja Visvaldi nodevībā un uzbruka Jersikai, to ieņemdami un izlaupīdami. Šajā pašā gadā Kokneses bruņinieki uzbruka Jersikai arī otrreiz. Par šā uzbrukuma gatavošanu uzzināja Visvaldis un aicināja palīgā leišus, kas paslēpās Daugavas pretējā krastā. Bruņiniekiem izdevās ieņemt un izlaupīt Jersiku. Tad leiši pārcēlās Daugavai, uzbruka laupītājiem un viņus sakāva. Tikai daļa no viņiem paguva izbēgt un atgriezties Koknesē.

Vāciešu uzbrukumi novājina Jersiku. Jau pēc pirmās nopostīšanas 1209. gadā Jersika vairs neatguva savu agrāko varenību. Indriķa chronikā 1209. gadā to sauca par pilsētu, bet 1214. gadā vairs tikai par pili. Pēdējie vācu uzbrukumi Jersiku, liekas, pilnīgi satrieca, jo pēc tam chronikās vairs nekas nav teikts par uzbrukumiem pilij. Ap 1230. gadu visa Jersikas teritorija nokļuva biskapa un ordeņa varā. 13. gs. vidū dokumenti par Jersiku runā tikai kā par kalnu un bijušās pils vietu.

Līdz ar Jersikas iznīcināšanu visa Daugava bija nonākusi vācu iekarotāju rokās. Tā kļuva par robežu starp iekarotajām zemēm un vēl nepakļautajiem zemgaļiem, par dabīgu aizsargu pret leišu un zemgaļu iebrukumiem iekarotajos latgaļu⁶ un lībiešu novados. Tagad vāciešu galvenais uzdevums bija sadalīt iekarotās zemes un nocietināties stratēģiski svarīgākajās vietās.

Pirmā šāda veida dalīšana notika 1207. gadā. Biskaps sev paturēja $\frac{2}{3}$, bet ordenis $\frac{1}{3}$ no iekarotās teritorijas. Drīz pēc lībiešu un latgaļu piļu ieņemšanas un nopostīšanas, to vietā vai tuvumā vācieši uzcēla savus nocietinātos atbalsta punktus — bruņinieku mūra pilis. Ar to palīdzību viņi griebēja nostiprināties iekarotajās zemēs, paplašināt savu agresiju, paglābties no naidīgo kaimiņu — leišu, krievu un arī no pakļauto lībiešu un latgaļu uzbrukumiem. Bruņinieku pilis parasti tika celtas stratēģiski svarīgās un grūti pieejamās vietās.

Kā pirmās Daugavas krastos uzceltās bruņinieku pilis jāmin stipri nocietinātās zemgaļu Daugmales pils tuvumā uzceltā Ikšķiles pils (1185. vai 1186. gadā) un pils Mārtiņa salā pie tagadējās Salaspils (1186. gadā). Te iebrucēji no-

stiprinājās, lai sāktu aktīvu uzbrukumu lībiešu un latgaļu apdzīvotajām zemēm, kā arī kontrolētu kustību pa Daugavu. Lai šo kontroli vēl vairāk pastiprinātu vācieši uzcēla mūra pili arī Doles salā pie Rumbulas krācēm netālu no Rumbulas pilskalna.

1209. gadā vācieši uzcēla vareno Kokneses mūra pili, nedaudz vēlāk Lielvārdes un 1224. gadā Aizkraukles mūra pili. Vācu virzišanās gar Daugavu uz augšu turpinājās visu 13. gs. 1237. gadā viņi uzcēla mūra pili Krustpili, 1274.—1275. gadā Vecdaugavpils pili 19 km aiz tagadējās Daugavpils. Pēc šo svarīgāko piļu uzcelšanas biskaps un ordenis turpināja nocietināt Daugavas krastus. Šajā nolūkā mūra pils vēl tiek uzcelta Altenē, Sēlpilī, Lokstenē un citur.

Jau drīz pēc Latvijas teritorijas iekarošanas sākās cīņa starp biskapu un ordeni par saimnieciski un stratēģiski izdevīgākajām vietām. Cīņas galvenais objekts bija tirdznieciski svarīgā Rīgas pilsēta, kurā noteicēji gribēja būt abi sāncenši. Cīņa risinājās arī par citām vietām Daugavas krastos, un sevišķi asa tā kļuva kopš 13. gs. beigām. Bieži notika asiņainas sadursmes: ordenis ieņēma biskapa pili, un otrādi.

Biskapa un ordeņa karos visvairāk cieta Koknese, kuras stiprajā pilī bruņinieku vajātais biskaps meklēja patvērumu. 1479. gadā ordenis Kokneses pilī sagūstīja virsbiskapu Silvestru, kuru te turēja apcietinājumā līdz pat viņa nāvei. Kopš šā laika Koknese nonāca ordeņa rokās. 1481. gadā pili ordenim atņēma rīdzinieki un 1486. gadā atdeva virsbiskapam, 1509. gadā pastiprināja Kokneses nocietinājumus, bet, neraugoties uz to, 1556. gadā ordenis atguva Kokneses pili, kur sagūstīja pēdējo Rīgas virsbiskapu Brandenburgas Vilhelmu.

Līdzīgi Koknesei arī Lielvārdes pils gāja no rokas rokā. 1249. gadā Lielvārde piederēja Rīgas domkapitulam. 13. gs. otrajā pusē tā skaitījās virsbiskapa pils, kurā vairākkārt atradās viņa rezidence. Ordeņa un biskapa karos pils divreiz (1318. un 1359. gadā) nonāca ordeņa rokās. Beidzot biskaps bija spiests Lielvārdi ieķīlāt ordenim.

Ordeņa un biskapa cīņas negāja secen arī Krustpilij,

kas sākotnēji piederēja biskapam. Pēc tam pili sagrāba ordenis, bet 1318. gadā atdeva biskapam. 1416. gadā ordenis pili ieņēma otrreiz, bet galīgā īpašumā tas to ieguva tikai 1485. gadā.

Tajā pašā laikā turpinājās vāciešu cīņas pret leišiem, kuri visādi traucēja krustnešu nostiprināšanos Latvijā. Daļa no šīm cīņām risinājās ap jaunuzceltajām mūra pilīm.

Bruņinieku pilsdrupas Lielvārdē

Drīz pēc Aizkraukles pils uzcelšanas pie tās notika bruņinieku kauja ar zemgaļu vadoņa Viestarda karaspēku, kurā uzvarēja vācieši. Vissīvākās cīņas tomēr risinājās ap Daugavpili, ko leiši un krievi uzlūkoja par visbīstamāko vācu atbalsta punktu, jo tas viņu zemēm bija vistuvāk. Tāpēc jau tūlīt pēc pils uzcelšanas ap 1277. gadu tai kopā ar krieviem uzbruka leišu kņazs Troidens. Tomēr pat pēc ilgāka aplenkuma uzbrucēji pili nespēja ieņemt. Te jāpiezīmē, ka vecā Daugavpils bija celta vietā, kur leiši mēdza pāriet Daugavu. Pēc dažu pētnieku domām, te kādreiz atradusies leišu pils Naujene, kura ordeņa mūra pils celšanas laikā jau bijusi neapdzīvota. Jauncelto mūra pili vācieši izmantoja par atbalsta punktu iebrukumiem apkārtējās zemēs, tādēļ ap veco

Daugavpili visu 14.—16. gs. risinās sīvas cīņas. Leiši nesamierinājās ar pirmā uzbrukuma neveiksmi, un 1312. gadā sekoja jauns uzbrukums. Šoreiz pili ieņēma un nopostīja. Jau nākamajā gadā ordenis atjaunoja svarīgo pili; 1347. gadā to vēl pastiprināja, uzceļot četrus jaunus torņus. 1376. gadā Vitauta vadībā leiši pili ieņēma otrreiz, bet drīz to atstāja. 1403. gadā leiši pili ieņēma trešoreiz un nopostīja. Ordenim šis stratēģiski svarīgais atbalsta punkts bija nepieciešams, tādēļ pils tika atkal atjaunota. Cīņas ap Daugavpili turpinājās. 1480. gadā ordenis iebruka Pleskavas novadā. Lai atriebtos, krievi iebruka Livonijā, pa ceļam ieņemdami un nopostīdami arī Daugavpili.

Jau 14. gs. sākumā ap Daugavpili bija izaugusi pilsētiņa — sava laika tirdzniecības centrs pie Daugavas. Te atradās arī Rīgas tirgotāju noliktavas un kantori. Daugavpils ordeņa komturam bija pakļauti plaši apkārtējie novadi. Tādējādi Daugavpils jau tālā senatnē kļuva par ievērojamāko Austrumlatvijas centru.

Svarīga loma pie Daugavas 13.—17. gs. bija arī Koknesei, kur ap 1209. gadā uzcelto mūra pili izauga pilsēta, kas bija Hanzas savienības locekle. Te bija rosīga tirdzniecības vieta, ko norādīja arī pilsētas ģerbonis: laiva ar atslēgām un biskapa zizli. Koknese bija viena no Rīgas virsbiskapa rezidencēm, kur viņš kopā ar galmu pavadīja vasaras mēnešus. Te atradās virsbiskapa naudas kalduve. Par rosīgu tirdzniecības pilsētiņu šajā laikā izveidojās arī Sēlpils, kas kļuva pat par apriņķa pilsētu (ap 1621. gadu).

Tomēr vissvarīgākā nozīme šajā laikā bija Rīgai, kur saplūda visi Livonijas saimnieciskās un administratīvās dzīves pavedieni.

Jauns svarīgs posms Daugavas vēsturē sākās 15. gs. otrajā pusē, kad austrumos izveidojās centralizēta Krievijas valsts. Viens no tās ārpolitikas svarīgākajiem momentiem bija cīņa par izeju uz Baltijas jūru, ko visādi centās aizkavēt Livonijas ordenis un Zviedrija. Kā šīs cīņas sastāvdaļa bija krievu karaspēka triecieni Daugavas krastu cietokšņiem un cenšanās iegūt šo Krievijai tik svarīgo tirdzniecības ceļu.

Cara Ivana III mēģinājumi iegūt Livoniju šoreiz beidzās neveiksmīgi.

16. gs. Livonija kļuva par cīņas objektu lielvalstīm, kuras gribēja iegūt sev Baltijas jūras austrumu krastus. Nopietnākie pretinieki te izrādījās Krievija, Polija un Zviedrija. Tādējādi Livonija, tai skaitā arī Daugavas krasti, kļuva par lielvalstu cīņas arenu. 1559. gadā krievu karaspēks iebruka Livonijā un, sakaudams ordeņa un virsbiskapa spēkus, devās uz Rīgu. Nespēdams ieņemt pilsētu, karaspēks virzījās gar Daugavu uz augšu un atgriezās savā zemē. Livonijas ordenis lūdza Polijas palīdzību, apsolidams dot ķīlā vairākas pilis gar Daugavu. Polija ņēma Livonijas valsti savā protektoratā. Sakarā ar šo līgumu 1559. gadā Polijas rokās pārgāja Lielvārde, Aizkraukle, Daugavpils.

1577. gadā sekoja jauns krievu karaspēka iebrukums Livonijā. Kara darbībā stipri cieta Daugavas krastos uzceltie nocietinājumi un ap tiem izveidotās apdzīvotās vietas. No Daugavas krastos esošajiem cietokšņiem krievi pirmo triecienu deva Daugavpilij, kas bija poļiem pakļautās Latgales vaivadietes centrs un spēcīgākā pils. Ar Daugavpili krievu karaspēks iegūtu labu atbalsta punktu un bazi turpmākajiem uzbrukumiem visos virzienos. Lai gan pils bija varena, tomēr krievi to sagrāva. Pēc tam vecais Daugavpils cietoksnis vairs netika atjaunots, panīka arī ap to izveidojusies pilsētiņa.

Šajā pašā gadā krievu karaspēks 19 km uz leju no vecās Daugavpils pie Šunas upes ietekas Daugavā ierīkoja apcietinātu kara nometni — skansti. Domā, ka šī skanste atradusies tajā vietā, kur tagad ir Daugavpils cietoksnis. 1578. gadā poļi padzina krievu karaspēku no Daugavpils. 1582. gadā krievu skanstes vietā poļi uzcēla jauno Daugavpili, ap kuru izveidojās pilsētiņa.

Pēc Daugavpils ieņemšanas krievu karaspēks devās gar Daugavu uz leju Rīgas virzienā, pa ceļam ieņemdams Krustpili, Koknesi, Aizkraukli, Lielvārdi. Redzēdami ieņaidnieka tuvošanos Rīgai un negribēdami pilsētas pievārtē atstāt krievu karaspēka rokās spēcīgu atbalsta punktu, rīdnieki nopostīja Salaspili. Tomēr viņi nespēja ilgi notu-

rēt ieņemtās pilis, un tās drīz pārgāja poļu rokās. Krievija uz laiku pārtrauca cīņas par Livoniju. 17 gadus pēc Livonijas kara beigām (1600. gadā) sākās poļu un zviedru karš, kura laikā Daugavas krasti kļuva par kauju vietu. Jau 1600. gadā zviedru karaspēks iebruka Latgalē, aplenca un ieņēma jauno Daugavpili, iegūdam bagātīgu kara laupījumu. 1601. gadā cīņas iedegās pie Kokneses. Zviedri ieņēma pilsētu un priekšpili, bet pašu pili ieņemt nespēja.

Poļu skanstes Salaspilī

1608. gadā viņiem uz neilgu laiku tomēr izdevās pili ieņemt. Vienīgi kopš 1625. gada zviedri valdīja Koknesē vairākus gadu desmitus. 1605. gadā zviedru karaspēks izcēlās krastā un, ieņēmis Daugavgrīvu, uzsāka Rīgas aplenkšanu. Poļu karaspēks pie Salaspils baznīcas bija uzcēlis vēl šodien redzamo nocietināto nometni — lauku skansti. 1605. gada rudenī pie šīs skanstes notika izšķirēja kauja. Poļi guva spīdošu uzvaru, gandrīz sagūstīdami Zviedrijas vēlāko karali Kārli IX, kurš vadīja savus karapulkus. Pēc sakāves pie Salaspils zviedri izbeidza Rīgas aplenkšanu. Tikai 1621. gadā viņi atjaunoja uzbrukumu Rīgai, atkārtoti izcēlās malā Daugavgrīvā un aplenca pilsētu. Pēc ilgāka aplen-

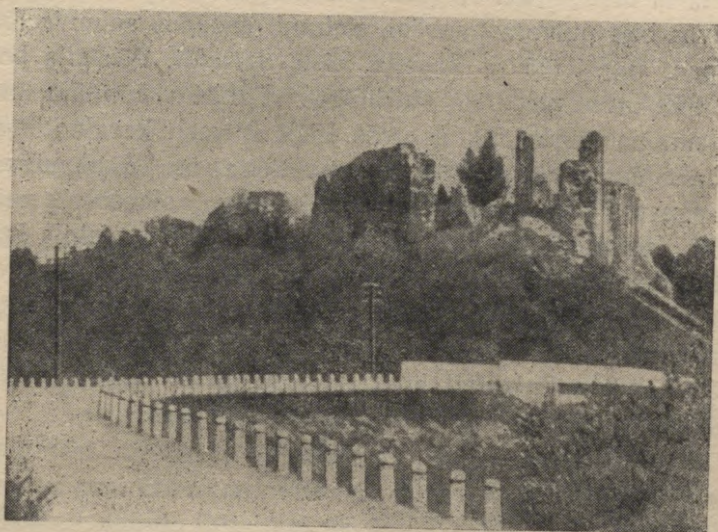
kuma pilsēta padevās. Pēc Rīgas ieņemšanas zviedru karaspēks iebruka Kurzemes hercogistē, ieņemdams Jelgavu un citas vietas. 1625. gadā kara darbība pārsviedās uz Augšzemi, kuru stipri izpostīja. Šajā pašā gadā zviedru karaspēks ieņēma Daugavas kreisajā krastā esošo stipri nocietināto Sēlpili. 1626. gadā apmēram 20 km no Daugavas pie Valles muižas notika izšķirēja kauja, kur zviedri guva pārlicinošu uzvaru pār poļiem. Šajā pašā gadā sīvas cīņas starp poļu un zviedru karaspēkiem notika pie Krustpils, kur zviedrus sakāva. No šā laika 2 km aiz Pļaviņām pie gleznainās Skanstupītes vēl šodien saglabājies zviedru celtais nocietinājums — skanste. Jāpiezīmē, ka šajā vietā 17. gs. bija robeža starp Zviedrijai pakļauto Vidzemi un Polijai piederošo Latgali. 1627. gadā poļi atņēma zviedriem Sēlpili, bet drīz vien to viņiem atkal vajadzēja atdot zviedriem. Redzēdami zviedru tuvošanos, poļi nodedzināja pili un ap to izveidojušos pilsētiņu. Pēc nopostīšanas pili atkal atjaunoja.

Pēc miera noslēgšanas 1629. gadā Daugava kļuva par lielvalstu ieņemto teritoriju robežu: tās labajā krastā atradās Polijai pakļautā Latgale un zviedru Vidzeme, kreisajā krastā — no Polijas atkarīgā Kurzemes un Zemgales hercogiste.

Kara darbība Daugavas krastos atjaunojās 17. gs. vidū poļu, zviedru un krievu kara laikā. 1655. gadā zviedru karaspēks pēc sīvas cīņas ieņēma Daugavpili. Zviedri uzsāka kara postījumu izlabošanu un pils nocietinājumu pastiprināšanu. Taču jau 1656. gadā Daugavpilij tuvojās krievu karaspēks, kas straujā triecienā ieņēma un nodedzināja pili. Daugavpili cars Aleksejs Michailovičs nosauca par Borisoglebovu. Pēc tam krievu karaspēks virzījās gar Daugavu uz leju un ieņēma Koknesi, ko zviedri 1636. gadā bija pasludinājuši par aprīnķa pilsētu. Krievi pilsētu pārdēvēja par Dimitriju, uzcēla lielas noliktavas; Koknese kļuva par svarīgu tranzīta tirdzniecības centru. 1661. gadā zviedri pilsētu atguva, tomēr pēc daudzajiem kariem un tajos nodarītajiem postījumiem Koknese sāka panīkt un vairs neatguva savu agrāko nozīmi. Bez tam Daugavas tirdzniecībā Koknesei radās konkurents — Jaunjelgava, kas bija izveidojusies par nozīmīgu vietu Daugavas krastos.

Ieņēmis Koknesi, krievu karaspēks 1656. gadā devās uz Rīgu un uzsāka tās aplenkšanu. Tomēr pilsētu ieņemt neizdevās. Apmēram šajā pašā laikā nopostīta arī Aizkraukles bruņinieku pils, jo 1680. gadā tiek minētas vairs tikai tās drupas.

Vēl nebija atjaunotas iepriekšējā karā nopostītās vietas, kad 1700. gadā Daugavas krastos sāka plosīties Ziemeļu

Kokneses bruņinieku pilsdrupas

karš. Jau pašā tā sākumā, 1700. gadā, pie Rīgas negaidīti parādījās sakšu karaspēks, kas savu nometni ierīkoja mazas upītes krastā nedaudz uz Salaspils pusi no tagadējā «Sarkanā kvadrata», netālu no t. s. Mazjumpravmuīžas. Te viņus 1701. gadā pārsteidza zviedru karaspēks. Sakši bēga, atstādami nometni zviedru rokās. Ap šo pašu vietu 1709.—1710. gadā atradusies arī Rīgu aplencošā krievu karaspēka nometne. Ilgāka aplenkuma rezultātā krievi 1710. gada jūlijā ieņēma Rīgu.

1700. gadā sakšu karaspēks atņēma zviedriem Kokneses pili un Pērses krastos cēla papildu nocietinājumus. Kad pēc sakšu sakāves pie Spilves 1701. gadā zviedru karaspēks tu-

vojās Koknesei, sakši uzspridzināja vareno cietoksni, kas pēc tam vairs netika atjaunots. Tagad Koknesē vairs redzamas tikai pilsdrupas. Kokneses pilij 17. gs. bija divi stāvi un pieci torņi. Pili no priekšpils atdalīja apmēram 3 m dziļš grāvis, ar uzvelkamo tiltu pār to. Priekšpili no pilsētas savukārt atdalīja torņiem nocietinātas mūra sienas un ap 2 m dziļš grāvis. Pilsēta atradās pils austrumu pusē un bija apjuzta ar mūri, grāvi un bastioniem. Kokneses pils apakšējos stāvos bija pulvera pagrabi, cietumi, dažādas saimniecības telpas, augšstāvā — kapella, zāle, dzīvokļi. Pēc pils bojāejas Koknese piederēja vairākām muižnieku dzimtām, pāriedama no vienām rokām otrās. Lielā Ziemeļu kara notikumi atbalsojās arī citās vietās Daugavas krastos. Tā, piemēram, Daugavpili 1700. gadā bija apmeties Rīgu aplencošais poļu-sakšu karaspēks. 1710. gadā Daugavpili tika novietots krievu karaspēks. Pilsētā sāka plosīties epidemijas, izmira garnizons. Pils lielgabalus aizveda uz Viļņu, bet pati pils pamazām sabruka. Tās mūru akmeņus 19. gs. sākumā izmantoja Daugavpils jaunā cietokšņa būvei, lai tā radītu spēcīgu atbalsta punktu pie Krievijas rietumu robežas.

Vēl nebija pabeigta Daugavpils cietokšņa būve, kad 1812. gadā Krievijā iebruka Napoleona vadītā franču armija. Tās daļas jūlija sākumā ienāca arī Latvijas teritorijā, sasniegdamas Daugavu. Franču armijas daļas pienāca pie Daugavpils un mēģināja ieņemt Daugavas kreisajā krastā esošos papildu apcietinājumus. Pēc neveiksmīgas apšaudes franču karaspēks atkāpās. Tajā pašā laikā citas ienaidnieka daļas virzījās caur Zemgali uz Rīgu, ar kaujām padzīdami krievu karāpulkus līdz Ķekavai, kur augusta sākumā sīvā cīņā tomēr uzvarēja krievi. Franču karaspēks jūlija sākumā ieņēma arī Jaunjelgavu un Jēkabpili, līdz ar to pārvaldīdams Daugavas kreiso krastu. Izmantojot krievu armijas vispārējās neveiksmes, frančiem jūlija beigās izdevās pārcelties Daugavas labajā krastā un ieņemt Daugavpils cietoksni. Tomēr drīz vien viņiem Daugavpili vajadzēja atstāt. Pēc franču padzīšanas Daugavpils cietokšņa būvi turpināja un pabeidza 1833. gadā.

Vairākas vietēja rakstura kaujas norisinājās starp krie-

vu un franču karaspēku pie Jaunjelgavas, kuru bija ieņēmuši iebrucēji, kas centās te nostiprināties. Kara dēļ pilsētiņa stipri izpostīta. Līdzīgs stāvoklis bija arī Jēkabpilij.

Daugavas kreisajā krastā stāvošās Napoleona armijas daļas mēdza pārcelties pāri Daugavai un laupīt tās labā krasta novados. Cīņā pret laupītājiem piedalījās upes labā krasta zemnieki: viņi vēroja pretinieka rīcību Daugavas kreisajā krastā un par redzēto ziņoja krievu karaspēka daļām; organizējās arī bruņotas zemnieku vienības, kas pretojās ienaidniekam. Ar savu rīcību cīņā pret franču armijas daļām sevišķi ievērojami bija Doles zvejnieki un Kokneses apkārtnes zemnieki.

No jauna par cīņas arenu Daugavas krasti kļuva pirmā imperialistiskā pasaules kara laikā. Atspiezdami krievu armiju, vācieši 1915. gada septembrī ieņēma Daugavas kreiso krastu posmā no Lielvārdes līdz Jaunjelgavai, bet oktobrī tuvojās Daugavpilij. Forsēt Daugavu un ieņemt pilsētu viņiem tomēr neizdevās. Līdz pat Rīgas ieņemšanai 1917. gadā vācu karaspēks turēja Daugavas kreiso krastu, gar kura augšmalu vēl šodien daudzās vietās redzami krasta klintīs izveidotie ierakumi. No tiem vācieši labi pārredzēja upes labo krastu. Kara darbībā stipri izpostīta Daugavpils, Līvāni, Krustpils un citas vietas. Vissīvākās cīņas Daugavas krastos šajā laikā norisinājās Rīgas tuvumā, it īpaši pie Ķekavas un Nāvessalā, kur varonīgi cīnījās arī latviešu strēlnieku bataljoni. Atkāpjoties skaitliski lielākā pretinieka pārspēka dēļ, krievu armijas rokās Daugavas kreisajā krastā pie Līves muižas palika neliels stratēģiski ļoti svarīgs zemes gabaliņš, kuru vācieši par katru cenu pūlējās ieņemt. Uzbrucēji sāka izmantot gāzes, artilēriju, mīnmetējus un citus kaujas līdzekļus, bet tomēr nespēja salauzt Nāvessalas aizstāvju latviešu strēlnieku un krievu karavīru izturību. Sevišķi sīvas cīņas te norisinājās no 1916. gada aprīļa līdz oktobrim. Slavenajiem Nāvessalas aizstāvjiem vēlāk uzcēla pieminekli. Otra slavena kauju vieta Daugavas krastos bija pie Ķekavas, kur 1916. gadā, ciedzami lielus zaudējumus, atklātā laukā vāciešiem uzbruka latviešu un Sibīrijas strēlnieku bataljoni, kurus sūtīja kau-

jā, lai padzītu vāciešus no Daugavas. Strēlnieki cīnijās ļoti varonīgi, tomēr uzbrukumam sekmju nebija.

Arī Lielā Tēvijas kara gados Daugavas krastos risinājušies notikumi, ko atcerēsies turpmākās paaudzes. Te vispirms jāmin Salaspils, kur okupanti ierīkoja koncentrācijas nometni. Tajā iznīcināja tūkstošiem mierīgu padomju pilsoņu un kara gūstekņu. Bez tam atzīmējams arī masu iznīcināšanas vietas Rumbulā un citur. Daugavas krastos Lielajā Tēvijas karā norisinājušās arī vairākas ievērojamas kaujas. Te vispirms minama Daugavmala pie Rīgas tiltiem, kur sarkanarmieši kopā ar strēlnieku gvardes vienībām 1941. gada jūnijā vairākas dienas aizkavēja ienaidnieka pārceļšanos pāri Daugavai. Beidzot fašistiem vajadzēja pārklūt pāri upei pie Doles salas, kur viņi cieta lielus zaudējumus. Sīvas cīņas risinājās arī pie Daugavpils, kur hitlerieši centās pārraut fronti, lai dotos uz Ļeņingradu un atgrieztu atkāpšanās ceļu. Latvijā esošajām Sarkanās Armijas daļām. 1944. gadā, kad Padomju Armija uzvarošā gājienā atbrīvoja no okupantiem Latvijas teritorijas lielāko daļu, sīvas kaujas notika par Daugavpili, Krustpili un citām vietām.

Daugavas krasti ievērojami ne vien ar dažādos karos notikušajām kaujām, bet arī ar tautas masu cīņu pret apspiedējiem. Šī cīņa iedegās jau 13. gs., lai nokratītu vācu bruņinieku uzspiesto kristīgās ticības un ekonomiskās virskundzības jūgu. Gadsimtiem ilgi Daugavas krastos liesmoja latviešu zemnieku cīņa pret vācu muižniekiem, izpauzdamās kā plašāka vai šaurāka apjoma sacelšanās. Plaši zemnieku nemieri sakarā ar pieaugošo dzimtniecisko ekspluataciju izcēlās 1638. gadā, sevišķi asi izvēršdamies muižās gar Daugavas krastu. Tā, piemēram, Lieljumpravas zemnieki ieņēma un nodedzināja muižu, bet tās pārvaldnieku nonāvēja. Krievu un zviedru kara laikā 17. gs. 50. gados Piedaugavas muižu zemnieki izmantoja kara stāvokli un bēga no savām mājām uz citurieni. 1661. gadā muižnieki landtagā sūdzējās, ka sevišķi daudz zemnieku aizbēguši no Doles, Salaspils, Ikšķiles, Aizkraukles, Lielvārdes muižām. Lai aizkavētu zemnieku bēgšanu no Vidzemes, ģenerālgubernators 1667. gadā gar Aivieksti un Daugavu norīkoja bruņotas

jātnieku vienības, kuru uzdevums bija novērot ceļus. Šo represiju dēļ 1668. gadā gar Daugavu un Aivieksti sākās zemnieku nemieri, it īpaši Lielvārdē, Aizkrauklē, Jumpravmuižā, Koknesē, Krustpilī. Jauns zemnieku nemieru vilnis vēlās pāri Vidzemei 18. gs. otrajā pusē. Šajā laikā, 1784. gadā, zemnieku nemieri uzliesmoja Rembatē, Aizkrauklē, Koknesē, Stukmaņos un citās muižās. Lieli zemnieku nemieri notika Lielvārdē arī 1819. gadā. Nemieri Piedaugavas muižās uzliesmoja vēl arī 19. gs. 60. gados.

Tomēr visorganizētāk nemieri gar Daugavu izpaudās 1905. gada revolūcijas laikā, kad darbaļaudis Latvijas sociāldemokrātiskās strādnieku partijas vadībā sacēlās pret ekspluatatoriem un cara patvaldību. Sevišķi asas cīņas novembra politiskā streika laikā notika Lielvārdes — Kokneses rajonā. Skrīveru muižā dzīvoja zemnieku ienīstais barons Sīverss, kas jau laikus nocietināja muižu un turēja tajā dragūnus. Skrīveros bija paslēpušies no apkārtējām muižām izbēgušie baroni, kas meklēja karaspēka aizsardzību. Baroni no Skrīveriem ar vilcienu gribēja nokļūt Rīgā, bet dzelzceļnieku streika dēļ viņiem vajadzēja uzkavēties Skrīveros.

27. novembrī Kokneses miliči uzzināja, ka Skrīveros spīdzināti arestētie revolucionāri. Viņi devās palīgā skrīveriešiem, aplenca nocietināto pili un sāka to apšaudīt. 28. novembrī baroniem un dragūniem izdevās aizbēgt un doties Rīgas virzienā. Pamanījuši baronu bēgšanu, miliči nodedzināja Skrīveru pili un ar vilcienu devās uz Rembati, lai viņus panāktu. Rembates miliči apvienojās ar lielvārdiešiem un pie Lielvārdes kroga uzsāka kauju pret bēgošajiem dragūniem. Daļai dragūnu izdevās izlauzties no ielenkuma, bet sadursmes vietā palika vairāki kritušie un ievainotie. Muižnieki un ielenkumā palikušie dragūni atkāpās uz Lielvārdes muižu un padevās revolucionāriem. Tajā pašā laikā vietējie miliči arestēja vairākus apkārtnes muižniekus. Lielvārdē sagūstītajiem baroniem sūtīja palīgspēkus no Jaunjelgavas; miliči tos piespieda atkāpties. Kokneses stacijā revolucionāri izraisīja dzelzceļa katastrofu un piespieda atkāpties karaspēka daļu, kas bija sūtīta baroniem palīgā. Sagūstītos

baronus revolucionari pārveda uz Kokneses jauno pili un turēja apcietinājumā. Pēc neilga laika viņus tomēr atbrīvoja. Revolucionārā kustība uzliesmoja arī citās vietās Daugavas krastos, piemēram, Daugavpilī, Līvānos, Jēkabpilī, Dignājā, Gostiņos, Jaunjelgavā, Dolē un citur. 1905. gada decembrī revolucionārā kustība apsīka, bet savu darbību pastiprināja soda ekspedīcijas. Tās spīdzināja un nošāva revolucionaro cīņu dalībniekus. Tā, piemēram, Koknesē nošāva ap 30 cilvēku, nodedzināja skolu, Lielvārdē nošāva vairāk nekā 10 cilvēkus. Apšaušanas notika arī Jēkabpilī, Bērzentē un citur.

Līdz šim esam apskatījuši tikai ievērojamākās vēsturiskās vietas Daugavas krastos un daļu notikumu, kas saistās ar šīm vietām. Tomēr, lai par Daugavas vēsturiskajām vietām būtu skaidrāks pārskats, nepieciešams īsumā aplūkot Daugavas saimniecisko nozīmi. Jau 13. gs. Daugava bija kļuvusi par ievērojamu tirdzniecības un satiksmes ceļu, kas savienoja Baltijas jūras austrumu krastus ar krievu un citām austrumu zemēm. Pirms vācu iebrukuma Latvijā maiņas tirdzniecība notika pēc savstarpējas ieinteresētības un saskaņotības principa. Krievu tirgotāji no Polockas un citām krievu pilsētām brauca pa Daugavu lejup un pārdeva savas preces tās krastu apdzīvotājiem, saņemdami savukārt pretim viņiem nepieciešamas mantas. Šis princips tajā laikā, domājams, bija vienīgais, kas sekmēja tirdzniecības sekmīgu attīstību. Konflikta gadījumā daudzo krastos esošo nocietinājumu un krāču dēļ tirgotāji varēja pazaudēt visu savu mantu. It īpaši tas jāsaaka par tiem, kas devās pret strauņi, jo krāču dēļ laivas bija jāvelk ar virvēm, vilcējiem ejot pa krastu.

Vācu iekarotāju nostiprināšanās Daugavas krastos radīja pārmaiņas tirdzniecībā. Vācieši centās ierobežot krievu tirgotāju rīcības brīvību Daugavā un sagrābt šo svarīgo ceļu tikai savās rokās. Lai regulētu tirdzniecību, starp vāciešiem un krievu pilsētām tika slēgti tirdzniecības līgumi. Viens no ievērojamākiem ir 1229. gadā noslēgtais tirdzniecības līgums, kuru apstiprināja vācu tirgotāji no Visbijas, Lībekas, Brēmenes, Rīgas un citām pilsētām. No krievu pu-

ses līgumā bija ietverta Smoļenska, Polocka un Vitebska. Pēc šā līguma noteikumiem tika uzturēti tirdznieciski sakari starp Rīgu un Smoļensku visu 13.—15. gs. Vēlāk starp abām pilsētām noslēdza vēl virkni citu līgumu, kas precizēja un papildināja pirmā līguma noteikumus. Apmēram kopš 14. gs. beigām Rīgas tirdzniecība ar Krieviju koncentrējas Polockā. Tirdzniecība starp Rīgu un Polocku vasarās notika pa Daugavu, ziemās ar ragavām pa zemes ceļu. Piekrautos vieglā tipa kuģus laida lejup pavasara pusē, kad bija augstāks ūdens līmenis; tas atvieglināja pārklūšanu krācēm un akmeņiem. Uz augšu kuģus vilka ar virvēm speciāli algoti strādnieki.

16. gs. Polockas un citu Piedaugavas pilsētu tirdzniecība ar Rīgu sašaurinājās; te lielā mērā par iemeslu bija leišu un krievu kari. Dažas ziņas par tirdzniecību pa Daugavu 16. gs. sniedz Nienstedta «Livonijas chronika». Tās autors stāsta, ka Rīgā atradās lielas tirgotāju preču noliktavas, jo te ienāca daudz preču kā ziemā, tā vasarā, gan pa ūdens, gan sauszemes ceļu. Pa Daugavu no Krievijas uz plostiem, laivās un strūgās veda baļķus, būvmateriālus un malku, pelnus, darvu, labību, kaņepes, linus, ādas, vasku, speķi, kaņepju eļļu, linsēklas u. c. preces.

Sakarā ar rosīgo tirdzniecību pie Daugavas izveidojās virkne apdzīvotu vietu, kuras vēsturiskās attīstības gaitā kļuva par ievērojamiem centriem. Bez vissenākajām pilsētiņām Daugavas krastos, kā Daugavpils, Krustpils, Koknese, Sēlpils un vislielākā tirdzniecības centra Rīgas 16. gs. gar upi izveidojās vēl citas apdzīvotas vietas. Te jāmin Līvāni, kas radās no bijušās Līvenu muižas pie Dubnas upes ietekas Daugavā. Izdevīgā ģeografiskā stāvokļa dēļ te ātri izauga biezi apdzīvota vieta. Līvānos sākās ūdensceļš no Daugavas uz Dubnas upes baseinu. Jau 1824. gadā Līvāniem piešķīra miesta tiesības.

Jēkabpils radās 16. gs. pie bijušā Salas kroga, kur apmetās uz dzīvi Krievijā vajātie vecticībnieki. Nedaudz uz leju no Jēkabpils Daugavā sākās bīstamas krāces, caur kurām strūgas un plostus varēja izvadīt tikai labi ceļa zinātāji. Šajā darbā iemanījās jēkabpīlieši; miēstiņš kļuva par strūgu

un plostu piestāšanās vietu, kur uz tiem stājās vietējie loči. Pateicoties izdevīgajam ģeografiskajam stāvoklim, te izveidojās ievērojams sava laika tirdzniecības centrs, kuram Kurzemes hercogs Jēkabs 1670. gadā piešķīra Magdeburgas tiesības un nosauca savā vārdā. Jēkabs pils tuvumā hercoga Jēkaba laikā atradās vairākas manufakturas, kuru ražojumus izveda uz pilsētiņu un pēc tam pa Daugavu uz Rīgu. Tirdzniecību no Rīgas pa Daugavu uz augšu stipri traucēja spēcīgās krāces, kurām pāri strūdzinieki nespēja pārvilkēt smagi piekrautās strūgas. Daudzkārt tās vilka tikai līdz Jaunjelgavai, kur pārkrāva ratos un veda tālāk līdz Jēkabpili. Te preces salika strūgās un vilka pa upi augšup.

Apmēram vienā laikā ar Jēkabpili leļpus Daugavas lielajām krācēm radās otrs tirdzniecības centrs — Jaunjelgava, kas aprakstos minēta jau 1601. gadā. Lai gan Jaunjelgava 17. gs. karos vairākas reizes nopostīta, tā aug un attīstās, kļūdamā par spēcīgu konkurentu Koknesei. Te, kā jau agrāk minēts, preces no strūgām pārkrāva vezumos un veda uz Jēkabpili vai arī Lietuvu. Tā redzam, ka Jaunjelgava radusies ceļu krustojuma vietā. Te bija iemīļota piestāšanās vieta plostniekiem un strūdziniekiem.

Galvenās strūgu iekraušanas vietas Latvijas teritorijā bija Piedruja, Daugavpils, Jēkabpils, Krustpils, Sēlpils, Jaunjelgava.

Arī 18. gs. turpinājās jaunu tirdzniecības vietu rašanās gar Daugavu. Te virspirms minama Grīva, kas izveidojās Daugavas kreisajā krastā iepretim Daugavpili un kļuva par sevišķi rosīgu tirdzniecības centru Augšzemē. 18. gs. uzplauka jau agrāk pastāvējusī Krāslava. Šajā laikā tā kļuva par ievērojamu katolicisma centru un radās pat doma to izveidot par biskapa rezidenci. 18. gs. Krāslavā strauji attīstījās amatniecība, ko visādi veicināja tās īpašnieks Plāters. Amatniecības ražojumu noietu nodrošināja četri Krāslavā notiekošie gada tirgi un tirdzniecība pa Daugavu. 19. gs. sākumā Krāslava kļuva arī par Latgales jezuitu centru, kuri, pārdevuši savus īpašumus Daugavpili, pārcēlās uz Krāslavu.

Tirdzniecība pa Daugavu sevišķi pastiprinājās 19. gs.

pirmajā pusē. Svarīgākais priekšnoteikums te bija visas Latvijas teritorijas pievienošana Krievijai 18. gs. beigās. Kopš šā laika ap Daugavu esošā teritorija piederēja Krievijai. Upe savienoja tās iekšieni ar Daugavas grīvā esošo Rīgas ostu un Baltijas jūru. Šajā laikā pa Daugavu uz leju veda labību, miltus, linus, kaņepājus, tabaku, pakulas, linu un kaņepāju sēklas, kokmateriālus, spirtu, dzelzi, audumus, stikla un citādus traukus, papīru, speķi, ādas, varu, darvu, degutu u. c. Pa Daugavu uz augšu transportēja sāli, siļķes, tabaku, kolonialpreces un dažādus fabrikātus. Daugavas ūdensceļu, pa kuru Balktrīevijas, Lietuvas, Polijas, Latgales, Vidzemes un Zemgales preces saplūda Rīgā, vēl pastiprināja zemes ceļi, kas vijās gar abiem Daugavas krastiem un pa kuriem preces pārvadāja galvenokārt ziemā.

Daugavas kā tirdzniecības ceļa nozīme strauji samazinājās 19. gs. otrajā pusē, jo 1861. gadā uzbūvēja Rīgas — Daugavpils dzelzceļu. Daugava kļuva galvenokārt par kokmateriālu pludināšanas ceļu, sagādādama darbu daudziem plostniekiem.

Mūsdienu apstākļos Daugava ieguvusi citu nozīmi — tā kļuvusi par Padomju Latvijas enerģētikas bāzi. Kādreizējo Ķeguma krāču vietā paceļas Ķeguma spēkstacija, kuras ražotā elektriskā enerģija apgādā ar gaismu mūsu pilsētas un laukus, darbina rūpniecības uzņēmumu mašīnas. Drīzumā pie Aizkraukles pacelsies otra, vēl varenāka spēkstacija, kuru darbinās to Daugavas krāču spēks, kas pirms gadu desmitiem traucēja tirdzniecību un satiksmi pa upi, dragāja plostus un strūgas. Netālu no Daugavas grīvas atrodas ar mūsdienu moderno tehniku apgādātā Rīgas osta, kurā ieņāk kuģi no daudzām zemēm. Pie Daugavas tagad izveidojušies lieli rūpniecības, satiksmes un kultūras centri, kuru sākumi meklējami tālā pagātnē. Te vispirms jāmin Padomju Latvijas galvaspilsēta — sirmā Rīga, Daugavpils, Krustpils un citas. Gar Daugavu izveidojās daudzas darbaļaužu iemīlotas atpūtas vietas: Ikšķile, Ogre, Lielvārde, Skrīveri, Koknese, Pļaviņas, Mežciems un citas. Padomju cilvēki mīl Latvijas likteņupi Daugavu. To apliecina simti un tūkstoši ekskursantu un turistu, kas apmeklē krāšņās un vēsturiskās

vietas Daugavas krastos. Ikvienam neizdzēšamā atmiņā paliek Daugavas klinšainie krasti, straujo ūdeņu čalas posmā no Pļaviņām līdz Koknesei, Liepavots un Staburags. Nav iespējams vienaldzīgi paiet garām tādām vēsturiskām vietām kā Jersika, Sēlpils, Koknese, Nāvessala, Salaspils un citas. Mūsu pienākums cienīt Daugavas krastu krāšņumu, sargāt un saglabāt tās vēsturiskās vietas.

S. Cimermanis

DAUGAVA LATVIEŠU FOLKLORĀ UN LITERATURĀ

Daugava latviešu tautai ir ne vien maizes devēja un svarīgs satiksmes ceļš, bet arī jaunrades rosinātāja, estetisko jūtu, pārdzīvojumu izraisītāja. Daugava devusi ierosmi gan tautas dziesmu, pasaku un teiku sacerētājiem, gan dzejniekiem, gleznotājiem un komponistiem.

Ja atveram «Latvju dainu» biezos sējumus, atrodam simtiem tautas dziesmu par Daugavu. Gleznainajos četr-rindu pantos lasām, ka Daugava ir cilvēku labklājības un bagātības avots:

Teci, teci, Daugaviņa,
Sijādama, niekādama;
Teci, zeltu sijādama,
Sudrabiņu niekādama.

Kas spīdēja, kas mirdzēja
Daugaviņas maliņā?
Zvejnieciņa līgaviņa
Zelta naudu rēķināja.

Tautas dziesmas stāsta, ka Daugavas krastu apdzīvotāji nav nodarbojušies tikai ar zvejniecību, bet arī ar zemkopību:

Labs ar labu sasatika,
Liktin lika Daugaviņa:
Vienam bija rudzi, mieži,
Otram zelts, sudrabiņš.

Zvejnieka, sevišķi jūras zvejnieka, darbs ir bīstams. Par Daugavu, salīdzinājumā ar jūru, tautas dziesmā teikts:

Jūra elle, jūra elle,
Daugaviņa māmuliņa;
Daugaviņa izšūpoja
Kā māmriņa šūpolē.

Tomēr arī Daugava sagādā daudz bēdu un ciešanu:

Ai Daugava, Daugaviņa,
Valdi savu straujumiņu:
Daža laba māte raud,
Daža jauna ligaviņa.

Vai arī:

Daugaviņa, melnacīte,
Melna tek vakarā.
Kā tā melna netecēs,
Pilna dārgu dvēselīšu.

Senā latviešu darba dzīve, kas rit Daugavas malā, bagātīgi atspoguļota arī mūsu tautas dziesmās:

Uz upītes es uzaugu,
Uz Daugavas nolīgoju:
Visi mani tīrumiņi
Daugaviņas maliņā,

Nāca govis, nāca vērši
Pār Daugavu maurodami;
Nāca patī mīļā Māra,
Zelta valgi rociņā.

Daugava, cieši savīdamās ar senā latvieša dzīvi, bieži minēta gan tiešā, gan pārnestā nozīmē. Tautu meita met audeklu Daugavas garumu un platumu, bārenīte salīdzina Daugavas vējus ar ļaužu valodām. Tāpat kā kuplajai liepai zari mirkst Daugavā, tā daiļajai meitai slava iet tautās. Daugavas straujums salīdzināts ar tautu meitas un tautu dēla bargumu. Jaunietis un jaunava jūtas tik vingri, ka lēkšus var pārlēkt Daugavai. Viena krasta jaunieši izvēlas sev draugus un mūža biedrus Daugavas otrajā krastā:

Koša irbe nosaucās
Viņāpus Daugaviņas;
Cērtu liepu, metu laipu,
Tā būs mana ligaviņa.

Ar Daugavu saistās arī vairākas tautas mīklas. Latvijas PSR ZA 1954. gadā izdotajā izlasē «Latviešu tautas mīklas» minētas šādas:

795. Mūža lāde, pusbūža vāks. (Daugava un ledus).

796. Tēva jostu nevar salocīt, mātes pūru nevar izdalīt. (Daugava un zeme).

797. Kas var tēva jostu salocīt un mātes pūru izcilāt? (Daugavu nevar salocīt un Rīgas mantu nevar izcilāt; Daugava un Rīga.)

798. Kur tu teci, liku loci? — Kas tev daļas, plikais pauri! — (Daugava un radzes.)

Ap Daugavu vijas vesels **teiku** vainags. Pazīstamākās no tām par Lāčplēsi un Koknesi. Teiku par Lāčplēsi Andrejs Pumpurs izmantojis savam eposam «Lāčplēsis». Koknesis ir liels stiprinieks un Lāčplēša draugs. Kad Daugavā stiprā straume aiznes plostu un Daugavas malā sapulcējušies ļaudis nezina, kā pāri tikt, Koknesis aiziet uz mežu, izrauj kokus ar visām saknēm, sasien tos kopā un pārmet Daugavai. Tā ļaudis tiek upei pāri. Dūšīgo puisī ļaudis iesaukuši par Koknesi.

Populāra ir teika par Staburagu:

Viņos laikos kāds jauneklis braucis Daugavā zvejot. Viņa līgava palikusi krastā. Piepeši sacēlušies briesmīgi viļņi: laiva apgāzusies, un jauneklis noslīcis. Līgava raudājusi krastā caurām dienām un naktīm, lai Daugavas dzīle atdotu mīļāko. Tā raudot, meita palikusi par radzi — Staburadzi.

Plaši pazīstama ir arī teika «Velnis Daugavā»:

Vecos laikos Daugavas vidū bijis liels akmens, uz kura Velnis dienu un nakti sēdējis un ar zelta suseklīti sukājies. Tā sēdēdams, tas izgudrojis visādus nedarbus: kura laiva garām nākusi, to satriecis drupatās, un kurš zvejnieks tuvumā zvejojis, to piejokojis vai arī noslīcinājis.

Arī senajās **chronikās** vairākkārt minēta Daugava. Laiks līdz 1227. gadam aprakstīts Indriķa **chronikā**, turpretim 13. gadsimta nobeigumu tēlo Atskaņu **chronika**. Sausā jēdzienu valodā abas **chronikas** piemin Daugavu sakarā ar vēsturiskajiem notikumiem.

Daugava ir upe plaša,
Plūst no krieviem gana knaša,
Dzīvo tanis apvidos
Bezdievīgi ļaudis, tos
Sauc par lībjiem, blakus tiem
Sēļi mīt pa novadiem.

(Atskaņu **chronika**, Atdzejojis J. Saiva. R., 1936., 4. lpp.)

Plašu vietu savā daiļradē Daugavai ierāda **Andrejs Pumpurs**, kas pats dzimis un uzaudzis Daugavas krastos, Lieljūmpravā. Andreja Pumpura agrās bērnības vieta atrodas nomaļus no lielajiem satiksmes ceļiem. Dabas skati te skais-ti. Daugava ar savu dižo plūdumu dziļi ietekmējusi dzejnieku. Tad, kad Pumpurs ir tālu svešumā, viņam sevišķi tuva šķiet Daugava, bērnībā par to dzirdētās daudzās tautas dziesmas:

Man māmiņa šūpojusi
Daugaviņas maliņā;
Latvju dziesmas dziedājusi —
Dziesma paliek atmiņā.

(«Pie Donavas»)

Pumpuru ar pilnām tiesībām var nosaukt par Daugavas dzejnieku, jo arī savā lielajā darbā «Lāčplēsis» latviešu tautas likteni viņš saista ar Daugavu.

1872. gadā Lielvārdē par skolotāju sāk strādāt Auseklis. Abi jaunie dzejnieki kļūst sirsnīgi draugi, abiem ir kopīgas intereses par dzeju, viņiem daudz ierosmes dod tautas teikas un nostāsti, kas saistīti ar Daugavu. 1879. gadā Ausekļa piemiņai veltītajā dzejolī Pumpurs saka zīmīgus vārdus par Lielvārdē kopīgi pavadītajiem gadiem:

Jauki bija kalnos, lejās,
Daugavmalā, Lielvārdē.
Līgo! Līgo! atbalsojās
Mūsu mīļā dzimtenē!

Kaudzītes Matīss savās atmiņās zina pastāstīt, kādos apstākļos radusies Pumpura «Stāsti manim, Daugaviņa»: Kādās kāzās, it kā uz vietas improvizēdams, Pumpurs teicis priekšā šo dziesmu. «Un patiesi,» saka Kaudzītes Matīss, «neviens cita dāvana nebūtu tikusi saņemta ar tādu dedzību kā šī dziesmiņa. Viņu dziedāja un dziedāja neskaitāmas reizes ar īpašu aizgrābtību un beidzot lietoja par tekstu rotaļu un pat dejas muzikai.»

Arī Auseklis veltījis jūsmīgas rindas Daugavai. Ļoti populāra ir Ausekļa «Trimpula» (Kā Daugava vaida un bangas kā krāc!), kuru komponējis Baumaņu Kārlis, un vairā-

kas teikas, ko Auseklis izteicis dzejas valodā, piemēram, «Daugavas racēji». Dzīvodams Lielvārdē, Auseklis sūta korespondences «Baltijas Vēstnesim». Viņš nosauc Lielvārdi par pasaku, teiku un mīklu zemi, senlietu krātuvi. Skolā dzejnieks strādā aizrautīgi, vakaros ilgi nosēž kopā ar skolēniem, pieraksta pasakas un teikas. Abi ar Pumpuru viņi aiziet līdz Ķegumam, apceļo Koknesi un Staburagu, tā smeldami bagātīgu ierosmi savai daiļradei.

Jaunatnes iemiļots Daugavas skaistuma slavinātājs ir **Valdis**. Viņš dzimis toreizējā Sausnējas muižā, bet bērnības lielāko daļu pavadījis Vīgantē pie Staburaga, otrajā Daugavas pusē — Stukmaņos, gājis skolā. Rakstnieka tā laika pasaules skatīšana bērna acīm spilgti un zīmīgi izteikta viņa stāstā «Staburaga bērni» (1895.), kur ar sevišķu mīlestību un rūpību rādīti divi zēni — Jancis un Marčs. Abu zēnu dzīve rādīta varenās Daugavas krastos, Staburaga un Vīgantes apkārtnē. Autors attēlo dabas skaistumu, un tas lasītājam ilgi paliek atmiņā:

Kurš nemirstīgais gan spēj ieiet bez svētas bijāšanas lielajā un bagātajā Vīgantes pakrastē, kad viņa stāv visā pilnībā mierīgi un cēli vakara staru spožumā?

Tur stāv tās pašas maigi staltās liepas, tie paši diži stingrie ozoli, par kādiem mums tik brīnum daudz vēsta sirmās dziesmas.

Bet par kupļajiem krūmiem, par smagu ziedu pilniem ceriem klus senā latvju fantāzija, it kā baidītos no sacikstes ar austrumnieku fantāziju. Vai šie nav tie paši krūmi, pa kādiem maldījās Aladins, savu burvja lampu meklēdams? Tie paši ceri, kuru ēnā sapņo kaislīgais austrumnieks tūkstoš un vienā naktī?

Un, liekas, visu, ko tur tālumos auda viņa dedzīgā iztēle, pavasaris nolika te vienā rokas mājienā, gan ne tik lielā dažādībā, tomēr tādā pašā pilnībā un kuplumā.

Te sastopams smaržīgais mulsinātājs — jasminu cers, ir sarkanais un baltais rožu krūms, tāpat ķekarotais ceriņu puduris, kā arī agrīnais riekstu nesējs un jūsmīgā ieviņa.

Katrs savā vietā, un visi jaukākā saskaņā.

Un it kā dzīvā mīlestība no viena krūma uz otru, no viena cera uz otru stiepjas ziedu pilnās vijotņu stīgas; bet par visiem tālāk — slaidais, lokanais ziemeļu stiprinieks apinis.

Viņš aptver cieši un mīļi katru no dažnedažādiem krūmiem, it kā gribētu savā laipnībā mazināt bijušā tālā ceļa grūtības, it kā vēlētos savā sirsnībā atvieglināt viņiem šeit sūro, neparasto dzīvi, jo te sa-

tiekas austrums un rietums, dienvidus un ziemeļus, bet Staburags stāv viņu vidū.

Visu redzamākajā vietā pakrastes augšējā malā aug staltākā un kuplākā liepa Viģantē. Viņa te ziemeļos mājasmāte un valdniece, tāpēc viņa arī izraudzījies šo goda vietu.

No sava troņa viņa var pārskatīt visu pakrasti, visus savus lielos un mazos pavalstniekus, visus sikos un arī resnos apakšniekus.

(Vaidis, «Staburaga bērni», LVI, 1955., 66. un 67. lpp.)

Daugavas krāšņums ietekmējis arī **Fr. Brīvzemnieka** daiļradi. Tautā kādreiz ļoti populāra bija viņa «Veco daugavnieku dziesma»:

Daugaviņa māmuliņa,
Viļņos strauji plūzdama!
Daugaviņa stalta, balta,
Tu mūs' maizes devēja.

Leons Paegle savā dzejolī «Daugavas laivinieks» tēlo kapitalistiskā laikmeta strādnieku, kam kapitalists kā jauns zirneklis izsūc asinis:

Pa Daugavas rāvaino ūdeni
dzen bads mani dienu no dienas
ar strūgām un laivām gar krastmali,
kur naidīgi akmeņi sienas.

Uz jūru svabadie tvaikoņi brauc,
tur debesu plašums un brīve,
un viļņi, ar negaisu cīnoties, kauč!...
Trūd krastmalā mana dzīve.

Dzejnieks **Kārlis Skalbe** savā daiļradē plaši pievēršies Daugavai. Vienu no saviem dzejoļu krājumiem viņš nosaucis «Daugavas viļņi». Gandrīz vai katrs dzejolis tur iesākas ar vārdiem «Šūpojiet mani, Daugavas viļņi...» Par Daugavas nozīmi viņa daiļradē liecina, piemēram, šādas rindas:

No Daugavas man atpūš
Vējš mazu dziesmiņu,
Kā pašas dzīves elpu,
No viļņa šūpotu.

Daugavai ar savu ūdeņu bagātību un krastu krāšņumu ir milzīga nozīme cilvēka dzīvē. Labi par to teicis Kārlis Skalbe dzejolī «Daugavas viļņi»:

Kad aklas tumšas skumjas
Man acis cieti spiež,
Nāk brīdis Daugavviļņi
Man sauli sejā svež.

Tā smaidi panāk skumjas,
Pie dzīves atkal sien!
Sauc gaišie viļņi smaidīt
Un ritēt, ritēt vien

Krājums «Daugavas viļņi», veltīts pirmā imperialistiskā kara un bēgļu laika pārdzīvojumiem. Dzejnieks pats ļoti iemīlojis Daugavu:

Es nezinu, no kā tas nāk, bet katra diena, kad es neaizeju pie Daugavas, man liekas pazaudēta. Un tikai tad, kad man garām gar pašu krastu laižas līdzenā un spožā Daugavas straume, kuru vairs neaizsedz kuģu tumšie rumpji un masti, es redzu, ka vērts ir stāvēt uz vietas. Un man gribas celt cepuri un uzgavilēt mūžīgai svabadai Daugavas straumei kā dzelzceļa vilcienam, kad tas laižas garām. Tiešām, manus matus un cepuri jau ceļ kaut kas uz augšu, tas ir svabadais Daugavas vējš.

Jānis Akuraters, Kārļa Skalbes laikabiedrs, dzimis un uzaudzis Daugavas tuvumā — Dignājā. Neaizmirstamus iespaidus viņš bērībā guvis no Dignājas mežiem un Daugavas.

Tumšzilie ūdeņi vasaras dienā,
Lēni kad plūstot caur akmeņu krastiem
Atnākat netirā pilsētā gurdi un klusi, —
Ak, kādas ilgas sagrābj tad dvēseli manu!

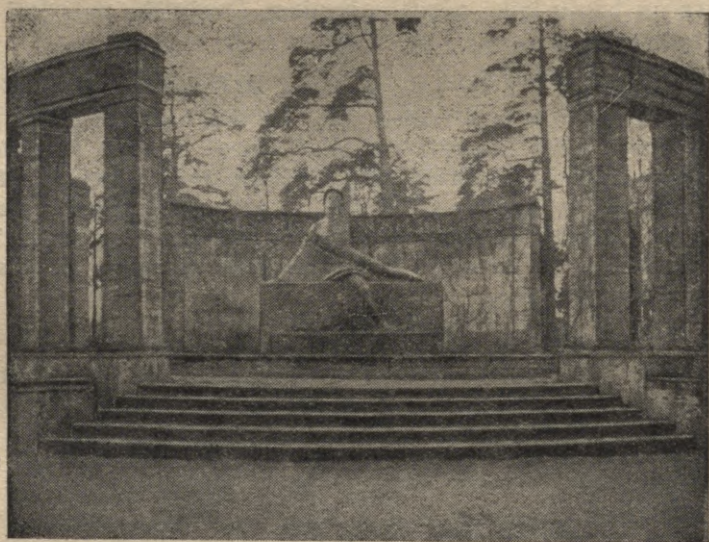
Daugava siltā — tu smaidi kā sendiena mana
Miļa un skaista man gurušam rūcošās ielās.
Domas man pretī steidz ūdeņiem taviem,
Zinu, tie nāk no lauku un silu klajiem.

Daugavas tiešā tuvumā dzimis un uzaudzis latviešu tautas lielākais dzejnieks **J. Rainis**. Dzejoļi «Bērna draugi» lasām:

Es bērnu gadus kopā nodzīvoju
Ar upi, smilti, zāli, sauli, vēju;
Pa smilti gozējos, pa zāli skrēju,
Ar bitēm draugs, ar taurenīšu roju.

Ar dadziem tik un ušņavām es kāvos,
Pie Daugavniedrēm gliemežzīrgus sēju
Un smilgu ratos vizināties ļāvos;

Bij akmentiņi draugi — dzīvi zēni
Ar klusām balstiņām, tik drusku lēni.
Bet laikus es jau tālu ceļu āvos.

Raiņa pieminēklis

Bērnībā gūtie dabas iespaidi, kā to norāda dzejnieka epos «Saules gadi», tāpat arī atsevišķie dzejoļi skiču burtnīcā «Uz mājām», Raiņa atmiņā saglabājušies ļoti spilgti.

Apkārtējā daba Tadenavā, bet it īpaši Randenē ir ļoti gleznaina. Sevišķi skaista 4—6 gadus vecajam zēnam bijusi

Daugava ar saules rotaļu viļņos, mākoņu un debesu atspulgu. Par to Rainis brīnišķīgas vārsmas uzrakstījis «Saules gados».

Daugavmāte, Daugavmāte!
Kā lai tevi nemilētu?
Tu mīlēji mani mazu,
Smilšu klēpī auklējama.

Bērnībā gūtie iespaidi kļūst par svarīgu motivu Raiņa vēlākajā daiļradē, piemēram, lugās «Uguns un nakts», «Pūt, vējiņi!» un sērdieņu dziesmās «Daugava».

Arī Tautas rakstnieka **Andreja Upīša** dzīve saistīta ar Daugavu. Skrīveru apkārtnē viņš dzīvo ilgāku laiku. Viņš kādu laiku pat strādājis par Daugavas pārcēlāju. Nav nejaušība, ka Andreja Upīša labāko darbu, piemēram, Robežnieku triloģija un «Zaļā zeme», darbība lielā mērā noris Daugavas krastos. Mājā, kur rakstnieks Skrīveros dzīvojis, tagad iekārtots viņa muzejs, bet Skrīveru vidusskola nosaukta rakstnieka vārdā.

Rakstnieks **Kārlis Štrāls** un viņa brālis gleznotājs **Aleksandrs Štrāls** arī ir Daugavas bērni. Viņi dzimuši Pļaviņu tuvumā, Bebrulejā, Daugavas plostnieka ģimenē. Vēlāk arī paši kādu laiku strādājuši par pārcēlājiem un plostniekiem uz Daugavas. Abu brāļu daiļdarbos daudz Daugavas motīvu.

Smagajā vācu okupācijas laikā (1943. gada rudenī) **Kārlis Štrāls** uzraksta dzejoli par Daugavu:

Miļā straume, maigā māte,
Sirmu putu Daugaviņa,
Dziļa tava ūdens ziņa.

Ko tu, Daugava, man teiksi
Sīnī dziļu sāpju laikā,
Tīta tautas moku tvaikā?

Hitleriešu nodarīto postu mūsu Daugavas gaismas pilij **Ķegumam** literatūrā attēlojis **Kārlis Fimburs**. Tēlojumā «Ķegums kalpo tautai» viņš raksta:

Ķegumā, Daugavas labajā krastā, trakoja uguns liesmas. Pāri hitlerisko barbaru saspridzinātajiem augstā dzelzsbetona dambja aizva-

1947. gadā pirmais dzejoļu krājums ar nosaukumu «Pie Daugavas» iznāk **Anatolam Imermanim**. Zeme pie Daugavas ir tā, par kuru autors kā karavīrs un dzejnieks izgājis cīņā pret vācu iebrucējiem; Daugavas abu krastu ļaudis cīnās par savas tautas labklājību.

Grūti būs atrast kādu no Padomju Latvijas dzejniekiem, kas tieši vai netieši savos darbos nepieminētu Daugavu.

Alfredam Krūklim ir dzejoļi «Pie Daugavas» un «Ābele». Atceroties drūmos pagātnes laikus, dzejniekam šķiet, ka viņš dzird seno karotāju ieroču šķindas un redz, kā Lāčplēsis ar Melno bruņinieku nogāžas no kraujas. Bet tagad «Ceļgalvu no Daugavas Ķegums, un gaisma un prieks pār dzimteni līst». Dzejoļi «Ābele» dzejnieks salīdzina latviešu tautu ar ābeli, kas Daugavas malā zied un nes augļus. Varām pievienoties dzejniekam, kad viņš saka:

Salks Daugava, nemiera skauta,
Kā viņi aiz gada ies gads,
Bet ābele, tava tauta,
Tauta nemirs nekad.

Dzejniece **Valija Brutāne**, ziemas vakarā aizstaigājusi līdz Komjaunatnes krastmalai, jūtas saviļņota par diženo upi. Vērojot namu logos iedegto gaismu, dzejniece zina, ka tur rit darbs, ka tur cilvēki domā un cenšas, lai nekad vairs mums nesatumst spožās ugunis, lai posts nekad vairs nenāk atpakaļ.

Vizma Belševica jūsmo par spraigo darba dzīvi, kas tagad noris uz Daugavas. Agrā rīta stundā, kad debess zilg-mē paceļas pirmās kaijas, darbā izbrauc zemessmēlēs.

Tas tīrīs ceļus dižiem tālbraucējiem,
Lai varenī tie Rīgas ostā nāk
Un piešalc Daugavu ar sāļiem jūras vējiem,
Kas vīrus skauj par glāstu tīkamāk.

Valdis Rūja, ieklausījies Daugavas krāču varenajās skaņās, dzird un pastāsta mums «Sen aizmirstu varoņu stāstu» par to, ka Daugava ir Latvijas un tās brīvības cīnītāju likteņu upe. Piemēram, vecais pārcēlājs, 1905. gada brīvības

cīnītājs, ceļot pāri Daugavai dragunu baru, novada plostu uz krācēm, kur viņš aiziet bojā kopā ar visiem vajātājiem.

Ai Daugava, māmuliņa,
negaiss kad tumst,
Tu līdzī nāc cīniņā skarbā.
Bet ausmā tu gādīgu roku sniedz mums
Gan milā,
gan laimīgā darbā.
Nāk krastmalā ļaudis, kur atvari krāc,
Kur viņi šalc nemiera dziesmu. —
Kā varoņu slava
spēks, Daugavā krāts,
Degs tautai ar mūžīgu liesmu!

Daugava atspoguļojumu radusi arī glezniecībā un muzikā. Šim mākslas nozarēm ir ciešs sakarā ar tautas dzīvi.

Pirmie latviešu mākslinieki sāk darboties ap 19. gadsimta vidu. Gleznotājs **Staņislavs Roze** gan gleznojis vairāk portretus, gan arī veidojis gleznas, kur attēlota Daugava, piemēram, «Pirmie vācu tirgotāji Daugavmalā» un «Rīgas dibināšana».

Kokneses krodznieka dēls **Jūlijs Feders** radījis samērā daudz ainavu gleznu, piemēram, par Kokneses apkārtni un skaistajiem Daugavas krastiem.

Vēlāk Daugavai vairākas gleznas veltījis **Aleksandrs Štrāls**. Viņš vienkārši un patiesi tēlo dabu un dzīvi — Daugavas ūdeņus, akmeņainos krastus un plostniekus.

Nemākslotas ir arī **J. Jaunsudrabiņa** Daugavas gleznas.

Padomju laika mākslinieki Daugavai veltītajās gleznās vairāk uzsver darbu kā visu vērtību pamatu. Tāda ir Raiņa Auniņa glezna «Plosti Daugavā», Arvīda Egles — «Ostas atjaunošana» un «Tilta būve», Artura Dubura — «Ostā», Oto Pladera — «Rīgas osta», Staņislava Ivaņicka — «Daugavas krasta atjaunošana Rīgā», A. Apiņa grafika «Pavasara ūdeņi», M. Vītoliņa zīmējums «Te būs spēkstacija» u. d. c.

Tāpat komponisti savām dziesmām bieži izmantojuši tos dzejnieku tekstus, kur apdziedāta Daugava. Vispirms te minams **Baumaņu Kārlis** ar savu «Trimpulu» (Ausekļa teksts).

Alfreds Kalniņš komponējis vīru korim Annas Brigaderes dzejoli «Daugava», Jēkabs Graubiņš — Ed. Vulfa tekstu «Daugaviņa». Padomju laikā dziesmu, kas veltītas Daugavai, ir daudz.

Beigsim šo īso apskatu ar latviešu padomju folkloras tekstu «Daugaviņa», kam melodiju devis Rīgas pilsētas Sarkanarmijas rajona koris (D. Gaiļa apdare).

Daugaviņa viļņodama
Mūsu zemei cauri plūst.
Kraatos šalko dzīve jauna,
Darbaļaužu dziesmas skan.

Mūžam nerimst tavas straumes,
Daugaviņa dziesmotā,
Mūžam nerimst darba rosme
Padomjzemē brīvajā.

D. Bušs

RĪGA

MARŠRUTS «VECĀ RĪGĀ»

Laukums pie 13. janvara un Vaļņu ielas — Staļļu iela — Vecpilsēta — Sarkanās Gvardes iela — Mārstaļu iela — Skārņu iela — Šķūņu iela — Laiņu iela — Kalēju iela — Amatu iela — Tīrģoņu iela — Rozēna iela — L. Jauniela — Palasta iela — 17. jūnija laukums — L. Pils iela — M. Pils iela — Komjaunatnes iela — Torņa iela — L. Trokšņa iela — Aldaru iela — L. Smilšu iela — Bastejkalns.

Rīga ir Latvijas visvecākā pilsēta un arī viena no vecākajām pilsētām Padomju Savienībā. Rīgā ir saglabājušies daudzi kulturvēsturiski pieminekļi. Sevišķi daudz šo pieminekļu ir Vecajā Rīgā, kura no vienas puses robežojas ar Daugavu, bet no otras puses to puslokā ietver pilsētas ka-

Komjaunatnes krastmala Rīgā

nals. Veco Rīgu līdz 16. gs. vidum ieslēdza nocietinājumu mūri. Pēc tam to iejoza zemes vaļņi, kuri pastāvēja līdz 19. gs. vidum. Ar vaļņu uzcelšanu izbeidzās vecās Rīgas teritorialā attīstība. Palielinoties pilsētas iedzīvotāju skaitam, jaunu dzīvojamu ēku celšanai trūka telpas, tāpēc dzīvokļos pārbūvēja daudzas senās noliktavas vai arī paaugstināja jau pastāvošās mājas. No 16. līdz 19. gs. Vecā Rīga ieguva to īpatnējo seju, kura nav zudusi vēl tagad.

Vecās Rīgas apskati sākam no skvera, kas izveidots 13. janvara un Vaļņu ielas stūrī.

No Rīgas pirmsākumiem līdz 17. gs. tagadējā skvera vietā atradusies **pirmā Rīgas osta** (1. obj.). Tā bijusi izveidota kādas Daugavas attekas t. s. Rīgas lejascečē, kura šajā vietā bijusi apm. 70 m plata un 5—7 m dziļa. Atteka gājusi pa purvainu zemieni gar tagadējo Avotu ielu uz Kiropa parku, tālāk gar Universitāti līdz Pulvera tornim, tad pagriezusies uz dienvidiem un pa Kalēju, Komunālo, Rīdzenes un 13. janvara ielām savienojusies ar Daugavu. No šīs attekas Rīgas pilsēta dabūjusi savu nosaukumu, jo sākumā tā saukta par «pilsētu pie Rīgas». Norokot pilsētas tuvumā lielos smilšu kalnus, attekas augšgalu aizbēra. Kad Rīga bija atdalīta no ūdens avotiem, tā sāka strauji aizsērēt un to sauca par Rīdziņu. Sākumā tā bijusi kuģojama no Kaļķu (tag. Leņina) ielas līdz Daugavai. 17. gs. izbūvēja Daugavas krastmalu un Rīdziņa kā osta zaudēja savu nozīmi, kaut gan vēl 1710. gadā tā lietota kara flotes vajadzībām. 1730. gadā valdība atļāva Rīdziņu aizbērt un tās krastmalu apbūvēt. Vēlāk upes gultnē netīro ūdeņu novadīšanai uz Daugavu ierīkoja apakšzemes noteces kanālu.

No skvera tālāk virzāties pa Staļļu ielu uz **Vecpilsētu** (2. obj.). Te Rīdziņas augstā krastā tālā senatnē atradies Rīgas libiešu ciemats. Domā, ka 12. gs. otrā pusē Vecpilsētā apmetušies arī krievu un Libekas tirgotāji, ierīkojot koloniju ar dzīvojamām ēkām un preču noliktavām. Vecpilsēta bija augstākā Rīgas vieta un iedzīvotāji te bija nodrošināti pret lielajiem Daugavas plūdiem. Tā bija nocietināta ar zemes valni, stabu sētu un grāvi. Piecstāvu **noliktava Vecpilsētā** (3. obj.) ir celta 1640. gadā kā Rīgas pilsētas spe-

cialā labības magazina, kur novietoja labības rezerves. Vēlākos gados noliktava pārbūvēta. Līdzās šai ēkai **Stalju ielā 3** (4. obj.) paceļas dzelzs kalumiem rotāta un ieejas portalu greznota 19. gs. celtā noliktava. Noliktavas iekšējā telpa sadalīta piecos stāvos un bēniņos ierīkots skritulis preču pacelšanai. Ar zelmeņa fasades skaistajām dekoratīvajām sīkdaļām šī noliktava saista skatītāju uzmanību.

Pa Vecpilsētas ielu nokļūstam Sarkanās Gvardes ielā, kas viduslaikos saukta par Rēzenes ielu. Tā bijusi Vecpilsētas lībiešu ciema robežceļš, kas savienoja vēlāko pilsētas centru ar Rīgas ostu Rīdziņas krastā. Sarkanās Gvardes ielā atrodas vesels **komplekss (7., 9., 11. ēkas) 17. gs. celtu noliktavu** (5. obj.). Tās ar šauru zelmeni pievērstas ielai. Kādā noliktavā virs galvenās ieejas redzam iemūrētu noliktavas emblemu — baloža skulpturālo cilni. Preču pacelšanai tieši no ielas un novietošanai vajadzīgajā stāvā bēniņu ārpusē ir ierīkots skritulis ar grieztuvi. Viduslaiku Rīga bija tranzitirdzniecības centrs, kur ievestās preces drīkstēja pārdot tikai ar Rīgas tirgotāju starpniecību. Viesis ar viesi nedrīkstēja tirgoties. No noliktavas izveidotu dzīvojamo māju var redzēt 3. namā.

Sarkanās Gvardes un Mārstaļu ielas stūrī paceļas arhitekturas piemineklis — **Reformatu baznīca** (6. obj.), ko no dzīvojamās ēkas 1733. gadā izbūvējis vēlajā baroka stilā arhitekts K. Meinerts. 1805. gadā baznīcas apakšstāvā ierīkoja noliktavas, bet iekštelpas izveidoja ampīra stilā. Ieeju baznīcā rotā 1737. gadā Bremenē smilšakmenī veidots portāls. Divslīpu jumts segts kārniņiem, virs kura paceļas ap 35 m augstumā glīti veidots koka tornītis.

Mārstaļu ielā atrodas vairākas bagātiem Rīgas tirgotājiem celtas dzīvojamās mājas — arhitekturas pieminekļi. **Dannenšterna nams** (7. obj.) Mārstaļu ielā 21 celts 1696. gadā Rīgas mastu tirgotājam Dannenšternam. Pirmajā stāvā atradusies labi izveidota zāle, kantoris un citas telpas, otrajā dzīvojamās telpas. Augstāk esošajā pusstāvā un piecos bēniņu stāvos tika novietotas preces. Nama centrālajā daļā atradās mantelskurstenis. Ēkas galvenā fasadē pret ielu atrodas divi grezni veidoti portāli, kas rotāti akan-

tu lapām, laužtiem zelmeņiem un gulošām figurām, ko veidojis tēlnieks D. Valters. Nams celts klasiskā baroka stilā. Dannenšterna namā vairākas reizes uzturējies cars Pēteris I. Rīgas rāte te uzņēma ievērojamākos viesus un augstākos Rīgas pārvaldes administratorus. 18. gs. pirmajā pusē nama lielajā viesu zālē Rīgas Doma skolas skolēni sarīkojuši teātra izrādes, uzvedot pirmās komedijas Rīgā, starp citu, Moljera komediju franču valodā «Médecin malgré lui». Pirms Rīgas biržas nama uzcelšanas Rīgas tirgotāji te rīkoja apspriedes un sapulces.

23. nams (8. obj.), kas atrodas līdzās Dannenšterna namam, ir tipiska 17. gs. Vecrīgas tirgotāju celtnē. Ēka no ielas atdalīta ar pagalmu un dzīvojamās telpas iekārtotas mājas otrajā stāvā. Ieju pagalmā rotā labi veidots portāls.

Mārstaļu ielā 2/4 (9. obj.) atrodas **Reiterna nams**, ko 1683.—1685. gadā cēlis Rīgas pilsētas būvmeistars R. Bindenšu. Ēkā atradies plašs dzīvoklis, tirdzniecības un nolikta-vas telpas. Nams celts baroka stilā ar klasicisma iezīmēm, un tā fasādē rotā 18. m gara puķu un augļu ornamentiem akmenī iekalta vītne. Nama portāls, ko akmenī cirtis Rīgas akmeņkalis A. Šmisels, ir viens no visskaistākajiem portāliem Rīgā. J. Reiterns bija viens no bagātākajiem Rīgas tirgotājiem un sakarā ar naudas aizdevumu zviedru valdībai iecelts muižnieku kārtā.

Šķērsojot Imanta Sudmaļa ielu, pa Skārņu ielu nokļūstam pie arhitekturas pieminekļa, kam Vissavienības nozīme, — **Jāņa baznīcas** (10. obj.). Tās teritorijā 13. gs. sākumā bīskaps Alberts nodibināja t. s. Bīskapa sētu, kas līdzās Vecpilsētai bija otra nocietinātā vieta Rīgā. Kur tieši atradusies vecā bīskapa pils, grūti noteikt. Šis pils rajonā līdz mūsu dienām ir saglabājušās tikai dažas arhitekturas paliekas: Jāņa baznīca ar savu skaisto zelmeni un zvaigžņu velvēm. Virs baznīcas galvenā portāla, kas darināts gotiskā stilā 14. gs., paceļas ļoti grezns vēlās gotikas stilā izveidots 34 m augsts kāpienveidīgs zelmenis, kas ir viens no skaistākajiem Latvijā. Jāņa baznīcas vecākā daļa celta vienkāršotā gotikas stilā. Tās pret ielu vērstās sānfasades augšējā

daļa izrotāta diviem kaļķakmenī veidotiem sejas cilņiem. Baznīcas mugurpuses fasadē izbūvētās nišas grezno divas akmenī veidotas statujas: labajā nišā — «Salome», kreisajā — «Jānis Kristītājs». Abas statujas agrā baroka stilā darinājis nezināms latviešu akmeņkalis.

Trokšņa iela

Pa kreisi baznīcas galvenajam portalam senie klostera vārti ved t. s. **Jāņa sētā** (11. obj.). Vārtu caurbrauces 8 m dziļo arku ietver īpatnējs orientāliskās formās veidots gotisks ietvars. Jāņa sētā no 13. līdz 16. gs. atradās domīnīkaņu mūku klostera pagalms ar dārzu un kapsētu. Jāņa sētā vairākus gadu simteņus darbojās viena no vecākajām Rīgas latviešu skolām. Tā bija dibināta ap 1590. gadu. Skolotājs bija Jāņa baznīcas ķesteris. Skolā mācīja lūgšanas,

galvas gabalus, lasīt bībeli un dziedāt. Sevišķi svarīgs uzdevums bija iemācīt skolēnus dziedāt, lai viņi varētu piedalīties baznīcu ceremonijās. Rēķināt šajā skolā sāka tikai ap 1670. gadu. 18. gs. Rīgas vāciskā rāte latviešu skolas atstājusi novārtā un pat ierobežoja skolu apmeklēšanu latviešu tautības bērniem. Jāņa sētā redzam ap 15 m garumā atsegta 16. gs. Rīgas nocietinājumu mūri ar šaujamiem lodziņiem.

No Jāņa sētas atgriežamies Skārņu ielā, kur pie 22. nama apskatām bijušo **Ekes konventa ēku** (12. obj.). Namu 1435. gadā cēlis Rīgas maģistrats kā naktsmītni iebraucējiem. Tas 1594.—1596. gadā pārbūvēts un Rīgas birģermeistars N. Eke te izveidojis konventu — patversmi trūcīgām Rīgas pilsoņu atraitnēm. Galvenā ēkas fasadē, kas vērsta pret ielu, atrodas divi portali. Fasades vidusdaļu rotā Ekes piemiņai veltīts attēls. Tas meistariski izcirsts no akmens 1618. gadā. Attēls darināts, pamatojoties uz dziļuma iluziju un virsmas dinamikas saskaņojumu, un ir ievērojams baroka laikmeta piemineklis Latvijā. Domā, ka tā autors bijis mākslinieks V. Vander Mērs (saukts par Bartu). Ēkas iekštelpas plānojums saglabājies līdz mūsu dienām gandrīz bez pārmaiņām.

Līdzās Ekes konventam, Skārņu ielā 10/16 atrodas veca noliktava — **bijusī Jura baznīca** — (13. obj.). Tagadējā noliktavas ēka ir daļa no zobenbrāļu ordeņa pils, kura celta ap 1204. gadu. To uzskata par vienu no visvecākajām celtnēm Rīgā. No 1488. gada ēkā bija izveidots klosteris franciķu mūkiem. Pēc reformācijas Jura baznīcā ierīkoja noliktavas, kas saglabājušās līdz mūsu dienām. Celtnes kopgarums ir ap 48 m, tās platākā vieta — ap 19 m un augstums līdz jumta korei — ap 24 m. Šī ēka ir arhitektūras piemineklis ar Vissavienības nozīmi.

Skārņu ielā pa kreisi redzam arhitektūras pieminekli ar Vissavienības nozīmi — **Pētera baznīcu** (14. obj.). Tā pirmoreiz minēta 1209. gadā. Vēlākajos gados Pētera baznīca kļūst par oficiālo Rīgas pilsoņu baznīcu. Rīgas pilsoņi centās baznīcu izveidot greznāku par citām un tās torni augstāku par citiem torņiem. Sākot ar 15. gs., baznīcu pārvei-

doja trīsjomu bazilikā un pie ieejas uzcēla jaunu torni 130 m augstumā. Būvdarbus baznīcā veica latviešu amatnieki ar saviem zeļļiem un mācekļiem. 1666. gadā šis tornis sagāzās, nositot vairākus cilvēkus. 1677. gadā atjaunoto torni iznīcināja ugunsgrēks un izdega arī pati baznīca. 1690. gadā pēc R. Bindenšu projekta uzcēla jaunu 64,5 m augstu koka torņa smaile. Šis tornis 1721. gadā nodedzis. Dzēšanas darbus vadījis cars Pēteris I ar karaspēka palīdzību. Pēc cara pavēles baznīcas tornis atjaunots, to veicis galdniekmeistars J. Vilberns. 69,5 m augstā koka konstrukcijas torņa smaile pabeigta 1746. gadā. Visa torņa augstums no pamatnes līdz gaiļa sekstei bija 120,7 m. Pētera baznīcas torņa smaile pastāvēja 251 gadu, un tā bija viena no visaugstākajām koka konstrukcijām pasaules mērogā. Pētera baznīcas smaile bija Vecās Rīgas silueta centralais elements un pazīstams kā vispārīgs Rīgas apzīmējums. Pētera baznīcu 1941. gada 29. jūnijā izpostīja vācu fašistiskie iebrucēji. Pētera baznīcas arhitektūrā spilgti izteikta gotikas stila pamatpazīme — vertikālisms. Pētera baznīcas altartelpu uzskatīja par labāko gotikas paraugu Latvijā. Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts celtniecības un arhitektūras komiteja izpostīto celtni pašreiz atjauno un paredz ēkā ierīkot arhitektūras muzeju. Līdzās Pētera baznīcai pie Skārņu ielas 350 gadus atradās Pēterskola — pirmā Rīgas pilsētas dibinātā laicīgā skola. Tā pirmoreiz minēta 1353. gadā un uzskatāma par vienu no visvecākajām Rīgas mācību iestādēm. 17. gs., saimnieciskai dzīvei attīstoties, Pētera skolu pārveidoja par augstākā tipa skolu, t. s. rēķinu skolu, kur bez lasīšanas un rakstīšanas mācīja arī rēķināšanu un grāmatvedību. Pirmie rēķinu skolas vadītāji bija pilsētas pašvaldības grāmatveži — aritmētiķi.

Ejot tālāk pa Skārņu ielu, šķērsojam Leņina (bij. Kaļķu) ielu un pa Šķūņu un Laipu ielām dodamies apskatīt Rīgas pilsoņu bij. sabiedriskās iestādes — ģildes. Šķūņu ielu līdz 17. gs. sauca par Kurpnieku ielu, jo senatnē to apdzīvoja kurpnieki. Pa labi sākas **Laipu iela**. Ielas nosaukums saglabājies no Rīgas pirmsākuma, kad te laipām klāts ceļš savienoja tagadējo Šķūņu ielu ar Rīgas seno nocietinājuma mūri

pie Kalēju ielas. Starp Šķūņu, Amatu un Laipu ielām atradies franciskaņu klosteris un Katrinas baznīca. Kloстера vietā ir uzcelta tagadējā pilsētas **archiva ēka Šķūņu ielā 11** (15. obj.), bet Katrinas baznīca iebūvēta nākošā Šķūņu ielas ēkā uz Laipu ielas pusi, un tās pilars un jumts redzams tikai no sētas puses — **pagalmā Laipu ielā 8** (16. obj.). No Laipu ielas nokļūstam pie bijušajām ģildēm, kas atrodas Kalēju un Amatu ielas stūrī. Nams Amatu ielā 5 celts 1864.—1866. gadā pēc architekta Felsko projekta **Mazās jeb Jāņa ģildes** (17. obj.) vajadzībām. Mazajā ģildē 13. un 14. gs. pulcējās vidējie pilsētas iedzīvotāju slāņi, bet Lielajā ģildē — bagātākie Rīgas namnieki, tirgotāji. Mazā ģilde vēlākajos gadu simteņos kļuva par profesionālu ģildi, kurā ietilpa visi Rīgas amati (cunftes). Mazā ģilde bija amatnieku politiskās un saimnieciskās dzīves centrs, kas aizstāvēja un cīnījās par amatnieku tiesībām. Ģildēs pārsvarā bija ieceļojošie vācu amatnieki un tirgotāji. SAGRĀBUŠI varu ģildēs, viņi izmantoja visas iespējas, lai novērstu latviešu, krievu un citu tautību amatnieku un tirgotāju konkurenci. Ne-raugoties uz aizliegumiem, dažos amatos pārsvaru ieguva latviešu un krievu meistari. Tā 17. gs. latviešu pārsvars bijis riepnieku, mūrnieku, namdaru, virpotāju u. c. amatos. Tomēr šo latviešu amatu stāvoklis bijis sliktāks, jo viņus neuzņēma Mazajā ģildē. 16. gs. Rīgā par namnieku varēja būt tikai Mazās un Lielās ģildes locekļi, tikai viņi varēja iegūt nekustamus īpašumus. Vienkāršie iedzīvotāji dzīvoja priekšpilsētās, kur viņiem piederēja arī zemes gabali. Vispirms nacionālie ierobežojumi izpaudās tirdzniecībā, kur kopš 14. gs. vidus vairs neuzņēma nevācus. Vācieši, sAGRĀBUŠI savās rokās abas ģildes, centās latviešus padarīt par beztiesiskiem plebejiem. Mazā ģilde cīnījās par konkurences ierobežošanu un monopoli amatniecībā, regulējot ražošanas tehniku un vairumu, amatu attiecības savā starpā utt. ar specialām šragām (noteikumiem). Pirmais latviešu organizētais arods Rīgā bijusi zvejniecība, kura 1220. gadā no ordeņa mestra Volkvina saņēmusi privilēģijas par brīvu zveju Daugavā un jūrā. Tas bijis arī vispār pirmais sabiedriski organizētais amats Rīgā. Otra vecākā Rīgas latviešu

organizacija bijusi t. s. tirdzniecības palīgamati, kas bija saistīti ar preču transportu. Šīs amatu un brālības organizācijas reprezentējušas līdz 16. gs. visu Rīgas latviešu garīgo un sabiedrisko dzīvi. Arī visvecākie latviešu valodā uzzinātie raksti atrodami Rīgas amatu organizāciju locekļu sarakstos no 1532. g. un vēlākajiem gadiem. Ģildēs amatnieku apvienības un tirgotāji rīkoja kopīgas dzīres un svētku svinēšanu. Daži «lielie mielasti» ilga 2—3 dienas. Par tiem liecina kāds 1697. gada liģeru (tirdzniecības palīgamats) mielastu aprēķins vastlāvjos, kur izdzertas 26 mucas alus, apēsti 3 vērši un 5 teļi. Mazo ģildi vadīja no ietekmīgākiem amatu meistariem uz visu mūžu ievēlēts 9 vīru «vecajo sols», kas ar laiku sagrāba savās rokās visu Rīgas amatniecības vadību. Amatu meistari nesaudzīgi ekspluatēja zeļļus un mācekļus. Viņus pēc iespējas ilgāk aizkavēja pāriet patstāvīgā darbā. 1800. gadā, piemēram, 8 mūrnieku meistari nodarbināja 98 zeļļus un 18 mācekļus. Tagad Mazās ģildes ēkā atrodas Latvijas PSR Republikaniskās Arod biedrības Centrālās Padomes Kulturas nams.

Amatu ielā 6 atrodas bijušās **Lielās ģildes nams** (18. obj.). Tagadējā ēka celta angļu gotikā no 1854. līdz 1859. gadam pēc Pēterpils akademiķa K. Beines projekta. Lielajā ģildē pulcējās bagātākie Rīgas tirgotāji un namnieki. Lielo ģildi vadīja «vecajo sols» — vēlēts eltermanis un viņa piesēdētāji. Plašākas sanāksmes, sarīkojumi un bagāto pilsoņu kāzas notika Lielās ģildes t. s. «Minsteres istabā». Šī zāle uzcelta jau 14. gs. sākumā un ir vecākā sabiedriskā celtnē, kas saglabājusies Rīgā līdz mūsu dienām. Divjomu zāles garums ir 27,29 m, bet platums — 8,9 m. 14 krustvelves zālē balstās uz sešiem 2,2 m augstiem astoņstūrainiem pilariem ar kapiteļiem, kas darināti 19. gs. vidū pēc veciem paraugiem. 46 Hanzas savienībā ietilpstošo pilsētu ģerboņi rotā zāles sienas. Te redzami 17. gs. iznīcināto Straupes un Kokneses pilsētu ģerboņi. Skaisti ir arī seno krievu pilsētu — Pleskavas un Novgorodas vācu tirgotāju kantoru ģerboņi; arī tie ir ietilpuši kādreiz varenajā Hanzas savienībā. Pie ieejas zālē atrodas ozola koka galerija muzikantiem, tā celta 1646. gadā. Šī zāle līdz 18. gs. bija Rīgas bagātnieku

sabiedriskās un saviesīgās dzīves centrs. 1955. gadā zāle restaurēta un to izmanto Latvijas Valsts filharmonija par foajē. «Minsteres istabai» līdzās atrodas 1521. gadā celtā telpa t. s. «Brūtes kambaris», kurā jaunlaulātie ģildes locekļi pavadīja pirmo nakti pēc kāzām. Šo kvadrātveida istabu pārsedz krusta velve, kas veidota vēlās gotikas formās. «Brūtes kambarī» labi saglabāties 1636. gadā akmenī veidots kamins ar dekoratīvu virsdaļu. 1853. gadā, ceļot jauno ģildes ēku, «Minsteres istabu» nepārveidotu iebūvēja jaunajā celtnē. Tagad virs «Minsteres istabas» atrodas Latvijas Valsts filharmonijas koncertu zāle, kas ir vislielākā šāda veida telpa Rīgā.

Pa Amatu ielu atgriezīamies atkal Šķūņu ielā. **Šķūņu ielas 17. nams** (19. obj.) celts 1787. gadā pēc Rīgas architekta Haberlanda projekta Lielās ģildes eltermanim Holanderam. Tā ir tipiska 18. gs. beigu dzīvojamā māja, kādas toreiz cēla Rīgas bagātnieki. Agrāko nelielo māju vietā te redz 3 stāvu labi iekārtotu dzīvojamo ēku ar īpašu stāvu bēniņos. Katrai istabai šādā ēkā bija sava nozīme. Pirmajā stāvā atradās telpas tirdzniecībai. Otrā stāvā bija izvietotas nama īpašnieka istabas ar vienu vai vairākām bagātīgi izrotātām zālēm. Šai namā vēl saglabājusies grezna, ļoti gaumīgi veidota ovāla ēdamzāle. Zāles griestus rotā bagātīgā plastikā veidota rozete un ģirlandu vītnes. Sienas laukumus rotā pilastri ar iestarpinātām ielodzēm. Interesants ir arī grīdas pamata veidojums. Citas telpas ir daudz vienkāršākas. Augšējo stāvu dzīvokļus iznomāja pilsoņiem vai arī tajos dzīvoja zeļļi. Netālu no šīs vietas, **Tirgoņu ielā 10** (20. obj.), redzam interesantu ēku, kas no 16. gs. celtas noliktavas par dzīvojamo māju pārbūvēta 1698. gadā. Ēkas šaurā fasade vērsta pret ielu, un labi redzams, ka tā veidota ar trim pilniem un trim jumta stāviem. Apakšstāvā saglabājusies savam laikam raksturīga priekštelpa, no kuras koka kāpnes ved uz augšējām dzīvojamām telpām. Priekšstelpā tirgotājs novietoja preces un te notika arī preču pārdošana. Nama galveno ieeju grezno portāls ar bagātīgu akmens cilņu rotājumu. Viduslaikos Tirgoņu iela savienoja Rīgas lielo smilšu ceļu ar Daugavu un ap to koncentrējās Rīgas

tirdzniecība. Paraleli Tirgoņu ielai iet šaurā ap 2 m platā **Rozena iela** (21. obj.). Senāk tā saukta par Kalēju ielū, jo cunftu laikos te dzīvojuši šo arodu meistari. 13. gs. gar šo ielu Daugavas virzienā aizvirzījās pirmais Rīgas nocietinājumu mūris. Tālāk nokļūstam **L. Jaunielā**, kas bija pirmā iela ārpus iepriekš minētā vecākā Rīgas nocietinājuma mūra. **15. namā** (22. obj.) ilgāku laiku 19. gs. sākumā atradusies Rīgas ievērojamā dabas pētnieka un aptiekara, vēlāk Tērbatas universitātes farmācijas un ķīmijas profesora un rektora Dāvida Grindeļa plaši pazīstamā aptieka un laboratorija. Grindelis pirmais izpētīja arī Ķemeru avotu sērūdeni un pēc viņa ieteikuma ārsti slimniekus sūtīja uz Ķemeriem ārstēties. Ielas otrajā pusē pie liepām redzam žogā iemūrētas un zemē novietotas 17 senas kaļķakmens plāksnes, kas ņemtas no Doma baznīcas grīdas. Šie priekšmeti ir vienīgie liecinieki par kādreizējo kapsētu, kas te atradusies līdz 18. gs. **Jaunielā 18** (23. obj.) atrodas divstāvu dzīvojamā māja, kas celta 1784. gadā. Ēkas pret ielu vērsta zelmeni redzamas divas izteiksmīgi veidotas sejas maskas. Ar savu interesanto zelmeni un senu portalu uzmanību saista arī ēka **Jaunielā 26** (24. obj.). Šo namu 19. gs. apdzīvoja Vidzemes vicegubernators. Lielās Jaunielas un Palasta ielas stūra namā 18. gs. atradusies cara **Pētera I pils** — palasts (25. obj.). Ēka celta pēc cara pavēles 1711.—1712. gadā pie Jaunajiem vārtiem Rīgas nocietinājumu vaļņu tuvumā. Pils celta lielā steigā pēc cara būvmeistara P. Jonasa projekta, un jau no 1712. gada 25.—30. jūnijam te apmeties cars Pēteris I. Pie cara pils bija pievienots arī Jauno vārtu augšējais stāvs, no kurienes Pēteris I mēdza skatīties uz kuģu kustību Daugavā. Vēlāk pils vairākas reizes paplašināta, un 1721. gadā tā pilnīgi pārveidota. Šinī ēkā, ko sākumā sauca par cara namu, bet pēc pārbūves — par ķeizara pili, Pēteris I ir apmeties vairākas reizes, braukdams uz Rietumeiropu: 1712. gada jūnijā, 1713. gada pavasarī, 1716. gada februārī un 1721. gada martā. Pilī 1795. gadā ierīkoja tiesas namu, bet 1805. gadā telpas aizņēma aprinča skola. 1860.—1862. gadā pēc arhitekta J. Maasa projekta pilij uzcelts augšējais stāvs un iekštelpas pārbūvētas viesnīcu vajadzī-

bām. No bijušās cara pils līdz mūsu dienām uzglabājušies tikai ēkas pamatmūri un jumta dārza terase Daugavas pusē.

Pa **Palasta ielu**, kas savu nosaukumu dabūjusi no iepriekš minētās cara pils, nokļūstam pie Valsts Rīgas vēstures muzeja. Kā arhitektūras pieminekļi Palasta ielā atzīmējami 1790. gadā celtā dzīvojamā ēka (7. nams) un **17. gs. beigās celtais šķūnītis** (26. obj.), kas, pēc nostāstiem, caram Pēterim I noderējis kā ratnīca. Palasta ielā 4 atrodas ievērojamākā Rīgas vēstures materialu krātuve — **Valsts Rīgas vēstures muzejs** (27. obj.). Tas sācis veidoties jau 1764. gadā un ir vecākais mūsu republikā. Pašreiz muzejā darbojas: archeoloģijas, vēstures, socialistiskās celtniecības un jūrniecības nodaļas. Muzeja 16 zālēs, 15 fondu telpās un Krustejā atrodas vairāk nekā 230.000 eksponātu, kas saistīti galvenokārt ar Rīgas pilsētas vēsturi. Senāk muzeja vietā atradās **Doma klosteris**, kas bija arī Rīgas virsbiskapijas kapitula mitekļis. Kapituls sastāvēja no virsbiskapijas augstākajiem garīdzniekiem. Pie klostera atradās skola un biblioteka. Klosters telpas vairākas reizes pārbūvētas, un no vecajām klostera telpām vēl uzglabājusies pārejas stilā no romāņu uz gotiku veidotā klostera kapitula zāle. Tās griesti segti varenām krusta velvēm. Saglabājusies arī klostera eja ap 34×36 m lielam pagalmam, kas pieslēdzas Doma baznīcas dienvidu sienai. Krusta eja ir vienīgā tāda Baltijas valstīs un arī viens no vērtīgākajiem 13. gs. arhitektūras pieminekļiem.

Līdzās bijušajam Doma klosterim, 17. jūnija laukuma dienvidu malā paceļas grandioza celtne — 13. gs. arhitektūras piemineklis ar Vissavienības nozīmi — **Doma baznīca** (28. obj.). Vārds «DOM» cēlies no latīņu valodas teikuma «Deo Optimo Maximo» (labākajam un lielākajam dievam) saīsinājuma un ar šo vārdu viduslaikos apzīmēja virsbiskapa galveno baznīcu. Doma baznīcu līdz ar klostera celtni sāka būvēt 1211. gadā nodedzinātā lībiešu ciema vietā un to pabeidza celt ap 13. gs. vidu. 15. gadsimtā baznīcā vidusjomu paaugstināja un tā ieguva bazilikas veidu. Uzcēla arī kvadrātveida mūra torni, 1594. gadā celto slaido torni 1776. gadā nojauca un uzcēla vēl tagad pastāvošo 90 m

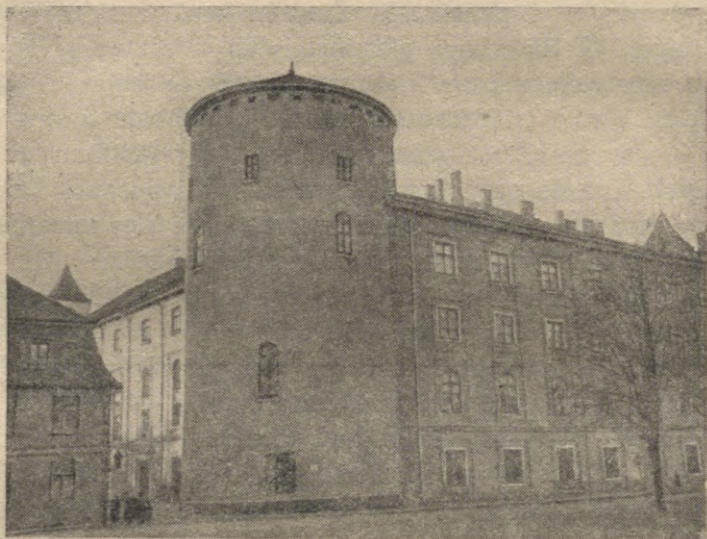
augsto torņa smaili. Doma baznīcas garums ir 87,1 m, bet platums — 43,5 m. Baznīcas grīda sastāv no kapu plāksnēm, zem kurām apglabāti Rīgas bagātnieki. Doma baznīca daudz cietusi arī ugunsgrēkos un plūdus. Baznīcas iekštelpās dienvidu sienā ir iemūrēta neliela plāksnīte ar iezīmētu horizontāli, kas norāda 1709. gada 17. aprīļa Daugavas plūdu līmeni baznīcā. Altara telpā iemūrētu sienā redz 19. gs. pēc Broces zīmējuma darinātu pirmā Livonijas biskapa Meinharda kapa pieminekli. Ziemeļu jomā atrodas Rīgas rātskunga N. Ekes kapa piemineklis un vairāku t. s. kalendaru nemiernieku kapu plāksnes. Luktā pie izejas atrodas ērģeles, kurām ir 6883 stabules; lielāko stabuļu garums ir ap 10 m, mazāko — 13 mm. Ar 174 reģistriem un 8 klaviaturām tās savā laikā bija vislielākās pasaulē. Doma baznīcas ārējā arhitektoniskā apdare veidojusies romanikas un gotikas ietekmē. Interesanti logu gleznojumi.

17. jūnija laukums (29. obj.) izveidots pēc 1937. gada, kad noplēsa ap Doma baznīcu vecās mājas un noliktavas. Sākumā to sauca par Doma laukumu, bet vēlāk, atzīmējot Padomju armijas ienākšanas dienu Latvijā — 1940. g. 17. jūnijā, par 17. jūnija laukumu. Tā ziemeļu pusē redzams **Latvijas PSR Zinātnes un Tehnikas nams** (30. obj.). Ēka celta 1852.—1855. gadā veneciešu renesanses stilā Rīgas tirgotāju biržas vajadzībām pēc Pēterpils Mākslas akadēmijas prof. H. Boses projekta. Interesanta ir šī nama arhitektūra: ēkas fasade pret Komjaunatnes ielu ir celta divos stāvos, bet pret 17. jūnija laukumu — trijos stāvos. Bijušā biržas makleru zālē tagad rīko dažādas izstādes.

No 17. jūnija laukuma uz Rīgas pili iet Lielā Pils iela. Labajā ielas pusē redzam īpatnēju dzīvojamu namu (20.) ar pret ielu vērstiem zelmeņiem. Šis dzīvokļu nams izveidots, pārbūvējot divas 16. gs. celtas preču noliktavas. Pils un Miesnieku ielu stūrī atrodas **Strokircha nams** (31. obj.), kur pēc Rīgas kapitulācijas 1710. g. vispirms uzvijās Krievijas karogs. Nams celts 17. gadu simtā. Pils iela nobeidzas Pionieru laukumā, kur stalti paceļas Rīgas pils ar Svina torni.

Rīgas pils (32. obj.) — Livonijas ordeņa zemju pārval-

des centrs un mestra rezidence, celta ap 1330. gadu. Varas un saimniecisku interešu dēļ 1481. gadā sākās cīņa starp ordeni un Rīgas pilsētu. 1484. gadā pilsoņi pili sagrāva, bet vēlāk, uzvarot ordenim, viņiem pašiem to vajadzēja atjaunot (pabeigta 1515. gadā). Sākumā pilij bija trīs stāvi, plaši pagrabi un iekšējs pagalms. Pils ēkas visos četros stūros atradās torņi. Tās dienvidaustrumu stūrī uzcēla Svina torni,

Rīgas pils

zem kura atradās pils cietums. Otrs galvenais tornis bija pils ziemeļrietumu stūrī pret Daugavmalu. Šis Sv. Gara tornis un pils ziemeļu siena ir vecākās pils ēkas daļas, jo tās 1484. gadā netika sagrautas. Sv. Gara tornī un blakus telpās atradies ordeņa mestra dzīvoklis. Pils ēkas pirmais stāvs izlietots saimniecības vajadzībām. Otrā stāvā atradās sapulču zāle, ēdamtelpas, guļamistabas un kapella. Šīs telpas pārsegtas ar skaistām krusta, zvaigžņu un tīklu velvēm.

Trešajā pils stāvā atradās t. s. «ieroču stāvs» ar šauriem šaujamiem lodziņiem pils aizstāvēšanai. Trešo stāvu neapdzīvoja, tāpēc tas bija bez griestiem. Zem pils ēkām atrodas plaši pagrabi, kas pārsegti ķieģeļu krusta velvēm. Ienaidnieka uzbrukuma gadījumā pagrabus izmantoja par dro-

šāko paslēptuvi, lai glābtos no ienaidnieka lodēm. Pagrabos novietoja arī lopus līdz ar barības krājumiem. Pagrabu 3 m biezās sienas ir saglabājušās līdz mūsu dienām. Pēc 16. gs. pils vairākas reizes pārbūvēta un paplašināta piebūvēm un zaudējusi savu viduslaiku raksturu. Pēc ordeņa varas sairšanas Rīgas pili uzturējušies dažādu varu pārstāvji — Vidzemes administratori. Rīgas pili trīs gadus par kara gubernatoram Gaļicinam piekomandētu ierēdni strādāja slavētais krievu fabulists Krilovs. Tā laika Rīgas pilsoņus Krilovs izsmējis savā dramatiskā karikatūrā «Triumfs». 1917. g. 9.—19. jūlijā Rīgas pili pirmoreiz legalī sanāca Latvijas Sociāldemokratu (boļševiku) 5. kongress. Pašreiz te iekārtota Rīgas Pionieru pils un vairāki muzeji.

No Pionieru laukuma iegriežamies M. Pils ielā. **M. Pils ielā 1** (33. obj.) ir arhitektūras piemineklis — Rīgas pilsoņu dzīvojamā ēka, ko 1785. gadā cēlis arhitekts Haberlandss. Ieeju namā grezno portāls ar skulpturāliem veidojumiem.

M. Pils ielas sākumā pa kreisi nogriežas Arsenāla iela, kuras nosaukums iegūts no tuvējām bijušā arsenāla noliktavām. Agrāk šī iela saukta par Skolas ielu, jo 19. gs. te atradusies t. s. «kroņa nabagu skola». Arsenāla ielā atrodas trīs 17.—19. gs. sākumā celtas noliktavas, izrotātas ar akmens bareljefu. Muzeja ielā (agrākā Kloštera ielā), sākot ar 13. gs., atradās **cisterciešu sieviešu klosteris** (34. obj.). Šis klosteris dibināts 1255. gadā un bijis vispopulārākais sieviešu klosteris Livonijā. No 1639. līdz 1669. gadam bij. klosterī darbojās zviedru valdības ierīkotā naudas kaltuve, kur kala naudu Vidzemei.

M. Pils iela ievērojama ar daudzām senām viduslaiku dzīvojamām ēkām. Interesantākais un ievērojamākais no tām ir t. s. **Amatnieku nams** (35. obj.), kas atrodas M. Pils ielā 17. Tas celts 14. vai 15. gadsimtā un ir viena no visvecākajām dzīvojamām mājām Rīgā. Arī nami M. Pils ielā 19. un 21. ir vecas un tipiskas viduslaiku pilsoņu dzīvojamās mājas, kas interesantas ar savu iekšējo uzbūvi. Ēkā (19. nams) pret ielu vērstā zelmeņa augšdaļā ir gada skaitlis «1646.», kad šis nams celts. Ēkas (21. nams) ielas fasāde 1901. gadā

izjaukta un pārbūvēta, bet mugursiena saglabājusi savu seno 17. gs. architekturu.

Pretī šiem viduslaiku dzīvojamiem namiem M. Pils un Klosters ielas stūrī atradies 1675. gadā zviedru nodibinātais licejs — Kārļa X skola: **Schola Carolina** (36. obj.). Līdzās Doma skolai tā bijusi otrā Rīgas augstākā mācības iestāde ar vadītāju — rektoru. Licejā kopā ar 26 citiem mācību spēkiem darbojies latvietis V. Steidziņš, kas kopīgi ar Gliku izlabojis un sagatavojis iespiešanai Glika bībeles tulkojumu latviešu valodā. Mācības licejā pārtrauktas Ziemeļu kara laikā un atjaunotas 1733. gadā kā «Lyceum Imperatorum». Kad 1802. gadā Krievijā nodibināja izglītības ministriju, kura 1804. gadā izveidoja jaunu skolu sistemu, šo liceju pārvērtā par guberņas ģimnaziju.

Mazliet tālāk Muzeja laukumā paceļas 13. gs. sākuma arhitekturas piemineklis — **Jēkaba baznīca** (37. obj.). Tā pirmoreiz pieminēta 1226. gadā un celta vairākos posmos; sākumā romāņu, vēlāk pārbūvēta arī gotu stilā. 1480. gadā baznīcas torņa ārpusē ierīkots pulksteņa zvans, lai stundu sītienu būtu pilsētā tālāk un labāk sadzirdami. Savu pašreizējo izskatu 89 m augstais tornis ieguva pēc pārbūves 18. gs. otrajā pusē.

Komjaunatnes ielā 11 atrodas Latvijas PSR **Augstākās Padomes nams** (38. obj.). Tā ārējā architektura atbilst florentiešu palastu 16. gs. stilam. Ēka celta 1864.—1866. gadā pēc architekta J. Baumaņa un R. Plugas kopīgā projekta kā Vidzemes bruņniecības nams. Buržuāziskās Latvijas laikā nama iekštelpas pārbūvēja Saeimas vajadzībām. Tagad te atrodas Augstākā Padome un darbojas Augstākās Padomes Prezidijs. Gar Augstākās Padomes namu nokļūstam uz Komjaunatnes ielu, kur iepretī, 6/8. namā atrodas **Valsts bibliotēkas grāmatu palata** (39. obj.). Šeit ik dienas no visām brālīgajām republikām ap 70 dažādās valodās pienāk jaunākās grāmatas, žurnāli un laikraksti.

Komjaunatnes un Torņa ielas krustojumā, pa kreisi atrodas 19. gs. sākuma arhitekturas piemineklis — **Arsenals** (40. obj.). Staltā arsenālā ēka uzcelta 1828.—1832. gadā, daļēji ieslēdzot bijušo pilsētas nocietinājumu mūri ar t. s.

Jaunavu torni. Ēka celta ampīra stilā ar monumentāliem portāliem Rīgas pilsētas arhitekta J. Gotfrīda vadībā un ir teicams ampīra stila paraugs Rīgas arhitektūrā.

Torņa iela savu nosaukumu dabūjusi no bij. Pulvera torņa, kas atrodas Torņa ielas sākumā pie Smilšu ielas. Senāk tā saukta par Jēkaba Kazarmju ielu, jo 18. gs. sākumā te uzcelta 230 m gara ēka — kazarmes, visgarākā dzīvojamā ēka Rīgā.

Torņa ielā 11 atrodas **Zviedru vārti** (41. obj.) — vienīgie nenojauktie Rīgas pilsētas vārti senajā nocietinājumu mūrī. Vārti ir 3,8 m plati, 6,2 m dziļi un 3,5 m augsti un to velves priekšpuse greznota lauvu attēliem. Vārti izlauzti senā Rīgas nocietinājumu mūrī pēc kāda Rīgas lieltirgotāja lūguma, kuram Aldaru ielā atradušās vairākas noliktavas. Vēlāk mūrī izlauzto aili pārvelvēja un izrotāja. Virs caurbrauces akmeni iekaltais gada skaitlis «1698.» norāda, kurā gadā pārbūve notikusi, t. i., zviedru varas laikā. Blakus vārtiem atradies pusapaļais Jurgena jeb Mazais tornis, kas tagad iebūvēts Latvijas PSR Arhitektu savienības namā.

Caur Zviedru vārtiem var nokļūt **Trokšņu ielā**, kas ielīdztekus pilsētas nocietinājumu mūriem no Smilšu ielas līdz Komjaunatnes ielai. Tā ir viena no visšaurākajām Vecrīgas ielām ar senām 17. gs. un vēl vecākām celtnēm. Trokšņu ielā netālu no Zviedru vārtiem redz atsegtu 65 m garumā 13. gs. celto bijušo **Rīgas pilsētas nocietinājumu mūri** (42. obj.).

Rīgas nocietinājumu mūrus sāka celt 1201. gadā un vēlākajos gados tos arvien pagarināja un paaugstināja. Mūru biezums parasti bija 1,8 m un tie pacēlās virs zemes 6—7 m augstumā.

Starp Torņa un Trokšņu ielām virzienā uz Komjaunatnes ielu senais nocietinājumu mūris 17. gs. no abām ielas pusēm apbūvēts ēkām. Aldaru ielas (11. nams) un Trokšņu ielas stūrī redz īpatnēju **14. gs. celtni un 18. gs. pārbūvētu dzīvojamo ēku** (43. obj.), kas raksturo Rīgas pilsoņu kāri paplašināt savu gruntsgabalu. Pie ielas ēkas pamati atbilst attiecīgiem būves noteikumiem, bet nepilnu stāvu augstāk,

ēka izbūvēta ielas virzienā. Ceļot jaunu ēku, apakšstāvu būvēja uz ielas tik tālu, cik tālu sniedzās vecās celtnes augšstāvs. Tāpēc ielas sašaurinājās, bet gruntsgabals paplašinājās. Aldaru ielā kā arhitektūras pieminekļi saglabājušās vēl divas vecas noliktavas: 10. nams — celts 18. gs. beigās un 5. nams — 17. gs. Interesants ir arī 12. nams, kur ierīkota saimniecības ēka ar dzīvokli.

Teritorijā starp tagadējām M. Trokšņu, Komjaunatnes (bij. Jēkaba), L. Trokšņu un Aldaru ielām atradās 1458. gadā senrakstos minētais krievu tirgotāju kvartals Rīgā jeb t. s. **Krievu ciems** (44. obj.). Ciemā bez dzīvojamām ēkām atradušās preču noliktavas, ģildes jeb konventa nams, nabagu patversme, slimnīca, klosteris un Nikolaja baznīca ar kapsētu. Krievu tirgotāju kolonija Rīgā pastāvējusi jau 13. gs. Viņi toreiz, bez Rīgas tirgotāju starpniecības, tirgojušies ar Gotlandes un Vācijas tirgotājiem. 16. gs. šis Krievu ciems jau izirst, mājas iegūst vācu birģeļi un pilsēta. Zviedru kundzības laikā Nikolaja baznīcas inventāru aizveda uz Zviedriju. Vēl tagad Upsalas universitātes bibliotēkā uzglabājušās divas šīs baznīcas svētbildes.

No Aldaru ielas nonākam L. Smilšu ielā. Smilšu ielas nosaukums radies sakarā ar lielajiem smilšu kalniem, kas senatnē iejoza Rīgas pilsētu un gar kuriem pilsētā ienāca galvenais sauszemes ceļš. 17. gs. sākumā Smilšu ielā iekārtoja pilsētas viesnīcu. Vēlāk te darbojās vairākas privātas mācību iestādes un namus apdzīvoja bagātākie Rīgas tirgotāji un manufaktūristi. 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā, attīstoties kapitalismam, Smilšu ielā uzcēla namus banku, tirdzniecības un kuģniecības firmu kantoriem. Te atradās arī tirgotāju Biržas nams. Smilšu ielā 20. sarkanas ķieģeļu ēkas ieskaits paceļas daudz Rīgas vēsturē minētais **Smilšu jeb Pulvera tornis** (45. obj.). Arī tas tā nosaukts sakarā ar smilšu kalniem, kas atradušies netālu no torņa. Pirmoreiz tornis minēts 1330. gadā un ir pats svarīgākais no 30 senās Rīgas apcietinājuma torņiem. Kad sāka lietot artilēriju, tornī uzglabāja pulveri, no kā radās tā otrais nosaukums. Tornī novietoja arī lielgabalus, ko izgatavoja Rī-

gas lielgabalu lietuvē. Tā kā Pulvertornis atradās galvenā sauszemes ceļa malā, tanī novietoja sevišķi spēcīgus un precīzi šaujošus lielgabalus. Kad ārzemju valdnieki apmeklēja Rīgu, viņi parasti apskatīja arī Pulvertornī novietotos spēcīgākos Rīgas pilsētas kaujas lielgabalus. Sevišķi niknas cīņas ap Pulvera torni norisinājušās 1605. un 1621. gadā, kad Rīgai atkārtoti uzbruka liels zviedru karaspēks. Tad tornis tika sagrauts līdz pašiem pamatiem. 1650. gadā vīrs pagraba stāva uzcēla jaunu 25,6 m augstu ķieģeļu torni ar 3 m biezām sienām. Ņemot vērā pagraba stāvu, šis tornis bija iedalīts 6 stāvos. Sienās ierīkoja vītņu kāpnes un 11 šaujāmās lūkas pielāgoja lielgabalu novietošanai. Tornī ir iemūrētas 9 lielgabalu lodes. Tās veltītas Rīgas 1656. gada un 1710. gada aplenkuma kauju piemiņai. 1656. gadā, kad Rīgu ielenca un apšaudīja cara Alekseja Michailoviča karaspēks, galvenais uzbrukums bija vērsts pret Pulvera torni un Smilšu vārtiem. Pēdējā cīņa, kad Pulvera tornis bija kā Rīgas nocietinājumu sastāvdaļa, bija Rīgas aplenkums 1710. gadā cara Pētera I vadībā. Vēlāk torni vairākkārt pārbūvēja, lēzenā jumta vietā uzcēla tagadējo konusveidīgo jumtu.

Pretim Pulvera tornim, Vaļņu un L. Smilšu ielas stūrī, paceļas lielais **Latvijas PSR Izglītības ministrijas nams** (46. obj.). Pie ieejas ministrijā abās pusēs atrodas pēc mākslinieka J. Rozentala meta darināti cilņi bronžā. Ēka celta 1911. gadā pēc arhitekta Frīzendorfa projekta privātiem dzīvokļiem. Ministrijas vajadzībām tā pārbūvēta 1938. gadā.

Tālāk L. Smilšu iela savienojas ar Padomju bulvari. Šķērsojot bulvari, nokļūstam pie **Bastejkalna** (47. obj.). Kalns izveidojies 19. gs. otrajā pusē, kad noraka vaļņus un daļu te iegūtās zemes sameta vecajā Smilšu bastionā. Uzlērtu pauguru nosauca par Bastejkalnu. No Bastejkalna virsotnes atklājas jauks skats uz Vecrīgu ar Pulvera torni un arī uz jauno Rīgu ar apstādījumiem, mākslas un zinātnes iestādēm.

K. Vētra

PA REVOLUCIONARO NOTIKUMU VIETĀM RĪGĀ

Ļeņina piemineklis — Kirova iela — Kirova parks — Komunaru laukums — Raiņa bulvaris — Gorkija iela — Kronvalda bulvaris — Komunaru bulvaris — Strēlnieku iela — Fr. Gaiļa iela — Dzīrnavu iela — Gorkija iela — K. Marksa iela — Ļeņina iela — Lāčplēša iela — Kr. Barona iela — Kirova iela — Suvorova iela — Alfreda Kalniņa iela — Merķeļa iela — Inženieru iela — Operas laukums — Padomju bulvaris — 13. janvāra iela.

Maršruts ir ap 5,5 km garš, un notikumu vietu apskate bez Revolūcijas muzeja apmeklēšanas ilgst apm. 3 stundas. Te iepazīstamies ar vietām, kur Rīgā notikušas strādnieku demonstrācijas un sanāksmes, LSDSP nelegalās sapulces, komjauniešu cīņas par padomju varu buržuaziskajā Latvijā un vācu fašistu okupācijas laikā, tāpat ar vietām, kur dzīvojuši un strādājuši atsevišķi izcili Padomju valsts darbinieki.

Maršruta apraksts

Ļeņina un Kirova ielas krustojumā, iepretim Latvijas PSR Ministru Padomes namam, paceļas piemineklis vislielākajam cilvēces ģenijam — Vladimiram Iljičam Ļeņinam (1. objekts). Ļeņina tēls ir 6,3 m augsts, tas atveidots bronzā. Pieminekļa 6 m augstā pamatne apšūta ar sarkanu granītu, kas atsūtīts no Kijevas apgabala. Piemineklis pagatavots pēc tēlnieka V. Ingala un arhitekta akademiķa E. Štālberga meta. Ļeņina tēla bronzas atveidojums pagatavots rūpnīcā «Sojuzmonument» Ļeņingradā. Piemineklis atklāts 1950. gada 21. jūlijā, piedaloties visu republiku pilsētu un rajonu sabiedrības pārstāvjiem.

Ļeņins 1900. gadā bijis arī Rīgā. Viņa mērķis bija izveidot kontaktu ar latviešu strādnieku kustības vadītājiem. Rīgā pie Cēsu ielas 17. nama ir piemiņas plāksne, kas vēstī, ka 1900. gadā pavasarī tur uzturējies V. I. Ļeņins. Kad 1900. gadā kādā marta svētdienā V. I. Ļeņins iebrauca Rīgā, viņš no stacijas devās tieši pie kāda sava paziņas M. Siļvina, kurš dzīvoja minētajā namā. Pēc apspriedes ar latviešu socialdemokrātiem Ļeņins aizbrauca no Rīgas. Vē-

MARŠRUTA

„Pa revolucionāro notikumu vietām Rīgā”

SCHEMA

lāk viņš vērīgi sekoja revolucionarajai kustībai Latvijā, pieminēja to savos rakstos. Ļeņins sarakstījās ar toreizējiem Latvijas socialdemokratijas darbiniekiem ārzemēs un deva viņiem norādījumus par cīņas taktiku. Viņš personīgi

Ļeņina pieminēklis

piedalījās divos Latvijas socialdemokratijas kongresos — II kongresā, kas 1907. gadā notika Londonā, un IV kongresā — 1914. gadā Briselē. Abos kongresos Ļeņins lasīja referātus. Kā Viskrievijas Tautas Komisarū Padomes priekšsēdētājs 1918. gadā 22. decembrī viņš parakstīja dekretu par Padomju Latvijas neatkarības atzīšanu.

Pa Kirova ielu nokļūstam Kirova parkā. Te Rožu laukumā novietota ievērojamā komunistu, padomju darbinieku

Sergeja Mironoviča **Kirova krūšu tēls** (2. obj.). Kirovs ieradās Rīgā 1920. gada 4. oktobrī kā Padomju Krievijas delegācijas vadītājs miera noslēgšanai ar Poliju. Pats viņš apmetās bij. Pēterpils viesnīcā, tag. Pionieru laukumā 4. Pamiera sarunas notika bij. Melngalvju namā, un Kirovam bija jāatrisina daudz svarīgu saimniecisku un politisku jautājumu — par valsts robežām, dzelzceļiem, zelta fondu utt. Savas politiskās izpratnes, organizatora spēju un plašo ekonomisko zināšanu dēļ Kirovs visus šos jautājumus nokārtoja ātri un parakstīja ar Poliju pamieru. Ar to Kirovs veica svarīgu diplomātisku darbu, jo atbrīvotās karaspēka vienības varēja izvietot Vrangeļa baltgvardu bandu satriekšanai. Atzīmējot Kirova lielos nopelnus revolucionarajā kustībā un padomju valsts celšanas darbā, Rīgas pilsētā bij. Vērmaņa parku un bij. Elizabetes ielu nosauca Kirova vārdā.

No Kirova parka ejam pāri Pētera Stučkas ielai. Te atrodas Latvijas PSR **Augstākās tiesas nams** (3. obj.). Ēka 1889. gadā celta tiesu iestāžu vajadzībām pēc ievērojamā latviešu architekta Baumaņa projekta. Šinī namā 1919. gadā, kā to liecina piemiņas plāksne, darbojās Rīgas Strādnieku Deputatu Padome.

Tālāk aiz Ļeņina ielas, apstādījumu iekļauts, atrodas **Komunaru laukums** (4. obj.) — bij. Esplanade. Senāk te notika militārās apmācības, izstādes, vairākas reizes šeit rīkoti arī vispārīgie latviešu dziesmu svētki. 1919. gadā 14. janvārī laukuma malā pie Ļeņina ielas kopīgā brāļu kapā Rīgas darbaļaudis apbedīja 27 komunarus. Daļa no viņiem bij krituši 2. un 3. janvara cīņās. Starp apglabātajiem komunariem bija vācu okupācijas laikā apšautie un cietumā nomocītie 5 Latvijas socialdemokratijas biedri. Desmit apbedītie komunari bija nošautie 1. rotas karavīri buržuaziskās valdības Rīgas citadelē, kuri bija sacēlušies pret Ulmaņa buržuazisko varu. Buržuaziskās Latvijas laikā komunarus izraka un pārvietoja nezināmā vietā.

No Komunaru laukuma nokļūstam skaistām ēkām greznotajā Raiņa bulvarī. Bijušā **Rīgas 1. vidusskolā**, (5. obj.), kas celta pēc arch. Šmēlinga projekta, atrodas **Leona Paegles** vārdā nosauktā Rīgas 1. vidusskola un Raiņa vārdā

nosauktā Rīgas 8. strādnieku jaunatnes vidusskola. Pie ēkas piestiprinātā plāksne norāda, ka 1919. gadā par vidusskolas direktoru te strādājis Leons Paegle — strādnieku iecienīts rakstnieks un nenogurstošs marksisma-ļeņinisma ideju propagandists. Leons Paegle bija legālo kreiso organizāciju aktīvs darbinieks. Cietumā viņš saslima ar diloni un mira 36 gadu vecumā. Rakstnieka bēres 1926. gada februārī izvērtās politiskā demonstrācijā pret buržuaziskās Latvijas valdības represijām. Šinī skolā no 1879. līdz 1883. gadam mācījies Rainis. Šeit viņš 17 gadu vecumā sācis dzejojot un uzrakstījis «Karaļmeitu», pārtulkojis Puškina lugu «Boriss Godunovs» u. c. I. vidusskolā mācījies arī pirmais Padomju Latvijas valdības galva P. Stučka. Raiņa vidusskolas aktu zālē ir piemiņas plāksne diviem Raiņa vidusskolas komjauniešiem: Valdim Skrejam un Džemsam Bankovičam, kuri Imanta Sudmaļa vadībā cīnījās pret vācu okupantiem un krita varoņa nāvē. Aktu zālē atrodas piemiņas plāksne arī varonīgajam komjaunietim un ģimnazijas audzēknim — Fricim Gailim, ko 1932. gadā nogalināja buržuaziskās Latvijas politpārvaldes telpās. Raiņa vārdā nosaukto vidusskolu nodibināja ar Raiņa atbalstu 1927. gadā kā vakara vidusskolu darba jaunatnei un pieaugušajiem. Skolā valdīja revolucionārs noskaņojums, šeit darbojās skolēnu pagrīdes organizācijas, kas deva papildinājumu komjaunatnei un partijai. Raiņa vidusskolā mācījies latviešu padomju rakstnieks Zanis Grīva u. c. ievērojami darbinieki.

Cauri kanāla apstādījumiem gar Rudolfa Blaumaņa pieminekli (autors akademiķis T. Zaļkalns) parka celiņš noved Gorkija ielā.

Otrpus Gorkija ielai paceļas skaists, klasiskajā stilā (arch. E. Laube) 1913. gadā celts nams, kur tagad darbojas **LKP CK un Latvijas ĻKJS CK**. LKP CK sekretars ir bijušais Rīgas ostas strādnieks Jānis Kalnbērziņš. Pēc pilsoņu kara viņš mācījās Maskavas Komunistiskajā universitatē un Sarkanās profesuras institūtā. Atgriezies Latvijā, Kalnbērziņš strādāja partijas pagrīdes darbā. Pēc ilgas izsekošanas viņu arestēja un ieslodzīja Rīgas centrālcietumā. 1940. gadā pēc fašistiskā režīma gāšanas b. Kalnbērziņu

atbrīvoja no cietuma un ievēlēja par Latvijas Komunistiskās Partijas CK pirmo sekretaru. Padomju Valdība augstu novērtējusi b. Kaļnbērziņa nopelnus un apbalvojusi viņu daudziem ordeniem.

Virzoties pa Gorkija ielu uz Dramas teatri, pa kreisi atrodas Rīgas 3. vidusskola, kas celta 1881.—1884. gadā italiešu renesanses stilā pēc architekta Šmēlinga meta. Iepretī redzam Rīgas 2. vidusskolu, kas celta 1876.—1879. gadā pēc architekta Felsko būvmeta kā pilsētas realskola. Tālāk aiz kanala paceļas 1902. gadā pēc architekta A. Reinberga būvmeta pseido baroka stilā celtais **Akademiskā Dramas teatra nams** (6. obj.).

Balta marmora plāksne ar ierakstu vēstī, ka še darbojies lielais proletariata rakstnieks un padomju literatūras pamatlicējs — M. Gorkijs. Priekš pirmā pasaules kara šinī ēkā atradās Rīgas krievu teātris. 1904. gadā, rudens sezonu atklājot, Gorkija lugu «Sīkpilsoņi» inscenēja pēc Gorkija personīgajiem norādījumiem. 1904. gadā oktobra sākumā uz lugas ģeneralmēģinājumu ieradās arī autors. 15. oktobrī notika lugas pirmizrāde, kas bija ievērojams notikums nevien krievu teātrī, bet visā Rīgā. Izrādes laikā teātris bija pārpildīts. Izrāde izvērtās par plašu tautas masu demonstrāciju. Gorkijam skatītāji sarīkoja lielas ovācijas. Pēc katra cēliena izsauca rakstnieku. Teātra direktors Gorkijam pasniedza lauru vainagu. Lugas izrādē piedalījās arī Gorkija vēlākā dzīves biedre, izcilā aktrise M. Andrejeva. Mēnesi vēlāk Gorkija vadībā no jauna inscenēja viņa lugu «Dībenā». Arī šai lugai bija spīdoši panākumi. 1904. gada decembra sākumā Gorkija vadībā teātrī inscenēja viņa jauno, vēl rokrakstā esošo lugu «Vasarnieki». Šis darbs ar savu dziļo revolucionāro idejiskumu vēl vairāk savīlņoja demokrātisko Rīgas sabiedrību. Rīgā un Rīgas Jūrmalā M. Gorkijs 1905. gadā ieradās pavisam piecas reizes. Dzīvodams jūrmalā, viņš bieži sarunājās ar zvejniekiem un interesējās par latviešu folkloru. Te rakstnieks iepazīnās arī ar Raiņi, kas bija atgriezies no trimdas, un citiem latviešu progresīvās inteliģences pārstāvjiem. Emigrācijā M. Gorkijs sarakstījās ar vairākiem latviešu revolucionāriem un rakst-

niekiem. Arī vēlāk, 1926. gadā, kad Kapri salā viņu apmeklēja daži latviešu rakstnieki, Gorkijs lūdza tos informēt par latviešu rakstniecību un nodot sveicienus Jānim Rainim, Andrejam Upītim, Pāvilam Rozītim u. c.

Dramas teātris saistīts arī ar citiem revolucionāriem notikumiem. Tā 1919. gada dienās Rīgas revolucionārā kara komiteja publicēja uzsaukumu visiem strādniekiem, uzaicinot viņus piedalīties bruņotā cīņā par padomju varu Latvijā. Naktī no 2. uz 3. janvāri Dramas teātra apkārtnē notika asiņaina cīņa starp Rīgas strādnieku gvardiem un kontr-revolūcijas spēkiem, kas atkāpjoties postīja Rīgu. Cīņas pie teātra bija sevišķi niknas, un te bija ap 20 kritušo un 15 ievainoto. Tomēr strādniekiem izdevās ieņemt visus galvenos punktus pilsētā. 1940. gada jūlijā Dramas teātra telpās notika Tautas saeimas pirmā sēde, kur pasludināja padomju varas nodibināšanu Latvijā un pieņēma vienbalsīgu lēmumu par Latvijas PSR iestāšanos Padomju Socialistisko Republiku Savienībā.

Laukumā aiz Dramas teātra, kur tagad ierīkoti tenisa laukumi, no 1908. līdz 1917. gadam atradās pagaidu teātris — **Interimteātris** (7. obj.). Tas bija ierīkots amfiteātra veidā 1600 skatītājiem. Šinī celtnē 1917. gadā no 12. līdz 17. maijam notika latviešu strēlnieku pulku Padomes sēdes. Kādā sēdē Padome pieņēma un nosūtīja V. I. Leņīnam šādu apsveikuma telegramu: «Mēs apsveicam Jūs kā Krievijas proletariāta lielāko taktiķi, revolucionārās cīņas patieso vadoni, mūsu domu izteicēju un izsakām vēlēšanos redzēt Jūs savā vidū.» Strēlnieku padome 1917. gada 17. maijā pieņēma lēmumu, ka cīnīsies par strādnieku, zaldātu un zemnieku Deputātu Padomēm. Ar šo vēsturisko rezolūciju latviešu revolucionārie strēlnieki kļuva par boļševiku militārā spēka pamatkodolu ziemeļu frontes armijās.

Ejot no Dramas teātra pa celiņu gar kanālu un tad cauri skaistajam Kronvalda dārzam, nonākam Komunāru bulvārī, kur L. Paegles ielas un bulvara stūrī atrodas **LPSR Ārlietu ministrijas nams** (8. obj.). Šī skaistā četrstāvu ēka celta pēc arhitekta Neiburga projekta 1890. gadā un te līdz padomju Latvijas nodibināšanai atradās PSRS pārstāvie-

cība. 1922. gadā šē uzturējās pazīstamie revolucionāri-boļševiki: Kuibiševs, Jaroslavskis u. c. Tai pašā vasarā Rīgas Jūrmalā ārstējās Marija Uljanova — Ļeņina jaunākā māsa un aktīva «strādnieku savienības» Maskavas organizācijas locekle. 1940. gada 18. jūlijā nama priekšā notika Rīgas darbaļaužu manifestācija, sakarā ar Darba tautas bloka uzvaru saeimas vēlēšanās.

Tālāk pa Strēlnieku ielu nokļūstam Friča Gaiļa ielā. **11. namā** (10. obj.), kas celts savdabīgā ziemeļnieku stilā, senāk atradās Padomju Krievijas tirdzniecības pārstāvniecība. Pirmoreiz dodoties uz ārzemēm, 1922. gada maijā te apmetās lielais padomju dzejnieks — Vladimirs Majakovskis. Viņš Rīgā nodzīvoja trīs nedēļas. Kad kāda Rīgas strādnieku kultūras biedrība gribēja sarīkot dzejniekam plašāku publisku uzstāšanos, Rīgas prefekts pieprasīja, lai Majakovskis uzstāšanās rakstura noskaidrošanai ierodas pie viņa personīgi. Buržuaziskās Latvijas iekšlietu ministrs tomēr noliedza sarīkojumu, jo baidījās, ka Majakovska uzstāšanās revolucionarizēs latviešu inteliģenci un strādnieku masas. Savu sarunu ar Rīgas prefektu dzejnieks attēlojis dzejā «Latvijā». Spiegi katru dienu V. Majakovski izsekoja un viņu uzmanīja pat grāmatu veikalā un teatrī. Atgriezies no Rīgas Padomju Krievijā, Majakovskis uzrakstīja pamflektu «Kā strādā demokrātiskā republika?», kuru publicēja laikrakstā «Izvestija». Ar šo dzejoli rakstnieks dzēlīgi izsmēja buržuaziskās Latvijas «brīvības» saturu un parādīja tās īsteno būtību. Latvijā iespiesto Majakovska poemu «Mīla» policija konfiscēja. Nebaidīdamies represiju, latviešu progresīvie rakstnieki tulkoja Majakovska dzejoļus un Rīgas darbaļaudis tos bieži savās sapulcēs deklamēja.

Blakus namā, **Fr. Gaiļa (Alberta) ielā 13** (9. obj.), buržuaziskās Latvijas laikā atradās Politiskā pārvalde. 1933. gada 4. janvarī šī nama moku kambaros, nežēlīgi spīdzinot, nobendēja komjaunieti Frici Gaili. Lai slēptu pēdas, savu upuri «špiki» izmeta pa ceturtā stāva logu nama sētā uz pagalma akmeņiem. 22 gadus vecais komjaunietis Fr. Gailis bija superfosfata fabrikas strādnieks un vakaros mācījās Raiņa ģimnazijā. Pagrīdē viņš strādāja kopš 1931. gada,

bija labs propagandists, organizators un nelegalās literatūras izplatītājs. Jaunieša noslepkavošana izraisīja milzīgu sašutumu Rīgas strādniekos. Viņa bēru dienā vairāki desmiti tūkstoši Rīgas strādnieku pārtrauca darbu un pavadīja viņu pēdējā gaitā. Šai varenai darbaļaužu protesta demonstrācijai uzbruka policijas jātnieki, bet viņi nespēja apklusināt varoņa slavai dziedātās dziesmas un naida pilnos saucienus, vērstus pret buržuazisko varu.

Turpinot ceļu pa Dzirnavu ielu, nokļūstam Gorkija ielā. No Gorkija ielas iegriežamies K. Marksa ielā un sasniedzam Ļeņina ielu. Ielu krustojumā redzam gotu stilā celto **Ģertrūdes baznīcu** (12. obj.), pie kuras 1903. gada aprīlī notika pirmā lielākā strādnieku demonstrācija Rīgā. Vairāk tūkstošu lielai demonstrantu kolonai bija sadursme ar policiju, un tas bija pirmais lielākais pārbaudījums Rīgas revolucionāro strādnieku organizācijai. 1905. gada 13. janvārī laukumā pie baznīcas pulcējās daudz demonstrantu, lai virzītos uz pilsētas centru. Tagadējā Ļeņina ielā demonstrāciju mēģināja izklīdināt policija, izcēlās sadursmes.

Ļeņina ielā 51 mazā koka mājiņā (11. obj.) 1906. gada augustā nelegāli notika Latvijas socialdemokratijas I kongress. Tajā piedalījās ap 60 delegātu, kas pārstāvēja 13.000 nelegalās partijas biedru no Latvijas pilsētu un lauku organizācijām. Starp delegātiem bija P. Stučka, Fr. Roziņš-Āzis, J. Ozols, P. Dauge, J. Kažmers, Fr. Griviņš, J. Luterš un citi latviešu strādnieku kustības pamatlicēji un drosmīgie kaujinieki. Kongresu vadīja P. Stučka, kam jau toreiz bija cieši sakari ar V. I. Ļeņinu. Kongresā izlēma jautājumu par Latviešu socialdemokratiskās strādnieku partijas apvienošanu ar Krievijas socialdemokratisko strādnieku partiju, apstiprināja statutus, izvēlēja CK.

No Ļeņina ielas iegriežamies Lāčplēša ielā un sasniedzam **J. Raiņa vārdā nosaukto LPSR Valsts Dailes teātri** (13. obj.). 1905. gadā tag. teātra namā risinājušies daudzi svarīgi notikumi, kas ietekmēja revolucionāro kustību Rīgā un visā Latvijā. Šo namu var uzskatīt par 1905. gada revolūcijas centru. Nams toreiz piederēja Rīgas latviešu amatnieku palīdzības biedrībai, un te darbojās Jaunais Rīgas

latviešu teātris. 1905. gadā tajā notika dažādi kongresi un plašas tautas sapulces. Oktobra politiskā streika dienās, 16. oktobrī, šinī ēkā notika pirmā plašākā tautas sapulce Rīgā, kurā piedalījās ap 10.000 cilvēku. Sapulcē pieņēma rezolūciju atzīt cara valdības manifestu par nepietiekošu brīvības nodrošināšanai un prasīja garantijas personas brīvībai un satversmes sapulces sasaukšanai. Te novembra mēnesī notika arī Latvijas skolotāju un zemnieku kongresi. 10. novembrī LSDSP CK sasauktā skolotāju kongresā piedalījās ap 1000 skolotāju. 19. novembrī te pulcējās Vidzemes un Kurzemes pagastu pārstāvju kongress ar vairāk nekā 1000 delegātu. Te tika nolemts likvidēt vecās pagastu valdes un to vietā ievēlēt zemnieku rīcības komitejas. Vairākās sanāksmēs piedalījās arī lielais krievu rakstnieks M. Gorkijs. 14. decembrī teātra zālē notika dzelzceļnieku sapulce. Namu un sapulci ielenca cara karaspēks, oratoriem un vadošajiem darbiniekiem tomēr izdevās aizbēgt pa teātra nama jumtu.

Namā Krišjāņa Barona ielā 31-a (14. obj.) 1917. gadā sāka iznākt pazīstamais strādnieku orgāns «Cīņa». Arī 1934. gadā te atradās nelegāla tipogrāfija, kur iespieda «Cīņu».

Kr. Barona ielas 14. namā (15. obj.) tagad atrodas **Latvijas PSR Valsts Revolucionāro muzejs**. **Kirova ielas 18. namā** (16. obj.), kā to vēsta piemiņas plāksne, 1888.—1900. gadā dzīvoja ievērojamais revolucionārs un Latvijas komunistiskās partijas dibinātājs un vadītājs Pēteris Stučka. Viņš dzimis 1865. gadā Koknesē, studējis Pēterburgas universitātes juridiskajā fakultatē. Pēc studiju beigšanas strādāja par «Dienas Lapas» redaktoru. Ap «Dienas Lapu» kā «Jaunās strāvas» idejisko centru grupējās visa radikālā un marksistiski noskaņotā jaunatne un pilsētu un lauku proletariāts. 1897. gadā «Dienas Lapu» slēdza un Stučku izsūtīja uz Vjatkas guberņu. Pēc trimdas viņam bija aizliegts uzturēties Baltijā. Vēlākajos gados P. Stučka bija Latvijas socialdemokratijas CK loceklis. Viņš bieži satikās ar Ļeņinu un piedalījās ārzemju kongresos. Pēc Lielās Oktobra revolūcijas viņš bija Tieslietu Tautas Komisars un VCIK loceklis.

1919. gadā Stučka vadīja Latvijas padomju valdību, bet no 1921. gada darbojās Maskavā kā Augstākās Tiesas priekšsēdētājs un Padomju tiesību instituta rektors. P. Stučka daudz rakstījis periodikā. Viņš pārtulkoja K. Marksa «Kapitāla» I sējumu, sarakstījis daudzus zinātniskus darbus. P. Stučka miris 1932. gada 25. janvarī Maskavā.

Otra piemiņas plāksne liecina, ka šinī namā 1900. gada pavasarī V. I. Ļeņins vadīja Rīgas socialdemokrātu apspriedi. Šeit ilgu gadu atradās «Dienas Lapas» redakcija un kantoris. J. Raiņa un P. Stučkas vadībā «Dienas Lapa» sāka propagandēt marksismu. Redakcijas telpās pulcējās tā laika ievērojamākie latviešu revolucionāri noskaņotie darbinieki kā P. Dauge, Fr. Roziņš, J. Kovaļevskis u. c. 1895. gada janvarī P. Stučkas dzīvoklī viņa vadībā notika nelegāla jaunstrāvnieku sanāksme, kurā piedalījās 30 dalībnieki. Sanāksmē tika izvēlēta jaunstrāvnieku vadošā komiteja. Revolucionārā ietekme ļaužu masās pieauga, tāpēc cara valdība 1897. gadā «Dienas Lapu» slēdza; tika arestēti vairāk nekā 50 strādnieku nelegālo pulciņu/dalībnieku un gandrīz visi «Dienas Lapas» redaktori un līdzstrādnieki (pavisam 138 cilvēki). Stučku un Raini notiesāja uz 5 gadiem trimdā Vjatkas guberņā.

Kirova un Jumaras ielas stūrī (2. namā) (18. obj.) atradās dzelzceļnieku klubs, kur 1905. gada revolūcijas laikā darbojās Rīgas strādnieku kaujas dražinu štabs. Viens no izcilākajiem Rīgas kaujinieku vadītājiem bija KSDSP biedrs R. Zemenčikovs-Zacharovs ar pavārdu «Marks». Raksturīgs Rīgas kaujinieku darbības piemērs ir uzbrukums Centralcietai naktī no 6. uz 7. septembri, lai atbrīvotu politiskos ieslodzītos. Uzbrukumā piedalījās apvienota kaujas grupa 70 cilvēku sastāvā; kaujiniekiem izdevās atbrīvot divus uz nāvi notiesātus biedrus. Cietuma sardze cīnījās pret kaujiniekiem zaudēja 15 kritušos un smagi ievainotos. No kaujiniekiem uzbrukuma laikā neviens netika ievainots. Šo kaujinieku akciju Ļeņins augsti novērtēja un rakstīja: «Sveiciens Rīgas revolucionārā pulka varoņiem! Lai viņu panākumi noder par uzmodinājumu un paraugu socialdemokratiskajiem

strādniekiem visā Krievijā. Lai dzīvo tautas revolucionarās armijas celmlauži!»

Viens no labākajiem Rīgas kaujinieku organizatoriem un vadītājiem bija fabrikas strādnieks un drosmīgs revolucionārs Ferdinands Grīniņš, kas piedalījās arī Tukuma bruņotās sacelšanās vadīšanā. Ievērojama ir kaujinieka Dubelšteina-Jēpa vadītā operācija. 1906. gada 18. janvārī viņš iebruka Rīgas slepenpolicijas namā un atbrīvoja 5 arestētos biedrus, starp tiem divus CK locekļus. Kaujinieki cīnījās arī pret spiegiem un nodevējiem.

Kirova ielas 26. namā (17. obj.) 17. dzīvoklī no 1900. līdz 1902. gadam uzturējās Rīgas Politehniskā instituta students — vēlākais Kaukaza proletariata vadonis un Ļeņina tuvs cīņu biedrs — Stepans Šaumjans. Jau Tiflisā, būdams realskolas audzēknis, viņš skolas biedru vidū organizēja nelegalus marksistiskus pulciņus. Uz Rīgu S. Šaumjans atbrauca 1900. gadā un 1901. gada 1. septembrī iestājās Rīgas Politehniskā instituta ķīmijas nodaļā. S. Šaumjans tūlī pēc iestāšanās institūtā izvērta aktīvu revolucionāru darbību. Viņš nodibināja studentu marksistisko pulciņu «Teoretiskis», bija KSDSP Rīgas organizācijas loceklis. Par piedalīšanos revolucionarajā darbībā 1902. gadā Šaumjanu izsūtīja no Rīgas. Vēlāk viņš aktīvi piedalījās revolucionarajā kustībā Kaukazā. Šaumjans ir Padomju Armenijas nodibinātājs. 1918. gada septembrī viņu nošāva kopā ar 20 Baku komunistiem. Padomju Armenijas galvaspilsētā Erevanā viņam uzcelts skaists piemineklis.

Kirova ielas 24. namā Rīgas strādnieku kaujas dražinām bija ierīkota slepena laboratorija, kur izgatavoja dažādus ķīmiskus un spridzināmos līdzekļus.

Alfreda Kalniņa ielas 6. namā (19. obj.) pēc 1917. gada februāra revolūcijas darbojās latviešu strēlnieku pulku laikraksta «Brīvais Strēlnieks» redakcija. Te strādāja pazīstami revolucionāri un progresīvi rakstnieki: A. Upits, K. Ozoliņš, T. Draudiņš, J. Sudrabkalns, K. Pētersons u. c. Laikraksts puda revolucionārās socialdemokratijas idejas latviešu strēlnieku pulkos. 1917. gada jūlija dienās laikraksts dedzīgi aģitēja par varas nodošanu Strādnieku, Zaldātu un Zem-

nieku deputatu Padomēm. Laikraksts iznāca līdz 22.000 eksemplaru metienā un ar savu aģitāciju kļuva bīstams Pa-gaidu Valdībai. Šī nama tuvumā 1917. gadā izraisījās vai-rākas bruņotas sadursmes. Viena no tām notika 5. jūlijā Suvorova ielā starp revolucionāriem latviešu strēlniekiem un t. s. «nāves bataljona» dalībniekiem. Šīs asiņainās cīņas Rīgā uzskatāmas par pilsoņu kara priekšvakaru; «nāves ba-taljonu» noorganizēja 12. armijas štabs, lai sagatavotos ak-tīvai cīņai pret revolucionāriem latviešu strēlnieku pulkiem.

No Alfreda Kalniņa ielas dodamies tālāk uz Merķeļa ielu. Pie **Merķeļa ielas 12. nama** (20. obj.) piestiprināta pie-miņas plāksne, veltīta Tautas dzejniekam Jānim Rainim. Šajā namā J. Rainis dzīvoja no 1891. līdz 1895. gadam. Rainis «Dienas Lapai» uzrakstījis ap 400 ievadrakstu. Tie bija īsi, koncentrēti, lietišķi un asi. Būdams «Dienas Lapas» redaktors, Rainis kļuva par proletariata modinātāju un so-cialistiskā pasaules uzskata paudēju. Šinī ēkā, viņa plašajā dzīvoklī, pulcējās tā laika ievērojamākie jaunstrāvnieki un progresīvie latviešu kulturas darbinieki. Lai labāk varētu organizēt jaunstrāvnieku darbu, Raiņa dzīvoklī notika vai-rākas nelegālas sapulces. Tā sapulcē 1893. gada beigās piedalījās Tartu, Maskavas u. c. studentu pulciņu pārstāvji. Sapulcē tika nolemts propagandēt marksisma idejas plašā-kās tautas masās, lasīt referātus, izplatīt marksistisko lite-raturu.

Ejot pa Merķeļa ielu, apstājamies pie **Rīgas cirka** ēkas. Te 1928. gada 21. augustā notika plašs protesta mītiņš sakarā ar kreiso strādnieku Rīgas arodbiedrību Centrālā biroja slēgšanu. Mītiņa dalībnieki pasludināja protesta strei-ku un nolēma sarīkot 22. augustā demonstrācijas ar piepra-sījumu atļaut slēgtās kreisās arodbiedrības. Pēc sapulces strādnieki un darba jaunatne slēgtās rindās, nesot sarkano karogu un dziedot revolucionaras cīņas dziesmas, devās pa Merķeļa ielu demonstrācijā. Taču policisti ielenca demon-strantus un ar gumijas nūjām mēģināja viņus izklīdināt.

Kr. Barona ielā 1 atrodas **LPSR Valsts konservatorijas** skaistais nams, kas celts renesanses stilā 1873. gadā pēc arhitekta Baumaņa projekta. Te darbojas 1919. gadā pa-

domju varas laikā dibinātā konservatorija. 1903. gada 27. martā tag. konservatorijas zālē notika priekšlasījums par Gorkiju. Sarīkojuma laikā tika izplatīti uzsaukumi ar revolucionariem lozungiem, ko bija izlaidušas latviešu, krievu un ebreju organizācijas. Pēc priekšlasījuma vakara dalībnieki, ap 300 cilvēku, izgājuši no lekciju zāles, sastājās rindās un, dziedot revolucionaras dziesmas un izdalot uzsaukumus, gāja pa Kr. Barona, Dzirnavu un tag. Ļeņina ielu, kur pamazām izklīda.

Aiz konservatorijas Merķeļa ielā atrodas 1907. gadā pēc architekta prof. Laubes un architekta S. Pales metiem celtais bij. **Rīgas Latviešu biedrības nams** (21. obj.) ar mākslinieka Jāņa Rozentāla sienas gleznojumiem mozaikā. Tagad te atrodas Apgabala virsnieku nams. 1919. gadā no 1. līdz 6. martam šī nama lielajā teatru zālē legāli notika Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas VI kongress, kas apsprieda partijas programmu, Latvijas Padomju Republikas armijas organizāciju, apstiprināja jaunus statutus, ievēlēja CK. 1946. gada janvarī šinī namā Kara Tribunāls tiesāja 8 vācu fašistu armijas ģenerāļus — kar noziedzniekus, kuriem piesprieda nāves sodu.

Tālāk pa Architektu ielu nokļūstam Raiņa bulvarī pie **Latvijas Valsts universitātes galvenās ēkas** (22. obj.). Ēka celta pēc profesora G. Hilbiga meta pseidoromaņu stilā 1869. gadā. Uz ēkas jumta redzams zvaigžņu lūkotavas (observatorijas) kupols. Pirms 1919. gada februāra, kad ar Padomju valdības dekretu nodibināja universitāti, te darbojās 1862. gadā ierīkotais Rīgas Politehniskais institūts, kas bija pirmā šāda veida mācību iestāde cariskajā Krievijā. Institūts bija revolucionāro studentu kustības centrs. Jau 1887. gadā revolucionāro darbu studentos vadīja viens no ievērojamākiem ļeņinskās gvardes locekļiem — V. Kurnatovskis. 19. gs. beigās studenti palīdzēja strādnieku pulciņos izplatīt šķiru cīņas idejas. 1897. gadā institūtā vairākas reizes notika kratīšanas.

Zandarmerija institūta telpās atrada slepenu literatūras glabātavu. Vairākus studentus, ko apvainoja par nelegālās literatūras izplatīšanu un socialdemokrātisko ideju propa-

gandēšanu strādnieku vidū, izslēdza no instituta. 1898. gada februārī visā Krievijā uzliesmoja studentu streiki un demonstrācijas sakarā ar viņu pašvaldību tiesību noraidīšanu. 1899. gadā no Rīgas Politehniskā instituta izslēdza 295

Akademiskais operas un baleta teatris

studentus, bet tas neapslāpēja revolucionāro noskaņojumu institūtā.

No universitātes cauri kanāla apstādījumiem dodamies uz Operas laukumu. **LPSR Valsts ar Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvotā Akademiskā operas un baleta teatra ēka** (23. obj.) atrodas Padomju bulvarī 16. Nams celts klasiska-

jā stilā 1860.—1863. gadā pēc architekta profesora Bonsteta meta. Lielajā operas zālē bieži notiek dažādi plaši sarīkojumi, sanāksmes un kongresi. Operas un baleta teātri 1917. gada 9. martā notika 12. krievu armijas pirmā strēlnieku deputātu sanāksme, kas izvēlēja strēlnieku deputātu padomju Izpildu komiteju. 1919. gada 13. janvarī šeit svinīgi pasludināja Padomju varu Latvijā, pieņēma Padomju Latvijas Konstitūciju, kā arī apstiprināja Padomju valdības sastāvu, izstrādāja zemes socialistiskās pārveidošanas programmu. Krievijas Padomju republikas pārstāvis kongresā bija Viskrievijas Padomju Centralās Izpildu Komitejas priekšsēdētājs I. M. Sverdlovs. Viņš starp citu sacīja: «Biedri, nezin vai ar kādu citu Krievijas imperijas daļu mēs esam tik cieši saistīti kā ar sarkano Latviju. Tūkstoši labāko biedru, ko vācu imperialisma ordas bija izdzinušas no šejienes, tur, Padomju Krievijas teritorijā, saglabāja veselus savus organizētos spēkus un reizē ar mums cīnījās pret kopīgo ienaidnieku... Jo vairāk imperialisti cenšas iznīcināt mūsu varu, jo vairāk tā nostiprinās, un mēs varam teikt, ka mēs no viņiem nebaidāties.»

Aiz nelieliem zālāju skveriem Padomju bulvarī 14 atrodas **Milicijas pārvaldes ēka** (24. obj.). Cara laikā te darbojās Rīgas slepenpolīcija, kas izsekoja revolucionāros strādniekus. Ekā spīdzināti un sakropļoti daudzi revolucionārie cīnītāji. 1917. gadā pēc februāra revolūcijas namu pārņēma savā varā Tautas milīcija. Šinī namā 1917. gada 7. martā pulcējās no strādnieku grupām un organizācijām izvēlēta Rīgas Strādnieku Deputātu Padome. Tā ik pārdienas sasauca sēdes, kurās izlēma dažādus strādnieku dzīves jautājumus. Sākot ar 1917. gada 30. aprīli, namā atradās arī boļševiku frontes avīzes «Okopnaja Pravda» redakcija. Laikrakstam bija liela nozīme 12. krievu armijas zaldātu revolucionāro uzskatu izveidošanā. Jūlijā te darbojās arī laikraksta «Cīņa» kantoris. Pēc «jūlija dienām» Pēterpilī Pagaidu Valdība slēdza un sagrāva boļševiku avīzi «Pravda». Sākās uzbrukums arī Latvijas revolucionārajiem zaldātiem un strādniekiem. Notika sadursmes starp latviešu strēlniekiem un «nāves bataljonu». 21. jūlijā kazaki izkra-

tija Rīgas strādnieku deputātu Padomes telpas, kā arī izdemolēja «Cīņas» un «Okopnaja Pravdas» telpas. Uzzinājuši par šiem notikumiem, ap ēku gan atsevišķi, gan pulciņos ieradās bruņoti strēlnieki, «nāves bataljona» vīri un kazaki metās bēgt. Avīzi «Okopnaja Pravda» slēdza.

Milicijas nama tuvumā aiz kanala pie **stacijas laukuma** paceļas 1861. gadā pēc architekta Berči projekta celta trīsstāvu stacijas ēka — Rīga. 1903. gada 17. augustā stacijas laukumā un tag. Raiņa bulvarī notika demonstrācija, kurā pirmoreiz Rīgā pāri demonstrantu kolonai plīvoja sarkanais karogs. Te ap 500 sapulcējušies strādnieki ar saucieniem: «Nost patvaldībul!», «Lai dzīvo socialismsl!» izvadīja 10 notiesātos biedrus, kurus zaldātu apsardzībā izsūtīja uz ziemeļiem. Stacijas laukumā pavadītājiem izcēlās sadursme ar policiju un žandarmeriju, kuras rezultātā policistiem vajadzēja bēgt. Stacijas laukuma akmeņus krāsoja strādnieku asinis, kad 1940. gada 17. jūnijā buržuaziskās Latvijas policisti ar revolveriem un gumijas nūjām uzbruka strādniekiem, kas apsveica Padomju Armijas daļas.

Padomju bulvarī 36 atrodas **viesnīca «Metropole»**, kur 1905. gadā pēc «asiņainās svētdienas» Pēterburgā, lai izbēgtu arestam, apmetās ievērojamais krievu revolucionārais rakstnieks Maksims Gorkijs. Cara žandarmerija tomēr Gorkiju izsekoja, blakus rakstnieka istabām novietoja savus ierēdņus un drīz viņu arestēja un aizsūtīja uz Pēterburgu.

13. janvāra ielas (25. obj.) nosaukums pauž 1905. gada strādnieku lielo cīņu piemiņu. Kad Rīgā darbaļaudis uzzināja par strādnieku apšaušanu Pēterburgā 1905. gada 9. janvarī, Latvijas socialdemokratijas Rīgas Komiteja 11. janvarī aicināja Rīgas strādniekus pārtraukt darbu un sarīkot politisku protesta streiku cara patvaldībai. Pirmie streiku uzsāka Pārdaugavas strādnieki, un viņiem pievienojās citu rajonu darbaļaudis. 12. janvarī iesākās vispārējs streiks ar lozungiem: «Nost patvaldībul!», «Lai dzīvo revolūcija!» 13. janvarī Rīgā apstājās darbs visās fabrikās, darbnīcās, veikalos. Laikraksti neiznāca. Streikam pievienojās Rīgas Politehniskā instituta studenti un dažu vidusskolu audzēkņi. Ap 80.000 Rīgas strādnieku ar revolūcio-

narām dziesmām un cīņas sauciēniem: «Nāve slepkavām!». «Lai dzīvo socialisms!» demonstrēja Rīgas ielās. Kāda milzīga — ap 40.000 liela demonstrantu kolona jūsmīgi un svīnīgi virzījās pa Maskavas ielu Vecrīgas virzienā, dziedāja dziesmas latviešu, krievu un citās valodās. 13. janvāra pievakarē gājiens Kārļa ielā pie dzelzs tilta sastapa bruņotu karaspēku. Zaldāti bez brīdinājuma no vairākām pusēm uz demonstrantiem atklāja uguni. Tika ievainoti daudzi strādnieki un studenti, sievietes, pusaudži un vecāki vīri. Daudzi mēģināja glābties, metās Daugavā uz ledus, bet tas ielūza un cilvēki noslika. Uz Kārļa ielas pie dzelzs tilta cara karaspēks nogalināja ap 70 cilvēku, bet smagi ievainoja vairāk nekā 200. Godinot kritušos revolucionarus, Kārļa iela nosaukta par 13. janvāra ielu. Pie 33. nama (26. obj.) 13. janvāra ielā piestiprināta piemiņas plāksne ar uzrakstu: «1905. gada 13. janvarī cara zaldātu apšauto revolucionāru demonstrantu piemiņai».

K. Vētra

EKSKURSIJA PA RĪGAS DĀRZIEM

Viestura dārzs — Kronvalda dārzs — Gorkija iela — Komunāru laukums — Kirova dārzs — Apstādījumi pie kanāla Ļeņina ielas rajonā — Bastejkalns

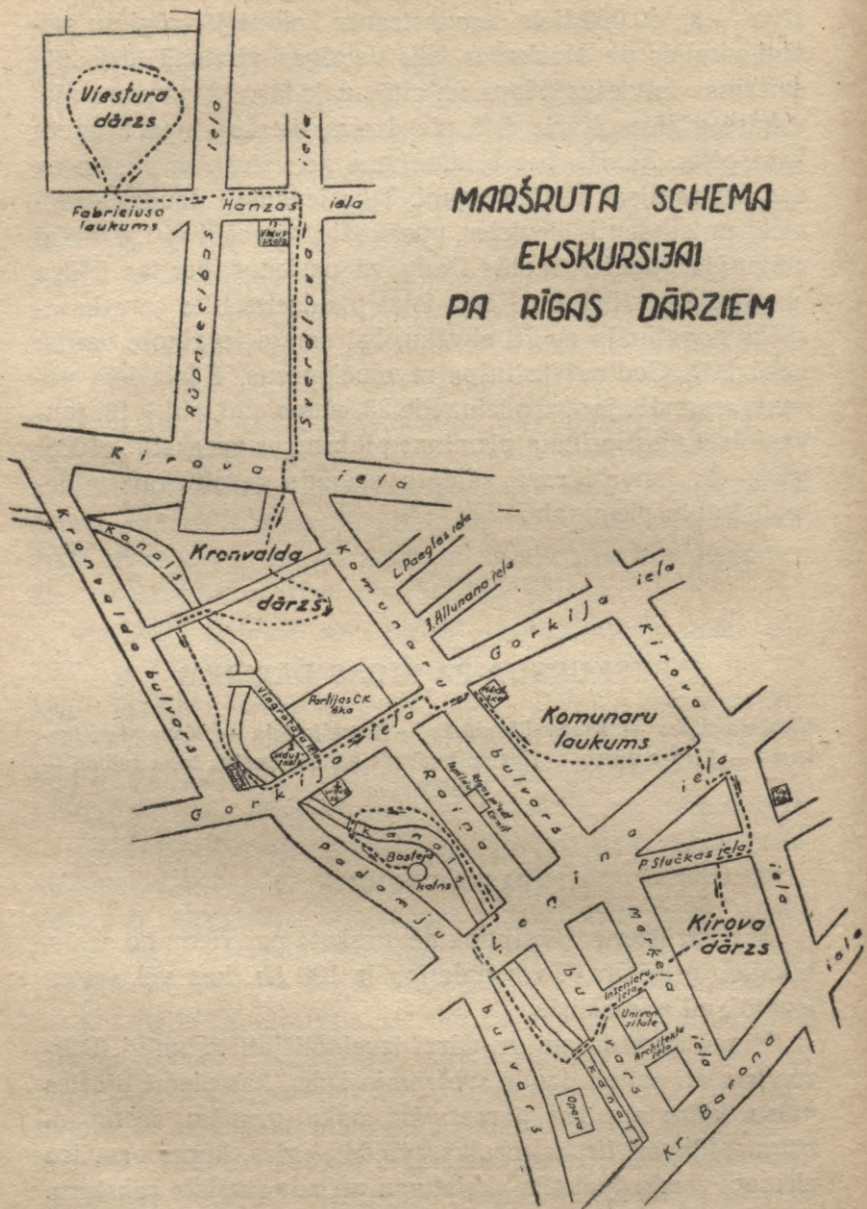
PASKAIDROJUMI

Rīgu krāšņo apstādījumu dēļ uzskata par vienu no skaistākajām pilsētām. To kopplatība ir 100 ha, kas vēl arvien ievērojami paplašinās.

Rīgas apstādījumi un dārzi izveidoti ļoti gaumīgi. Dārzos ir plati celiņi, daudz svešzemju koku, kas piemērojušies mūsu klimatam. No parastajām koku grupām sastopam bērzus, kļavas, liepas, ozolus, priedes, egles, kuras pasvītro ziemeļu zemju īpatnējo skaistumu un augu valsts raksturu.

Visos Rīgas dārzos ir bērnu rotaļu laukumi, ūdensbaseini un strūklakas.

MARŠRUTA SCHEMA
 EKSKURSIJAI
 PA RĪGAS DĀRZIEM

MARŠRUTA APRAKSTS

Vispirms apskatām Viestura dārzu. Turistu grupa sapulcējas Leņina ielā pie lielā pulksteņa. Ar 4. tramvaju tā aizbrauc līdz Fabriciusa laukumam. Tam blakus atrodas Viestura dārzs, kas ir vecākais dārzs Rīgā. Tas dibināts

Pētera I goba Viestura dārzā

1721. gadā pēc Krievijas cara Pētera I norādījumiem, un nosaukts par Ķeizara dārzu. 1923. gadā to pārdēvēja par Viestura dārzu.

Agrāk dārza vietā bija Daugavas atteka, kuru uzpildīja un izveidoja par dārzu. Dārza platība ir 8 ha. Skaisti un

labi izveidoti te ir galvenie ceļi. Dārzā aug liepas, gobas, ozoli, bērzi, kastaņi, lapegles u. c.

Dārzā aug goba, ko Pēteris Lielais pats iestādījis. Zem tās ir liels akmens ar piemiņas ierakstu. Rīdinieki šo gobu sauc par Pētera Lielā gobu. Dažu liepu vecums dārzā snieždas līdz 230 gadu.

Pie dārza ieejas novietoti vēsturiskie Aleksandra vārti, ko 1818. gadā Rīgas tirgotāji uzcēla par godu Aleksandram I, pēc krievu ieroču uzvaras pār Napoleona karaspēku. Šos vārtus atveda uz Viestura dārzu no Vidzemes šosejas 1936. gadā.

Viestura dārzā 1873. gadā notika pirmie vispārīgie latviešu dziesmu svētki.

Kara laikā fašisti šo dārzu stipri izpostīja: nodedzināja piena paviljonu, izcirta daudzus vecus kokus un krūmus. Tagad dārzs ir atkal uzposts un iekārtots. Pie Viestura dārza ierīkots tenisa laukums. Netālu no dārza atrodas pilsētas apstādījumu tresta dārzniecība, kurā audzē visus krāšņuma augus pilsētas dārziem.

Pēc tam ejam pa Hanzas ielu uz Sverdlova ielas pusi. Sverdlova ielā apskatām jauncelto 13. vidusskolas ēku. Pa Sverdlova ielu nonākam Kronvalda dārzā, kas ir skaistākais un bagātākais dārzs Rīgas centrā. Tas agrāk piederēja sporta un strēlnieku biedrībai, tādēļ to sauca par Strēlnieku dārzu.

Kronvalda dārza platība ir 5,3 ha. Dārzs stiepjas gar abām kanāla malām. Tajā atrodas LVU fizikas un matemātikas fakultātes ēka. Parks aizsnieždas gandrīz līdz Rīgas Medicīnas institūta anatomikumam. Dārzā ir ierīkots skaists bērnu rotaļu laukums, lieliska strūklaka, izrotāta ar tēlnieka Maura veidotu grupu — mātes meitu, bārenīti un sumpurni.

Dārzā ir ļoti daudz tādu koku un krūmu, kas mūsu florā parasti neaug un kas uzskatāmi par retumu. Ieejot parkā no Sverdlova ielas puses, mēs vispirms redzam spīrejas, kas ar saviem baltajiem ziediem pavasarī izskatās kā sniega kupenas. Dārzā aug arī sīklapaino neīsto jasminu krūmi (*Philadelphus*), kuru ziediem ir salda smarža. Šie jasmini izmantojami augstiem ziedošiem dzīvžogiem. Virzo-

ties parkā pa kreisi uz Gorkija ielas pusi, redzam zilganu priedi. To sauc par Veimuta priedi (*Pinus strobus* L.). Tās dzimtene ir Kanadas rietumu daļa, kur tā sasniedz ap 50 m augstumu. Priedes miza sarkanpelēka un gluda, tikai vecumā tā nereti saplaisā. Zari aug mieturos un veido piramidālu vainagu. Skujas ir trijšķautnainas, tievas, garas un mīkstas, pa piecām kopā, zilganzaļas. Veimuta priede zied jūnijā, sēklas tai ienākas rudenī un tūliņ no čiekuriem izbirst, taču tie pēc tam paliek pie koka. Šī priede aug ātrāk nekā mūsu priede, mīl sauli, bet panes arī ēnu. Mūsu klimatā tā aug labi, tikai dažreiz aukstās ziemās no aukstuma rodas mizas apsvilumi. Tomēr, salīdzinot ar mūsu priedi, Veimuta priedes koksnei nav tik labas tehniskās īpašības.

Parkā aug arī ceriņi, piemēram, Persijas ceriņi, mūsu parastie ceriņi u. c. Šajā dārza daļā atrodas baltais skābardis (*Carpinus betulus* L.), kas savvaļā aug galvenokārt Rietumeiropā. Padomju Savienībā tas sastopams Ukrainā, Baltkrievijā un Kaukazā, bet pie mums savvaļā izplatīts Latvijas PSR dienvidrietumos ap Rucavu un Bārtu. Šim kokam cieta koksne. To izlieto mašīndaļu izgatavošanai un galdniecībā, kā arī malkai. Šis koks ir ap 20 m augsts ar gludu pelēki brūnu mizu, bet veciem kokiem tā nelīdzenāka. Tas zied maijā. Sākumā koks aug lēnām, bet pēc piektā gada ļoti strauji.

Puķu dobjū malas rotā liliju dzimtas augs *Hosta Funkii*, kam gaišzaļas lielas lapas un nokareni violeti, pulksteņveida ziedi.

Turpat blakus baltajam skābardim atrodas meža dižskābardis (*Fagus silvatica* L.). Tā augstums 40 m. Meža dižskābardim ir slaidis stubrs. Mūsu republikā tas savvaļā neaug, to tikai kultivē parkos. Kokam ir iesarkani balta, cieta koksne — ļoti vērtīga, kuru lieto dažādiem izstrādājumiem, no tās iegūst kreozotu un koka spirtu. Miza gaišpelēki brūna, lapas tumši zaļas. Meža dižskābardis zied maijā, aug lēnām. Mūsu klimatā koks cieš no salnām. Izplatība Rietumeiropā, vietām Kaukazā un Krimā.

Dārza celiņu malas norobežo klintene (*Cotoneaster lucida* Schlecht). Savvaļā tā aug Austrumāzijā. Klintene ir

derīga dzīvžogiem. Parkā aug arī īve (*Taxus baccata* L.), ko tagad uzskata par izmirstošu koku. Tā izplatīta Rietumeiropā un Kaukazā, bet pie mums to sastop brīvā dabā tikai ap Rucavu un Nicu. Īve aug gan kā krūms, gan pamazs koks. Stumbrs ļoti žuburains, skujas ir ap 3 cm garas un 2 mm platas, plakanas, mīkstas, ar tumšzaļu virspusi. Skujās ir narkotiska viela, kas kaitīga lopiem. Īve zied aprīlī. Koksne tai cieta, smaga, sarkanbrūna. To izlieto būvniecībā, bet galvenokārt virpotāju izstrādājumiem. Īves mūža ilgums ir 2000—4000 gadu.

Parkā aug ciedru priede (*Pinus cembra* L.), kas izplatīta Sibīrijā, Karpatos un Alpos. Skujas tai 5 cm garas, pa 5 kopā brūnā makstī, zaļas un cietas. Ciedru priede zied jūnijā, bet sēklas ienākas tikai otrā gadā un izsējas trešā gada pavasarī. Ciekuri pēc tam sadrūp. Šīs priedes sēklas ēdamas, un tās sauc par ciedru riekstiem. Koks aug lēnām (ap 60 gadu), tiraudzēs, kā arī kopā ar mūsu egli un lap-egli. Koksne brūngana, to izlieto galdniecībā.

Dārzā sastopamais pelēkais riekstu koks (*Juglans cinerea* L.) aug savvaļā Ziemeļamerikā, Eiropā tas ievests tikai ap 1656. gadu. Mūsu republikas parkos to bieži audzē kā krāšņuma koku. No tā koksnes Amerikā gatavo rieksta koka mēbeles. Koks ir ap 30 m augsts, ar platu lapotni un baltpelēku mizu, zied maijā, kad plaukst lapas. Rieksti ienākas septembra beigās. Auglim grumbuļaina virsa.

Dārzā aug ļoti daudz stalto vīksnu (*Ulmus laevis* Pall.); savvaļā tās aug izklaidus visā republikā. Vīksnas visvairāk sastopamas PSRS Eiropas daļā, Kaukazā, Skandināvijā, Viduseiropas kalnājos, izņemot Atlantijas okeana piekrasti. Labvēlīgos apstākļos tās sasniedz ap 35 m augstumu. Vīksnai stumbrs apaļš, ar pelēkbrūnu mizu. Tā zied aprīlī vai maijā. Sēklas ienākas pēc mēneša, ātri nokrīt un drīz vien uzdīgst. Vīksna ir saulmīlis koks. Tā ļoti cieš no salnām un kaitēkļiem. Vīksnai ļoti līdzīga ir goba (*Ulmus scabra* Mill.). Arī tā pie mums izplatīta izklaidus visā republikā. Vispār gobas aug PSRS Eiropas daļā, Kaukazā, Krimā, Skandināvijā. Šie abi koki ir ļoti līdzīgi, atšķirības ir šādas: vīksnas lapai ir tumšzaļa virspuse, bet apakšpuse gaišāka

un spilvota, asa, turpretī gobai tā ir gludāka. Ziedi viksnai sakopoti pušķos uz gariem kātiem, gobai turpretī ziedu pušķi ir īsos kātiņos. Viksnas auglim, t. i., sēklai, apkārt ir spārniņi. Sēkla atrodas spārna vidusdaļā, bet gobas sēkla novietota tieši vidū un ir plakanāka. Kā gobai, tā viksnai koksne ir smaga, bet izturīga un to izlieto dažādiem izstrādājumiem. Gobas koksnei labāka kvalitāte nekā viksnas.

Dārza malā redzama krūmveida priede — kalnu priede (*Pinus montana* Mill.). Tās dzimtene Alpu kalni, kur tā aug līdz 2000 m virs jūras līmeņa. Pie mums parkos to sastop kā krāšņuma koku. Dažas kalnu priedes aug Vecāķos un citās mūsu republikas vietās. To stāda arī kāpu un smiltāju apmežošanai. Tai ir īss žuburains stumbrs, skujas tumšzaļas, pa divām kopā brūni pelēkā makstī. Koksne tai ir sveķaini cieta un izturīga.

Mūsu uzmanību saista Kanadas egle (*Picea canadensis* Britt.) ar savām zilganajām skužām. Tās augstums ir ap 25 m. Kanadas egle savvaļā izplatīta Ziemeļamerikā, Kanadā, visbiežāk upju un ezeru krastos. Koksni izlieto papīrrūpniecībā. Parkos to kultivē kā dekoratīvu koku.

Parkā aug daudz rododendru — Alpu rožu. Sevišķi izplatītas tās Azijā un Amerikā. Padomju Savienībā rododendrus sastop no Kaukaza līdz Tālajiem Austrumiem.

Dārzā aug arī Ķīnas bārbele (*Berberis Thunbergii* DC.), ko kultivē dārzos un parkos. Tās dzimtene ir Ķīna un Japāna. Pieskaroties šī auga putekšņlapām, tās ātri sakļaujas. Rudenī šim krūmam ir krāšņas, bet skābas ogas, kuras satur daudz C vitamīna. Arī lapas šim krūmam ir skābas un satur C vitamīnu.

Pretī kanalam pie rožu dārza redzam kupolveidīgus kokus — vilkābeles (*Crataegus* sp.). Šī koka augļi ir ļoti vērtīgi, tie satur A un B vitaminus. Bez tam sēklā atrodas speciala viela, kas samazina asinsspiedienu, tāpēc šos augļus izlieto medicīnā.

Gar pašu kanala malu aug sarkanā grimoņa (*Cornus sanguinea* L.). Pie mums savvaļā tā neaug. Koksne šim krūmam ir balta un cieta. Tas zied baltiem čemurainiem ziediem maijā un dažreiz otrreiz rudenī.

Ļoti krāšņs krūmiņš ir pundurmandele (*Amygdalus nana* L.), kam pavasarī skaisti, rozaini ziedi. Šis krūms savvaļā aug uz dienvidiem no mežu stepju joslas, Priekškaukazā, Rietumsibirijā, Vidusazijā, Dienvidvācijā, Ungarijā. No sēklām iegūst mandeļu eļļas surogatu, ko lieto medicinā.

Parkā aug ošlapainā kļava (*Acer negundo* L.), tā sasniedz 20 m augstumu. Savvaļā šo kļavu sastop Ziemeļamerikā. Tā aug upju un ezeru krastos kopā ar vītoliem un kārkliem vai arī pamežā ozolu audzēs. Pie mums parkos to audzē kā krāšņuma koku. Ošlapainā kļava aug ļoti ātri. Tā zied aprīlī, vienā laikā ar lapu plaukšanu. Ziedi zaļi, koksne dzeltena un trausla. Koku vairāk izmanto dekoratīviem nolūkiem un stepju apmežošanai.

Tālāk redzam krūmiņus — čužas (*Potentilla fruticosa* L.), kas jūlijā zied krāšņi dzelteniem ziediem. Pie mums savvaļā tās aug tikai pie Kuldīgas.

Pie kanala tiltiņa aug melnais plūškoks (*Sambucus nigra* L.) — krūmveida. Pie mums savvaļā tas maz sastopams. Augam ir dzeltenī, retāk balti ziedi un melnas ogas. Stumbra serde sniegbalta. Pie mums aug arī sarkanais plūškoks (*Sambucus racemosa* L.). Tā miza sarkanīgi brūna un balti ziedi, bet sarkanas ogas. Koka serde dzeltenī brūna, pēc kuras šīs sugas atšķir vienu no otras.

Te vēl redzama Kamčatkas roze (*Rosa rugosa* Thunb.), kas aukstumā ir izturīga. Savvaļā tā sastopama Tāļajos Austrumos, Kamčatkā, Japānā un Ķīnā. Tā sasniedz līdz 1,5 m augstumu. Zied no jūnija līdz augustam. Augļi lieli un bagāti vitamīniem.

Pašā krastmalā aug vītols nokareniem zariem — sēru vītols.

Aiz kanala aug melnā Japānas priede (*Pinus Thunbergii* L.). Tai skujas ir tumšas un sakopotas pa divām kopām.

Parkā sastopams parastais bezvārdis (*Ligustrum vulgare* L.), krūms gariem, pelēkiem zariem. Zied jūnijā baltiem, smaržīgiem ziediem. Savvaļā izplatīts Kaukaza kalnos un Krimā. Koksni lieto zīmuļu rūpniecībā un virpotāju izstrādājumiem. No ogles izgatavo medību pulveri.

Parkā aug arī baltā jeb kalnu kļava (*Acer pseudoplatanus* L.), kas savvaļā sastopama Dienvid- un Viduseiropā, Ukrainas PSR ziemeļrietumos, Kaukaza rietumos un Mazazijas ziemeļos. Tā ir liels koks, ar gludu pelēku mizu. Kalnu kļava zied pēc lapu plaukšanas. Tā sasniedz 30 m augstumu. No kalnu kļavas koksnes izgatavo mēbeles, muzikas instrumentus un mašīnu koka daļas. Kalnu kļava ir dekoratīvs koks, labs medus augs.

Pāri kanalam celiņa malā aug Alpu jāņogas (*Ribes alpinum* L.), kas savvaļā sastopamas Ļeņingradas un Novgorodas apgabalā, Baltkrievijas ziemeļos, Kaukazā, Skandināvijā, Dienvidēiropā. Tās aug upju krastos, kalnos un klintīs.

Virzoties tālāk, mūsu uzmanību saista mazs krūmiņš ar sīkām lapiņām, kuras līdzīgas dzīvības koka lapiņām un tikpat sīkiem smaržojošiem violetiem ziediņiem. Tas ir tamariks (*Tamarix gallica* L.). Tā dzimtene Āzijas Centralā augstiene — Himalaji. Krūms zied no jūnija līdz augustam. Beidzamajā laikā kociņš ir ļoti nonīcis.

Gar celiņiem aug krāšņi krūmiņi oranžiem ziediem — cidonijas. Rudenī tām ienākas augļi, kas ir ļoti bagāti ar C vitamīnu. Savvaļā cidonijas aug Ķīnā un Japānā.

Šeit vēl redzam daudzus pundurābelišu krūmiņus, kuru dzimtene Japana un Ķīna.

Parkā sastopamā magnolija — (*Magnolia acuminata* L.) zied maijā violeti baltiem, ūdensrozei līdzīgiem ziediem, viegli liegu smaršu. Magnoliju dzimtene ir Āzijas dienvidaustrumi un Atlantiskā Ziemeļamerika. Tās ir koki un krūmi ar mūžzaļām vai vasarzaļām lapām un tulpveidīgiem ziediem.

Blakus parastajai zirgkastaņai (*Aesculus hippocastanum* L.) aug arī dzeltenā zirgkastaņa (*Aesculus lutea* Wangenh), kas savvaļā izplatīta Ziemeļamerikā.

Parkā bieži sastopami parastie dzīvības koki. No tiem nedaudz atšķiras Sabinas kadiķis — kazaku paeglis (*Juniperus sabina* L.), tikai tas mazliet zemāks. To visbiežāk sastop Vidusāzijas kalnainajā daļā, kur tam liela nozīme lauku aizsardzībā. Agrāk kadiķus un to ogas lietoja ārstniecī-

bā, taču tas bija nepareizi, jo visi šīs dzimtas pārstāvji satur daudz indīgu vielu. Koksne tam mīksta, aromātiska un no tās izgatavo zīmuļu koka daļas.

Sudraba kļavas (*Acer dasycarpum* — *sacharinum* L.) dzimtene ir Ziemeļamerika. Tā satur daudz cukura, tādēļ to sauc arī par puscukura kļavu.

Tad vēl šeit aug etiķa koks (*Rhus typhina* L.), kas ir indīgs. Parasti tas sasniedz ap 12 m augstumu. Zied jūnijā vai jūlijā. Ziedi zaļgandzelteni ķekaros, no kuriem vēlāk izveidojas piramidāls augļu sastats — vāļīte. Ziedi un jaunie dzinumi ir ļoti aromātiski. Etiķa koks savvaļā aug Ziemeļamerikā. Augs ļoti dekoratīvs, salciētīgs un labi nostiprina smiltājus.

Papīra bērzam (*Betula papyrifera* Marsh) ir lielākas lapas nekā mūsu parastajam bērzam, taču izskata ziņā no tā maz atšķiras. Tā augstums ap 20 m. Papīra bērzs savvaļā izplatīts Ziemeļamerikā līdz Aļaskai.

Tālāk aug baltā akacija (*Robinia pseudacacia* L.), kura savvaļā izplatīta Ziemeļamerikā tiraudzēs. Eiropā ieviesta 17. gadsimtā. Augs ir ļoti dekoratīvs, aug ātri, labs nektar-augs. Pie mums to audzē kā krāšņumkoku, bet tas stipri cieš no salnām pavasarī un sala ziemā.

Stumbrs akacijai slāids, gaišpelēki brūnu mizu, kurai ir asi ērkšķi. Tā zied baltiem ziediem maijā un jūnijā, un tie sakopoti garos, nokarenos ķekaros un stipri smaršo. Akācijas ļoti mīl sauli.

Parkā aug arī Kanadas apse (*Populus canadensis* Moench). Tās augstums ir ap 50 m. Šī apse zied maijā, tās dzimtene — Ziemeļamerika. Koksni izmanto papīra un celulozes rūpniecībā. Koks aug ļoti ātri, tādēļ zaļajā celtniecībā tam ievērojama nozīme.

Amuras korķa koka (*Phellodendron amurense* Rupr.) stumbrs ir tik mīksts kā drēbe. Šo koku izlieto korķa rūpniecībā. Tā augstums parastajos apstākļos ir ap 27 m. Eiropā to sāka mēģināt kultivēt 1856. gadā. Korķa kokam nepieciešams daudz siltuma. Tas aug Amuras, Usurijas apgabalos, Korejā, Ziemeļ- un Dienvidķīnā un Japānā.

Beidzot vēl minams baltais zīdkoks (*Morus alba* L.), no

kura lapām barojas zīdtauriņu kāpuri. Augusta sākumā tam nogatavojas melnas, saldas ogas, kas ir ēdamas. Savvaļā šo koku sastop Ķīnā, Japānā, Kaukazā, Vidusāzijā, Viduseiropā. Zīdkoka jauno dzinumumu lapas lieto zīdtauriņu kāpuru barošanai. Zīdkoka koksne ļoti cieta, labi izlietojama muzikas instrumentu un saimniecības piederumu izgatavošanai.

Dārzā aug arī ievas, parastie ceriņi, baltās snieggogas u. c.

No Kronvalda dārza virzāmi uz Gorkija ielas pusi līdz Latvijas PSR Valsts akadēmiskajam drammas teatrim. To Padomju valdība nodibināja 1919. gadā. Tālāk, ejot pa Gorkija ielu, redzam 2. un 3. vidusskolas ēkas. Aiz 2. vidusskolas kreisajā pusē atrodas LKP Centralās Komitejas ēka. Tālāk, labajā pusē atrodas laikraksta «Pionieris» un žurnāla «Bērņība» redakcija.

Komunaru bulvara un Gorkija ielas stūrī ir Mākslas akadēmijas ēka, kas celta pseidogotiskā stilā. Tā uzsākta būvēt 1902. gadā.

Blakus Mākslas akadēmijai atrodas Komunaru laukums, bijušā Esplanade. 19. gs., Rīgai augot, ap laukumu tika uzceltas ēkas. Pilsētas dome nolēma atstāt laukumu pie pilsētas, kur zaldāti varētu organizēt mācības. Lai būtu mazāk putekļu, laukuma galā sastādīja koku rindas un izveidoja aleju jāšanai.

1918. gada beigās un 1919. gada sākumā cīņā pret vācu okupantiem un latviešu baltgvardiem krita 27 latvju revolucionāri. 1919. gada janvarī viņus apbedīja Komunaru laukumā.

Tagad Komunaru laukums ir pārvērsts par parku. Šai laukumā tika pārstādītas lielas liepas. Te aug ļoti daudz rožu un acaliju. Nākamajā gadā paredzēts laukumu papildināt vēl ar rododendriem.

Starp Mākslas akadēmiju un Mākslas muzeju aug aralija, kurai ļoti dzeloņaini zari. No skuju kokiem minamas sudrabeglītes, Veimuta priedītes u. c.

Dodoties tālāk, nonākam Kirova un Ļeņina ielas stūrī. Te uzcelts piemineklis V. I. Ļeņinam. Ļeņina ielas labajā

pusē ir Latvijas PSR Ministru Padomes ēka. Tālāk virzā-
mies pa Kirova ielu.

Netālu no Rīgas lielākā kinoteatra «Rīga», starp Pētera
Stučkas un Krišjāņa Barona ielu, atrodas tagadējais Kiro-
va dārzs, agrākais Vērmaņa dārzs. Tā platība ir 5 ha. Šis
dārzs ir uzskatāms par vienu no skaistākajiem Rīgā. Parkā
ir asfaltēti celiņi. Pēdējā laikā uzcelta jauna estrade. Te
vasaras vakaros vienmēr notiek koncerti. Parks izveidots no
1816. gada.

Ienākot Kirova dārzā pa vārtiem P. Stučkas un Kirova
ielas stūrī un virzoties uz Kr. Barona ielas pusi, pašā dārza
vidū ceļu krustojumu malā aug riekstu koki (suga nav no-
teikta).

Šā dārza labajā pusē redzam mūsu florā parastos ozolus
(*Quercus robur* L.). Šie koki sasniedz līdz 40 m augstumu
un 500 gadu vecumu, bet atsevišķos gadījumos pat 1500
gadu vecumu. Savvaļā ozols sastopams visā Eiropā, Kau-
kazā, Mazāzijā. Koksne ļoti izturīga, to lieto būvmateria-
liem, kā arī finiera un mēbeļu rūpniecībā, bet zīles izlieto
lopbarībai. Parkos un dārzos to audzē jau kopš senseniem
laikiem. Ziemeļapgabalos šos ozolus sastop retāk. Kirova
dārzā aug vilnainās irbenes (*Viburnum lantana* L.) 2,5 m
augsts krūms, kas savvaļā izplatīts Rietumeiropā, Kaukazā
un Krimā. Koksni lieto sīkiem virpotāju izstrādājumiem,
augļus izmanto medicīnā. Vilnainā irbene zied baltiem, čē-
murainiem ziediem. Augļi spilgti sarkani, iegareni, apaļi,
vēlāk kļūst melni.

Parkā aug daudz rožu. Bez tam Kirova dārzā sastopam
korintes, ives, sabinas kadiķi, balto un sarkano skābardī
(*Fagus silvatica* v. *artropurpurea*). Sarkanajam skābardim
ir sazarots slotveida vainags. Miza gaiši pelēka. Lapām
virspuse tumši zaļa — spoža, bet apakšpuse gaiši zaļa. Pie-
lapas iesarkani brūnas. Augļi spoži, brūni, trīsšķautnaini,
riekstveida un ieslēgti dzeloņainā augļu kausā. Skābardis
zied maijā pirms lapu plaukšanas. Koks aug lēnām. Tas
visvairāk sastopams Kaukazā, Persijā un daļēji arī Rietum-
eiropā. Mūsu republiku dārzos to audzē kā krāšņuma koku.
Rietumeiropā sastop daudzas sarkanā skābarža birzis. Bez

tam vēl Kirova dārzā aug Japānas priedes, Veimuta priedes, lapegles, Kanādas egles u. c.

Kā sevišķu retumu mūsu florā te sastopam arī pterokariju (*Pterocaria caucasica* C. A. Mey.), kura savvaļā sastopama Aizkaukāzā. Šis koks mīl daudz gaismas un ir ļoti jutīgs pret salnām. Zied maijā.

Pēc tam dodamies pa Inženieru ielu gar LVU galveno ēku. Universitāte nodibināta 1919. gadā uz Rīgas Politehniskā instituta bāzes (instituts dibināts 1862. gadā). Iepretim šai ēkai pie tiltiņa aug īpatnējais skuju koks ginks (*Ginkgo biloba* L.), kas ir relikts mezozoja eras augs un savvaļā gandrīz nemaz nav sastopams. To kultivē botaniskajos dārzos un parkos. Šis eksemplars ir apm. 56 gadus vecs. Ginks pēc ārējā skata atgādina lapu koku. Kokam ir divlēverainas lapas tumši zaļā krāsā. Austrumāzijā to audzē kā svētu koku pie tempļiem. Kokam dzeltenī plūmveida augļi. Tie ir ēdami. Ginka koksni izlieto galdniecībā.

Turpat pa kreisi no šī koka atrodas 2—3 m augsts krūms — forsītijs (*Forsythia europaea* Deg. et Bald.), kas savvaļā izplatīta Albānijas kalnos. Pavasarī tā zied spilgti dzeltenīgi ziediem un grezno dārzus tad, kad lielākais augu vairums vēl nav sazaļojis.

Pie kanāla atrodas Latvijas PSR Valsts ar Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvotais Akadēmiskais operas un baleta teātris. Teātra ēka celta 1863. gadā. Tā ir viena no skaistākajām celtnēm pilsētas centralajā daļā. Ielas otrā pusē uzcelta viesnīca «Rīga».

Pēc tam dodamies gar Brīvības pieminekli, pārejām Leņiņa ielu, virzāmies gar kanāla malu caur apstādījumiem uz Raiņa bulvari. Pie Rīgas pilsētas izpildu komitejas ēkas pagriežamies pa kreisi un nonākam pie R. Blaumaņa pieminekļa. Apstādījumos sastopamies ar ļoti daudziem jau apskatītajiem kokiem, kā balto akaciju, skābardī u. c. Pārejot kanālu, nonākam Bastejkalnā.

Bastejkalns ir izveidots no zemes, kas iegūta, norokot pilsētas vaļņus, pēc tam tas apstādīts. Bastejkalna vienā malā ir kanāls, bet otrā pusē Padomju bulvaris.

Bez tam vēl mināmi šādi Rīgas parki: 1905. gada parks,

Ziedoņa dārzs, Miera dārzs, Arkadijas dārzs, Dzegužkalns, Saules dārzs, Kulturas un atpūtas parks, Zooloģiskais dārzs un Botaniskais dārzs.

1905. gada parks atrodas pie Pērnavas ielas. Uz to var aizbraukt ar 4. tramvaju. Parka platība 11 ha. Tas izveidots ap smilšu kāpu — Grīziņkalnu, ko 1901. gadā sāka izveidot par parku. 1905. gadā šai parkā notika revolucionaru strādnieku mītiņi un sanāksmes. Sakarā ar šiem notikumiem Grīziņkalnu pārdēvēja par 1905. gada parku.

Ziedoņa dārzs atrodas starp Revolūcijas, Artilerijas, un Suvorova ielu. Šis dārzs ir jauns un bagāts, ar ļoti daudzām koku un krūmu sugām.

Miera dārzs ir pie Kijevas ielas. Uz turieni var aizbraukt ar 1. vai 3. trolejbusu. Šis dārzs izveidots ap 1926. gadu agrākās kapsētas vietā. Tā platība 3 ha.

Arkadijas dārzs atrodas pie Friča Brīvzemnieka un Altonovas ielas. Gar dārzu iet 5. un 10. tramvajs. Arkadijas dārzu sāka izveidot 1852. gadā. Dārzam cauri tek Māras upīte, kas ar mākslīgi ierīkotajiem ūdenskritumiem ir ļoti skaista.

Dzegužkalns atrodas starp Daugavgrīvas un Slokas ielām. Uz to var aizbraukt ar 1. tramvaju. Dzegužkalna virsotne ir augstākā vieta Rīgas pilsētas teritorijā. 1901. gadā kalna virsotne pārveidota parkā, kur koku un krūmu grupējumi mainās ar zāļu laukumiem.

Bērnu parks «Saules dārzs» atrodas Mežaparkā, Ķīšezera malā. Te var nokļūt ar 4. autobusu un 2. un 11. tramvaju. Saules dārzā notiek jauno naturalistu, jauno tehniķu un citas nodarbības, te ir ierīkoti rotaļlaukumi un naturalistu izmēģinājumu lauciņi.

Meža parkā ir arī Kulturas un atpūtas parks. Tas atklāts 1949. gadā. Parka platība 368 ha. Tā aleju un asfaltēto ceļu kopējais garums ir 29 km. Parkā uzcelts Brīvdabas teātris, lasītava, deju laukums, bērnu pilsētiņa, kinoteātris, laivu stacija; ierīkots bērnu dzelzceļš, ziemā parkā darbojas slēpotāju bāze un slidotava. 1955. gadā Mežaparkā uzcēla lielu Brīvdabas estradi ar pāri par 30000 skatītāju vietām. Seit 1955. gada vasarā risinājās republikas 15 gadu jubi-

lejas Dziesmu svētki. Pašā Ķīsezera malā atrodas Zooloģiskais dārzs.

Latvijas Valsts universitātes Botaniskais dārzs atrodas Kandavas ielā 2. Tur var nokļūt ar 1. un 9. tramvaju un 4. autobusu. Botaniskā dārza platība 16 ha. Dārza teritorijā izveidots dendrarijs (ar gandrīz 500 augu sugām un formām), morfoloģiskās, bioloģiskās un sistematiskās augu grupas (apm. 2000 sugu), tehnisko, ārstniecības un kultūraugu grupas (apm. 600 sugu un šķirņu), Mičurina augļu dārzs (apm. 110 sugu un šķirņu), rozarijs (apm. 230 sugu un šķirņu) utt. Plašas ir dārza dekoratīvo augu kolekcijas: dālijas (500 šķirnes), gladiolas (250 šķirnes), tulpes (200 šķirnes), īrisu, astru, hiacintu u. c. augu.

Oranžeriju augu kolekcijās ietilpst vairāki tūkstoši dažādu tropu un subtropu augu. Dārzā ir mūsu republikas bagātākās orchideju, kaktusu, palmu un citu augu kolekcijas.

M. Jonikāne

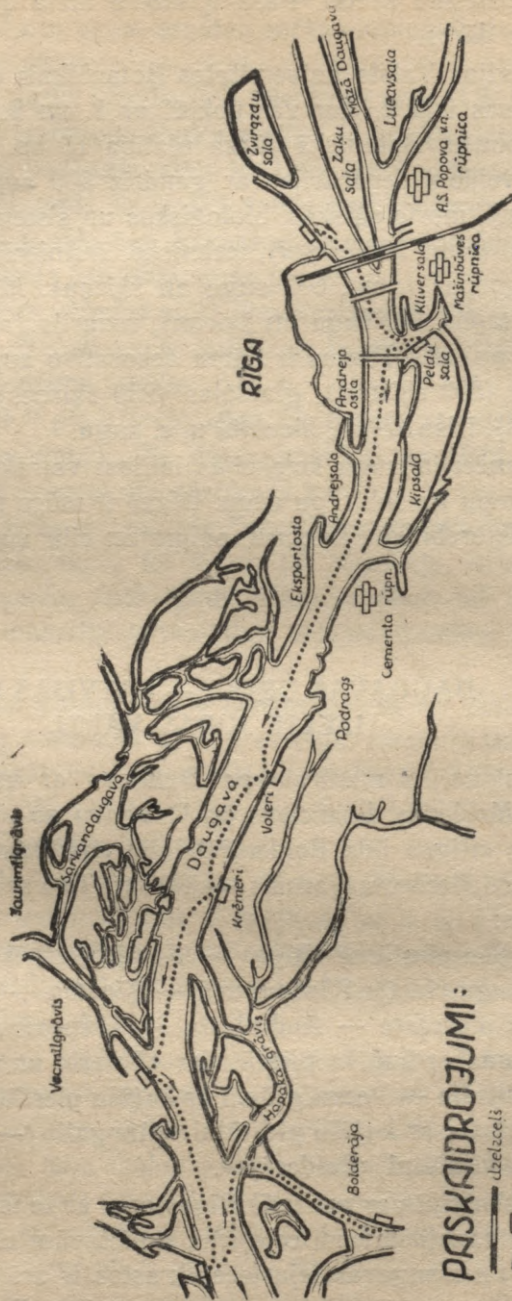
DAUGAVAS GRĪVA — LATVIJAS PSR LIELIE JŪRAS VĀRTI

Ekskursijas maršruts pa Daugavu ar upju pasažieru kuģi «Moskvič». Brauciens pa Daugavu no upju kuģu pietātnes «Rīga» līdz Bolderājai ilgst apmēram 1 stundu 10 minutes. Maršruta garums — 18 km. To var sadalīt šādos posmos:

Kuģīšu pietātne «Rīga» — Komjaunatnes krastmala — Upju kuģu stacija Pārdaugavā — Ķīpsala — bij. Rīgas Cietādes piekraste — Andrejosta — Eksportosta — Spilves līdzenums ar kuģīšu pietātnēm «Voleri» un «Krēmeri» — Kundziņsala — Vecmīlgrāvis ar kuģīšu pietātņi «Rīnuži» — Mangaļsala ar kuģīšu pietātņi «Mangaļi» — Bolderāja ar kuģīšu pietātņi «Bolderāja».

Ekskursijā var apskatīt Rīgas ostu ar te iekārtotiem elevatoriem, saldētavām, celtnēm, noliktavām u. c. Ostas apkaimē un Daugavas lejasdaļas krastos ir arī daudzas citas vietas, kas saista ekskursantu uzmanību. Brauciena laikā

Daugavas grīva

PASKAIDROJUMI:

- Iztelzētāis
- upes un upju stacijas
- rūpnīcas
- māršrūpniecība

Daugavā apskatāmi dažādu kuģu tipi — okeanu tvaikoņi, buru un zvejas kuģi, dažreiz kara kuģi un zemūdenes. Gandrīz nepārtraukti vienā vai otrā vietā Daugavā redz strādājam bagarus, kas ik gadus izsmēļ no Daugavas milzīgu daudzumu smilšu. Zinātnieki aprēķinājuši, ka Daugava ienes ik gadus jūrā 1,5 milj. t sanesu, jo kritums pie Rīgas ir tikai 2—3 cm uz 1 km, kāpēc straume ir lēna. Brauciens pa Daugavu ļoti ieteicams skolām 7. un 9. klašu ģeografijas vielas nostiprināšanai un padziļināšanai.

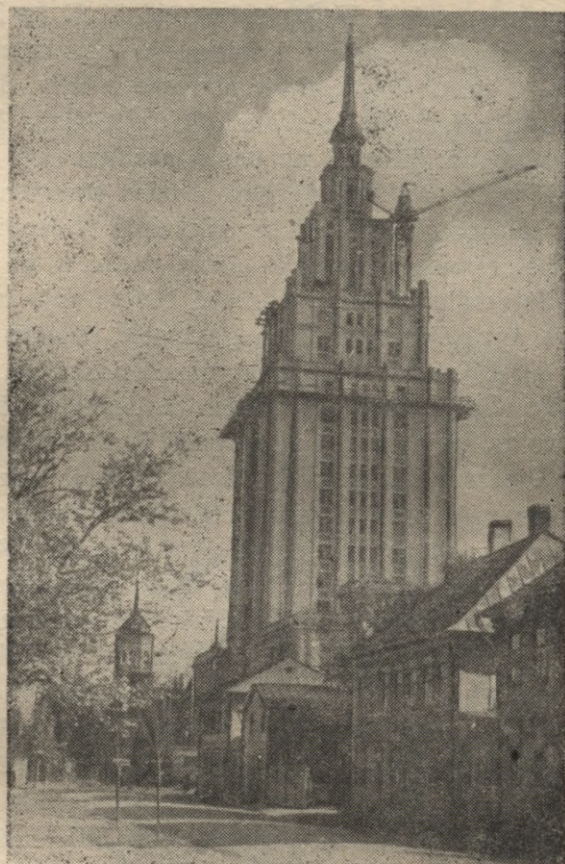
Kuģīšu gala **piestātne «Rīga»** atrodas Daugavmalā pie Centraļā kolchozu tirgus. No tās atiet upju tvaikoņi uz Bolderāju, Doles salu, Lucavsalu, Meža parku u. c. Braucienam uz Bolderāju iet ērts, Maskavā būvēts upju tvaikonis, kur divās apakšējās spoguļiem greznotās kabinēs var novietoties ap 75 pasažieru. Tikpat daudz pasažieru saiet uz kuģa klāja. Labā laikā ekskursijas dalībniekiem ieteicams novietoties uz klāja kuģīša priekšgalā, jo no turienes braucienā pa Daugavu var vislabāk vērot krastmalas panoramu.

Iepretim upju stacijai redzam **Centralo kolchozu tirgu**, kas ir viens no modernākajiem Padomju Savienībā. Tirgus sastāv no pieciem lieliem paviljoniem un palievenes. Paviljonu pārsegums izveidots no bij. Vaiņodes cepelinu angaru fermām, kas bija saglabājušās pēc pirmā pasaules kara. Visos paviljonos iekārtota centralā apsildīšana, vēdināšana, lifti preču pacelšanai un citas labierīcības. Zem paviljoniem ir preču pagrabī, saldētavas un citas modernas ierīces.

Līdzās tirgum lielu laukumu ieņem 48 vienāda tipa noliktavas ēkas — bij. **Sarkanie spīķeri**. Tos 1861.—1871. gadā cēlusi atsevišķa Rīgas tirgotāju sabiedrība pa dzelzceļu un Daugavu ar strūgām atvesto preču novietošanai. Noliktavās preces šķiroja tālāk sūtīšanai vai arī pārstrādāšanai Rīgas uzņēmumos. Noliktavas pie tag. tirgus paviljoniem uzceltas labības novietošanai un uzglabāšanai, ko pa dzelzceļu atsūtīja no Krievijas auglīgajiem melnzemes apgabaliem un Pievolgas. Labību eksportēja caur Rīgas ostu uz ārzemēm.

Pāri šīm noliktavām augstu paceļas **Republikaniskā kolchoznieku nama tornis**. Tā ir varenākā celtne jaunajā socialistiskajā Rīgā. Namam ir 22 stāvi, ēkas augstums 110 m

un kopējais tilpums — 70.000 m³. Kolchoznieku namā ir vairākas zāles un auditorijas. Sanāksmju vajadzībām namā ierīkota apaļa zāle — 28 m diametrā ar 800 vietām. Ir vēl

Kolchoznieku nams

zāle ar 300 vietām, skatuvi un palīgtelpām, izstādes zāle, biblioteka u. c.

Nama augšdaļā ir viesnīca ar 330 istabām. Virs ēkas ir smaile un uz tās — sirpis un āmurs zeltītā vārpu vainagā. Tornī nosegs ar zeltītām stikla plāksnēm, kas saules mirdzumā būs tālu saskatāmas. Kolchoznieku nams atspo-

guļo socialistiskās celtniecības vērienu. Celtni projektējuši arhitekti O. Tilmanis, K. Plūksne un V. Šņitnikovs.

Tuvu krastmalai atrodas nelielā **Zvirgzdu sala**, kuru pretī Strūgu ielai tilts savieno ar krastmalu. Uz salas skaistā, baltā celtnē iekārtots Rīgas ūdenslidēju tehnikums, kas sagatavo ūdenslidējus Vissavienības mērogā.

Strūgu ielas nosaukums liecina par kādreiz ļoti izplatīto transporta līdzekli Daugavā. Strūgu osta atradās starp Daugavas krastu un Zvirgzdu salu. Pie Strūgu ielas, kur tā krūsto Maskavas ielu, var redzēt dziļu ieleju. Pirms vairākiem gadu simteņiem viss apvidus ap tag. Maskavas ielas sākumu bijis zems un pavasara palos applūda. Pret plūdiem 17. gs. vidū gar Daugavas krastu uzcēla platu dambi, pa kuru tagad iet Maskavas iela.

Pa labi no Zvirgzdu salas Daugavas vidū paceļas **Zaķu sala**. Tā ir viena no lielākajām salām Daugavas deltā — 3 km gara un ap 300 m plata. Salas augstākā vieta ir 2,7 m virs jūras līmeņa, tāpēc pavasara palos sala parasti applūst un dažreiz straume ar ledu izposta un aiznes dzīvojamās ēkas un dažādus priekšmetus. Daudzi Zaķu salas iedzīvotāji strādā vienā no lielākajām Rīgas koku zāgētavām «Udarņiks», kas atrodas salā. Zaķu salā, enkurnieku ģimenē, 1834. g. dzimis ievērojamais latviešu arhitekts J. Baumanis, kas Rīgā uzcēlis ap 70 stila ziņā skaistus dzīvojamus namus un sabiedriskās celtnes. Savā jaunībā arhitekts Rīgas koku ostā strādājis par enkurnieku.

Vairāk 100 metru platā **Mazā Daugava**, ko izmanto par koku ostu un ūdens dārzu apkārtējās kokapstrādāšanas fabrikas, šķir Zaķu salu no **Lucavsālas**, kuras virsma ir līdzena un ko vietām izvagojušas Daugavas atteku vecgultnes. Lucavsala minēta senrakstos jau 1559. gadā, kad ordeņa mestrs to dāvāja savam vasalim. Sala šādi nosaukta tāpēc, ka 17. gs. tā piederējusi kādam Clas Lutzam. Pie Mazās Daugavas, salas krastā, uzbūvēta zemes paugurā paceļas ap 6 m augsts piramidas veida granita piemineklis. Tas atklāts 1891. gada 10. jūlijā. Piemineklis izgatavots no Somijas granita pēc inženiera Epingera projekta. Uz obeliska sāniem izcirsts krusts, kas ietērpts staros, un uzraksts:

«Par piemiņu 400 krievu varoņiem, kritušiem 10. jūlijā 1701. gadā, salu aizstāvēt.»

Ziemeļu karā 1701. gada 17. jūnijā Lucavsalā pēc krievu armijas feldmaršala pavēles zviedru celtā redutē nocietinājās ap 400 vīru liela karaspēka nodaļa. Pēc sakšu karaspēka sakāves Spilvē zviedru karalis sūtīja pulkvedi Helmersonu ar 500 vīriem uzaicināt krievus padoties. Vienība atsacījās to darīt un niknā cīņā aizstāvējās līdz pēdējam vīram. Kaujā krita arī daudz zviedru un arī pats pulkvedis Helmersons.

Začu salas smilšainais lejas gals pie tilta ir veidots no Daugavas gultnē izsmeltajām smiltīm. Pirms kara, kad nebija nopostīts Zemgales tilts, smilšainā salas daļā bija ierīkoti sauļošanās laukumi. Aiz Začu salas Daugavas kreisajā krastā redzam vairākas jaunas trīsstāvu celtnes. Te atrodas A. S. Popova vārdā nosauktā radiorūpnīca, kas tālu pazīstama arī aiz mūsu republikas robežām. Rūpnīcā paredzēts iekārtot arī televizoru ražošanu. Tagadējās radiorūpnīcas vietā priekš pirmā pasaules kara darbojās visā pasaulē pazīstamās optikas un precizitātes instrumentu fabrikas Ceiss Rīgas filiāle. Tā bija vienīgā fabrika Rīgā, kur tolaik bija 8 stundu darba diena.

Tvaikonis, atējot no piestātnes, pagriežas pa labi un dodas pa Daugavu lejup. Izbraucam cauri dzelzceļa tiltam, pa kuru kursē padomju varas laikā ierīkotais elektrovilciens Rīga — Ķemeri, savienodams Rīgas centru ar Rīgas Jūrmalas kurvietām. Pirmais dzelzs tilts pāri Daugavai Rīgā uzcelts 1872. gadā. Pa labi Daugavmalā no 13. janvāra ielas sākas Komjaunatnes krastmala. 1944. gada oktobrī vācu fašisti bēgot uzspridzināja Rīgas tiltus, bet Daugavas krastmalu izpostīja un sagrava. Pēc Rīgas atbrīvošanas krastmalu atjaunoja un rekonstruēja. To izbūvējot, Daugavā iedzina ap 4300 pāļu, krastos iemūrēja vairāk nekā 18.500 m³ akmeņu, bet krastmalas pārklāšanai izlietoja 5.140 m² grānīta. Gar visu krastmalu stiepjas 7 m plata gatve ar apstādījumu joslu, kurā aug liepas, dzīvžogi un košuma krūmi. Gatvi apgaismo elektrisko žuburlaternu virkne, apstādījumu malās ierīkoti soli atpūtai. Gar Daugavmalu uzceltas ažu-

veida ķeta margas. Granitā kaltā un apstādījumiem izdaiļotā Komjaunatnes krastmala ir darbaļaužu iemīlota atpūtas vieta.

Daugavas krastmala uzskatāma par vecāko Rīgas ostu pie Daugavas, kas izveidojās pēc Rīdziņas ostas likvidēšanas. Ap 1450. gadu šis Daugavmalas posms pret Rīgu bija nocietināts ar pāļu rindām. 17. gs. te jau izveidota osta, kurā ik gadus piestāja ap 1.000 kuģu. Rīgas ostas nozīme pieauga, kad 18. gs. cārs Pēteris I Rīgu nolēma izmantot sakaru izveidošanai starp savu imperiju un Rietumeiropu. Jaunākos laikos krastmalā piestāja galvenokārt pasažieru un arī piekrastes braucēju kuģi. Tagadējo apstādījumu vieta agrāk atradās netīrs Daugavmalas tirgus.

Aiz apstādījumu joslas atrodas Vecpilsēta ar skaistām un interesantām seno laiku celtnēm. Vācu fašistu nopostītajā Vecrīgas centrā tagad ceļ Republikaniskās partijas skolas ēku; jau pabeigta Latvijas PSR Padomju saimniecību ministrijas celtnē. Drīz te uzcelš vēl citas skaistas ēkas. Pāri visām Vecpilsētas celtnēm paceļas 90 m augstā Doma baznīcas barokālā torņa smaile, ap 80 m augstais Jēkaba baznīcas, Jāņa un citu baznīcu torņi.

Pie Republikaniskās partijas skolas jaunceltnes redzam bij. Pētera I pils jumta dārza paliekas. Sarkaniem ķieģeļiem gotu stilā celtā bij. Anglikaņu baznīca būvēta 1853. gadā angļu jūrniekiem. Līdzās tai atrodas paaugstā vieta — bij. Rīgas nocietinājums (Pavila bastiona paliekas).

Daugavas vidū redzam jaunbūvējamo tiltu. Šis tilts savienos Leņina ielu ar galvenajām maģistralēm Pārdaugavā. Lai tilts būtu noturīgs, tā balsti izbūvēti 26 m dziļi zem Daugavas līmeņa. Tiltā vidusdaļa pacelsies ap 5 m augstāk nekā krastos. Tiltam nebūs fermu konstrukcijas, bet tas būs veidots no īpaša, ļoti izturīga tērauda sijām. Tilts gulēs uz deviņiem balstiem; gar malām būs ķeta margas ar nacionāliem ornamentiem. Lai varētu braukt kuģi, pie labā krasta tiltā daļa būs paceļama. Pa tiltu vienā laikā varēs braukt tramvaji un automašīnas. No Rīgas stacijas uz Republikanisko klinisko slimnīcu Pārdaugavā tiltam pāri ies trolej-

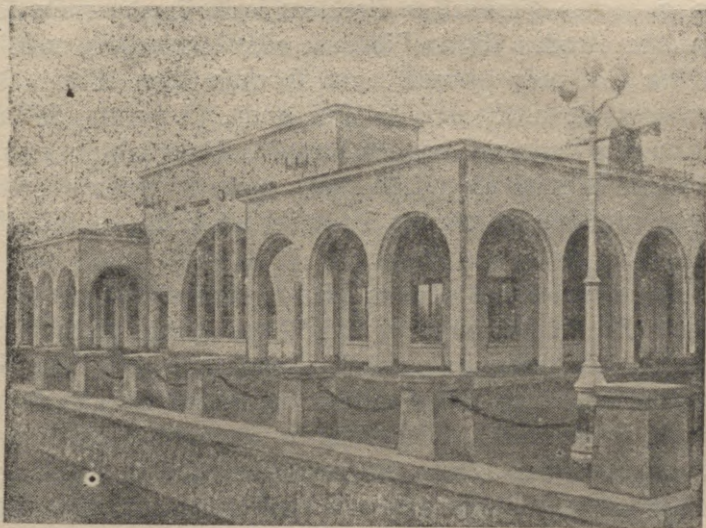
busu līnija. Gājējiem abās tilta pusēs būs ierīkotas 3,5 m platas ietves.

Izbraucam cauri pontona tiltam. Pirmo tiltu pār Daugavu — uz laivām, militarām vajadzībām uzcēla 1701. gadā. Šo tiltu 1705. gadā aiznesa un iznīcināja pavasara plūdi. 1714. gadā agrākā tilta vietā uzcēla 636 m garu un 8 m platu tiltu, kuru ziemas mēnešos izņēma un novietoja no plūdiem neapdraudētā vietā. Plosta tilts 160 gadus bija vienīgais tilts Rīgā pāri Daugavai, 1834. gadā liela vētra to sagrava. 1896. gadā ierīkoja jaunu — pontona tiltu. Vēl tagad pastāvošais pontonu tilts atjaunots 1925. gadā.

Pontonu tilts savieno Vecrīgu ar t. s. Klīversalas krastu Pārdaugavā. Te sākas vairākas satiksmes maģistrales. **Klīversala** izveidojusies 1670. gadā Daugavas pavasara palos. Salas tuvumā izbūvētais Daugavas straumes regulēšanas dambis pasargāja salu no plūdiem un veicināja tās nostiprināšanos. Tirgotājs Klīvers salā ierīkoja koku materiālu noliktavu, un tā šis apvidus nosaukts viņa vārdā. Vēlāk ūdens piesērēja, saliņa saplūda ar cietzemi un izveidoja pussalu. Līdz 18. gs. tā bija neapdzīvota, un Rīgas iedzīvotāji te izgāza atkritumus un sniegu. Pēc Rīgas — Jelgavas ceļa ierīkošanas pussalā uzcēla viesnīcas un istabas ceļotājiem, un tā ātri apbūvējās. 1799. gadā no 32 Pārdaugavas veikaliem 25 veikali darbojās Klīversalā. 18. gs. otrā pusē no Daugavas labā krasta uz šejieni pārcēla noliktavas, kurās novietoja pa Daugavu ar strūgām atvestās preces. Iedzīvotāju skaitam pieaugot, te 1773. gadā atklāja skolu, bet 1788. gadā uzsāka darboties viena no visvecākajām Rīgas rūpnīcām — Kiršteina ziepju un sveču fabrika.

Klīversalā, Kuģu ielas galā, redzam nelielu lapu koku apstādījumu apli. Te 1884.—1941. gadam atradās Pētera I un vēlāk Kr. Valdemara vārdā nosauktā Rīgas jūrskola, kuras tornī bija iekārtots laika un vētras signāls Rīgas ostai. Vācu fašisti, uzbrūkot Rīgai, skolu nopostīja. Starp bij. jūrskolu un AB dambi atrodas 560 m garš noslēgts ūdensbaseins, kurā pavasara palos novieto pontonu tiltu, AB dambis noderēja ogļu un koksa novietošanai. Kuģu iela dabūjusi nosaukumu sakarā ar bij. Langes un Skujas kuģu

būvētavu, kas te sāka darboties 1869. gadā. 1873. gadā fabrikā uzbūvēts pirmais upju pasažieru tvaikonis «Do'le», kas pārvadāja pasažierus pāri Daugavai. Priekš pirmā pasaules kara šeit būvēja mazākus jūras tvaikoņus un Krievijas kara ministrijai vairākus desmitus torpedu kuģus, mīnu kreiserus, bagarus un arī ledlaužus. Fašistiskie okupanti rūpnīcā bija paredzējuši ierīkot lielu zemūdeņu būvētavu, bet atkāp-

Rīgas upju kuģu stacija

joties viņi rūpnīcu izpostīja. Tagad te ierīkota PSRS upju flotes ministrijas Rīgas mašīnbūves rūpnīca. Tā ražo varenas ostu ierīces — greiferu celtnus, ko izlieto ostās iekraušanās un izkraušanas darbu mehānizācijai, kā arī būvietās un raktuvēs. Rīgas mašīnbūves rūpnīcā ražotie celtni strādā daudzās mūsu Dzimtenes upju ostās. Greifera celtni nosūtīti Kuibiševas HES celtniecībai, tie strādā arī uz Obas, Jeņisejas, Ļenas, Angaras upēm un citās vietās.

Iepretim šai rūpnīcai t. s. Agenskalna līcī atrodas Rīgas upju kuģu stacija. Glīta ēka ar pasažieru un kases telpām uzcelta padomju varas laikā. Līdzās upju kuģu stacijai re-

dzams sporta biedrības «Daugava» jachtklubs. Pirmā jachtu regate uz Daugavas notika 1879. gadā ar 6 jachtām.

Kad izbraucām no Agenskalna liča, paveras gleznains skats uz arhitekturas pieminekli — Rīgas pili otrpus Daugavai. Te redzamais varenais Sv. Gara tornis ir vecākā ēkas daļa pilī. Tas celts pirms 1300. gada un ietilpa senajos Rīgas nocietinājumos. Sv. Gara tornī un blakus telpās atrodies Livonijas ordeņa mestru dzīvoklis. 19. gs. sākumā tornī guberņas ģimnazijas direktors ierīkojis observatoriju. Tagad te atrodas Rīgas Pionieru pils Jūrniecības nodaļa.

Drīz tvaikonis izbrauc cauri Gorkija ielas tiltam. Šis koka augstbūves tilts uzcelts 1945. gadā. Tā garums 550 m. Šo tiltu cēla Padomju Armijas karavīri, Rīgas fabriku strādnieki u. c. Tilts būvēts pēc 30 gadus vecās inženieres I. Staļarskas projekta un uzcelts ārkārtīgi īsā laikā — 105 dienās.

Aiz tilta pa kreisi atrodas 2,5 km garā un 0,3 km platā **Ķīpsala**. Tā no Pārdaugavas atdalīta ar 100 m plato Mazo Daugavu jeb Zundu. Salas vidējais augstums ir 6—9 m virs jūras līmeņa, un tā lielāko daļu ir apbūvēta. Ķīpsalā 18. gs. atradās daudz noliktavu kaņepājiem, un Zundā bija ierīkota ērta osta strūgām. 1786. gadā ledus sastrēguma dēļ Daugava stipri pārplūdināja salu un noliktavas izpostīja. Ķīpsala izveidojusies, saplūstot 3 mazām saliņām. Noliktavas piederējušas Jānim Ķīpam, no kā arī salai radies šāds nosaukums. Ķīpsalas ielu nosaukumi: Enkuru, Tiklu, Loču, Zvejnieku, Matrožu, Ogļu u. c. liecina, ka salas iedzīvotāju nodarbošanās saistīta ar kuģniecību. Tagad salā darbojas kuģu remonta darbnīca un liellaivu būvētava. Salas krastu gar Daugavu, kur stiepjas Ķīpsalas galvenā iela, sauc par Balasta dambi. Agrākos laikos tur Rīgas ostā iebraukuši kuģi izkrāva savu balastu. Daudzreiz kuģi līdz ar balastu ievada arī ārzemju augu sēklas, kas izplatījās salā un pēc tam visā Latvijā.

CD dambis Ķīpsalā ierīkots ap 1893. gadu Daugavas gultnes regulēšanai. Bieži to applūdināja, jo zemais CD dambis ietvēra mazu ziemas ostu, ko izmantoja Rīgas jachtklubi. Ķīpsalā Gorkija ielas tilta galā ierīkota sporta bied-

ribas «Dinamo» ūdenssporta stacija. Stacijas peldētava ir viena no labākajām Baltijas republikās. Tā celta 1948. gadā, ir moderni iekārtota un piemērota lielām peldēšanas sacīkstēm un treniņiem.

Pāri Ķīpsalai redzam 28 m v. j. augsto **Dzegužkalnu**. Kalns ir kāpu veidojums un pati augstākā vieta Rīgā. Paugura virsotnē aug bērzu birzs, izveidoti zāļu laukumi. Dzegužkalna rietumu malā izbūvēta plaša brīvdabas skatuve ar kalna nogāzē puslokā iekārtotiem soliēm. Starp Dzegužkalnu un Ķīpsalu, Zunda krastā, pie Ūdens ielas viduslaikos atradās Jura ciems ar latviešu pārcēlāju, zvejnieku un amatnieku mājām, Jura ciemā atradusies pārceltuve. Laivās te varēja pārcelties uz apcietinājumos ieslēgto Rīgu. 17. gs. Jura ciems ir lielākais Pārdaugavā. Te atrodas pirmā Pārdaugavā celtā skola, ko apmeklēja turīgo ciema iedzīvotāju bērni. Ciemā darbojusies arī iebraucamā vieta un krogs. Pēc ziemeļu kara ciems panīka, jo ar tiltu atklāšanu pār Daugavu tas zaudēja savu saimniecisko nozīmi. Mēri daudz ciema iedzīvotāju nomira, un ēkas vēlāk tika nopostītas Daugavas palos. 19. gs. beigās Jura ciema pēdējās atliekas iznīcināja, jo tika celti vareni fabriku korpusi ar augstiem dūmeņiem. 1884. gadā te uzcēla cara Krievijā pirmo celulozas fabriku, 1879. gadā — A/S Manteļa mašīnu un kuģubūves rūpnīcu, kas, starp citu, pirms kara izgatavoja vairākus satiksmes tvaikoņus un pontonus tiltam.

Ziemeļos Dzegužkalnam izplešas Ilģuciems.

Aiz Gorkija tilta labajā Daugavas krastā atrodas bij. Rīgas citadeles apvidus. Te dažādu ēku vidū augstu paceļas arhitekturas piemineklis — Pētera-Pāvila baznīcas tornis. Baznīcu 1776.—1786. gadā pēc carienes Katrinas II pavēles cēlis Rīgas pilsētas arhitekts Kr. Haberlands. Abi baznīcas torņi būvēti tikai no mūra, pie kam mazākais tornis balstās vienīgi uz baznīcas griestiem. Galvenās durvis grezno kolonas, bet augstāk pie torņa redzamas vairākas vāzes.

Citadele bija stipri nocietināts mazs cietoksnis pašā pilsētā. Tās uzdevums bija aizsargāt Rīgu no ienaidnieku uzbrukumiem. Citadele Rīgā ierīkota 1642. gadā, pēc tam vairākas reizes pārbūvēta. 1670. gadā Rīgas citadele ar 6 bas-

tejām un 2 raveliniem bija pārveidota par lielisku cietoksni. Citadeli apņēma dziļš, ar ūdeni pildīts grāvis. Tagadējā Gorkija iela no Dramas teatra līdz Daugavmalai iet pa bij. citadeles aizsargkanalu, ko aizbēra tikai 1872.—1876. gadā 1709. gada 13. decembrī, kad krievu karaspēks apšaudīja citadeli, kāda bumba trāpīja noliktavu ar 1200 pulvera mucām un tā eksplodēja. Uguns sasniedza arī otru noliktavu, kurā glābājās 1800 bumbas, granatas un lodes, tāpēc arī tā uzsprāga, pie kam citadeli izpostīja un tika nogalināti ap 800 cilvēku. 1731. gadā Ziemeļu karā izpostīto citadeli atjaunoja, un tā tika bagātīgi apgādāta ar Tulas un Sestroreckas fabrikās ražotiem ieročiem. Kad 1721. gadā Rīgu un Vidzemi pievienoja Krievijai, citadeles baznīcā svinīgā procesijā ieradās Rīgas pilsētas pārstāvji un noklausījās Nišstates miera līguma noteikumus. Katrinas II laikā, 18. gs. beigās, citadelē uzcēla vēl tagad saglabājušās mūra ēkas. Citadelē bez garnizona kazarmēm un virssardzes ēkas atradās vairāki pulvera pagrabi, kara mantnīcas, ieroču glabātuves un labības noliktavas. 1855. gadā citadelē ierīkoja telegrafa satiksmes staciju starp Rīgu un Daugavpili, bet 1857. gadā ar Pēterburgu un caur Palangu — ar ārzemēm. Rīgas citadeli kā cietoksni likvidēja 1872. gadā, kad sāka norakt tās apcietinājumus un zemi sadalīja apbūves gabalos. Citadelē pie Pētera-Pāvila baznīcas atrodas drūma vairākstāvu ēka — bij. **gubernas cietums**. 1920. gadā te ierīkota kara mantu noliktava, bet tagad izbūvēti dzīvokļi. Šinī cietumā bija ieslodzīts arī lielais latviešu tautas dzejnieks J. Rainis, šinī cietumā Rainis pārtulkoja Gētes «Fausts». Šeit ievietoja arī daudzus 1905. gada revolucionārus. Pēc revolūcijas sakāves kādā ēkā citadelē darbojās lauku kara tiesa. Te kāds Pēterburgas kara apgabala prokurors sastādīja lauka kara tiesas spriedumus par revolucionāru nošaušanu bez izmeklēšanas un tiesas sprieduma.

Bij. Citadeles teritoriju no pilsētas kanala līdz Daugavas krastam paredzēts izbūvēt par republikanisko valdības iestāžu centru. Ap Republikas laukumu te pacelsies valdības nams, Zinātņu akadēmijas institutu ēkas un krāšņi apstādījumu loki. Baltajā divstāvu ēkā Daugavmalā agrāk bija

muitas pārvalde. Līdzās tai atradās loču kantoris. Laukumā starp šīm ēkām un Daugavu ierikots t. s. Muitas dārzs, kur ar augstu sētu iežogotā laukumā novietoja muižojamos priekšmetus. Citadeles apvidus izbeidzas ar Latvijas PSR **Medicīnas institūta anatomiskā ēka**, kas celta 1877.—1879. gadā pēc arhitekta Šēla meta. Trīsstāvu celtni ar īpatnēju jumta kupolu labi redzama no Daugavas. Līdz pirmajam pasaules karam šē atradās 1851. gadā dibinātais Rīgas garīgais seminārs, kuru apmeklēja daudzi latviešu un igauņu tautības zemnieku dēli. Te mācījies viens no latviešu pirmajiem vēsturniekiem-etnografiem — J. Sproģis. Garīgo semināru ir beidzis arī viens no pirmajiem latviešu revolucionāriem — Pēteris Balodis. Studējot Pēterburgā medicīnu, viņš piedalījās revolucionarajā kustībā, ierīkoja savā dzīvoklī nelegālu tipogrāfiju. 1862. gadā viņu arestēja un notiesāja uz 15 gadiem katorgā. Caur Rīgas pareizticīgo garīgo semināru krievu revolucionārās idejas Latvijā ieplūda jau 19. gs. 80. gados un no šejienes ar skolotāju un rakstvežu starpniecību izplatījās laukos, trūcīgo zemnieku un strādnieku vidū. Pie semināra darbojās ļoti populārs audzēkņu ansamblis — «Pērkona koris», kas 1880. gadā Latvijas II vispārīgos dziesmu svētkos ieguva I godalgu.

Tālāk redzam labajā krastā t. s. **Andrejostu**, kas ierīkota 19. gs. 80. gados. Līdz Lielajam Tēvijas karam Andrejostas krastmalā atradās siļķu brāķis un plašas siļķu un sāls noliktavas ar 3 sāls dzirnavām. Līdz 19. gs. vidum siļķes bija viena no Rīgas galvenajām importprecēm un vēl 1913. gadā Rīgā ieveda vairāk nekā 317.000 mucu siļķu. Karā fašistiskie iebrucēji noliktavas nodedzināja un krastmalu izpostīja. Turpmāk Andrejostā paredzēts celt monumentālu jūras pasažieru stacijas ēku. Daugavas krastmalu aiz Andrejostas sauc par Andreja salu, uz kuras paceļas Rīgas termiskā spēkstacija ar 85 m augstu dūmeni. Pretim spēkstacijai Daugavas malā atrodas labības elevators ar mehānisku izlādēšanas ierīci neiesaiņotai labībai. Pirmais labības elevators celts 1879. gadā Bolderājas ostā, bet pēc tā nodegšanas 1894. g. uzcelts tagadējā vietā Andrejsalā. Elevators iekārtots 6 stāvos.

Tagadējās Andrejsalas vietā 17. gs. atradusies Fosa sala ar Rīgas lieltirgotāja holandieša M. Danenšterna kuģu būvētavu un koku zāģētavām. Vēlāk ūdens josla starp salu un Daugavas krastu aizbērtā un tā saplūdusi kopā ar krastmalu. Pēdējos lielākos ličus aizbēra 1902. gadā, kad gar Daugavas krastmalu izbūvēja dzelzceļu.

Eksportostas līcis un platais Daugavas attekas — Piļmuižas grāvis veido pussalu ar svarīgāko Rīgas ostas daļu — **eksportostu**. Apmēram eksportostas krastmalas vidū uzcelta balta ēka, kur ierīkota Valsts saldētava. To izbūvēja 1925.—1927. gadā. 1944. gada rudenī fašistiskie iebrucēji saldētavu sagrāva un visas vērtīgākās ierīces aizveda uz Vāciju. Tagad saldētava ir atjaunota un ierīkota pēc vismodernākajām prasībām. Saldētavā uzstādīta jauna iekārta — vertikālie kompresori un modernie rotācijas kompresori ar lielu jaudu. Mašīnu kopīgā jauda ir divreiz lielāka nekā pirms kara un dod iespēju izolētajās produktu uzglabāšanas kamerās sasniegt temperatūru līdz -25°C . Visas ēkas četros stāvos atrodas produktu uzglabāšanas kameras, kurās var ievietot 5.300 t preču. Katrā ēkas stāvā izbūvēti balkoni preču pacelšanai no kuģa ar liftu. Sviesta un gaļas uzglabāšanai saldētavas pirmajā stāvā izbūvētas 3 kameras ar temperatūru -18°C , pēc tam šīs preces pārvieto telpās ar temperatūru 0° līdz -13°C .

Eksportostas tuvumā ierīkota ostas strādnieku pilsētiņa. Uzceltas vairākas daudzstāvu dzīvojamās ēkas. Līdzās Viestura dārzam projektēts uzcelt Jūrnieku namu ar starptautisko jūrnieku klubu. Te atradīsies arī Ostas pārvaldes ēka, vidusskola, bērnudārzs, vairākas kopmitnes ar lekciju zālēm, ēdnīcām utt. Pretim Eksportostai Daugavas kreisajā krastā redzam vienu no lielākajiem būvmateriālu ražošanas rūpnīcām LPSR — **Rīgas cementa fabriku**. Tā ar vareniem silosiem, rotāciju cepliem un dzirnavām ieņem veselu kvartālu. Fabrika celta 1866. gadā un bija otra šāda veida uzņēmums cariskajā Krievijā, kas ražoja portland- un roman-cementu. Padomju varas laikā rūpnīcā iekārtotas jaunas ierīces un aparāti. Cementa uzglabāšanai uzcelti divi dzelzsbetona silosi, katrs ap 10.000 mucu tilpuma. Rūpnīcas jēl-

vielu baze ir Saldus un Priekuļu kaļķakmeņi un Ozolnieku slokšņu māls. Rūpnīca ražo augstvērtīgu portlandcementu.

Aiz cementa rūpnīcas atrodas **Rīgas gaisa satiksmes osta** ar skaistu stacijas ēku, celtu pēc architekta Vorobjova projekta. Ēkas pirmajā stāvā ierīkots vestibils, kases, uzgaidāmās un muitas telpas. Otru stāvu aizņem restorans un moderni iekārtota viesnīca. Rīgas gaisa satiksmes osta uz tur regularus sakarus pa 11 gaisa satiksmes līnijām. No tām 7 līnijām ir Vissavienības nozīme un 4 vietējā nozīme. Gaisa ceļš iet no Rīgas uz Maskavu, Kijevu, Tallinu u. c. Pamatojoties uz zinātnes sasniegumiem, aviāciju izlieto arī medicīnā. Ar avioterapiju ārstē garo klepu no 3 mēneši līdz 5 gadiem veciem bērniem, paceļoties ar lidmašīnu 2—5 km augstumā. Te darbojas arī sanitārā aviācijas stacija ātrās palīdzības sniegšanai periferijā.

Uz priekšu pa labi Daugavā redz vairākas salas. Ar kupliem vītoliem un resniem alkšņiem apaugusi nelielā **Lakstīgalu salu**. Tās vidū izveidojies ūdensbaseins ar niedrām, ūdensrozēm un alģēm. Dažās malās aug necaurejami niedru ceri un kārklu krūmi — ērts patvērums pīlēm, ceru vītiņām, niedru lakstīgalām un mazajiem purvu dumpjiem. Salā novēroti daži Latvijas faunā sveši putni: Afrikas zivju dzenis, somu zilīte un melnie cīruļi. Katru vasaru saliņā uzturas 7—10 lakstīgalu ģimenes, kas uz tik mazas teritorijas pie mums ir liels retums. Aiz Lakstīgalu salas tuvāk krastam atrodas **Mazā un Lielā Vējažu sala**, kuru nosaukums radies no īpašnieka K. Fegesaka, kam 1630. gadā salas ir īpašums. 18. gs. pie Vējažu salas kādā Daugavas līcī atradās Hermelina muiža, kas piederēja rūpniekam — kroņa mastu šķīrotājam Jānim Steinhaueram. Viņš muižā ierīkoja koku zāgētavu un izmantoja to par bazi koku un mastu tirdzniecībai. Zaslaukā Steinhauers ierīkoja pirmo Rīgas papīra fabriku, ko darbināja ar vēju. Jau 17. gs. te atradās plaši ūdens koku dārzi, kuros veica koku šķīrošanu, apstrādāšanu, uzmērīšanu un eksportēšanu. Mastu tirdzniecībai senajā Rīgā tika pievērsta liela uzmanība. 17. gs., kad plosījās jūras kari, pieprasījums pēc kuģu mastiem strauji pieauga un Rīga kļuva par vienu no lielākajiem mastu tirdz-

niecības centriem Eiropā. Rīgā šķirotiem un sagatavotiem kuģu mastiem bija pasaules slava un par lielākiem kara kuģu mastiem maksāja ļoti dārgi. Lielajā Vējzaķu salā starp Daugavas attekām padomju varas gados izbrūģēta jauna iela un ierīkots laukums. Apkārt laukumam un ielai abās pusēs uzceltas 15 glītas mājas Rīgas elektromašīnu rūpnīcas strādniekiem. Starp Vējzaķu salas līci un Ganību dambi līdz pirmajam pasaules karam darbojās 1852. gadā dibinātā dzelzs un mašīnu fabrika — vecākā dzelzs fabrika Baltijā.

Starp Daugavu un tās ap 200 m plato atteku, kura savukārt savienojas ar Sarkandaugavu, atrodas ap 2,5 km garā un ap 1 km platā **Kundziņsala**. Sala ir nedaudz augstāka par upes līmeni, tāpēc pavasara paļos tā applūst. Sala vairākas reizes gadā applūst arī tad, ja pūš stiprs jūras vējš, kas dzen ūdeni atpakaļ Daugavā. Plūdu novēršanai gar apdzīvoto Kundziņsalu un apkārtējām neapdzīvotām Daugavas deltas saliņām 4,5 km garumā izbūvēts un uzbērts augsts aizsargdambis. Kundziņsalas ziemeļos dambis savieno neapdzīvotās Kurpnieku un Zirgu salas. Kundziņsalas dienvidos attekas piebērtas ar izbagarētām Daugavas gultnes smiltīm un tai pievienota Pīļu jeb Putnu sala. Visas šīs salas ir ļoti zemas, tāpēc applūst. Uz dažām no tām aug koki un krūmāji, bet lielākā daļa salu virspusē ir kaili smiltāji ar nelieliem zālājiem. Strādnieku pilsētiņa Kundziņsala izveidojās priekš pirmā pasaules kara, kad Mangaļsalas zemnieki, kam sala piederēja, iznomāja apbūves gabalus tuvējās Provodņika fabrikas strādniekiem ģimenes mājiņu ceļšanai. Isā laikā salas augstākajā daļā izveidojās strādnieku kolonija ar mazām vienkārtu mājiņām un nelieliem sakņu dārziem. Plūdu periodā pa ielām brauca ar laivām, pie kam Kundziņsala tad atgādina Venēciju.

Pāri Kundziņsalai Sarkandaugavas krastā redzami Rīgas elektromašīnu rūpnīcas (REZ) korpusi. Tā iekārtota 1947. gadā bijušās Rīgas lielākās rūpnīcas «Provodņiks» vietā. Rūpnīca ražo iekārtu elektrovilcieniem, tramvajiem, trolejbusiem, metro vilcieniem. Tagad elektrovilcieni visā Padomju Savienībā lieto Rīgā ražoto iekārtu. Te izgatavo

arī ģeneratorus vilcienu apgaismošanai un veļas mazgājamās mašīnas. Rūpnīca ar 25 cečiem, kas izvietoti 35 ēkās, aizņem 18 ha lielu platību. Līdzās REZ korpusiem redzam augsto rūpnīcas «Boļševička» dūmeni.

Sarkandaugava ir 2,5 km gara un 25 m plata Daugavas attekas zars, kuras augšgals izbeidzas t. s. pilsētas ganībās. Sarkandaugavas nosaukums laikam radies no dzelteni iesarkaniem smilšu kalniem, kuri bijuši redzami ap tag. psihiatrisko slimnīcu.

Sarkandaugavā vidus laikos sodīja raganas, tās iesviežot ūdenī. Ja par raganu apvainotā peldēja un nenogrima, tad viņu sadedzināja uz sārta. No raganu sodīšanas cēlies attekas otrs nosaukums — Soda grāvis. Domājams, ka Sarkandaugava ir Daugavas vecākās gultnes atlieka, kuras ielejas dibens atradies tagadējās pilsētas ganībās. Sarkandaugavas kraujais krasts gar Duntē ielu ir šīs senās Daugavas ielejas krasts. Sarkandaugavas augstā, smilšainā krastā ap 3 km garumā un 0,5 km platumā izveidojusies kādreizējā Rīgas priekšpilsēta — **Sarkandaugava**.

Pret Kundziņsalu Daugavas kreisajā krastā, sākot no Rīgas cementa fabrikas, stiepjas zems un plašs līdzenums — **Spilve**. Tas ir lielākais un labākais Rīgas pļavu rajons, kas ir tikai nedaudz augstāks par Daugavas līmeni, tādēļ pavasaru palos tas applūst. Senos laikos caur Spilvi Lielupe ieplūda Daugavā. Apvidu līdzās cementa rūpnīcai sauc par Podragu. Te Daugavas krastā uzcelta sausā apmetuma un vieglbetona fabrika «Rīgipss». Vēl nesen tā bija vienīgā visā Padomju Savienībā, kur ražoja sauso apmetumu. Rīgipsa ražojumus izmanto lielos celtniecības darbos, piemēram, Maskavas universitātes būvei, Kuibiševas HES, Ļeņingradas, Murmanskas un citu pilsētu jaunceltnēm. Lejas Podragā starp Daugavas krastu un kādu tās atteku atrodas **Krēmeri**. Šeit 1701. g. pāri Daugavai pārcēlās zviedri sava karāja Kārļa XII vadībā. Pie pārcelšanās desants izlietojis dūmu aizsegu: zviedri aizdedzinājuši pilsētas ganībās salijušas salmu kaudzes un vējš no ziemeļiem pūtis dūmus virs Daugavas.

Spilves pļavas izvago dziļā un ap 100 m plata Dauga-

vas atteka t. s. Hapaka grāvis. Tas ar savām attekām šķerso gandrīz visu pļavas teritoriju. Aiz pļavām paceļas liela kāpu virkne, kas no Bolderājas stiepjas dienvidrietumu virzienā. Vietām tās vairs nevirzās uz priekšu, bet citur ap 3 m gadā un apber Spilves pļavas.

Jaunmīlgrāvis izveidojies kā Rīgas priekšosta dziļās Ķīšezera notekas Dzirnupes (Mīlgrāvis) krastā. 1872. gadā uz Jaunmīlgrāvi no Rīgas uzbūvēja dzelzceļu un nedaudz vēlāk gar Dzirnupes krastmalu uzcēla 15 lielas noliktavas labības glabāšanai. Kad tika uzcelts labības elevators Andrejostā, noliktavas Jaunmīlgrāvī vairs neizmantoja. Brīvās noliktavū ēkas, ērtā satiksme pa dzelzceļu un ūdeni veicināja fabriku rašanos Jaunmīlgrāvī. Ap fabrikām Jaunmīlgrāvī izveidojās strādnieku pilsētiņa. Pāri strādnieku dzīvojamām ēkām paceļas vairāku fabriku dūmeņi. Te atrodas Rīgas superfosfāta fabrika, porcelāna fabrika, kas ražo laboratorijas un mājsaimniecības priekšmetus, Rīgas elektrisko spuldžu fabrika utt.

2 km garās un ap 0,5 km platās Dzirnupes labajā krastā sausos kāpu pauguros un priežu mežu ieskauda atrodas strādnieku pilsētiņa — **Vecmīlgrāvis**. Padomju varas laikā Vecmīlgrāvis izveidojies par ievērojamu rūpniecības centru. Jau no tālienes Dzirnupes krastā redzami augsti ceļamie krāni un lieli Rīgas kuģu remonta rūpnīcas korpusi. Mazliet augstāk zaļo priežu ielokā paceļas vairāki desmiti strādnieku dzīvojamo ēku. 1955. gada rudenī Rīgas kuģu būves un remontrūpnīcas strādnieki sagatavoja ledlauža tipa okeāna dīzeļelektrokuģus «Obj» un «Lena» Antarktīkas ekspedīcijai. Rīgas kuģu būves un remontu rūpnīcā gatavotos jūras buksierus un baržas sastopamas Kaspijas un Ziemeļu jūrā un Tālajos austrumos.

Vecmīlgrāvī, Daugavas malā, darbojas Mīlgrāvja kokzāģētava, kas izveidojusies uz 1888. gada A. Dombrovska dibinātās kokzāģētavas bāzes. Tagad te uzcelti jauni korpusi un fabrikā iekārtotas jaunas modernas mašīnas. Nākotnē paredzēts rūpnīcu izveidot par lielāko kokapstrādāšanas uzņēmumu Rīgā. Sienas salā līdz pirmajam pasaules karam darbojās 1876. gadā Kr. Valdemara dibinātā Mangaļu jūr-

skola, kas sagatavoja tālbraucēju kuģu kapteiņus un stūrmaņus. Sienas salas līcī redzam Rīgas Mangaļu zvejnieku ostu, bet senā Daugavas attekā — doku zvejas kuģu remontiem.

Aiz doka izplešas ap 0,5 km plats plavām un **Vecdaugavas** attekām sadalīts lidzenums. Te agrāk uz jūru bijusi Daugavas galvenā gultne, kas pamazām aizsērējusi. Daugava un Vecdaugavas gultne aptver ap 2,5 km garo un tikpat plato **Mangaļsalu**. Tagad sīkām priedītēm, vītoliem un krūmiem apaugusi sala izveidojusies 15. gs. beigās, saplūstot kopā vairākām mazām Daugavas ietekas deltas salīnām un sēkļiem. Mangaļsalā 1906. gadā nošauti daudzi 1905. gada revolucionāri, starp tiem vairāki izcili Rīgas revolucionārie kaujinieki.

Daugavas ietekas apvidū atrodas Mangaļu zvejnieku artelis «**9. maijs**». Pēc nozvejas un ienākumiem tas ieņem pirmo vietu, salīdzinot ar pārējiem Rīgas jūras līča zvejnieku arteliem. Artelis nodibinājies 1948. gadā, un jau pirmajā gadā tā ienākumi pārsniedza 2 milj. rubļus, bet 1952. gadā — 5,3 milj. rubļu. Bagātīgus lomus artelim nodrošina modernā zvejas tehnika. Te nelieto reņģu murdus, bet gan stāvvadus. Airu laivu vietā artelim ir jau ap 100 motorlaivu. Visvairāk izzvejo reņģes — 90%, lašus — 37% no visas lašu nozvejas Baltijas jūrā.

No Mangaļsalas piestātnes tvaikonis pārbrauc Daugavu un iegriežas **Bolderājā**.

Šī pilsētas daļa ir izveidojusies 19. gs. kā Rīgas priekšosta. Pirms Rīgas ostas padziļināšanas dziļi peldošie okeana kuģi daļu kravas atstāja vai arī papildināja Bolderājā. Līdz Eksportostai ar pilnu kravu kuģi seklā ūdens dēļ nevarēja nokļūt. Bolderājā izkrauto kravas daļu uz Rīgu nosūtīja pa dzelzceļu vai liellaivām. Bolderāju Rīgas pilsētai pievienoja tikai 1923. gadā. Līdz tam tā bija miests Rīgas apriņķī. Cauri centram iet galvenā iela — Kapteiņa iela. Pa kreisi no tās Miglas ielā uzcelta 19. vidusskolas ēka. Lielā ielā pie Buldurupes saglabājušās daudzas senlaiku zvejnieku koka dzīvojamās ēkas ar kārniņu jumtiem. Modernā ēkā ierīkots pasts. Bolderājā darbojas silikatu ķieģeļu

fabrika un Bolderājas ķemdziju fabrika, kas izgatavo dzijas visām Rīgas tekstil- un trikotažas fabrikām. Ap 250 m platā Buldurupe, kas savieno Daugavu ar Lielupi, no cietzemes atdala t. s. Buļļu salu. Salā pie Daugavas ietekas jūrā atrodas diezgan liela apdzīvota vieta — **Daugavgrīva**. Pirmā nometne te radusies 1608. gadā, kad kuģu uzraudzībai Daugavā un Lielupē uzcēla skansti. Pēc Ziemeļu kara šis Daugavgrīvas cietoksnis vairākas reizes pārbūvēts un paplašināts.

Līdzās Daugavgrīvai atrodas ap 7 m dziļa kuģu pārziemošanai ierīkota ziemas osta. Tā iekārtota 1782.—1788. gadā kādreizējā Daugavas grīvā, ar dambju sistēmas palīdzību novirzot Daugavas gultni pa labi austrumu virzienā. Līdz 1914. gadam Ziemas ostā pārziemoja līdz 100 kuģu gadā. Ziemas ostai ziemeļos kopš 1818. g. atrodas **Daugavgrīvas bāka**. Aiz bākas tālu iestiepjas jūrā 1850.—1883. gadā celtie Daugavas straumes virzītāji dambji — moli. Lai labāk izmantotu Daugavas straumes spēku un tā neaizsērētu, moli pakāpeniski sašaurinās (sākumā to platums — 640 m, bet pie Daugavas ietekas jūrā — 415 m). Aiz moliem pie Daugavas ietekas jūrā sākas kuģu ceļš, t. s. jūras gatve, kas iezīmēta krāsainām stoderēm.

No Bolderājas var atgriezties Rīgā ar autobusu vai ar tvaikoni.

K. Vētra

PA RĪGAS JŪRMALU

Rīgas Jūrmala tālu pazīstama aiz mūsu republikas robežām, jo tā atrodas ļoti izdevīgos ģeografiskos un klimatiskos apstākļos — netālu no Rīgas; pašā Rīgas jūras līča izliekuma vidū. No vienas puses to apskalo jūras līcis, no otras — Lielupe.

Viss kurorts ir liels, ap 20 km gara pussala. Vidējais attālums starp jūru un Lielupi 1,5—2,5 km, bet Majoru—Dubultu rajonā no jūras līdz upei ir tikai ap 320 m.

Starp Rīgu un kurortu izveidojusies ļoti laba satiksme, no 1950. gada te kursē elektriskais vilciens (vasarā 60 pāru

vilcienu dienā). Bez tam peldviesi vasarā var izmantot maršruta taksometrus un autobusus. Vairākas reizes dienā starp Rīgu un Majoriem kursē ērtie upju tramvaji.

Atpūtai, veselības uzlabošanai ļoti labvēlīgi ir Rīgas Jūrmalas klimatiskie apstākļi. Vasarā — jūnijā, jūlijā, augustā un septembra pirmajā pusē vidējā gaisa temperatūra ir ap $+18^{\circ}\text{C}$. Arī ziemas nav pārāk aukstas. Visaukstākajos

Pludmale pie Majoriem saulainā dienā

ziemas mēnešos — janvarī un februarī caurmēra temperatūra ap $-3,5^{\circ}\text{C}$.

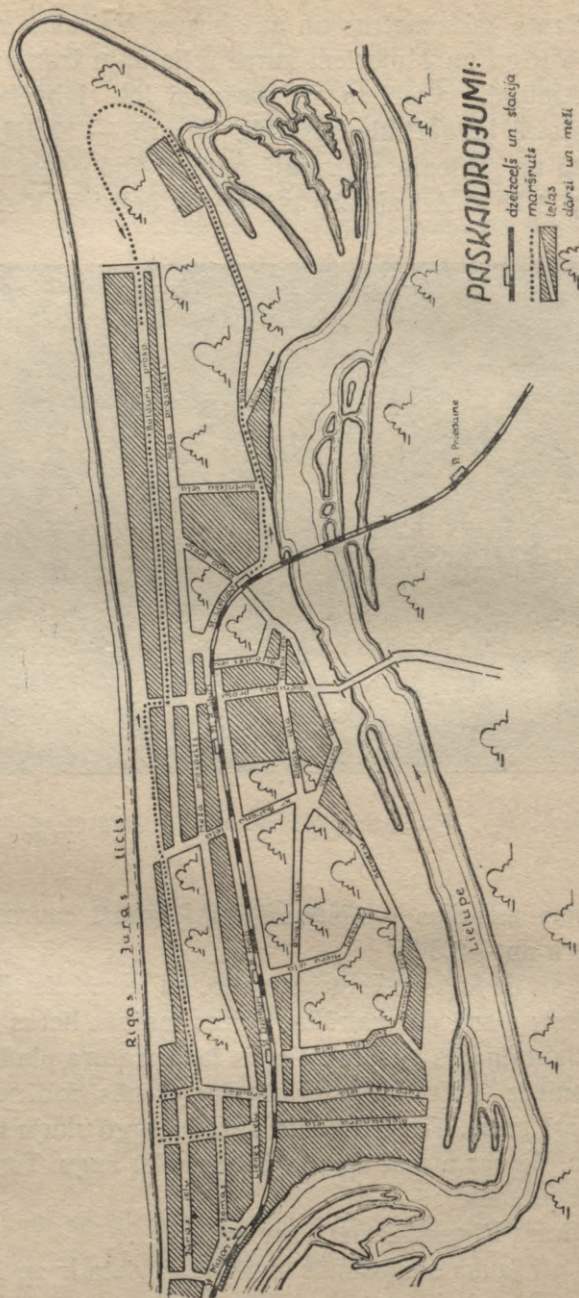
Latvijā laiks raksturīgs ar to, ka te reti list ilgstoši lieti. Dažreiz dienā pat vairākas reizes mainās lietus ar sauli.

Saulainajās vasaras dienās temperatūra pludmalē nereti pārsniedz $+30^{\circ}$. Veldzi karstajās dienās dod ne vien jūra, bet arī mežs. Tas ir bagāts dažādu sugu skuju un lapu kokiem. Te var atrast ap 40 dažādu koku sugu. Tomēr pārsvarā ir priedes.

Gaiss Rīgas Jūrmalā arvien tīrs.

Ļoti jauka sauļošanās un atpūtas vieta ir ap 100 m platā baltsmilts pludmale.

Pa Rigas Jūrmalu

Patīkami arī, ka dienas un nakts temperatūras starpība Rīgas Jūrmalā ir ļoti maza; naktis siltas un gaišas. Odu kurorta rajonā gandrīz nav. Tāpēc te istabu logus var turēt atvērtus visu vasaru.

Ekskursantiem Rīgas Jūrmalas apskati ieteicams sākt no **Lielupes stacijas**.

Lielupes krasts visā kurorta rajonā apbūvēts mājām. Upmala ir iemīļota atpūtas vieta. Upe no krasta lielāko daļu sekla un dibens smilšains.

Latvijā ļoti iecienīts ir ūdens sports.

Pie dzelzceļa tilta atrodas Arodbiedrību sporta biedrības «Daugava» jachtklubs un laivu baze. Šajā rajonā arī parasti notiek airēšanas un ūdensmoto sacīkstes.

Pirms padomju laika Latvijā ar jachtu sportu nodarbojās tikai bagātnieki, jo jachta maksāja ārkārtīgi dārgi. Tagad par jachtkluba biedru var būt jebkurš strādājošais.

Latvijas jachtu vadītāji kopā ar Maskavas, Ļeņingradas un Tallinas sportistiem vienmēr cīnās par pirmajām vietām Padomju Savienībā.

Virzoties pa **Vikingu ielu**, aiz jachtkluba mums paveras plašs skats uz Lielupi.

Tecēdama gar Rīgas Jūrmalu, Lielupe posmā no Slokas līdz grīvai izveidojusi ļoti daudzus likumus, kuriem vienā pusē augsti, stāvi krasti, bet otrā zemi, lēzeni. Upe vairākās vietās mainījusi savu gultni.

No agrākajām, tagad smiltīm aizsērējušām vai kalmēm aizaugušajām upes gultnēm pāri palikušas daudzas attekas. Tādas ir pļāvās pret Majoriem un upes kreisā krastā pret Avotiem. Purvainas mazvērtīgas pļavas ir arī upes grīvā lejpus tiltiem.

Pāri upei uzceltos tiltus Lielā Tēvijas kara laikā nopostīja. Tagad šeit uzcelti jauni tilti.

Šosejas tilts uzcelts 1946. gadā bijušā pontonu tilta vietā, bet dzelzceļa tiltu uzbūvēja 1949. gadā.

Pagaidām gatava tikai šī tilta viena puse. Kad tilts būs pabeigts, tad darbosies speciāls mehānisms, kas pēc vajadzības dažās sekundēs pacels vidus posmu uz augšu un izlaidīs cauri kuģus, pašgājējas liellaivas un jachtas.

Pašreiz spēcīga jūras vēja laikā, kā arī pavasara un rudens plūdus cauri tilta apakšai lielāki satiksmes līdzekļi nevar izbraukt.

Kādu kilometru leļpus tiltiem upes vidū ir neliela saliņa. Tā radusies tikai pagājušā gadsimta beigās.

Būvējot dzelzceļa tiltu, upe tika sašaurināta ar uzbērumiem abās pusēs un balstiem tās vidū. Balstu nostiprināšanai upes dibenu noklāja ar fašinu un akmeņu klājiem, tāpēc te upe kļuva seklāka un ūdens, straujāk joņodams pāri, izskaloja tilta leļaspusē upes neaizsegto dibenu, raudams līdz smiltis. Tās nogulsnejās rāmākā vietā. Tādējādi radās upes vidū sēkļi un vēlāk izveidojās tā sauktā Mīlestības saliņa.

Pāri upei redzama **Priedaine**. Leļpus tās, stāvajā upes krastā, darbojas ierīces Priedaines kūdras purva produkcijas ielādēšanai liellaivās.

Lielupes krastā izvietotas vairākas sanatorijas un atpūtas nami.

Pusceļā starp dzelzceļu un jūru upes kreisajā krastā radies ass izliekums, t. s. «**Stirnas rags**».

Kādu kilometru uz jūras pusi gleznainajā upes līcī atrodas **Buļļu ciems**. Šo skaisto vietu iemīļojuši gleznotāji.

Pie Lielupes ietekaš jūrā izveidojies zvejnieku arteļa «Uzvara» centrs.

Ciemata vidū jau paceļas jaunā arteļa pārvaldes ēka. Tajā bez darba telpām arteļa valdei būs arī plaša skatītāju zāle koncertiem, kino un teatra izrādēm. Apkārt pārvaldes ēkai redz ceļamies jaunās arteļa biedru dzīvojamās māļas. Tās būvē artelis ar savu darbaspēku un materialu un atdod biedriem uz ilggadīgu izmaksu. Visām tām būs iekārtoti ūdensvadi, šķidrās gāzes plītis un garažas zvejnieku personīgajām mašīnām.

Zvejnieku dzīve un darbs tagad kļuvuši nesalīdzināmi vieglāki nekā agrāk.

Tagad zvejnieki brauc jūrā spēcīgās motorlaivās. Arteļa biedriem ir 12 moderni zveļas kuģi. Atlantijas ūdeņos siļķes zveļo arteļa ekspedīcijas kuģis.

Stāvvads, kas pirms 10—15 gadiem bija zvejnieku sap-

nis, tagad ir parasts zvejas rīks. «Uzvaras» biedru rīcībā ir ap 15 stāvvadu.

Tūlīt aiz zvejnieku arteļa pārvaldes ēkas paceļas augstākā kāpa visā Rīgas Jūrmalas rajonā — **Raga kāpa**. Tās augstums — ap 15 metru. Kāpa apstādīta kārkliem, vītoliem u. c. krūmiem.

Agrāk tā bija ceļojošā kāpa. Jūras vējš pa to dzenāja baltas smiltis. Kāpa pamazām virzījās uz zemes iekšieni un apbēra visu, kas gadījās ceļā. Vēl tagad meža pusē labi redzami līdz pusei smilti ieputināto priežu stumbri.

No kāpas virsotnes redzams plašs skats uz Lielupi un tās ieteku jūrā. Labi novērojams, kā pa labi aizvirzās vecā upes gultne — Buļļupe, bet galvenā upes straume ieklūst jūrā.

Agrāk Lielupe plūda tikai pa tagadējo Buļļupi līdz Bolderājai. Jūrā tā ietecēja šaipus Bolderājas.

Pāri upei redzams kuģu steķis un zvejnieku baze. Šo vietu sauc par Vārnas krogu. Kroga sen jau te vairs nav, saglabāties vienīgi nosaukums.

No Raga kāpas uz Bulduru pusi ļoti skaists priežu mežs.

No kāpas virsotnes pa labi paveras plašs skats uz Buļļu salas lēzeno krastu, kas beidzas ar Bolderājas bāku pie Daugavas ietekas jūrā.

Pa kreisi — skats uz pludmali.

Šajā mežā un kāpās tagad bieži notiek turistu un pionieru salidojumi.

Virzoties pa kāpu uz Bulduru pusi, nonākam pie jaunās bākas Lielupes kāpās.

Tūlīt aiz tās sākas vasarnīcu rajons.

Lielupes rajonā vasarnīcas celtas galvenokārt pēc pirmā pasaules kara. Labierīcību un uzskata ziņā tās ir daudz labākas par citu Jūrmalas rajonu vasarnīcām.

Tālāk ieteicams virzīties pa **Bulduru prospektu** līdz **Vienības prospektam**. Kad ejam pa kāpu uz Dzintariem, ieraugām 1955. gadā uzcelto Kurorta pārvaldes ārstniecības korpusu.

Te vasarā darbojas dažādveida ārstniecības kabineti, jūras vannas, kā arī labi iekārtoti sauļošanās laukumi.

Mazliet tālāk kāpās ir Kurorta pārvaldes poliklinikas jūras vannu iestāde.

Aiz tās, klusā, augstu priežu un tūju dzīvžoga ieskaudā laukumiņā, atrodas Lielajā Tēvijas karā kritušo karavīru kapi.

Kara laikā stipri izpostīts arī Rīgas Jūrmalas rajons.

1944. gada augustā Sarkanās Armijas daļas cauri Lietuvai nonāca Klaipēdas apkārtnē pie Baltijas jūras. Fašistiem vienīgais atkāpšanās ceļš uz ostas pilsētām — Liepāju un Ventspili bija tikai caur Rīgas Jūrmalu.

1944. gada 13. oktobrī Sarkanā Armija atbrīvoja Rīgu. 14. oktobrī fašisti uzspridzināja tiltus — dzelzceļa un pontona tiltu pāri Lielupei.

Pret Avotu staciju fašisti no jūras līdz Lielupei mežā izcirta ap 200 m platu joslu un ierīkoja tur nocietinājumus.

15. oktobrī šajā rajonā notika cīņas. Nopostīja vairākas ēkas.

Naktī uz 16. oktobrī Sarkanās Armijas daļas forsēja Lielupi Slokas apkārtnē, un ielenkumā nonākušās vācu armijas daļas izbeidza pretošanos.

No Brāļu kapiem, ejot pa **Dzintaru prospektu**, nonākam pie 39. mājas.

1905. gada februārī un martā, pēc izsūtīšanas no Pēterburgas, cara žandarmu vajāts, šajā namā dzīvoja Maksims Gorkijs. Toreiz te bija privāta pansija.

Par dzīvi jūrmalā M. Gorkijs draugiem atsaucās ļoti atzinīgi. Viņam patika jūrmalas klusums un miers.

Dzīvodams Latvijā, Gorkijs pulcināja progresīvos rakstniekus, studentus, strādniekus. Viņš piedalījās arī vairākos mītiņos un vakaros.

Jau pirms 1905. gada revolūcijas Gorkija darbi, galvenokārt Raiņa tulkojumā, bija plaši pazīstami latviešu lasītājiem. Tiem bija liela nozīme revolūcijas sagatavošanā un pēc tam cīņā pret uzbrūkošo cara reakciju, kad blakus Raiņa «Lauztajām priedēm» latviešu jaunatnē bija ļoti populāra Gorkija «Dziesma par Vētrasputnu» u. c. darbi.

Kad Gorkijs uzturējās Rīgas Jūrmalā, viņš bieži ieradās Rīgas krievu dramatisks teātri, kur jau izrādīja viņa lugu «Di-

benā» un iestudēja «Vasarniekus». Rakstnieks pats piedalījies mēģinājumos un pirmizrādē.

Avotu — Dzintaru apkārtnē ir viena no jaukākajām atpūtas vietām. Vasarnīcas te ir tikai gar Dzintaru prospektu un dzelzceļu. Jūrmalā te augstas, priedēm apaugušas kāpas, bet starp prospektu un dzelzceļu skaists vecu priežu un bērzu mežs.

Ejot tālāk pa Dzintaru prospektu, nonākam pie **Turaidas ielas**. Kādreiz to sauca par Robežu ielu, jo te dalījās Bulduru un Majoru muižu zeme un robežas.

Turaidas ielas sākumā ir Valsts filharmonijas koncertzāle.

Muzikai Rīgas Jūrmalas kurorta dzīvē arvien bijusi izcila nozīme. Pirmie koncerti jūrmalā notikuši Dubultu kurmājā (tagad šeit atrodas 9. krievu vidusskola). Kurortam pieaugot, koncerti tiek organizēti arī Majoros un Mellužos.

Koncerti jūrmalā arvien notikuši augstā mākslinieciskā līmenī. Dažās sezonās orķestrī spēlējuši līdz 70 muziķu, tos vadījuši izcili mūsu un ārzemju diriģenti. Liela arī bijusi publikas interese par muziku. Tā 1883. gada 20. jūlijā diriģenta Laubes «Meistaru vakarā» bijis vairāk nekā 2000 klausītāju. 1902. gadā Dubultos diriģenta Šņefogta noslēguma koncertu apmeklējuši ap 3000 muzikas klausītāju.

Liels notikums latviešu muzikas dzīves attīstībā bija 1905. gada 31. jūlijā Horna dārzā prof. Jura Jurjāna vadītais pirmais latviešu muzikas simfoniskais koncerts. Dārzs bijis jau pirms koncerta tā pieblīvēts klausītājiem, ka muziķi uz estradi tikuši, kāpjot pāri sētai.

Tagad koncerti notiek Dzintaru koncertzālē, kas celta 1936. gadā. Tajā ir ap 600 vietu, liela slēgta skatītāju zāle un atklāta vasaras estrāde ar apmēram 3000 vietām. Koncertus organizē Valsts filharmonija. Koncertos uzstājas ne tikai izcilākie Latvijas mākslinieki — A. Frinbergs, E. Pakule, A. Daškovs un citi, bet arī viesi no Maskavas, Ļeņingradas un citām mūsu zemes pilsētām, tāpat izcili ārzemju mākslinieki.

Nākotnē Dzintaru vasaras estradi paredzēts rekonstruēt, lai lietus gadījumā visu laukumu varētu pārvilkt ar juntu.

Majoru rajons ir kurorta lielāko sanatoriju un atpūtas namu centrs. Pēdējos gados te notikušas lielas pārmaiņas, kādreizējās dubļu peļķēm un bedrēm izvagotās Rīgas, Lienes un Jūras ielas tagad stipri paplašinātas un asfaltētas. Asfaltētas arī vairākas pieejas jūrai.

Rīgas Jūrmalā pašreiz darbojas ap 30 atpūtas nami un ap 14 sanatorijas. Apmēram 10 atpūtas namu, 4 pieaugušo un 4 bērnu sanatorijas atvērtas visu gadu.

Rīgas Jūrmalas kurortā gadā atpūšas ap 80.000 strādājošie. Bez tam vasarā jūrmalā 30 pionieru nometnēs uzturas ap 12.000 bērnu.

No Turaidas ielas paveras plašs skats uz jūru un pludmali. Te labi var redzēt liekto jūras līča krasta līniju. Kuģus un laivas no krasta, atkarībā no laika apstākļiem, var redzēt pat vairāk nekā 20 km tālu.

Visa Rīgas jūras līča platība ir ap 19.000 km². Baltijas jūra Latvijas krastu apskalo 494 km garumā. No tiem 233 ir gar Rīgas jūras līci.

Baltijas jūras dziļums vietām sasniedz 450 m, bet vidējais 55 m. Rīgas jūras līča dziļākā vieta ir 53 m (Roņu salas rajonā).

Gar kurortu jūras krasts ir lēzens, klāts baltu, smalku un tīru smilti. Vietām — Kurzemes jūrmalā — jūras krasts gar pašu jūru ir stāvs; vietām — gar Engurciemu, Mērsragu, Roju — akmeņains.

Tā kā Baltijas jūrā ieplūst daudzas lielas upes un tā ar lielajiem okeaniem savienota tikai ar nelieliem šaurumiem, tad sāls daudzums jūras ūdenī nav liels. Okeanos tas ir 3—3,5%, bet Rīgas jūras līcī tikai 0,3—0,6%.

Sāļu sastāvs stipri mainās dziļuma, vēja, gadalaiku un nokrišņu ietekmē. Pasisums un bēgums Rīgas jūras līcī nav novērojams.

Atkarībā no gaisa temperatūras un vēja virziena mainās arī jūras ūdens temperatūra. Vasarā tā svārstās no +16 līdz +24°C.

Ziemā Rīgas jūras līcis parasti aizsalst 10—20 km tālu no krasta.

Majoru pludmalē tagad atrodas kurorta poliklinika un vannu iestādes. Tās darbojas visu gadu.

No pludmales var iziet uz Aleksandra ielu. Te 7. mājā no 1927. līdz 1929. g. dzīvojis un miris Latviešu tautas dzejnieks Rainis. Tagad te iekārtots Raiņa muzejs.

Pēc tam pa Jomas ielu nonākam pie Majoru stacijas.

Te 1953. gadā izveidota mākslinieka Kristovska skulptūra «Lāčplēsis».

Pie Majoru stacijas paveras plašs skats uz Lielupi un tās izliekumu. Otrā pusē plešas zemas pļavas.

Starp Majoriem un Dubultiem dzelzceļš iet pa pašu upes krastu.

Lielupe pēc sava apjoma tūlīt aiz Daugavas ir otra lielākā Latvijas upe. Tā gan ir tikai 119 km gara, sākas pie Bauskas, savienojoties Mūsai un Mēmelei. Lielupē ir ļoti mazs kritums, krasti lielāko daļu lēzeni.

Upe samērā dziļa; pie Slokas 18, pie Spuņupes ietekas pat 25 m, Rīgas Jūrmalas rajonā 8—15 m.

Kuģošānu upē tomēr kavē vairāki sēkļi. Jāņaragā pie Slokas upes pamatā ir dolomita slānis un dziļums tikai 2,5 m. Pret Majoriem upe ap 250 m plata.

Lielupei ir ļoti liela saimnieciskā nozīme. Tās krastos (starp Sloku un Jelgavu) novietojušās ķieģeļu rūpnīcas, pie Slokas atrodas cementa rūpnīca. Ievērojot vēl ērtu ūdens ceļa transportu, Lielupes baseins izveidojies par galveno Padomju Latvijas būvmateriālu bāzi. Ķieģeļi, māls, cements, grants, kūdra un kokmateriāli pa ūdens ceļu tiek nogādāti Rīgā.

Lai gan Lielupei plūdums rāms, pavasara palu laikā tajā ūdens paceļas ap 2 m virs parastā līmeņa. Nereti palu laikā Lielupes ūdeņi izskalo krastus, upe draud izraut jaunu gultni.

Pagājušā gadsimta beigās lieli izskalojumi notikuši Majoru—Dubultu rajonā.

Tā 1855. gada martā lielūdeņu laikā, upē ieskalotas 6 dzīvojamās un vairākas saimniecības ēkas. Toreiz ļaudis sprieduši: ja tā turpināsies, tad pēc 15 gadiem Lielupe te savienosies ar jūru.

Rīgas—Tukuma dzelzceļu sāka būvēt 1870. gados. 1875. gadā dzelzceļu gribēja nodot ekspluatācijā, bet pavasara plūdu laikā upe tā izskaloja krastus, ka sliedes palika karājoties gaisā un upe pievirzījās pie Majoru un Dubultu stacijas. Nākošajā gadā izskalojumu aizpildīja ar smiltīm. Te pārvietoja visu «Balto kāpu» — vecas kāpas, kas bija tagadējās Dubultu kokzāģētavas rajonā. Upē sadzina trīs rindas pāļu, ko savā starpā savienoja ar krusta un šķērsbalķiem. Virskārtu nostiprināja vītoli zariem. Inženieri cerēja, ka vītoli saausgs un izveidos pamatīgu nostiprinājumu.

Bet viss šis darbs izrādījās veltīgs: 1877. gada marta beigās dambi izskaloja no jauna.

Dzelzceļa būvētāju sabiedrībai radās tādi zaudējumi, ka tā kļuva maksātnespējīga un dzelzceļa būvi pabeidza valsts.

Izskalojumu piepildīja no jauna. Liellaivās atveda milzīgu daudzumu žagaru. Sasēja un sapina tos klājos un tad, uzliekot akmeņus, nogremdēja upē. Ar tādiem žagaru — akmeņu klājumiem nosepts viss Dubultu — Majoru līkuma dibens līdz pus upei. Lai krastu vēl vairāk nostiprinātu un atvirzītu straumi, 1901. gadā perpendikulāri krastam iebūvēja upē akmeņu aizsargdambjus — molus. Visu krastu nostiprināja lieliem akmeņiem.

Lejpus nostiprinājuma izskalojumi manāmi arī vēl tagad. Pēdējais lielākais izskalojums noticis 1931. gadā pret Majoru bērnu namu, tagadējā sporta biedrības «Dinamo» teritorijā. Izskalojumi notika arī 1950. gadā lejpus «Dinamo» jachtkluba un Mellužu rajonā.

Pavasari — plūdu laikā jūrmalā arvien dežurē specialas komandas varbūtēju izskalojumu likvidēšanai.

Pie Majoru stacijas pārgājiens beidzas.

J. Rudājs

DAUGAVPILS

Kulturas nams Daugavpilī

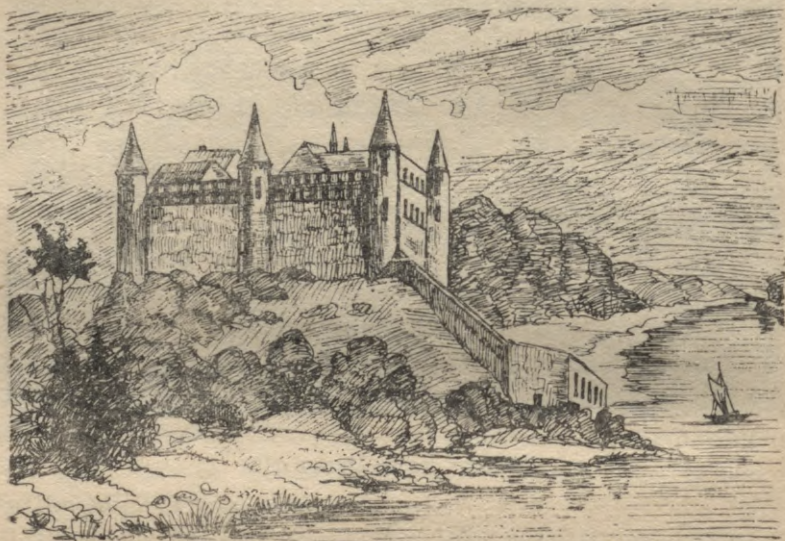
ZIŅAS PAR DAUGAVPILI

Dienvidaaustrumos no Rīgas Daugavas abos krastos izveidojusies Latvijas PSR trešā lielākā (pēc iedzīvotāju skaita) pilsēta — Daugavpils. Attālums no tās līdz Rīgai pa dzelzceļu 218 km un pa šoseju 233 km. Seit krustojas divas ievērojamas dzelzceļa maģistrales: Rīga—Orla un Ļeņingrada—Viļņa—Varšava.

Daugavpils (bij. Dinaburga, Dvinska) ir viena no vecākajām mūsu republikas pilsētām. Ir zināmas divas Daugavpilis — vecā, kādreizējā un jaunā, tagadējā.

Vecā Daugavpils atradās 19 km augšpus tagadējai Daugavpilij Daugavas labajā krastā, apmēram 2,5 km no Naujenes stacijas. Lai nostiprinātos iekarotajās zemēs, Livonijas

ordeņa mestrs Ernsts fon Rasburgs lika šeit 1275. gadā uzcelt stipri nocietinātu un apbruņotu pili, ko nosauca par Dinaburgu. Domājams, ka pirms tam te atradusies senā leišu pils Naujene, kas vācu bruņinieku pils celšanas laikā bijusi atstāta. No ziemeļiem un dienvidiem šeit satecēja tirdzniecības ceļi no Latvijas ziemeļaustrumu apgabaliem un Novgorodas, no Baltkrievijas, Lietuvas un Polijas. Vai-

Vecās Daugavpils pils (Daugavpils Pionieru nama turisma pulciņa dalībnieku zīmējums)

rākas reizes leiši pili izpostīja, un vairākas reizes ordenis, ņemot vērā tās stratēģisko nozīmi, atjaunoja. Tā 1347. gadā pili nostiprināja 4 jauniem torņiem. Šai laikā pie pils bija izaugusi jau paprāva pilsēta, kas bija ievērojams tirdzniecības centrs. Rīgai tur bija savas noliktavas un kantoris, Rīga šeit paziņoja Dinaburgas tirgotājiem Hanzas noteikumus un rīkojumus utt. 1480. gadā ordenis ar lielu karaspēku iebruka maskaviešu zemēs un izlaupīja Pliskavas novadus. Sakarā ar to krievu karaspēks nākamajā gadā nopostīja Dinaburgu. 1559. gadā Dinaburga nokļuva Polijas varā. 1577. gada jūlijā Jānis Bargais apm. 19 km lejpus Dinaburgas pie Šunicas upītes ietekas Daugavā, kur tagad ir Dau-

gavpils cietoksnis, ierīkoja lielu kara nometni un nocietinātas skanstis, bet augustā ieņēma Dinaburgu. Kad Polijā par valdnieku kļuva Stefans Batorijs, Jānis Bargais ar viņu 1582. gadā noslēdza mieru un atteicās no Vidzemes un Latgales.

Jauno Daugavpili, Daugavpils pilsētu tās tagadējā vietā, 1582. gadā nodibināja Stefans Batorijs. Pilsēta stipri izpostīta zviedru, poļu un krievu karos. 1656. gadā Pētera I tēvs cars Aleksejs Michailovičs ar 100.000 vīriem ieņēma Dinaburgas cietoksni un pārdēvēja to par Borisoglebsku. Par pārvaldnieku cars iecēla vojevodu A. Ordinu-Naščokinu, kas tūliņ Latgalē sāka ieviest kārtību: iznīcināja laupītāju bandas, nokārtoja tirdzniecību un nodibināja sakarus ar kaimiņu zemēm. Tirdzniecības veicināšanai noorganizēja kuģu satiksmi pa Daugavu.

Pēc 1660. gada Olīvas miera līguma Latgali atkal pievienoja Polijai. Lielajā Ziemeļu karā pilsētā plosījās mēris. Pēc Polijas sadalīšanas 1722. gadā Daugavpili pievienoja Krievijai. 1778. gadā ķeizariene Katrīna II apstiprināja Daugavpils pilsētas plānu. Plānā bija norādīta bij. pils un pilsētas vieta, projekts, kā pilsēta apbūvējama nākotnē (1819. u. c. gados pilsētai apstiprināja jaunus izbūves plānus).

1810. gadā uzsāka celt cietoksni Daugavas labajā krastā. Divus gadus vēlāk to izpostīja franču karaspēks. 1829. gada aprīlī bija ļoti lieli plūdi: izskaloja cietokšņa uzbērumus, salauza tilta nocietinājumus, iznesa tiltus, ēku apakšējie stāvi bija ūdenī.

1831. gadā Dinaburgai pievienoja Grīvas miestu, kas saimnieciskajā ziņā ir Daugavpils priekšpilsēta. 1841. gadā pabeidza 6 km garā aizsargu dambja būvi; tad arī atklāja šoseju, kuras viena daļa gāja pa jauno dambi.

19. gs. vidū Daugavpils sastāvēja no cietokšņa un divām priekšpilsētām, kas atradās uz Daugavas lēzenā labā krasta. Vecā priekšpilsēta atradās 0,5 km no cietokšņa laukuma, jaunā — vairāk nekā 1 km attālumā. Iedzīvotāju kopskaits cietoksnī un abās priekšpilsētās 1848. gadā sasniedza 12.060.

Sajā laikā Daugavpils kļuva par svarīgu dzelzceļa mez-

glu: te krustojās Pēterburgas (tag. Ļeņingradas) — Varšavas (no Daugavpils uz Pēterburgu dzelzceļu atklāja 1860. gadā, bet uz Varšavu 1862. gadā), Rīgas—Orlas dzelzceļš (no Daugavpils uz Rīgu atklāja 1861. gadā, uz Orļu 1866. gadā), cauri Daugavpilij izbūvēja Pēterburgas—Kaņņas šoseju. Bez tam 1873. gadā atklāja dzelzceļa līniju no Daugavpils uz Šauļiem. Šiem ceļiem bija svarīga nozīme nevien Daugavpils un Baltijas, bet visas Krievijas saimniecībā. Daugavpils straujo augšanu rāda iedzīvotāju skaita pieaugums:

1772. gadā	—	3.461 iedzīvotājs
1840. gadā	—	11.361 „
1863. gadā	—	22.825 iedzīvotāji
1897. gadā	—	69.975 „
1909. gadā	—	110.354 „
1913. gadā	—	113.048 „

1863. gadā Daugavpils cietoksni pievienoja Viļņas kara apgabalam; cietoksnis bija arī Vitebskas guberņas kara pārvaldes centrs.

1892. gadā atklāja tvaikoņu satiksmi pa Daugavu starp Daugavpili un Vitebsku. 1893. gadā Dinaburgu pārdēvēja par Dvinsku.

20. gs. sākumā Daugavpils pilsēta līdz ar stipri apcietināto cietoksni un noliktavu bija ļoti dzīvs tirdzniecības centrs. 1908. gadā caur Daugavpils staciju transportēja 50 milj. pudu kravas. Galvenie tirdzniecības priekšmeti bija manufaktura, ādas, lini, kaņepāji un no tiem pagatavotie audumi, kā arī linsēklas, koki un piķis. Ar tirdzniecību visvairāk nodarbojās ebreji.

Kā iedzīvotāju skaita, tā ekonomiskās nozīmes ziņā Daugavpils pārspēja guberņas pilsētu Vitebsku. Daugavpils kļuva par vienu no lielākajiem tirdzniecības centriem Krievijas ziemeļrietumu novadā. Pilsētai bija cieši tirdzniecības sakari ar Pēterburgu, Rīgu u. c. Krievijas ziemeļrietumu pilsētām.

Daugavpilī bija ap 60 rūpniecības uzņēmumu, no kuriem lielākie: ādu un pogu fabrikas, alus darītavas. Mazākos uz-

ņēmos pagatavoja sveces, sērkociņus, stiklu, laku, apstrādāja kokus, ķetu, kaļķi u. c.

1905.—1907. gada revolūcijā aktīvi piedalījās arī Daugavpils un apkārtnes iedzīvotāji: te notika daudzas demonstrācijas un streiki.

Daugavpilī uzturējās daudzi ievērojami darbinieki: no 1827. gada 16. oktobra līdz 1831. g. 15. aprīlim Daugavpils

Dekabrists Kichelbekers Daugavpils cietoksnī (Daugavpils Pionieru nama turisma pulciņa dalībnieku zīmējums)

cietumā bija ieslodzīts dzejnieks, A. S. Puškina draugs liecējā, dekabrists V. Kichelbekers, 1912./13. gadā par antireliģisku grāmatu izdošanu — narodņiks A. Morozovs. No 1875. līdz 1879. gadam Grīvas skolu apmeklēja Jānis Pliekšāns — vēlākais Tautas dzejnieks Jānis Rainis. No šīs skolas izveidojusies tagadējā Daugavpils 6. vidusskola, kas nosaukta Raiņa vārdā. 1854. gadā no Pēterburgas braucot uz Varšavu un Vīni, Daugavpilī uzturējās ievērojamais krievu kritiķis V. Stasovs, 1875. gadā Daugavpilī vairākas gleznas gleznoja mākslinieks K. Savickis, 19. gs. beigās šeit dzīvoja eposa «Lāčplēsis» autors Andrejs Pumpurs.

Pirmā imperialistiskā pasaules kara laikā Daugavpils tika stipri izpostīta, jo tā atradās tieši frontes tuvumā.

1917. gada beigās padomju varu nodibināja arī Latgalē. No 3. līdz 4. (16.—17.) decembrim Rēzeknē notika Latgales strādnieku, kareivju un zemnieku pārstāvju kongress. Kongress pieņēma lēmumu, ka nepieciešams apvienot Latgali (Daugavpils, Rēzeknes un Ludzas apriņķus) ar pārējo Latvijas teritoriju, jo šeit iedzīvotāji galvenokārt ir latvieši. Šo Latgales darbaļaužu lūgumu ievēroja 1917. gadā no 16. līdz 17. (29.—30.) decembrim notikušais Latvijas strādnieku, strēlnieku un bezzemnieku II kongress, kas pasludināja padomju varu Latvijā un visas latviešu apdzīvotās teritorijas apvienoja vienā vienībā. No 1918. gada decembra līdz 1919. gada janvarim norisa cīņa par padomju varas atjaunošanu. 1920. gada janvārī baltpoļi kopā ar latviešu baltgvardiem sagrāba Daugavpili.

Buržuaziskās Latvijas laikā Daugavpils uzplaukums apstāka. Pilsēta zaudēja transporta centra nozīmi. Panika rūpniecība. To raksturo niecīgais iedzīvotāju skaits Daugavpilī:

1920. gadā	—	28.938	iedzīvotāji
1925. gadā	—	40.640	„
1935. gadā	—	45.000	„

Cīņai pret buržuazijas varu bija izvērtusies spēcīga pagrīdes kustība. Namā Grodņas ielā 68 1938. gadā atradās LKP Latgales apgabala komitejas laikraksta «Latgales Taisnība» pagrīdes tipografija. Pagrīdes spiestuve bija arī Gogoļa ielā 57 (1925. gadā) un Gogoļa ielā 35 (1929. gadā). Sarkanarmijas ielas 155. namā notika LKP Latgales apgabala konferences.

Vācu fašistu iebrukums nodarīja pilsētai milzīgus zaudējumus. Kad Baltijas otrās frontes karaspēks 1944. gada 27. jūlijā atbrīvoja Daugavpili, bija izpostīti vairāk nekā 60 uzņēmumi, iznīcināti 480.000 m² dzīvojamās platības, uzspridzināti tilti, elektrostacija, ūdensvads, kanalizācija, sabojāts dzelzceļš, nodedzināta stacijas ēka utt.

Visu to vajadzēja atjaunot. Ar lielu darba patosu daugavpilieši strādāja pirmajā pēckara piecgadē (1946.—1950.). Tās gados pilsētā atjaunoja un uzcēla vairāk nekā 400 rūp-

niecības, komunālo un transporta uzņēmumu, dzīvojamo māju, mācības, ārstniecības, kulturas iestāžu.

Padomju varas laikā Daugavpils izveidojusies par lielu rūpniecības, kulturas un transporta centru.

Rūpniecībā vadošā nozare ir metalapstrādāšana. Daugavpils lokomotīvu un vagonu remontrūpnīca rekonstruēta un paplašināta. Šī rūpnīca tagad apkalpo Latvijas, Baltkrievijas, Lietuvas un Igaunijas PSR dzelzceļus. Pēc kara uz Daugavpili no Iževskas pārceļta Motociklu un velosipēdu ķēžu rūpnīca, darbu sākusi rūpnīca «Elektroinstruments». Visām šīm rūpniecībām ir Vissavienības nozīme. Aiz Rīgas un Liepājas Daugavpils ir trešais metalapstrādāšanas centrs Latvijā. Daugavpils pilsētas rūpkombināts ražo mēbeles, čuguna un alumīnija traukus, apavus, ādas preces, audumus, apģērbus, remontē lauksaimniecības inventāru. Rūpkombināta izstrādājumi sastāda 15% no visas pilsētas rūpniecības. Artelim «Krasnij mebeļščik» ir liela fabrika, kas dod mēbeles un citus koka izstrādājumus par apmēram 10 miljoniem rubļu gadā. Tāpat arī artelim «Boļševik» ir samērā plaša ādu un apavu fabrika. Daugavpils šūšanas fabrika ir viena no lielākajām republikā. No pārtikas rūpniecības uzņēmumiem minama augļu un ogu konzervu fabrika, gaļas un maizes kombināti, alus darītava u. c. Darbojas vēl termoelektrospēkstacija, lina fabrika, pilsētas tuvumā Kalkunes ķieģeļu fabrika, piepilsētas kolchoza «Udarņik» dārzsaimniecība un labi iekārtota sudrablapsu audzētava. Daugavpilī atrodas arī lieli kokapstrādāšanas uzņēmumi: būvdetaļu rūpnīca, kokapstrādāšanas rūpnīca u. c.

Daugavpils ir arī ievērojams **kultūras centrs**. Šeit darbojas pedagoģiskais institūts, marksisma-ļeņinisma vakara universitāte, dzelzceļu transporta tehnikums, muzikas skola, Valsts krievu dramatisks teātris, kultūras nams, daudzas skolas, pionieru nams, jauno naturalistu stacija, sporta skola, daudzas bibliotēkas un strādnieku klubi, kinoteātris, plašs novadpētniecības muzejs. Pedagoģiskajam institūtam nodots trīs lieli namu: četrstāvu namu auditoriju mācībām (30.000 m³ tilpuma), četrstāvu ēku institūta studentu kopmītnēm un namu ar 40 dzīvokļiem mācību spēkiem.

Daugavpils pilsētas pareizticīgo kapos ierīkoti brāļu kapi Lielajā Tēvijas karā kritušajiem 850 varoņiem, bet vecos karavīru kapos — masu kapi vācu fašistu terora nogalinātajiem padomju pilsoņiem. Komjauniešu parkā uzcelts piemineklis kritušajiem varoņiem.

Palielinās arī Daugavpils kā **transporta mezgla** nozīme. Te atiet 5 svarīgas dzelzceļa līnijas, daudzas autobusu līnijas, noris tvaikoņa satiksme ar 7 km attālo kurortu «Mežciems» (lejpus Daugavpilij), ir pasta aviācijas satiksme. Arvien vairāk pasažieru pārvadā 1946. gadā ierīkotais tramvajs (kopgarums 10 km). Uz Grīvas pilsētu, kas atrodas Daugavas kreisajā krastā un ko 1953. gadā iekļāva Daugavpils sastāvā, uzcelti divi dzelzs tilti: viens dzelzceļa, otrs auto, pajūgu un kājniņu transportam.

5 km ziemeļaustrumos no pilsētas atrodas Stropi — kurorta rajons, pie L. un M. Stropu ezeriem, sausā vietā, skaistā priežu mežā. Stropos darbojas internatskola.

Daugavpils piepilsētas zonā vairāki ko'chozi, kas plaši un labi izvērсуši dārz- un sakņkopību: audzē saknes, kartupeļus, augļus, neraugoties uz to, ka Daugavpils apkārtnes daba samērā nabadzīga — zemes virsa sīki pauguraina, smilšaina, ar priežu mežiem, sīkām priedainēm vai neauglīgām atmatām, kur vējš dzenā irdeno, balti dzelteno smilti un vietām izveido kāpas.

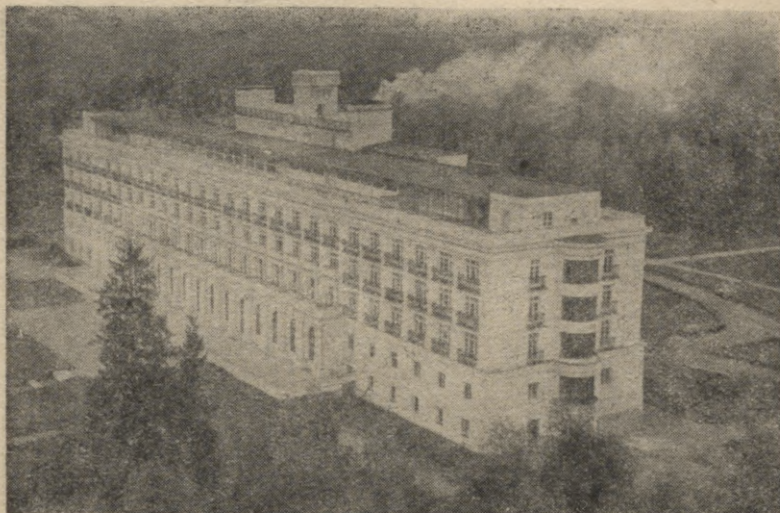
Daugavpilī maksimālā temperatūra ap $+35^{\circ}$, minimalā -35° , tātad svārstība ir 70° . Nokrišņu daudzums gadā 500—800 mm, pie kam ziemā 75—100, pavasarī ap 100, vasarā 200—250 un rudenī ap 150 mm. Vislielākais nokrišņu daudzums ir jūlijā un augustā, vismazākais — janvarī un februarī. Gadā caurmērā 45 skaidras un 140 apmākušās dienas; vislielākā apmākšanās konstatēta novembrī. Sniegs uzturas līdz 100 dienas gadā.

*

Maršrutus pa Daugavpili viegli izveidot turistiem pašiem, konsultējoties ar vietējo apstākļu pazinējiem un ievērojot savas intereses.

A. Ivane

RĪGAS RAJONS

Ķemeru sanatorija

ĶEMERU UN APKĀRTNES TURISMA UN NÓVADPĒTNIECĪBAS OBJEKTI

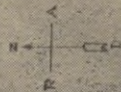
1. Pirmā sanatorija

Pirmās sanatorijas pamats likts 1933. gadā, un to atklāja 1935. gadā. Buržuaziskās valdības laikā šī sanatorija bija eleganta viesnīca ārzemju turistiem un bagātniekiem.

1940. gadā te pirmoreiz varēja veseloties darbaļaudis. Kopš 1945. gada līdz šai dienai Ķemeru pirmajā sanatorijā izārstējušies ap 10.000 darbaļaužu. Ap sanatoriju ir 760 ha

KEMERU

7 GAD. SKOLAS MIKROKRAJONA NOVADPĒTNIECĪBAS
IEVĒROJAMĀKO OBJEKTU UZSKAITE.

- ① I Sanatorija
- ② Vannu iestāde
- ③ Bērnu sanatorija
- ④ Ūdens tornis
- ⑤ Sērveits "Krievaiņa"
- ⑥ Dziesnavotājs
- ⑦ Sērņavot. Vardīte
- ⑧ Berģuoma avotiņš

- ⑨ Dūnu bedres
- ⑩ Aļķuņas paviljons
- ⑪ Pasts

- ⑫ Skola
- ⑬ Dz. stacija
- ⑭ Mīlestības oāze
- ⑮ Raima Gārnija piemineklis

- ⑯ Fabrikuzsperminieklis
- ⑰ Aļķuņas paviljons
- ⑱ Meteorolog. stac.
- ⑲ Antīkcienis
- ⑳ Čaunu ciems
- ㉑ Bērnu audzētava
- ㉒ Jaunhemeni
- ㉓ Bigauņciems

- ㉔ Komer. iebra
- ㉕ L.Z. Sēloga arjo zāvēt.
- ㉖ Zaļās aļķuņas
- ㉗ Slokas kūdrasfabr.
- ㉘ Slokas celulozfabr.
- ㉙ Slokas cementfabr.
- ㉚ Kārļera

plašs parks, kurā aug dažādu koku sugas. Parks uzkopts — cementēti glīti celiņi, apūtas soli, puķes, pieminekļi. Sanatorija darbojas nepārtraukti visu gadu.

2. Vannu iestāde

Ķemeru dūņas kā dziedniecības līdzekli sāka jau izmantot 12. gs.; 19. gs. par Ķemeru ārstniecības vietu ieinteresējās cara valdība, un 1838. gadā atklāja pirmo vannu iestādi. Šo gadu tad arī skaita par oficiālo kurorta atklāšanas gadu. Pirmā pasaules kara laikā vācieši kurortu nopostīja, un tas savu darbību uzsāka atkal 1920. gadā. Tagadējā vannu iestāde uzcelta 1929. gadā. Šeit galvenokārt ārstē reimatisma, kuņģa un zarnu, sirds u. c. slimniekus. Vannu iestādi paredzēts paplašināt.

3. Bērnu sanatorija

Buržuaziskās Latvijas laikā šī ēka nodērēja bagātnieku izpriecām — te bija iekārtots restorāns «Jautrais ods». Kopš 1954. gada šajā ēkā ierīkota bērnu sanatorija. Sanatorijas ēka izveidota latviskā stilā, tā atrodas plašā parka vidū, tālu no citām mājām.

4. Ūdenstornis

Celts 1929. gadā. Tā augstums ir 42 m. Ūdenstornis piegādā ūdeni visam kurortam. No tā paveras plašs skats uz Ķemeru apkārtni, Sloku un jūru, kura atrodas tikai 5 km attālumā. Skaidrā laikā ar tālskati labi saredzami Rīgas torņi un Jelgava.

5. Sēravots «Ķirzacīņa»

Atrodas pie pirmās sanatorijas. Tas mākslinieciski izveidots — no ķirzakas mutes plūst nepārtraukta sērūdens strūkļa.

6. «Dzelzsavotiņš»

To atklāja 1949. gadā. Avota ūdens nāk no 527 m dziļuma un ir viens no dziļākajiem mūsu republikā. Šī avota ūdeni lieto kuņģa un zarnu slimnieku ārstēšanai.

7. Sēravots «Vardīte»

Atrodas ap 200 m no pirmās sanatorijas. Sēra saturs — 32 mg/l. Pie paviljona pakājes izveidota vardīte, no kuras mutes plūst sērūdens.

8. Bertrama avotiņš

Apmēram 3 km no Ķemeriem ēnainā parkā atrodas Bertrama sēra avotiņš, kas satur 25 mg/l sēra.

9. Dūņu bedres

«Dūņu lauka» dūņas satur daudz joda, un tās lieto reimatisma ārstēšanai. Dūņas sanatorijai pieved vai nu ar vagonetēm, vai ar smagajām automašīnām. Ginekoloģisko slimību ārstēšanai lieto Ķaņiera ezera dūņas.

10. Atpūtas paviljons

Šis paviljons atrodas nedaudz uz dienvidrietumiem no pirmās sanatorijas. Celtne īpatnēji būvēta — starp kolonām vijas augšup dzelzs kāpnes, kas izbeidzas paviljona augšā. Apkārt paviljonam mākslīgs ūdens krājums un veci, simtgadīgi koki.

11. Pasts

Ķemeru sakaru kantoris ir jauna, moderna celtne. Ap to izveidoti apstādījumi un aug veci koki.

12. Skola

Ķemeru skolas ēka uzcelta 1934. gadā. Tajā laikā Ķemeru darbojās sešklasīgā pamatskola ar 90 skolēniem. Tagad skolā 16 klasēs mācās pāri par 400 skolēnu un tā pārveidota par vidusskolu.

13. Stacija

Ķemeru dzelzceļa stacija — elektriskā vilciena gala punkts.

14. Mīlestības ozols

Mīlestības ozols — apmēram 300 gadu vecs, ap to augšup vijas kāpnes. Tās izbeidzas uz dēļu platformas, no kuras paveras gleznains skats uz Raiņa un Gorkija pieminekli un daudzajiem apstādījumiem.

15. Raiņa un Gorkija pieminekļi

Skaistā Ķemeru parka vidū atrodas plašs laukums, kurā uzcelts Raiņa un Gorkija pieminekļi. Ap pieminekli vasarā zied skaistas puķes.

16. Fabriciusa pieminekļi

Pie dzelzceļa stacijas granītā cirsts Jāņa Fabriciusa pieminekļi, kas katram Ķemeru apmeklētājam atgādina viņa varoņdarbus.

17. Atpūtas paviljons

Slokas ezera rietumu krastā uzcelts neliels atpūtas paviljons, kur vasarā ceļotājs pēc peldes Slokas ezerā var atspirdzināties ar limonādi un saldējumu. No Ķemeriem uz šo atpūtas paviljonu var nokļūt pa nograntētu meža ceļu.

18. Meteoroloģiskā stacija

Virzoties no Ķemeriem uz dienvidiem — pāri Rīgas — Tukuma šosejai, pa mazu, nomaļu celiņu pēc apmēram 4 km nonākam pie Ķemeru meteoroloģiskās stacijas.

19. Antiņciems

Antiņciems atrodas kādus 5 km rietumos no Ķemeriem un pastāv jau ap 200 gadu. Ciema apkārtnē atrasti sēravoti ar augstu sērūdeņraža saturu. Agrāk šī ciema iedzīvotāji nodarbojās ar zvejniecību un cigoriņu audzēšanu.

20. Čauku ciems

Čauku ciems atrodas ap 10 km no Ķemeriem. Arī šī ciema apkārtnē atrasti bagāti sērūdens avoti. Apkārtnē ļoti labi redzamas daudzās kādreizējās jūras kāpas, kas apaugušas vecām priedēm.

21. Bebru audzētava

Slocenes upē Čauku ciema rajonā audzē bebrus, no kuriem iegūst dārgas ādas. Šajā apvidū Slocenes upes krasti ir ļoti īpatnēji — tie līdz pašam ūdens līmenim aizauguši ar apsēm, bērziem, priedēm. Koku saknes mirkst ūdenī. Ik pēc dažiem metriem redzam bebru apgrauztus vareno apšu stumbrus, kas tagad guļ upē. Apvidus šeit maz apdzīvots.

22. Jaunķemeri

Atrodas 5 km no Ķemeriem jūras krastā. Cariskās Krievijas laikā no Ķemeriem uz Jaunķemeriem bagātos dziedniecības iestādes apmeklētājus, kas vēlējās jūrā peldēties, pārvadāja ar «zirgu tramvaju». Tagad vasarā no Ķemeriem uz Jaunķemeriem ik stundu atiet moderns autobuss.

23. Bigauņciems

Bigauņciems atrodas starp Siliņupī un Jaunķemeriem. Tas ir vecs zvejnieku ciems, kur vēl tagad saglabājušās vecas zvejnieku būdiņas ar mazām, šaurām zivju žāvētavām. Kāpu josla šajā rajonā ļoti krietni platāka, pašas kāpas augstākas, klātas bagātu jūrmalas augāju. 1897./98. gadā par skolotāju te strādāja dzejnieks Plūdons un uzrakstīja elidi no zvejnieku dzīves «Selgā» un poemu «Divi pasaules».

24. Slokas konservu fabrika

1955. gadā pašā jūras krastā Siliņupītes malā sāka darboties jaunuzceltā Slokas konservu fabrika.

25. Artelis «Selga»

Zvejniecības — lauksaimniecības artelis miljonars «Selgā» uzbūvējis modernu zivju apstrādāšanas fabriku. Artelim ir arī liela sudrablapsu audzētava. Pašlaik artelī ris spraigi celtniecības darbi — būvē kulturas namu, ģimenes mājiņas zvejniekiem un modernu auto garažu.

26. Zaļās kāpas

«Zaļās kāpas» — kādreizējās jūras liecinieces — atrodas netālu no ceļa, kas ved uz Ķemeru meteoroloģisko staciju. Te ir labas slēpošanas vietas.

27. Slokas kūdras fabrika

Slokas kūdras fabrika, kas atrodas ap 3 km uz austrumiem no Ķemeriem, ir viens no ievērojamākiem šāda veida uzņēmumiem mūsu republikā. Tā apgādā ar kūdru ne vien tuvākās apkārtnes uzņēmumus, fabrikas, bet arī mūsu plašās Dzimtenes tālākos novadus.

28. CPK «Sloka»

Slokā atrodas Celulozes un papīra kombinats «Sloka», kas dibināts 1888. gadā. Padomju varas laikā tas izvērties par plašu uzņēmumu.

29. Slokas cementa fabrika

Slokas romancementa fabrika atrodas Lielupes kreisajā krastā. Izejmaterialu iegūst no blakus esošās karjeras. Gatavo produkciju sūta ne tikai uz mūsu republikas dažādām vietām, bet arī uz Lietuvas PSR, Igaunijas PSR, Baltkrievijas PSR u. c. republikām.

30. Karjera

Slokas cementfabrikas karjera, kur iegūst izejmaterialu — kaļķakmeni vai dolomita mergēli, atrodas līdzās fabrikas korpusam. Karjera atrodas ap 9 m zem jūras līmeņa.

Sastādījuši Ķemeru vidusskolas (bij. septiņgadīgās skolas) novadpētniecības pulciņa dalībnieki: Kleinberga, Vētra, Rēpulis

Turisma maršruts SALASPILS - RĀMAVA

Paskaidrojumi:

- dzelzceļš un stacija
- galvenie zemes ceļi
- pārējie zemes ceļi
- upe
- viensēla
- turisma obje
- maršruts

Vienas dienas pārgājiena maršruts

Rīga — Salaspils — Doles sala — Ķekava — Rāmava — Rīga.

Maršruta garums: 20 km

Dalībnieku skaits: 20—25 cilvēki

Izvēloties maršrutu, esam ņēmuši vērā šādus pamatprincipus:

ar Rīgu ir ērta satiksme, jo uz Salaspili iet vairāki vilcieni un autobusi; no Katlakalna var atgriezties ar Rāmavas autobusu vai arī ar 10. tramvaju.

Skaisti dabas skati paveras, kad uzkāpjām pakalnā pie Poļu skanstēm (pie Salaspils baznīcas) un raugāties pāri Daugavai uz Mārtiņsalu, Doles salu un Daugmales pilskalnu, kur iepretim Daugavā ir krāces. Lieliski ir braucieni pāri Daugavai ar motorlaivu Salaspils pusē un pārceltuvi Ķekavas pusē. Skaisti dabas skati ir arī Doles salā, un jo sevišķi interesanta ir virzīšanās gar Sausās Daugavas kreiso krastu no Ķekavas.

Te ir ļoti daudz **vēsturisku vietu** — Salaspilī vācu okupācijas laikā bija koncentrācijas nometne, senās pils Dolē un Salaspilī, vēsturiska baznīca Ķekavā, senču senkapī Pļavniekkalnā, kulturvēsturiski ievērojamās Garliba Merķeļa uzturēšanās vietas un īpatnējā Katlakalna baznīca, ko visu var apskatīt pārgājiena laikā.

Pārgājiena laikā ieteicams arī iepazīties ar ekonomiskī svarīgiem objektiem, piemēram, LPSR Zinātņu akadēmijas dārzniecību pie Salaspils stacijas, Daugavas dolomitu krastiem, ķieģeļu ceļiem, LLA izmēģinājumu staciju Rāmavā u. c.

Lieliska atpūta ir pie Daugavas, kas ar savām krācēm, stāvajiem krastiem, zivju bagātību pie Doles, senleju un ģeoloģisko strukturu var pārgājiena dalībniekus stipri ieinteresēt.

Pārgājiena dalībnieki var savākt daudz materiālu par zivju zveju pie Doles, par Daugavas ūdens sadali un ūdens kustības dinamiku, par Daugavas krastu un Doles salas ģeoloģisko, kā arī tehnisko veidošanos, kas vēl mūsdienās labi novērojama.

MARŠRUTA APRAKSTS

Pārgājienu var veikt šādi:

Virzīšanās posmi	Veicamo km skaits	Kustības vai atpūtas laiks
ZA Bioloģijas instituta dārzniecības apskate	—	9.10 —9.40
Virzīšanās līdz «Poļu skanstēm» Salaspils, Daugavas apskate (skanstes, baznīca, pilsdrupas, brokastošana)	1,7	9.40—10.00
Pārcelšanās uz Doles salu . . .	0,6	10.00—11.00
Virzīšanās pa Doles salu uz pilsdrupām	ar laivu	11.00—11.15
Doles pilsdrupu apskate un atpūta	5,6	11.15—12.40
Doles pilsdrupas — Bušas — pāri Daugavai uz Ķekavu . . .	2,0	12.40—13.10
	(bez pārcelšanās)	13.10—14.00
Ķekavas apskate un pusdienas .		14.00—15.30
Ķekava — Pļavniekkalns	5,6	15.30—16.45
Senču kapu vietas apskate un atpūta		16.45—17.10
Skola — Rudzāji (Rāmavas saimniecība)	2,3	17.10—17.40
Rāmavas apskate		17.40—18.40
Rudzāji — Katlakalna baznīca un kapi	1,1	18.40—18.55
Kapu (Garlība Merķeļa) un baznīcas apskate		18.55—19.20
Katlakalns — pietura (autobuss vai tramvaja)	2,0	19.20—19.45
Kopā	20,9 km	

Izbrauc no Rīgas 8,39,
atgriežas Rīgā ap 20.20

Šāds maršruts ieteicams tad, kad no Rīgas izbrauc ar Pļaviņu vilcienu. Ir iespējams arī virzīties citādi.

Grupā nav vēlams vairāk par 20—25 dalībniekiem, jo pretējā gadījumā rodas grūtības, pārceļoties pāri Daugavai (motorlaivā reizē var braukt 7—8 cilvēki).

Maršruts ieteicams visām grupām, kas vēlas skaisti pavadīt atpūtas dienu.

Tas ieteicams arī grupām, kas vēlas apgūt **turisma elementus**: pārceļšanās organizēšana pār upi, virzīšanās pēc azimuta, iepazīšanās ar dažādiem nozīmīgiem objektiem utt.

Speciāla sagatavošanās un īpašs inventars maršruta veikšanai nav nepieciešams.

Salaspils. Pie stacijas apskatāma LPSR ZA Bioloģijas instituta saimniecība, kas izveidota bijušās Šocha koka skolas vietā. Instituta saimniecības platība ir 150 ha, no kuriem 50 ha aizņem tikai dekoratīvie augi, bet 20 ha — ziedošas puķes, ko galvenokārt pārdod Rīgas puķu veikaliem. Šī saimniecība lielāko tiesu nodarbojas ar dekoratīvo augu selekcionēšanu. Bez tam vēl tiek audzēti arī augļu koki un sakņaugi.

Pārgājiena dalībnieki tālāk dodas pāri dzelzceļam uz Salaspils baznīcu.

No šejienes vērojami skaisti skati Daugavas pusē. Tieši pretī atrodas **Mārtiņšala**. Te jau ap 7. gs. vikingi uzcēlušī tirgotāju nometni, apjoztu ar 2,2 m biezu un 1,8 m augstu mūra sētu. Pirmo akmens pili Baltijā vāci cēla 1185. gadā Ikšķilē, bet jau 1186. gada vasarā biskaps Meinards uzbūvēja otru pili Mārtiņsalā un nosauca to par Salaspili. Tai bija 3,25 m biezs aizsargmūris, lai nodrošinātos pret ledus kalniem pavasara palos.

Drīz pēc tam tika uzcelta pils arī pie Daugavas Salaspils pusē. 1380. gadā bruņinieku ordenis šīs pils vietā, ko sauca par Vecsalaspili, uzcēla jaunu pili un pie tās — svētā Jura baznīcu. Tagad te uzcelta **Salaspils baznīca**. Pie baznīcas redzami seni ierakumi. Tie saglabājušies no poļu un zviedru kara laikiem. Šajos ierakumos zviedri bija labi nocietinājušies, bet poļi ar viltu viņus izvilināja ārpusē (1605. gada 17. septembrī) un sakāva. Daudz zviedru krita. Zviedru

karavadonim — nākamajam karalim Kārlim IX vajadzējis bēgt, kas viņam izdevies tikai ar kāda vidzemnieka palīdzību.

No Salaspils baznīcas paveras skaists skats uz Daugavu. Augšpus Doles salas Daugava sažuburojas: Lielā Daugava — 500—650 m un Sausā Daugava — 360 m plata. Abās ir krāces un akmeņaini seklumi. Pie Doles salas atrodas Glumā, Pendera un Āžu krāce. Lejup Doles salai Daugavas dziļums sasniedz vairāk par 6,5 m.

Upes otrā pusē redzami augsti dolomitu krasti, kā arī Daugmales pilskalns. Doles salas augšdaļā ir vāju augšdevona nogulumu segts dolomīts.

Pie Salaspils nošķiras vecs Daugavas atzarojums, kas, tekot cauri Ulbrokas un Juglas ezeram, senāk uzņēmis pieteku Gauju un cauri Ķīšezeram ietecējis jūrā.

Pa šo atzarojumu, kas pie Salaspils paceļas 5,2 m virs upes vidējā līmeņa, arī vēl vēlākajos laikos, ledum Doles salas augšdaļā sastrēgstot līdz upes dibenam, daļa Daugavas ūdeņu aiztecējuši uz jūru (1615., 1770., 1777., 1867. gadā).

Uz rietumiem no Salaspils baznīcas atrodas **Salaspils pilsdrupas**. Šajā pilī 1452. gadā noslēgts līgums starp Rīgas virsbīskapu, Livonijas ordeņa mestru un Rīgas pilsētu par abu zemes kungu attiecībām ar Rīgu, lai izbeigtu ilggadējo tiesmi pēc virskundzības pār Rīgu.

Šīs pilsdrupas daži izmanto, lai vingrinātos kāpt klintīs. Tikai jābūt piesardzīgiem, jo veco pilsdrupu sienas nav vairs izturīgas. Te turisti var arī pabrokastot.

Turpinot ceļu gar Daugavu, redzam dzeloņstieplu žogus. Tie vēl palikuši no vācu okupācijas laika, kad šeit bija ierīkota Salaspils koncentrācijas nometne. Dodoties tālāk pa maršrutu, turistiem pie koncentrācijas nometnes ir jānciēta Daugavas krastā un ar motorlaivu jāpārbrauc uz Doles salu.

Tā kā Daugavā daudz zivju, tad Doles salas iedzīvotāji nodarbojas ar zvejniecību. Lašus viņi zvejo ar tā saucamajiem tačiem. To iekārta ir apmēram šāda: upes gultnē, cik tāl vien iespējams, ierīkota sēta no atsevišķiem gabaliem —

tariņiem, kas pagatavoti no 3—5 cm resniem egles kociņiem. Tačus liek visstraujākajās vietās — krācēs, kur sētu ar mietiem nostiprināt nav iespējams. Te izmanto 3 baļķu trīskāji — āzi, ko noliek attiecīgajā vietā. Lai straume to neaiznestu, sastiprinājumam uzliek vairākus simtus kg akmeņu, bet vajadzības gadījumā enkurus atsien ar tērauda tauvām. No āža uz āzi liek resnas kārtis, baļķišus, pie kuriem pieslien tariņus, ko straume stipri piespiež pie kārtīm. Tā izveidojas sēta. Lašu ķeršanai vēl lieto būrus, kas pagatavoti no tāda paša materiala kā tariņi. Lasim ieejot būrī, tas automātiski aizveras: lasis atsitas pie otras sienas, steidzīgi apgriežas, aizķer un pavelk izstieptās auklas, un eja aizkrīt. Līdzīgi tumšajās rudens naktīs zvejo nēģus. No kārklu rīkstītēm pītos murdus (6—8) liek tačos, ko nostiprina tāpat kā lašu tačus.

Doles sala ir lielākā Daugavas sala — 8,5 km gara un līdz 3 km plata. Pamatā salai kaļķakmens slāņi, virspusē ir dena vai sacietējusi pelēki brūna smilts. Upes krastos sala vietām pāriet stāvā un vairākus metrus augstā kraujā, sevišķi salas augšpusē un pie Doles muižas. Salas galā krasti zemāki, lēzenāki, ar auglīgu, iekoptu zemi. Dažas šauras, bet dziļas Daugavas attekas šķeļ Doles salu vairākās daļās. Te ir Zirņu sala, kas pamazām sadrūp un noskalojas. Zeme Doles salā, izņemot upmalas un salas lejgalu, diezgan neauglīga, smilšaina, apaugusi ar priežu mežu. Tās iedzīvotāji jau no seniem laikiem pārtiek galvenokārt no zvejniecības.

Doles salas senie iedzīvotāji (ap 13. gs.) bijuši lībji.

Tā kā Doles sala atrodas tuvu Daugavas lejas tecei un ir svarīga ģeografiska vieta, tad jau 12. gs. beigās tā nokļuva vācu bīskapu varā. Pirmā pasaules kara laikā Doles salā ļoti daudzas mājas izpostīja vācu artilērija.

Pārceļoties uz Doles salu, visieteicamāk virzīties sākumā gar krastmalu uz salas vidu, apskatot Zirņu salas sabrukšanu, un pāri sausajai attekai virzīties uz Brīvkalniem. (Lietainā laikā un vēlā rudenī no Struku mājas var novirzīties mazliet pa kreisi.) Pa šo ceļu posmu ieteicams virzīties pēc azimuta, jo apvidus šajā ziņā ir ļoti izdevīgs. Tālāk pa ceļu

DR virzienā ātri var nokļūt pie bijušās Doles muižas. Tās apkārtnē ļoti interesanta — skaists parks augstā Daugavas krastā. Apskatāms arī senais lībju pilskalns, kas atrodas tepat kraujas malā.

Doles zvejnieku kolchoza valde atrodas no maršruta pa kreisi pie lielā ceļa, kas vijas no salas austrumu gala uz pārceltuvi (skat. karti).

No Doles salas uz Ķekavu, caur kuru iet Rīgas—Bauskas šoseja, var nokļūt ar pārceltuvi. **Ķekavā** ieteicams apskatīt baznīcu. Tā celta 1783. gadā. Baznīcas sienā upes pusē iemūrētas vairākas lodes (no 1812. gada Napoleona kara). Baznīcā atrodas Annusa glezna «Kristus svētī bērņus», kuras fonā ir Daugava un baznīca. Sīvas cīņas pie Ķekavas notikušas pirmā pasaules kara laikā, kā rezultātā miests galīgi nopostīts. Ķekavā turisti var krietni atpūsties un paēst pusdienas.

No Ķekavas jādodas gar Daugavu uz leju. Pretim Doles salas lejasgalam atrodas **Pļavniekkalns**. Pie Pļavniekkalna septiņgadīgās skolas ir senču ugunskaķi no 6.—7. gs. No skolas jāvirzās uz Rāmavas saimniecību.

Rāmavā ir ierīkota LLA mācību un pētījumu saimniecība. Tā izveidota uz divu saimniecību — «Lejiņu» un «Rudzāju» zemes. «Rāmavas» platība ir 584,68 ha. Visa zemes platība ir sadalīta vairākās augu sekās.

No Rāmavas turisti dodas tālāk uz **Katlakalnu**, ko viduslaikos sauca par Akmenssalu. Vēl tagad tur pie Ģipšu stūra ir kaļķu ceplis, kas pārstrādā dolomitu. Ievērojama ir Katlakalna baznīca, kas celta 1749.—1753. gadā. Tajā atrodas vēsturisks kroplukturis. Bez tam šai baznīcai torņa vietā ir apaļš kupols.

Katlakalna kapos ir apglabāts izcilais kulturas darbinieks Garlībs Merķelis, kam Rīgas Latviešu biedrība 1869. gadā uzcēlusi pieminekli.

No Katlakalna baznīcas turistiem jāvirzās pa ceļu gar Daugavu uz Rīgas šoseju, no kurienes vai nu ar Rāmavas autobusu, vai tramvaju var atgriezties Rīgā.

APMEKLĒSIM LATVIJAS LAUKU DZĪVES MUZEJU!

Apceļojot Rīgas apkārtni, nedrīkstam aizmirst Juglas ezera gleznainā līča krastā esošo Latvijas lauku dzīves Valsts muzeju, kura rūpīgai apskatei vajadzīga vismaz pus diena.

Muzejs atvērts ik dienas no plkst. 11.00—17.00, izņemot pirmdienas un pēcsvētku dienas. Vēlams pieprasīt ekskursijas pavadoņi. Ekskursijas pieteicamas pa tālruni Bukulti

Vidzemes sēta Latvijas lauku dzīves muzejā

10 vai arī no Rīgas 95697 un 95787. Kad atbild komutators, pieprasīt 10. numuru. No Rīgas muzejā var nokļūt divējādi: 1) ar 6. tramvaju līdz gala punktam Juglā un pēc tam pārtikams gājiens pa Vidzemes šoseju līdz Baložiem, kur pa

labi no šosejas liepu aleja ved uz muzeju. Ejot kājām pa šoseju, varam novērot Juglas ezera aizaugšanu; jau no Juglas tilta ieraugām priežu mežu apaugušo plašo ezera līci un tā krastā ar sarkanu kārniņu jumtu segtu muzeja senceltni — Liepājas ostmalas noliktavu. Ezera galā tālumā redzam Juglas papīra fabriku; 2) ar 1. autobusu Rīga—Baloži, 18. autobusu Rīga—Baltezers un 19. autobusu Rīga—Ropaži līdz Baložiem. Visi minētie autobusi Baložos pietur tieši liepu alejas galā, kas ved uz muzeju.

Baložos jāiepazīstas ar Rīgas pievārtē strauji augošo apdzīvoto vietu. Šeit atrodas Rīgas rajona rūpniecības kombināta cechi, zvejnieku arteļa «Baltezers» valde un mehāniskā darbnīca. Pašā Vidzemes šosejas malā atrodas Lielajā Tēvijas karā cīņās par Rīgu 1944. g. oktobrī kritušo Padomju Armijas karavīru kapi. Baložos strauji izvēršusies individuālo ģimenes māju celtniecība. Ja iznāk laiks, varam nogriezties pa kreisi no šosejas un nedaudz paiet pa Bukultu ceļu, lai nonāktu pie Gaujas—Daugavas kanāla, kurš sīkāk apskatīts citā maršrutā. Atpakaļceļā varam iepazīties arī ar bijušās Baložu muižas celtnēm, kur tagad iekārtota LLA studentu kopmītne un Mežsaimniecības fakultātes Bukultu mežniecība ar izmēģinājumu laucīņiem. Visus šos objektus tomēr vēlāmāk apskatīt pēc iepazīšanās ar muzeju, jo tiem mūsu maršrutā ir otršķirīga nozīme.

Tādēļ pa aleju dodamies vispirms uz muzeju. Tas dibināts 1924. g. un kopā ar vēl neapbūvēto daļu aizņem 70 ha lielu platību. Pirmās senceltnes uz muzeju pārvestas un uzstādītas 1928. g. Tagad te ir jau vairāk nekā 40 celtni, ap 4000 dažādu zemkopības un amatniecības darba rīku, mājas iedzīves priekšmetu, tekstiliju, tautas lietišķās mākslas darinājumu un citu eksponātu. Šis ir lielākais sava veida etnografiskais muzejs Padomju Savienībā un viens no plašākiem brīvdabas muzejiem pasaulē. Pēc šī muzeja parauga mūsu republikā tagad veidojas brīvdabas nodaļas Jēkabpils un Ventspils novadpētniecības muzejos; arī Gruzijas PSR, veido savu Brīvdabas muzeju.

Latvijas lauku dzīves Valsts muzejā iepazīstamies ar latviešu tautas materiālo kulturu un dzīves veidu 17.—19.

gadsimtenī. Te redzam no dažādiem Padomju Latvijas novadiem pārvestās senceltnes, mājas iedzīves priekšmetus, darba rīkus un citus eksponatus. Līdz ar to mums atspoguļojas dažādu Latvijas novadu dzīves un materialās kultūras īpatnības, kuru iepazīšana sekmēs skolā izņemtās vēstures un literatūras mācību vielas dziļāku izpratni, tuvinās mūs tautas dzīves veidam attiecīgajā laika periodā.

Šajā rakstā nav iespējams sīkāk apskatīt katru senceltni. Pie svarīgākajiem objektiem muzeja ekspozīcijā izvietotas samērā plašas anotācijas, par tiem varēs pastāstīt muzeja darbinieks — ekskursijas pavadonis (skolām par ekskursijas pavadoni nav jāmaksā).

Šo iemeslu dēļ centīšos dot vienīgi vērtīgāko objektu īsu uzskaiti un vēlamo ekskursijas gaitu. Tās precizēšanai varam izmantot muzeja centralajā laukumā novietoto senceltnu izvietojuma plānu un sarakstu.

Muzeja apskati sākam ar ieejas tuvumā esošo 18. gs. beigās celto Priedes krogu. Šī varenā celtne pārvesta no Vecumnieku apkārtnes, kur tā atradās mežainā apvidū Rīgas — Skaistkalnes lielceļa malā un daudzus gadu desmitus deva patvērumu un naktsmītņi tāla ceļa braucējiem. Šodien Priedes krogus plašās telpas muzejs izmanto izstāžu iekārtošanai. Kā vērtīgākās no te bijušām izstādēm jāmin Latgales podnieku un Piebalgas audēju darinājumu izstādes.

Nākošais apskatāmais komplekts ir no Kurzemes etnogrāfiskā apgabala pārvestās senceltnes un to iekārtojums. Kā vērtīgākie objekti te jāmin 1704. g. celtā Usmas baznīca, ap 1820-to gadu celtā, no Nicas pārvestā «Tupešu» istaba, ap 1810-to gadu celtais Rucavas «Deju» māju dižais laidars, 1767. g. celtā Kuldīgas c. p. «Dižliķu» māju klēts. Nedaudz attālāk mežā aiz Kurzemes sētas novietots no Rendas mežainās apkārtnes pārvestais, ap 1865. g. celtais «Sluju» darvas ceplis, kuru redzam jau no «Deju» laidara stūra. Kurzemes komplektam paredzētajā teritorijā, uzkalniņā aiz tikko apskatītās Kurzemes sētas ieraugām savdabīgu tautas celtniecības pieminekli — 1814. g. celtās Šķibes vējdzirnavas, kuru spārni pret vēju pagriežami kopā

ar visu dzirnavu korpusu. Viens no interesantākiem objektiem Kurzemes komplektā ir 18. gs. vidus Nidas zvejnieka dūmistaba. Tajā izcilu vērību veltām senajām apkures ierīcēm un dzīvojamā telpā novietotajiem mājas iedzīves priekšmetiem. Kalniņā netālu no dūmistabas novietotas Alsungas trūcīgā zemnieka ēkas: dūmistaba un kūts, kas celtas 19. gs. 80-to gadu sākumā. Šīs ēkas, kas ir pirmie Alsungas novada pārstāvji muzejā, 1952. g. pārvestas no Adzes apkārtnes, kur 19. gs. 70-os gados purvainās vietās tika ierādīti mazi zemes gabaliņi atvaļinātiem cariskās armijas kareivjiem. Tādā kārtā šajā apvidū izveidojās vairāki trūcīgo zemnieku — bij. zaldātu ciemi.

No šejienes pāri kalnam dodamies uz Zemgales sētu, kas visumā sakomplektēta no Džūkstes un Sīpeles apkārtnes turīgo zemnieku 18. gs. otrā pusē celtajām ēkām. Te galveno vērību veltām ap 1770-to gadu celtajai «Vecķempju» dzīvojamai ēkai, kur iepazīstamies ar lielo atšķirību saimnieku un laukstrādnieku dzīves apstākļos 19. gs.

Pēc Zemgales sētas apskates ejam uz tās tuvumā esošo bērzu un apšu birzīti, kurā redzam no Iecavas «Zīdeņu» mājām pārvesto pirtiņu. Šajā ēkā vācu fašistiskās okupācijas laikā nelegālas nakts sanāksmes noturējis slavenais partizanis Imants Sudmalis. Zem viena no pirts priekšā novietotajiem akmeņiem glabātas pagrīdnieku sazināšanās vēstules.

Netālu no Sudmaļa pirtiņas uzkalniņā novietota unikāla celtne — 1537. g. celtā Bornes baznīca. Šī ir visvecākā celtne muzejā un vienīgā saglabājusies sava laika koka baznīca Latvijā.

Viens no interesantākajiem muzejā ir no Vidzemes pārvesto ēku komplekts. Te pirmām kārtām jāmin senlaicīgais — 19. gs. vidū no kārtīm saslietais Ainažu apkārtnes «Eiboku» māju vārāmais namiņš un ap 1860. g. tikai ar cirvja palīdzību celtā Vietalvas «Dzeņu» maltuve. Svarīgi aplūkot Ziemeļvidzemē bieži sastopamo trūcīgo ļaužu mājokli — 1814. g. celto «Rūnu» māju pirti ar dzīvojamo kambarīti — dūmistabu, iepazīties ar latviešu zemnieku 19.—19. gs. darba rīkiem un transporta līdzekļiem, kas novietoti «Grotkaltiņu» kūts barības telpā un «Rizgu» rijā.

Vidzemes sētā 1956. g. iekārtota no dzejnieka Ausekļa dzimtajām mājām «Sīpoliem» pārvestā klētiņa, kas celta 19. gs. vidū. Tā sastāv no divām daļām: labības un drēbju klēts. Drēbju klēti vasarās dzīvojis dzejnieks. Te novietoti arī viņa laikā bijušie priekšmeti: galds, gulta, krēsli, lāde un tīne. Tīnē Auseklis glabājis savus manuskriptus.

Pēc Ausekļa klētiņas apskates ejam uz skolu audzēkņu visiemīlotāko muzeja eksponātu — 17. gs. otrā pusē celto Valmieras dzīvojamo riju, kurā 1693. g. atvēra pirmo Valmieras zemnieku skolu. Rija kā skolas ēka izmantota vairāk nekā 50 gadus — līdz 1747. g. Sī ēka ir Vidzemē ļoti izplatīto dzīvojamo riju pārstāve un te varam redzēt, kādos apstākļos dzīvoja vācu muižnieku jūgā nospīstie latviešu zemnieki 17.—18. gs.

No Valmieras dzīvojamās rijas-skolas gar Zvirgzdenes klēti virzāties uz Latgales etnografiskā apgabala komplektu. Te galveno vērību veltām 19. gs. vidū celtajai «Kalna-Romuļu» dzīvojamai mājai un 1830-tajos gados celtajai Liksnas klētij ar glīti veidotajiem lieveņa stabiem. Netālu aiz Latgales sētas stāv 18. gs. vidus Meirāņu dūmistaba, kas saglabājusies nepārbūvēta līdz mūsu dienām. Te gūstam uzskatāmu priekšstatu par Latgales trūcīgo zemnieku smagajiem dzīves apstākļiem 18.—19. gs. Iepretim Meirāņu dūmistabai 1956. g. uzstādīta no Latvijas lielākā lauku podniecības centra — Silajāņiem (Preiļu rajons) pārvestā Latgales podnieka dzīvojamā māja. Tā ir pirmā līdz šim uz muzeju pārvestā amatnieku istaba.

Pēc Latgales ēku komplekta apskates mūsu maršruts muzejā noslēdzas. Tagad varam doties uz ezermalu, lai atpūstos un dalītos iespaidos par muzejā redzēto. Ja vēlas, var gar ezeru iet Juglas papīrfabrikas virzienā. No ezera augstajiem krastiem pavērsies krāšņi skati uz Juglas papīrfabriku, zvēraudzētavu, Strazdumuižu u. c. vietām ezera pretējā krastā.

S. Cimermanis

BALDONES RAJONS

Baldones sēravots ziemā

ISAS VISPĀRIGAS ZIŅAS

Baldones rajons atrodas Latvijas PSR dienvidu daļā. Ziemeļaustrumos tas robežo ar Daugavu, austrumos — ar Jaunjelgavas, dienvidos — ar Bauskas, rietumos — ar Jelgavas un ziemeļrietumos un ziemeļos — ar Rīgas rajonu.

Baldones rajona centrs — strādnieku ciemats Baldone, pārējās rajona lielākās apdzīvotās vietas ir vai nu ciemu padomju centri, vai lauku apdzīvotās vietas.

Satiksmes ceļi

- a) šosejas: Rīga—Baldone—Vecumnieki—Skaistklane, Rīga—Iecava—Bauska, Rīga—Baldone—Vecumnieki—Iecava.

- b) dzelzceļi: Krustpils—Jelgava (skar lielākas stacijas: Vecumniekus, Misu, Iecavu, Zāliči), Rīga—Pļaviņas—Daugavpils;
- c) pārējie zemes ceļi saista lielākās apdzīvotās vietas.

Virsmā pauguraina ziemeļu un vidusdaļā ap Baldoni, tās lielākais augstums ir 80 m (Riekstu, Gorbenko kalns); dienviddaļa — Zāliči, Iecava, Stelpe līdzena, ar labām mālainām augsnēm.

Plaši meži ir ZR daļā ap Mežiniekiem, daļēji ap Zāliči, Tomi, Vecumniekiem.

Lielākās upes: Daugava, Iecava dienvidrietumu daļā, Iecavas pieteka Misa šķērso visu Baldones rajonu no dienvidaustrumiem pie Stelpes līdz ziemeļrietumiem Mežinieku ciemā.

Ezeri nelieli, veidojušies iegruvās (Liliju ezers 3,5 km no Baldones uz ziemeļiem) vai morenu aizsprostotās ieplakās.

Dabas bagātības:

a) kūdru iegūst pie Misas stacijas un Ķekavas Ģūģu kūdras purvā,

b) dolomīts atrodas Daugavas un Iecavas upes krastos,

c) grants — pie Misas upes un Iecavas ceļa krustojuma, ceļā uz Daugmali no Baldones u. c.,

d) avotkaļķis — netālu no Tomes,

e) sērūdens (9 mg sērūdeņraža 1 l) — Baldonē.

Rajonā 20 kolchozi, viena padomju saimniecība, 2 MTS (Iecavas, Vecumnieku).

Iecavā atrodas spirta fabrika; rajona rūpkombināta centrs Baldonē ar 30 nodaļām (3 zāģētavas, 3 mehāniskās darbnīcas, 8 dzirnavas, 2 galdnieku darbnīcas, 1 ķieģelnīca u. c.).

Baldonei ir liela nozīme, jo sanatorijā «Baldone» gadā ārstējas vairāk nekā 2000 slimnieku no dažādām PSRS vietām.

Baldone ir piepilsētas rajons un apgādā Rīgu ar piena produktiem, svaigiem dārzeņiem un citiem produktiem.

Lai iepazītos ar Baldones rajonu, apskatīsim 3 maršrutus:

Turisma maršruti Baldones rajonā

Jelgavas raj.

Uz Jelgavu.

PASKAIDROJUMI:

dzelzceļi un stacijas

upe

kalns

kalchozs

turisma objekts

I maršruts

II maršruts

III maršruts

Bauskas raj.

Jaunjelgavas raj.

Uz Krustpili

Uz Daugavpili

Ogres raj.

St. Opre

St. Jekābe

St. Skapiņš

St. Saultkalne

Uz Rīgu

Rīgas raj.

Mīsa

Mežlīdēki

Uz Jelgavu.

Uz Jelgavu.

St. Zāle

Jecava

Jecava

Jecava

Jecava

Jecava

Jecava

Jecava

Jecava

Jecava

Jecava

Jecava

Jecava

Jecava

Jecava

Jecava

Jecava

Jecava

St. Šķapīns

St. Jekābe

St. Saultkalne

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Šķapīns

St. Jekābe

St. Saultkalne

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Šķapīns

St. Jekābe

St. Saultkalne

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Šķapīns

St. Jekābe

St. Saultkalne

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Šķapīns

St. Jekābe

St. Saultkalne

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Šķapīns

St. Jekābe

St. Saultkalne

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Šķapīns

St. Jekābe

St. Saultkalne

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. Opre

St. Jekābe

St. O

I maršruts: Baldones ciemats un tā tuvākā apkārtnē (vidusdaļa).

II maršruts: Ķekava — Daugmale — Baldone (ziemeļrietumu, ziemeļu daļa).

III maršruts: Baldone — Dzelzsāmurs — Iecava (dienvidu daļa).

I maršruts
Baldones ciemats un tā tuvākā apkārtnē

№ p. k.	Pārgājiena posmi	Pārvieto- šanās veids	Ceļa garums
1.	Rīga — Baldones vidusskola	ar auto	32 km
2.	Vidusskola — Vanagu kalni	kājām	2,5 „
3.	Vanagu kalni — Ceplīšu kalni	„	2 „
4.	Ceplīšu kalni — Gorbenko kalns	„	0,5 „
5.	Gorbenko kalns — Raiņa vārdā nosauktā kolchoza fermas	„	1,5 „
6.	Raiņa vārdā nosauktais kolchozs — sanatorija «Baldone»	„	2 „
7.	Sanatorija «Baldone» — Dūņupurvs	„	1,5 „
8.	Dūņupurvs — Doļu kalni — slimnīca	„	1 „
9.	Doļu kalni — Baldones bērnnunams	„	3,5 „
10.	Baldones bērnnunams — Liliju ezers	„	1 „
11.	Liliju ezers — Riekstu kalns	„	0,5 „
12.	Riekstu kalns — Baltā pils (sanatorijas I nod.)	„	3,5 „
13.	Baltā pils — Baldones vidusskola	„	0,5 „
14.	Vidusskola — autoosta	„	1 „
15.	Autoosta — Rīga	ar auto	33 „

Kopā: 86 km

Ar auto: 65 „

Kājām: 21 „

Pārgājiena ilgums 1 diena.

Pārgājiena mērķis — iepazīties 1) ar Baldones fiziski ģeografiskajiem apstākļiem: virsmu, ūdeņiem; 2) ar Baldones ekonomiski ģeografiskajiem apstākļiem: kolchozu, sanatoriju, rūpkombinātu u. c.

Veicot pārgājienu no Rīgas, turistiem vēlams izbraukt ar autobusu, kas atiet plkst. 7.00. Jābrauc līdz Baldones vidusskolai, kur ierīkota turistu baze. Pēc iepazīšanās ar Baldones vidusskolu vēlams apskatīt pretim esošo Baldones rūpkombinātu, pēc tam doties pa Iecavas ielu garām kulturas namam, Baldones rajona izpildu komitejai, remonta un celtniecības kantorim. Kad turisti apskatījuši Daugavas pieteku Ķekaviņu, viņi var doties pa tās stāvajiem krastiem apmēram 2 km Vanagu kalnu virzienā. Te Ķekaviņa pagriežas uz ziemeļiem. Pa lauku ceļu, dodoties rietumu virzienā, apmēram pēc 0,5 km nonāksim Vanagu kalnos. Šeit 5 augstākie (46 m augsti) morenu māla pauguri mainās ar krūmājiem apaugušām ieplakām. Interesants ir tautā iesauktais «Bļodas dibens», kur pēc pirmā pasaules kara bieži pulcējās jaunieši, lai toreizējā baldonieša — tagadējā aktiera Kārļa Ādernieka vadībā iestudētu lugas. Vanagu kalnos saglabājušās dziļas pirmā pasaules kara tranšejas.

Tālāk no Vanagu kalniem varam doties gar tagad nosusināto Ceplīšu ezeru pāri Ceplīšu mālainajiem pauguriem uz Gorbenko kalnu. 1944. gadā, atbrīvojot Baldoni no vācu fašistiem, te krita Padomju Savienības Varonis — gvardes kapteinis Gorbenko. Agrāko Morisona kalnu par godu kritušajam varonim nosauca viņa vārdā. Kalna augstums 55 m, no šejienes pārredzams viss Baldones ciemats un tālākā apkārtnē.

No Gorbenko kalna apmēram 1 km uz dienvidiem atrodas Raiņa vārdā nosauktā lauksaimniecības arteļa 1955. gadā izbūvētā cūku un liellopu ferma. Pēc tam ieteicams virzīties atpakaļ uz ciematu gar Vētru, tālāk Vilciņu mājām, garām Raiņa vārdā nosauktā kolchoza kantorim. Pārejot Tilta ielai, esam nokļuvuši Baldones ciematā. Vispirms ieteicams apskatīt sanatorijas «Baldone» parku. Lai tuvāk iepazītos ar sanatorijas darbību, var apskatīt katlu māju, kur pa caurulēm pieplūst sērūdens no sērūdens akas. Tālāk dodamies uz vannu māju, kur kabinēs no katlu mājas pieplūst līdz 70° sakarsēts sērūdens. Te vēlams iepazīties ar dūņu aplikaciju sagatavošanu, ar darbu fizioterapijas, fiz-

kulturas, inhalācijas u. c. kabinetos. 1955. gadā sanatorijā ārstējās 2200 slimnieku.

Tad dodamies garām sēravotam, kura ūdenī 1 litrā ir 5 mg sērūdeņraža. Šo ūdeni dziednieciskos nolūkos vairs neizmanto. Nonākam pie dūņu noliktavas, kur izžāvētās dūņas uzglabā līdz nogādāšanai uz vannu māju. Pa trulīša sliedēm ejam uz 1,5 km attālo Dūņu purvu. Šeit dziednieciskās dūņas sagriež ķieģelišos un sakrauj grēdās žāvēšanai.

Tālāk pa taciņu var aiziet uz 1 km tālo 1952. gadā būvēto Baldones slimnīcu, tad pa Strēlnieku ielu nokļūstam Parka ielā. Visapkārt kokiem apauguši pauguri un apaļas iegruvu bedres, kas veidojušās, virsējiem slāņiem iegrimstot virs izšķīdušajiem ģipša slāņiem. Šo vietu sauc par Doļu kalniem. Tālāk, virzoties pa Parka ielas turpinājumu — lauku ceļu jau ārpus Baldones ciemata, pēc 3,5 km sasniedzam Baldones bērnu namu, kurš izveidots pēc pirmā pasaules kara agrākās Mercendarbes muižas vietā. Pašlaik te ir 103 pirmsskolas vecuma bērni, strādā 13 audzinātāji.

No bērnu nama pa Liepu gatvi pāri Baldones — Daugmales ceļam dodamies uz dziļo iegruvu ezeru, kur vasarā zied daudz balto ūdensrožu. Sakarā ar to radies ezera nosaukums — Liliju ezers.

No ezera cauri lapu koku mežam pa taciņu kāpjam arvien augstāk un augstāk, līdz sasniedzam 80 m augsto Riekstu kalnu. No novērošanas torņa skaidrā laikā saredzami Rīgas augstāko ēku silueti. Šai piecgadē Zinātņu akadēmija zvaigžņu novērošanai ir paredzējusi celt observatoriju. Tuvākajā apkārtnē daudz iegrimumu bedru. Vietām tās sasniedz līdz 10 m dziļumu. Skaista ir uz austrumiem no Riekstu kalna izveidojusies ieplaka — «Ziedu grava».

Tālāk no Riekstu kalna, virzoties 3,5 km pa meža ceļu, atkal nokļūsim Baldones ciematā pie Baldones sanatorijas 1 un 2. nodaļas. Sanatorijas 1. nodaļa iesaukta par «Balto pili». Ap to aug lapegles, ciedras un citi retāk sastopami koki, bet parkā izveidota skaista strūklaka.

Pa Daugavas ielu ietejams doties uz Baldones vidus-

skolu, lai apzīmogotu ceļojumu lapas, pa Rīgas ielu — uz autoostu. Ejot pa Rīgas ielu, labajā pusē redz Lielajā Tēvijas karā kritušo varoņu kapus. Tālāk ielas abās pusēs paceļas jaunceltņes, sanatorijas nodaļas, pa kreisi atrodas pasts.

Lai nokļūtu Rīgā, var izbraukt no Baldones ar autobusu plkst. 18.30, bet sestdienās un svētdienās pat vēlāk — plkst. 22.30.

II maršruts
Ķekava—Daugmale—Baldone

№ p. k.	Pārgājiena posmi	Pārvietošanās veids	Ceļa garums km	Piezīmes
1.	Rīga — Ķekava	ar auto	17 km	} 1. dienā kājām 16,5 km
2.	Ķekava—Klaņģu pilskalns	kājām	4,5 „	
3.	Klaņģu pilskalns — Bērzmēnte	„	0,5 „	
4.	Bērzmēnte — Daugmales pilskalns	„	3,5 „	
5.	Daugmales pilskalns — Saulkalnes kaļķu ceplis	„	2,5 „	
6.	Saulkalnes kaļķu ceplis — Nāvēssala	„	3 „	
7.	Nāvēssala — Daugmales septiņgadīgā skola . .	„	2,5 „	
8.	Daugmales skola — kolchoza «Sarkanais strēlnieks» fermas	„	2 „	
9.	Kolchozs «Sarkanais strēlnieks» — Baldones bērnu nams	„	3,5 „	
10.	Baldones bērnu nams — Riekstukalns	„	2 „	
11.	Riekstukalns — Baldones vidusskola	„	3,5 „	
12.	Baldones sanatorijas apskats	„	3 „	
13.	Baldone — Rīga	ar auto	33 „	

Kopā: 80,5 km

Ar auto: 50 „

Kājām: 30,5 „

Pārgājiena ilgums: 2 dienas

Pārgājiena mērķis — iepazīties 1) ar Daugavas apkaimē esošajiem objektiem; 2) ar atsevišķiem ekonomiskajiem objektiem — Saulkalnes kaļķu cepli, kolchozu «Sarkanais strēlnieks», sanatoriju «Baldone» u. c.

Ceļa posmu Rīga — Ķekava pārgājiena dalībnieki veic ar autobusiem: vai nu Rīga — Rāmava, vai Rīga — Baldone.

Pārgājiens sākas pie autobusa pietātnes **Ķekavā**. Pāris simts metru attālumā redzama 8,5 km garā un 2,5 km platā Doles sala. To no Ķekavas krasta atdala Sausā Daugava. Daugavas krasti te veidojas no dolomītiem.

Doles salas vārds saistās ar 12. gs. beigu posma notikumiem, kad vācu iebrucēji sāka iekarot Baltijas ciltis. Salas austrumu piekrastes tuvumā atrodas Mārtiņa sala, kurā pēc biskapa Meinarda pavēles 1197. gadā uzcelta Sv. Mārtiņa baznīca, kas nopostīta 16. gs.

1905. gada revolūcijas laikā dolenieši aktīvi cīnījās pret muižniekiem un carismu.

Tālāk jāvirzās gar piekrastes daļu. Daugavas krastā atrodas Molotova vārdā nosauktā lauksaimniecības arteļa siltumnīcas, kur audzē dārzeņus, puķu dēstus Rīgas tirgum, kā arī vietējo iedzīvotāju vajadzībām.

4,5 km no Ķekavas atrodas viens no senākajiem Latvijas pilskalniem — **Klaņģu pilskalns**, kas veidojies uz dabīga paaugstinājuma. Archeoloģiskajos izrakumos te atrasti daudzi akmens darba rīki un ieroči, akmens urbuma tapas.

Turpinot maršrutu, ceļotāji nonāk **Bērzmētē**, kur atrodas Baldones rūpkombinata dzirnavas. Netālu no tām Daugmales virzienā ceļa malā saglabājušies divi hercoga Jēkaba laikos lieti lielgabali t. s. «vienradži».

Bērzmētē ļoti brāzmaini risinājušies 1905. gada notikumi, kas sākušies ar cara bilžu mešanu Bērzmētes dzirnavu dīķī. Bērzmētes muižā nodibinājusies rīcības komiteja, kuras priekšsēdētājs bijis Jānis Leimanis. Viņa vadībā no vietējās muižas kalpiem noorganizējies partijas pulciņš ar 40 biedriem. 1906. gada 19. janvarī soda ekspedīcija zvēriski nobendēja Jēkabu Leimani un Jāni Rugāju. 1906. gada

vasarā Bērzmētē tika nošauti arī divi jauni baldonieši, kuru uzvārdi nav zināmi.

Dodoties uz priekšu gar Daugavas krastu, pēc nepilniem 4 km dalībnieki sasniedz **Daugmales pilskalnu**, kas atrodas toreizējos apstākļos stratēģiski ļoti izdevīgā vietā: stāvā Daugavas krastā, kamēr no pārējām 3 pusēm to apjož Varžupīte, kas tek pa dziļu ieleju. Ielejas — gravas mala sasniedz 10 m, bet Daugavas stāvais krasts — 25 m augstumu. Liela aizsardzības nozīme bija tuvumā esošajām krācēm Daugavā, kas aizkavēja negaidītu ienaidnieka uzbrukumu. Sakarā ar Daugavas plūdiem no pilskalna pirmatnējās malas izgrauzta apm. 30 m plata josla. Pilskalnā veiktajos archeoloģiskos izrakumos atrasts ap 7000 senlietu: gan ieroči, darba rīki, gan dažādas rotaslietas.

Jau no Daugmales pilskalna tālumā redzams Daugavas līkums iepretim tās labajā krastā esošajiem kaļķu ceļiem.

Ceļu turpinot, jāvīrās gar stāvo Daugavas krastu, garām avotiņam ar 4,5 m augstu kritumu.

Gar pašu Daugavu ir lēzena piekraste ar zilo un violeto mālu un dolomitu.

Lai nokļūtu **Saulkalnes kaļķu ceplī**, jāpārceļas pāri Daugavai. Kaļķu ceplī dedzina vietējo 1—9 m biezo kaļķakmeni. Apdedzināšana noris šādi: kaļķakmeni samaisa ar antracitu un ber pa vadu kaļķu ceplī, apakšējās krāsnīs ber degakmeni. Antracīts aizdegas 600° C temperatūrā. Lai apdedzinātu 1 t kaļķakmens, vajag 240 kg degakmens un 60 kg antracita. Dedzināšana ilgst 12 stundas. Krāsnīs temperatūra sasniedz 1300° C. Degakmeni ievad no Igaunijas, antracitu — no Donbasa.

Daugmalē iegūst arī ģipsi. Senāk to apstrādāja lielos daudzumos, tagad ģipša slāņi samazinājušies.

Pēc tam jāpārceļas atkal pāri Daugavai un tālāk pa upes lēzeno krastu jāvīrās līdz **Nāvessalai**, kuras vēsturiskā nozīme saistās ar pirmā pasaules kara notikumiem. No divām pusēm Nāvessalu robežoja Daugava, bet no pārējām pusēm dzeloņdrāšu žogi un ierakumi, kā arī neliela upīte. Nāvessala bija izveidojusies apm. 2 km² lielā pla-

tībā. 1915. gada rudenī cariskās Krievijas armija atkāpās uz Daugavas labo krastu. Negaidīti tika nodedzināts tilts. Kreisajā krastā palikušās karaspēka daļas veiksmīgi atsita vācu jātnieku vienības uzbrukumu un nekavējoties izveidoja nocietinājumus, bet pēc neilga laika pāri Daugavai uzcēla pagaidu tiltu. Pozīcijas Daugavas kreisajā krastā izveidoja t. s. Ikšķīles priekštilta nocietinājumi, kam bija ļoti svarīga stratēģiska nozīme gan Rīgas aizstāvēšanā, gan iespējama uzbrukuma izvēršanai dienvidu virzienā. Nāves-salu aizstāvēja latviešu un krievu strēlnieki. Krievu strēlnieku pozīcijas bija no t. s. Mācītāja salas līdz Tilta — Ķikutiem. Tilta — Ķikutu — Liepāderu frontes sektoru aizstāvēja latviešu strēlnieki (tagadējās pārceltnes apkaime).

1917. gadā abu pušu karavīros arvien vairāk pastiprinājās revolucionarais noskaņojums, viņi pamazām sāka izprast imperialistiskā kara būtību, kā rezultatā zaldāti atteicās karot. 1917. gada jūlijā krievu karaspēks Nāves-salu atstāja.

Par latviešu un krievu tautas varonību cīņā pret vācu iebrucējiem liecina Daugavas tuvumā esošais Nāves-salas piemineklis. Netālu no tā atrodas senlatviešu stilā celta ēka. Te iekārtota Strēlnieku ciema biblioteka, bet blakus telpā glabājas Nāves-salas vēsturisko notikumu relikvijas.

Ejot no Nāves-salas pa lielceļu, sasniedzam **Daugmales septiņgadīgo skolu**, kur iespējams pārņakšņot.

Otrā dienā jādodas gar Strēlnieku ciema Padomi, tad jānogriežas pa kreisi, lai nokļūtu uz lielceļa, kas iet gar koi-choza «Sarkanais strēlnieks» liellopu un putnu fermām. Lauksaimniecības artelis «Sarkanais strēlnieks» atrodas Baldones rajona ziemeļaustrumu daļā. Pārgājienā iespējams tuvāk iepazīties ar 1954. gadā uzcelto liellopu fermu (100 govīm). Te iekārtota mechaniskā lopu dzirdināšana, ventilācija. Pie kūts ir uzcelta arī virtuve, piena dzesinātava, fermas vadītājas istaba. Izbūvēti divi skābbarības torņi, kuru tilpums ir 150 t.

0,8 km no liellopu fermas uz rietumiem atrodas 1953. gadā uzceltā putnu kūts. Daugavas piekrastē uz austru-

miem no Nāvessalas atrodas siltumnīcas, kas kolchozam dod lielus ienākumus.

Tālāk ceļš aizvijas uz Baldoni, pa labi paliek mājas «Jukumi», kur 1905. gadā notika mītiņi. Sākas skuju koku mežs. Pa labi ir plašas grants bedres. Pēc 4 km iznākam klajumā, pa kreisi redzama liepu gatve un Baldones bērnu nama sarkanais jumts. Pa kreisi iet ceļš uz Liliju ezeru, kas veidojies zemes iegruvā. Tālāk no ezera pa meža ceļu (pēc norādītām bultām ceļa malā) ieteicams doties uz 80 m augsto Riekstu kalnu, no kura paveras plašs skats pāri Baldones mežiem un klajumiem.

Pēc 3,5 km pārgājiena dalībnieki nonākuši pie Baldones sanatorijas 1. korpusa, ko var apskatīt sīkāk. Tad tālāk pa Lauku ielu var doties uz sanatorijas «Baldone» vannu māju, iepazīties ar darbu dziedniecības iestādē, bez tam, lai apskatītu Baldones ciematu, turisti iet kādus 1,5 km pa Rīgas ielu Rīgas virzienā līdz Baldones vidusskolai, kultūras namam, Baldones rūpkombinatam.

Ja pārgājiena dalībnieki vēlas sīkāk apskatīt Baldoni, tad jāpārgul Baldones vidusskolā pa nakti un jāturpina pārgājiens, izmantojot I maršruta aprakstu.

III maršruts

Baldone — Dzelzsāmurs — Iecava

№ p. k.	Pārgājiena posms	Pārvietošanās veids	Ceļa garums km	Piezīmes
1.	Baldone — kolchozs «Cīņa»	Kājām	5 km	1. dienā 22,4 km kājām
2.	Kolchozs «Cīņa» — Misa	„	2,5 „	
3.	Misa — Dzelzsāmurs	„	3 „	
4.	Dzelzsāmurs — Ratenieki	„	3 „	
5.	Ratenieki — Iecavas stacija	„	4,5 „	
6.	Iecavas stacija — Iecavas vidusskola	„	2,5 „	
7.	Iecavas vidusskola — pienotava	„	1 „	
8.	Pienotava — Iecavas spirta fabrika	„	0,1 „	

№ p.k.	Pārgājiena posms	Pārvietošanās veids	Ceļa garums km	Piezīmes
9.	Iecavas spirta fabrika — MTS	Kājām	0,3 km	} 2. dienā 10,2 km kājām
10.	MTS — Iecavas slimnīca .	„	0,5 „	
11.	Slimnīca — Koku skola «Dartija»	„	2 „	
12.	Koku skola «Dartija» — I. Sudmaļa vārdā nosauktais kolchozs . . .	„	3 „	
13.	I. Sudmaļa vārdā nosauktais kolchozs — Iecavas upe	„	5 „	
14.	Iecavas upe — Kulturas nams	„	0,2 „	
15.	Kulturas nams — Baldone	Ar auto	20 „	

Kopā: 52,6 km
ar auto: 20 „
kājām: 32,6 „

Pārgājiena ilgums: 2 dienas.

Pārgājiena mērķis — iepazīties 1) ar ekonomiskajiem objektiem: kolchozu «Cīņa», Iecavas staciju, Iecavas piņotavu, spirta fabriku, MTS, koku skolu «Dartija»; 2) skaidrākajām vietām: Misu, Iecavu, Iecavas parku, 3) vēsturiskajām vietām: Dzelzsāmuru, I. Sudmaļa revolucionārās darbības vietām.

Pārgājiena dalībnieki sāk iet no Baldones vidusskolas, kur atrodas turistu bāze, pa Iecavas ielu, šķērso Daugavas pieteku Ķekaviņu. Tālāk sākas Raiņa vārdā nosauktā kolchoza lauki. Pa kreisi 0,5 km attālumā redzams lapu kokiem apaugušais Gorbenko kalns, pa labi Ceplīšu kalni un meliorēta ieleja, agrākais Ceplīšu ezers. Tālāk ceļš iet caur priēžu siliņu. Pēc tam nonākam uz Rīgas — Skaistkalnes šosejas, pa to ejam apm. 0,4 km, tad jānogriežas pa labi uz Baldones — Iecavas lielceļa. Te sākas kolchoza «Cīņa» lauki ar auglīgu mālaini, tūlumā uz abām pusēm — purvi. Pa kreisi ceļa malā atrodas lauksaimniecības arteļa «Cīņa» kantoris. 0,5 km tālu no ceļa iekārtota kolchoza liellopu ferma, siltumnīcas un lecektis. No šejienes var doties pa lauku ceļu līdz 1955. gada rudenī izbūvētajai putnu fermai,

tad garām pienotavai «Dākas». Tālāk jāvirzās pa labi, lai pie Milupītes nokļūtu uz Baldones — Iecavas ceļa. Pēc 1,5 km sasniegta **Misa**. Tās platums 12 m. Pie šīs upes ierīkotas dzirnavas. Izdevīgi virzīties gar Misas upi kādus 3 km. Vairākās vietās Misā ir aizsprosti ar skaistiem ūdenskritumiem. Upes krastā atrodas Baldones rūpkombināta dzirnavas ar vērptuvi un maltuvi. Te iegūst I šķiras kviešu miltus. Dzirnavas darbina ar elektromotoru un ūdensspēku.

Tālāk jādodas gar Misas krastu līdz **Dzelzsāmuram**. Kurzemes hercogistes laikā, 17. g.s., te bija Baldones «sloboda», pie Krastiņu mājām upe bija aizdambēta un tur atradās pulvera dzirnavas un maltuve. Misas kreisajā krastā pie Dzelzsāmura mežrūpniecības strādnieku dzīvojamās ēkas atradās dzelzs ceplī, kuros kausēja purva rūdu. Dzelzs ceplī darbojās no 1648. līdz 1705. gadam. Baldonē bija dzelzs ceplis, enkuru kaltuve, naglu virpotava. Dzelzs ceļos no trauklās rūdas ieguva ķetu; gadā izkausēja 10.000 mucu rūdas, izgatavoja lielgabalus, lodes. Pie dzelzs cepla bija arī zāģu gateris, pulvera dzirnavas (1645.—1658. gadā).

Tālāk ieteicams doties pa meža ceļu 3 km uz Ratenieku mājām pie Baldones — Iecavas lielceļa. 4,5 km jāvirzās pa purvainu, vietām mežainu apvidu. Netālu no Iecavas stacijas ir klajums, te augsne mālaina, vietām bērzu birzītes — Zemgales līdzenuma sākums. 2 km no stacijas atrodas **Iecavas vidusskola** — liela sarkana ķieģeļu ēka. Apkārt tai ir plašs augļu dārzs. Skolā jauno turistu baze. Šeit var atstāt mugursomas un tad apskatīt Iecavas pienotavu, spirta fabriku, kurai kartupeļus piegādā apkārtējie kolchozi. Aiz šosejas stiepjas padomju saimniecības «Iecava» lauki un augļu dārzi. Ieteicams iepazīties ar padomju saimniecības traktoristu b. Ščepetinu. Jau piekto gadu viņš izcīna padomju saimniecības, rajona un republikas labākā traktorista goda nosaukumu.

Ja pārgājiena dalībnieki nav noguruši, pirmās dienas vakarā var arī apskatīt **Iecavas MTS**, kas atrodas ap 300 m no Iecavas spirta fabrikas. MTS novietnēs tiek labotas dažādas mašīnas. Darba telpās novietoti darbgaļi, virpas, celtņi. Te tiek veikta autogēniskā metināšana. MTS izpilda

visus Iecavas zonā vajadzīgos remonta darbus. Nākamās dienas rītā pārgājiena dalībniekiem jāvirzās garām Iecavas slimnīcai, kas ir plāšākā Baldones rajonā.

Tālāk cauri Iecavas parkam pārgājiena dalībnieki nonāk uz Rīgas — Bauskas šosejas. Ejot 1 km pa Bauskas šoseju, nonākam pie **augļu koku skolas «Dartija»** (tās platība 355,4 ha). Te galvenokārt tiek audzēts augļu koku stādāmais materiāls kolchozu un padomju saimniecību vajadzībām. Augļu koku skolas kolektīvs apņēmis no 1 ha izaudzēt ne mazāk par 18 tūkstošiem augļu kociņu. Plaši izvēsta arī dārzeņu un puķu audzēšana, laukkopība un lopkopība. Te strādā slaucējas pirmrindnieces L. Bite, A. Apenīte.

Tālāk jādodas 3 km Bauskas virzienā. Te sākas **Imanta Sudmaļa vārdā nosauktais kolchozs**. Kolchoza centrā atrodas 1953. gadā izbūvētais klubs, kur vakaros notiek nodarbības mākslinieciskās pašdarbības dalībniekiem.

Tālāk ieteicams apskatīt moderno labības kalti, govju un cūku fermas. Daudzi interesējas par govju fermu «Gaiļi», kur strādāja Ausma Latviete, rajona labākā slaucēja.

Kolchozam ir plaši augļu dārzi, 3 siltumnīcas, lecektis.

Vācu okupācijas laikā «Zīdeņu» mājās par izpalīgu strādāja Imants Sudmalis. Zīdeņu pirtiņā viņš organizēja un vadīja nelegālo komjaunatnes organizāciju, rīkoja nelegālās kara gūstekņu sapulces. Lielā Tēvijas kara laikā viņš organizēja Sarkanās Armijas kara gūstekņu pāreju fronti. Tuvākas ziņas iegūstamas Iecavas vidusskolā, kur sakopot apraksti, fotoattēli utt. par Imanta Sudmaļa dzīvi, darbību Iecavas apkārtnē un citur.

Pēc I. Sudmaļa darbības vietu apskates pārgājiena dalībniekiem ieteicams atgriezties Iecavā. Skaisti ir Iecavas upes krasti pie Iecavas. Upe ļoti strauji laužas caur dolomita klintīm. Skaists ir arī parks ar simtgadīgiem ozoliem, liepām Iecavas upes krastā.

Pēdējais objekts, ko ieteicams apskatīt, ir **kulturas nams** un laukums ar 1905. gada revolucionāriem celto pieminekli.

Pretim kulturas namam atrodas autobusu pietura. No Iecavas ar autobusu var doties uz Rīgu (47 km) vai uz Baldoni (20 km), kā arī uz Bausku (21 km).

M. Sperliņa

OGRES RAJONS

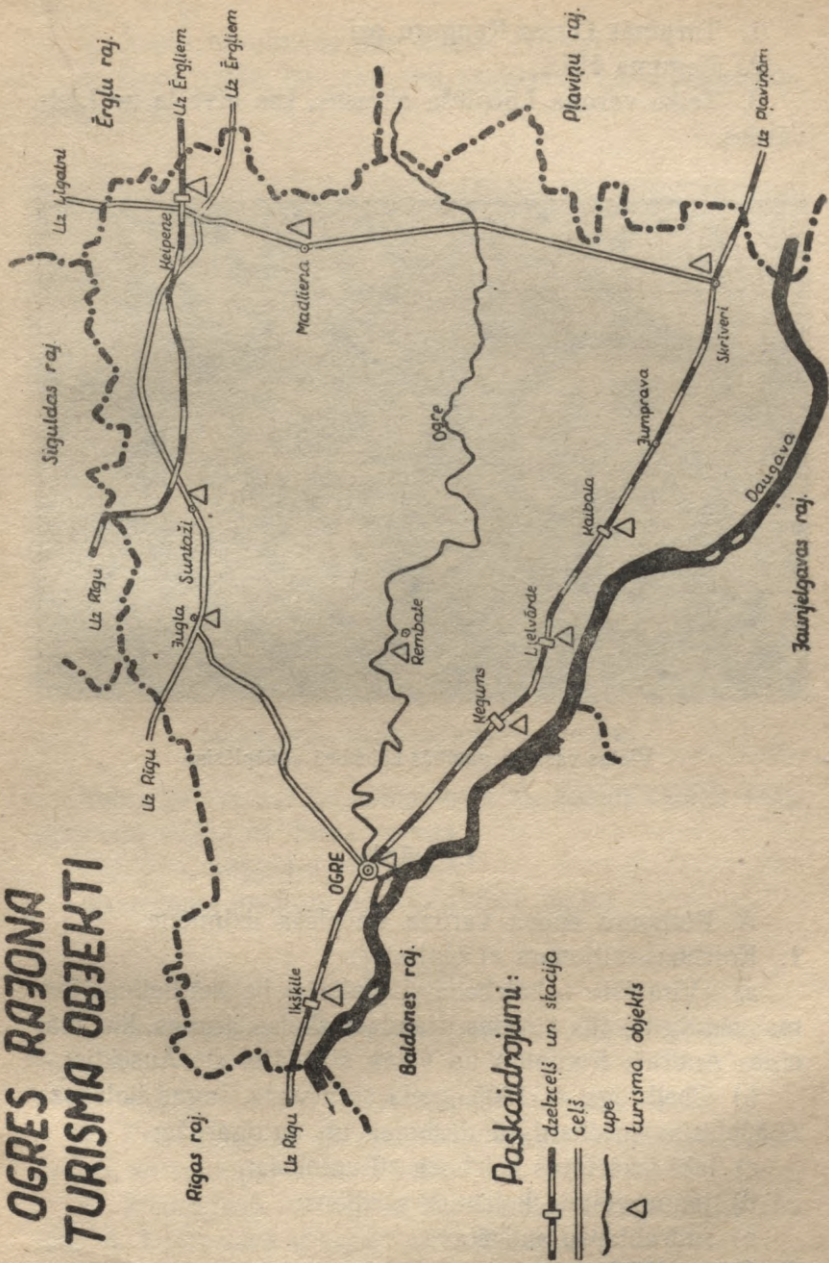
Ogres upe

Turisma objekti Ogres rajonā

Ikšķile

1. Daugavas labajā krastā paveras skaists skats uz Daugavu un tās apkārtni, kur uzņemti kadri filmai «Salna pavasari».
2. 12. gs. beigās mūka Meinarda celtā bruņinieku pils, par kuru sacerēta teika.
3. Saglabājušās pirmās Baltijā uzceltās baznīcas drupas.

OGRES RAJONA TURISMA OBJEKTI

Ķegums

1. Turpinās Ogres Ķangaru ozi.
2. Ķeguma HES.
3. Teiku varoņa Lāčplēša akmens, kas atvests no Lielvārdes.

Vistas vasaras ganībās kolchozā «Lāčplēsis»

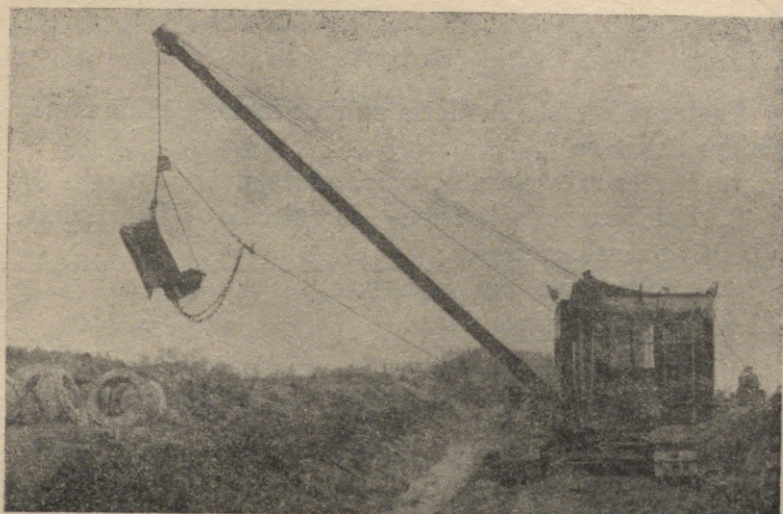
Lielvārde

- A. Pumpura eposa varoņa Lāčplēša dzimtene.
1. Kolchozs-miljonars «Lāčplēsis»:
 - a) «Virsaīši» — kolchoza «Lāčplēsis» lielākā liellopu ferma; netālu no tās atrodas draudzes skolas drupas, kur mācījies Andrejs Pumpurs un vēlāk strādājis arī Auseklis;
 - b) Ūbeļkrogs — 1905. gada cīņu vieta, tagad kolchoza «Lāčplēsis» mechaniskā darbnīca un autogaraža;
 - c) labi iekārtotas kolchoza siltumnīcas;
 - d) jaunuzceltais kolchoza stadions;
 - e) sudrablapsu audzētava.
 2. Ogres MTS.

3. Rumbas upītes ieteka Daugavā, kur atsedzas smilšakmens slāņi.

4. Senās bruņinieku pils drupas (13. gs.).

5. Sens parks, kur aug reti sastopami koki, piemēram, korķa koks.

Meliorācijas darbi kolchozā «Lāčplēsis»

Velna purvs, par ko komponists M. Zariņš radījis savu oratoriju «Cīņa ar Velna purvu».

Kolchozs-miljonars «Uzvara».

Ievērojama moderni iekārtota vistu ferma.

Rembate

1. Upes krastā, pretī ciema padomes ēkai, dolomita atsegumi.

2. «Kārļi» — labi iekārtots pomoloģiskais dārzs.

3. Pretī kolchoza «8. marts» kantorim ļoti skaists Ogres krasts, ko sauc par «Asaru līci».

4. Ziedugrava — bij. stikla fabrika «Glāžšķūnis», ko min A. Upīts savā triloģijā «Robežnieki».

5. Aiviekstes ieteka Ogrē, dzirnavas.

Kaibala

1. Kaibalas ieteka Daugavā, ko savā lirikā apdzied dzejnieks Auseklis.
2. Mednieku biedrības laivu iznomāšanas punkts (pie Kaibalas ietekas Daugavā).

Skrīveri

Tautas rakstnieka A. Upīša un viņa romana «Zaļā zeme» varoņu dzimtene.

1. Tautas rakstnieka A. Upīša muzejs.
2. Kolchoza «Zaļā zeme» dārzniecība «Veckrieviņi», bij. Brīviņu saimniecība.
3. Lauksaimniecības vidusskola.
4. Dendroloģiskais dārzs.

Madliena

Skola bijušajā barona pilī, kas trīsreiz (1905., 1917., 1943. gadā) tika izmantota par cietumu tautas brīvības cīnītājiem.

Ķeipene

Bagāta skaistiem dabas skatiem. Iemīļota gleznotāju darba vieta peizažu radīšanai (Kārklū kalns, senās pils vieta, grava u. c.).

Madlienas MTS.

Suntaži

1. Vidusskola atrodas muižas pilī. Pils nodedzināta 1905. gadā, bet drīz vien atjaunota. Pie pils kāpnēm nošauti revolucionāri. Tagad šai vietā atklāta piemiņas plāksne.
2. Suntažu baznīca celta 1785. gadā (vēstures piemineklis).
3. Krāčainā un akmeņiem bagātā Juglas upe, kuras krastos atrodas Kastrānes pilskalns.
4. Kastrānes ķieģeļceplis.

Juglas ciema padome

Mazās Juglas krastā ir vecs pilskalns, ko sauc par Liela vīra gultu. Te atradusies A. Pumpura «Lāčplēsi» minētā Kangara pils. Aiz pilskalna sākas Kangaru kalni, kas veidojušies leduslaikmetā.

OGRE

Maršruta nolūks iepazīstināt turistus ar Ogrī — vienu no skaistākajām un ievērojamākām vietām Rīgas tuvumā (Rīga 37 km). Pilsētiņu un tās tuvāko apkārtni var apskatīt vienā dienā, bet tie, kas ekskursiju vēlas turpināt, var doties tālāk uz Ķegumu (12 km) un Lielvārdi (20 km), kur iepazīstas ar Padomju Latvijas lielāko hidroelektrostaciju un vienu no labākajiem republikas kolchoziem — «Lāčplēsis». Ceļojumu var paildzināt, dodoties līdz Koknesei (62 km).

Šodien mēs Ogrī pazīstam kā rajona centru, kā plaukstošu padomju pilsētu un kā daudzu padomju darbaļaužu atpūtas un veselšanās vietu. Bet tā tas nebija agrāk. 1874. g. daļu tagadējās pilsētas teritorijas no Rīgas pilsētas nomāja aptiekaris Ēde. Nākošajā gadā līgums nonāca cita īpašnieka rokās, kurš 10 gadu laikā uzcēla ap 20 vasarnīcu, ko iznomāja. 1884. g. no šīm vasarnīcām nodibināja t. s. Vecogres koloniju, kas kļuva par bagātnieku atpūtas un izpriecu vietu. Pirmajā imperialistiskajā karā Ogrī stipri izpostīja. Pilsētas tiesības tā ieguva tikai 1928. g.

Ogre atrodas abos Ogres upes krastos, pie tās ietekas Daugavā, 37 km no Rīgas pie Rīgas — Daugavpils šosejas. Dzelzceļa līnija pilsētu sadala it kā divās daļās: Daugavas pusē — līdzenumā paliek administratīvā un tirdznieciskā Ogre. Pretējā pusē — Ogres Kangaros (kalnos) un to piekājē novietojusies vasarnīcu un sanatoriju Ogre.

Pa Staļina ielu dodamies pāri dzelzceļam uz Ogres Kangariem, kas vairākās grēdās stiepjas cauri pilsētai. Priekšā redzam priedēm apaugušu kalnu grēdu — tie Vilku

kalni. Šie kalni, kur sāka būvēt pirmās Ogres vasarnīcas, stiepjas no Ogres upes labā krasta Ikšķiles virzienā un pāriet Zilajos kalnos.

Mūsu tālākais ceļš uz Zilajiem kalniem — **Tīnužu iela** — nogriežas pa kreisi. Labajā pusē visu laiku turpinās ar priežu mežu apaugušie Vilku kalni, kreisajā pusē gar ceļa malu vasarnīcas. Pārejot nelielai tērcītei, ielas kreisajā pusē pamanām kalnu grēdu, kurā uzvijas paplata taciņa. Šī viršiem un priežu mežu bagātīgi apaugusi kalnu grēda ir **Zilie kalni**. Ziedošie virši kalnam rudens saulainās dienās piedod zilu nokrāsu, no tā arī cēlies nosaukums. Uzkāpuši Zilajos kalnos, pa taciņu dodamies uz priekšu. Drīz vien pa kreisi, apmēram 1 km attālumā, ieraugām Ogres mežrūpniecības tehnikumu, uz kuru jauks skats no Zilajiem kalniem.

Sausais, smaržīgais priežu meža gaiss un īpatnējās dabas ainavas sniedz patīkamu atpūtu. No kalna muguras, kas vietām paceļas pāri kokiem un pa kuru ved taciņa, uz abām pusēm nolaižas stāvas kraujas. Skaists skats uz Turkalnes lielceļu, kas kā taisni nostiepts divielis uziet Vilku kalnos. Ejot vēl uz priekšu, pa labi it kā gravā ieraugām **Tīnužu lielceļu**, kreisajā pusē tāda patī kokiem apaugusi grava.

Vēl tālāk Zilajos kalnos atrodas nezinātajiem grūti pamanāmais **senlatviešu pilskalns**, kas aizņem kalna muguras augstāko vietu apmēram 60 m garumā un 25 m platumā.

Dodamies vēl mazliet tālāk, līdz nonākam uz **Vidus prospekta**, kur iekārtota bērnu kaulu tuberkulozes sanatorija «Ogre». Pa Vidus prospektu drīz nonākam pie 1945. gadā nodibinātā Ogres mežrūpniecības **technikuma**, kas ir vienīgā šāda profila mācību iestāde Padomju Latvijā. Četrgadīgais, ar vismodernākām padomju mežu izstrādāšanas mašīnām apgādātais tehnikums gatavo augsti kvalificētus tehniķus-technologus mehānizētai mežu izstrādāšanai. Pie tehnikuma ir arī mācību paraugiecirknis ar vairāk nekā 6.000 ha lielu mežu. Netālu no tehnikuma uzcelta skolotāju dzīvojamā ēka.

No tehnikuma gar Komjaunatnes parku pa Upes prospektu nonākam atkal uz J. V. Staļina ielas. Paejot nedaudz uz Ogres Kangaru pusi, nokļūstam pie **Bērzu alejas**, pa

kuru ejam uz Ogres upi. Alejas nosaukums cēlies no daudzajiem tās malās augošajiem lielajiem bērziem. Pēc kāda laiciņa priekšā dzirdam upes šņākšanu. Tā — Ogrē, kas, strauji viļņodama pašas izgrauztajā dziļajā gravā, plūst uz Daugavu. Bērzu aleja, iznākdama uz Krasta ielas, izbeidzas pašā Ogres krastā.

Ogres upe ir viena no straujākajām mūsu republikas upēm, kas visā savā garumā nokrīt par 210 m. Sevišķi strauja tā ir no Ērgļiem līdz grīvai, kur 65 km garā posmā nokrīt par 170 m.

Krasta iela ved mūs pa kreisi, kur augstajā kalnā paceļas akmens kāpnes, bet starp kokiem manāmas kādas ēkas balti krāsotās sienas. Tā — **Ogres 2. vidusskola**, no kuras paveras viskrāšņākie skati uz Ogres upi un Pārogri. Tāds pats skats atveras arī no upes stāvā labā krasta vidusskolas piekājē. Redzam pāri upei ierīkotās **laipas** un aizsprostu, pār kuru putodami drāžas Ogres ūdeņi. Redzam strauji plūstošo upi ar tās gultnē esošajiem daudzajiem akmeņiem. No šejienes līdz pašai Daugavai Ogrē ir nepārtraukta krāce, kas radusies, ūdenim plūstot pār upes gultnē esošajām dolomitu radzēm.

Tagad gar krastu varam doties divi virzienos. 1) Pa Krasta ielu uz priekšu līdz **Mīlestības kalnam**, no kura jauks skats uz Ogrē. Kalna piekājē estrāde — Ogres dziesmu dienu tradicionālā vieta. No Mīlestības kalna jauka pastaiga pa visu kalnu grēdu, t. s. Grantskalniem. Pēc tam dodamies atpakaļ uz 2. vidusskolu un tālāk pa krasta apakšu gar upi uz leju. No Mīlestības kalna var iet arī gar upi uz augšu līdz papīrfabrikai.

2) Pa Krasta ielu atpakaļ līdz taciņai, kas ved lejā no augstā krasta. Pēc tam gājiens gar krasta piekāji līdz laipām (te iespējams iet tikai pie zemāka ūdens līmeņa). Izvēloties ceļu pa krasta apakšu, ļoti labi novērot krastu klinšu atsegumus un arī pašu upi. Nonākot pie laipām, vēlams uzkāpt krastā un aiziet līdz Mīlestības kalnam.

Tālāk laipas mūs ved uz **Pārogri**, kas, skatoties no labā krasta, līdzīga kalnā esošajam parkam. Ejot pāri viegli drebošajām laipām, izjūtam straujās upes varenību. Skaistas

ainavas paveras no laipām uz kokiem apaugušo stāvo labo krastu ar dolomitu atsegumiem. Patīkami vērot arī pašu upi, kas mutuļo zem laipām.

Nonākuši Pārogrē, pa mūrētām kāpnēm dodamies augstajā, kokiem apaugušajā krastā, kur nesen ierīkoti apstādījumi. Gar apstādījumiem iet **Oškalna prospekts**, bet tūlīņ aiz tā 62 m virs jūras līmeņa un 36 m pār apkārtni paceļas kokiem un stāvām nogāzēm bagātais Bākas kalns, kura virsotnē pāri koku galotnēm ieraugām tuberkulozes sanatorijas «Saulstari» torni. No šejienes var pārredzēt visu pilsētu, Daugavu un plašu apkārtni. Bākas kalns un tā apkārtnē kļuvuši par iedzīvotāju iemīļotu parku, par ko liecina arī daudzie kalnā esošie celiņi.

Bēzru aleja, Ogres krasti, Grantskalni un Bākas kalna apkārtnē kopā veido Ogres visskaistāko vietu. Labu atpūtu sniedz pastaiga pa šo kalnu grēdu, no kuras varam vērot pilsētu un tās apkārtni.

No Bākas kalna pa Oškalna prospektu dodamies gar Ogres upi uz augšu. Mūsu mērķis — apmēram **2 km attālumā** esošais, teikām apvītais **Ķentes kalns** — augstākā vieta Ogrē, kas paceļas 69 m virs jūras līmeņa un 30 m virs apkārtējā purva. Kalna ziemeļu gals pakāpeniski nolaižas uz upes pusi. Pa kalna muguru, kuras garums ap 1 km, ved taka; pa to paceļamies arvien augstāk. Arī kalna kraujas kļūst arvien stāvākas. Kraujas augstākā vietā, kur nogāzes visstāvākas, izrokot grāvjus un ierīkojot vaļņus, radīts nocietinājums — 6.—8. gs. lībju pilskalns. Nocietinājuma vaļņi kalnam piedod īpatnēju izskatu, un tāpēc vietējie iedzīvotāji to reizēm sauc par Ķamieļu kalnu. Sevišķi labi kalns redzams no ziemeļu puses.

Ķentes kalnā tiek izdarīti archeoloģiskie izrakumi, ko veic LPSR ZA Vēstures un materialās kultūras institūta un republikas muzeju darbinieki.

Ogres pilsētā nav lielāku rūpniecības uzņēmumu. No 1953. g. šeit, pilsētas nomalē, darbojas grants karjers «Ogre», kas katrā ziņā jāapskata. Granti iegūst no Ķentes kalna. Visi darbi karjerā mehanizēti. Īsā laikā šeit izveidojies strādnieku ciemats ar ērtām dzīvojamām mājām, mechanis-

ko darbnīcu, pirti u. c. Lai paātrinātu grants iekraušanu vagonos, pie Ogres stacijas ierīkota grants karjera estakade. Tā sastāv no speciāliem tērauda bunkuriem, kuros pašizkrāvēji saber dažāda sortimenta granti. Zem estakades pabrauc vilciena sastāvs ar vaļējām platformām, kuras piepilda dažās minūtēs.

No pilskalna paveras tāli un skaisti skati uz Daugavu un Zemgales krastu. Pamalē redzam arī Padomju Latvijas lielāko hidroelektrostaciju Ķegumu. Apskatījuši Ķentes kalnu, dodamies uz netālu Daugavas labajā krastā esošo kaļķu cepli, iepazīstamies ar tā darbu. Pēc cepla apskates ejam uz Pārogres staciju, lai vakarā ar vilcienu atgrieztos Rīgā.

S. Cimermanis

Satiksmes ceļi: dzelzceļš Jelgava—Lēkšpils, šoseja
tāpat centrālā daļā no tiešām uz austrumiem. Šoseja

JAUNJELGAVAS RAJONS

Turisti gatavo zaru būdu pārnakšņošanai

Turisma maršruti Jaunjelgavas rajonā

ISAS VISPĀRĒJAS ZIŅAS

Jaunjelgavas rajons atrodas Latvijas PSR dienvidu daļā. Rajonu ziemeļos norobežo Daugava, kā arī Ogres un Pļaviņu rajons, rietumos — Baldones un Bauskas rajons, austrumos — Jēkabpils un Neretas rajons. Dienvidos nelielu gabalu Mēmeles upe rajonu norobežo no Lietuvas PSR.

Satiksmes ceļi: dzelzsceļš Jelgava — Jēkabpils šķērso rajona centrālo daļu no rietumiem uz austrumiem. Šoseju

nav. Pārējie zemes ceļi, kas saista lielākās apdzīvotās vietas:

1) lielceļš no Ķeguma iet gar Daugavas krastu cauri Jaunjelgavai, Secei uz Jēkabpili,

2) no Jaunjelgavas uz Valles ciemu — Taurkalnes septiņgadīgo skolu,

3) no Sērenes ciema padomes uz Daudzevas staciju un Daudzevas septiņgadīgo skolu, tālāk savienojas ar Nere-tas — Rīgas lielceļu — šoseju,

4) no Daugavas malas līdz Birzgales ciema padomei, Gobas stacijai un Valles ceļam.

Jaunjelgavas rajona virsma galvenokārt ir līdzena. Neliels pacēlums vērojams uz rietumiem no Jaunjelgavas Daugavas krastā. Rajona vidusdaļu, sākot no Baldones robežas, starp Taurkalni un Daudzevu, aizņem lieli mežu masīvi. Pārsvārā egļu un priežu meži.

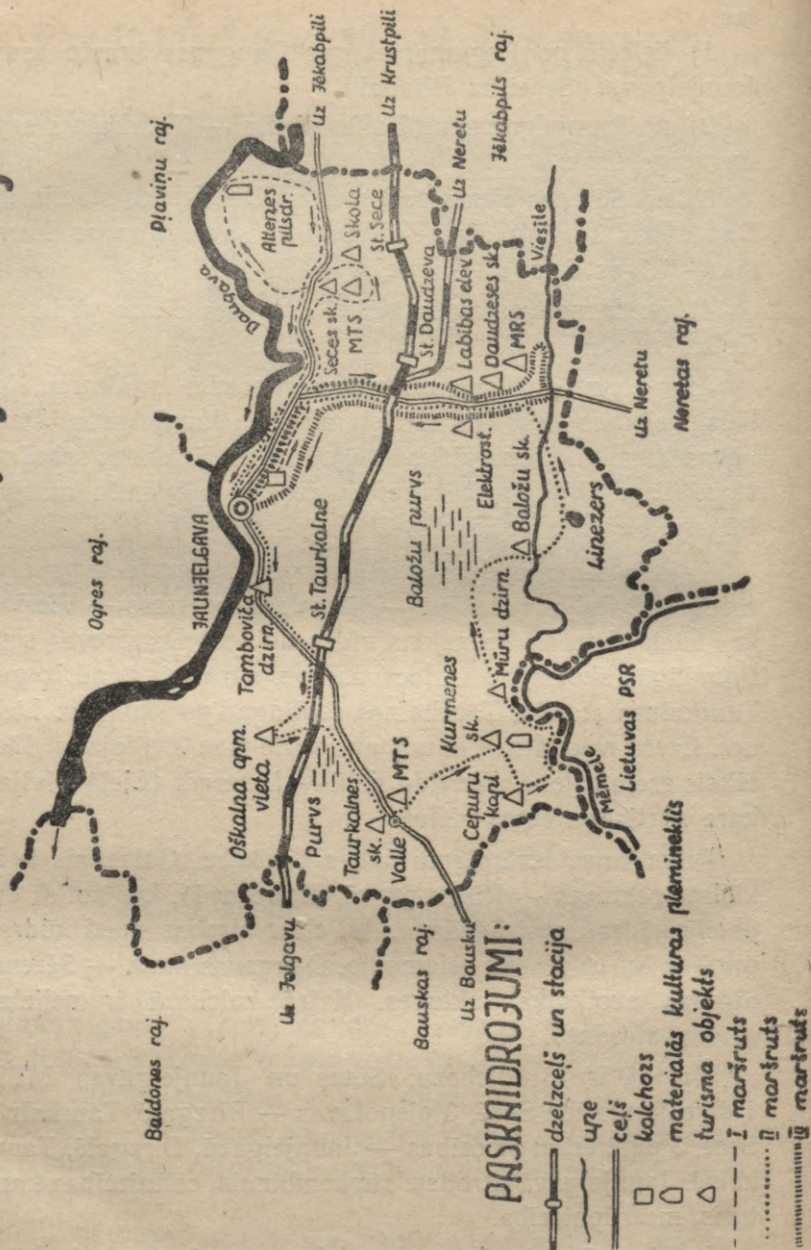
Rajona ziemeļu daļā plūst Daugava, dienvidos pa Lie-tuvas — Latvijas robežām — Mēmele, austrumos — Viesīte, kas ietek Mēmelē. Pa rajona vidus daļu no Daudzevas sep-tiņgadīgās skolas sākas Iecavas upe, kura tek gandrīz gar Taurkalnes staciju, Taurkalnes septiņgadīgo skolu uz Liel-upi. Ezeru rajonā nav daudz un esošie maz ievērojami. Lie-lākais ezers rajona dienvidu daļā — Linezers (Lielā Tēvijas kara partizāņu cīņas vieta).

Rajonā nav ievērojamu dabas bagātību. Galvenais te ir kūdras raktuves — Rūces purvā (Daudzevā), kur notiek arī daļējā kūdras apstrādāšana. Arī citur atrodas mazi kūdras purviņi, kurus plašāk neizmanto. Daugavas malā — Sērenē, atrodas avotkaļķa raktuves. Katrā kolchozā ir nelielas grants atradnes.

Rajonā ir 18 kolchozu, Seces un Jaunjelgavas MTS, 1 dīksaimniecība Secē, 3 pienotavas — Birzgalē, Taurkalnē, Secē, 3 patērētāju biedrības — Jaunjelgavā, Birzgalē, Taurkalnē. Jaunjelgavā atrodas: rūpkombināts, celtniecības kan-toris, mežrūpniecība.

Lai iepazītos tuvāk ar Jaunjelgavas rajonu, apskatīsim trīs maršrutus:

Turisma maršruti Jaunjelgavas rajonā

Šis maršruts: ...

1. Jaunjelgava — Sece — Altenes pilsdrupas.
2. Jaunjelgava — Valle — Kūrmene — Linezers.
3. Sērene — Daudzeva.

I maršruts
Jaunjelgava — Sece — Altenes pilsdrupas

№ p. k.	Pārgājiena posmi	Pārvietošanās veids
1.	Jaunjelgava — kolchoza «Cīņa» putnu ferma . .	kājām
2.	Putnu ferma — Sērene — vecā Daugavas gultne	kājām
3.	Sērene — Sece — Vecā skola	kājām
4.	Sece — Daugavas senleja — Altenes pilsdrupas .	kājām

MARŠRUTA APRAKSTS

Veicot pārgājieni no Jaunjelgavas līdz Altenei, vispirms vēlams apskatīt Jaunjelgavas vidusskolu, kur ierīkota arī jauno turistu bāze. Pēc tam var iegriezties rūpkombinātā, siltumnīcā, kultūras namā. Tad var doties pa Jēkabpils ielu apmēram 2 km putnu fermas virzienā.

Te iepazīstamies ar rajona priekšzīmīgāko un labāko fermu. No putnu fermas pa Daugavas krastu tālāk jādodas apmēram 6 km līdz Sērenei, kur sākas Daugavas vecā gultne. Pa ceļam apskatām Daugavas stāvos krastus ar tās daudzveidīgo augu valsti; Daugavas krastos redzami dažādi iežu nogulumi, avotkaļķis, avotu izcelšanās un tecēšana, kas raksturīgi līdz pašai Altenei. Vecā Daugavas gultne sākas pie Sērenes un stiepjas līdz Secai. Te var papētīt upes agrākā tecējuma virzienu, jaunās gultnes rašanos. Krasti vietām stāvi, apauguši ar krūmiem, ievām. Tālāk var doties uz Seces MTS, kas no skolas atrodas 100 m; apskatīt arī Seces septiņgadīgo skolu, kur ierīkota otra turisma bāze. No Seces septiņgadīgās skolas apmēram 1 km attālumā atrodas Seces vecā skolas ēka, kur 1905. gadā apmetusies soda ekspedīcija. Netālu atrodas diķsaimniecība. Pie vecās skolas jānogriežas no lielā zemes ceļa un jāiet gar Daugavas krastu, kur sākas Daugavas senleja skaistiem, augiem bagātiem krastiem, kraujām un ieleju (apm. 12 km). No-

nākam pie Altenes pilsdrupām, kuras atrodas ļoti augstā un stāvā Daugavas krastā ar dziļu gravu visapkārt un stāvu valni — te atradusies viduslaiku bruņinieku pils. No Altenes apmēram 6 km jāiet līdz lielceļam, no kurienes ar autobusu brauc uz Jaunjelgavu.

II maršruts
Jaunjelgava — Valle — Kurmene — Linezers

№ p. k.	Pārgājiena posmi	Pārvietošanās veids
1.	Jaunjelgava — Tamboviča dzirnavas .	kājām
2.	Taurkalne — Lāčplēša stacija (partiza- ņa O. Oškālņa apmešanās vieta) . .	ar auto un kājām
3.	Valle — MTS	kājām
4.	MTS — Kurmene	ar auto
5.	Cepuru kapi — ķieģelnīca	kājām
6.	Mēmeles krasts	kājām
7.	Mūru dzirnavas	kājām
8.	Baldones purvs	kājām
9.	Linezers	kājām

MARŠRUTA APRAKSTS

Veicot pārgājienu no Jaunjelgavas līdz Kurmenei un Linezeram, jāiet kājām līdz Tamboviča dzirnavām apmēram 5 km. Tās atrodas pašā Daugavas krastā. Dzirnavās iekārtota kokzāģētava. No dzirnavām var braukt ar mašīnu līdz Taurkalnes dzelzceļa pārbrauktuvei, tad kājām doties gar Lāčplēša staciju, kur sākas lieli mežu masivi. Šeit atrodas Lielā Tēvijas kara partizāņa O. Oškālņa apmešanās vieta. Pārejām pāri sliedēm uz dienvidiem netālu no Kalnu pamatskolas; te purvā atrodas dzelzsrūdas nogulsnes. Tālāk jāvirzās uz Taurkalnes septiņgadīgo skolu. Pēc iepazīšanās ar skolu, var doties uz Valles ciema Padomi, kur atrodas MTS. Tālāk ieteicams 12 km braukt ar mašīnu līdz Kurmenes septiņgadīgajai skolai, kura atrodas ļoti skaistā vietā Mēmeles krastā. Netālu no skolas atrodas vecas pils dārzs ar dažādām koku sugām un dīķiem, baznīcu, drupām.

Pēc Kurmenes centra apskatīšanas vēlams doties uz apmēram 1 km attāliem Cepuru kapiem, kur apglabāti 1905. gada revolucionāri. No kapiem jāiet uz ķieģeļcepli, tad pa skais-tajiem, stāvajiem Mēmeles krastiem, kas norobežo Lietuvas PSR no Latvijas PSR, virzāties uz Mūru dzirnavām, pa ceļam apskatot dažādu iežu slāņus krastmalā, avotu izcelšanos, ūdens straujumu, augu valsti. Pēc tam dodamies (vislabāk ar mašīnu) uz Baldones ezeru, kas ir aizaudzis. Tad netālu no Baložu pamatskolas virzāties uz Linezeru, kura krastos notikušas Lielā Tēvijas kara partizāņu cīņas. No Linezera ar autobusu var braukt uz Jaunjelgavu.

III maršruts
Sērene — Daudzeva

№ p. k.	Pārgājiena posmi	Pārvietošanās veids
1.	Sērene — Daudzevas stacija	ar autobusu
2.	Elektrostacija	kājām
3.	Elevators	kājām
4.	Daudzevas septiņgadīgā skola	kājām
5.	Daudzevas MRS — autogaraža	kājām
6.	Viesītes upe	kājām

MARŠRUTA APRAKSTS

Ceļa posmā Sērene — Daudzeva turisti var izmantot Jaunjelgavas autobusu. No Daudzevas uz Neretu iet šaursliežu dzelzceļš. Tālāk virzāties uz Daudzevas elektrosta-ciju, kura ražo strāvu vietējām vajadzībām. Netālu atrodas labības elevators. Pēc šo objektu aplūkošanas jāiet uz Daudzevas septiņgadīgo skolu. Pēc tam ieteicams apskatīt arī tuvumā esošo MRS un autogaražu. Tālāk var doties apmēram 2 km uz dienvidiem, līdz Viesītes upei, kur iepa-zīties ar tās augu valsti un upes pļavām. Vakarā autobuss no Daudzevas iet uz Jaunjelgavu.

PLAVIŅU RAJONS

Daugava pie Plaviņām

NO AIVIEKSTES LIDZ KOKNESEI

Ceļa posms no Aiviekstes ietekas Daugavā līdz Koknesei arvien vilinājis turistus. Un tas ir pilnīgi saprotams — Daugavas varenie, klintīs kaltie krasti, plašais upes plūdums ar daudzajām krācēm, ievērojamās, vēsturiskās vietas, ar ko tik bagāti abi upes krasti, sniedz ikvienam turistam neaizmirstamus iespaidus, ļauj paplašināt viņa zināšanu loku.

Ceļojumu ieteicams sākt Plaviņās. Viss maršruts no Aiviekstes ietekas līdz Koknesei paredzēts pa Daugavas labo krastu un ir apm. 30 km garš; kājnieki to var veikt 1—2 die-

nās. Tiem, kas grib gūt dziļākus iespaidus, savākt kolekcijas, izdarīt novērojumus utt., ieteicams pārgājienu paildzināt līdz 2—3 dienām. Tādā gadījumā pie Zvejnieku mājām var pārcelties uz Daugavas otru krastu, lai apskatītu Staburagu un Vīgantes parku. Ūdensturisma cienītājiem neaizmirstams ir brauciens laivās no Pļaviņām līdz Koknesei.

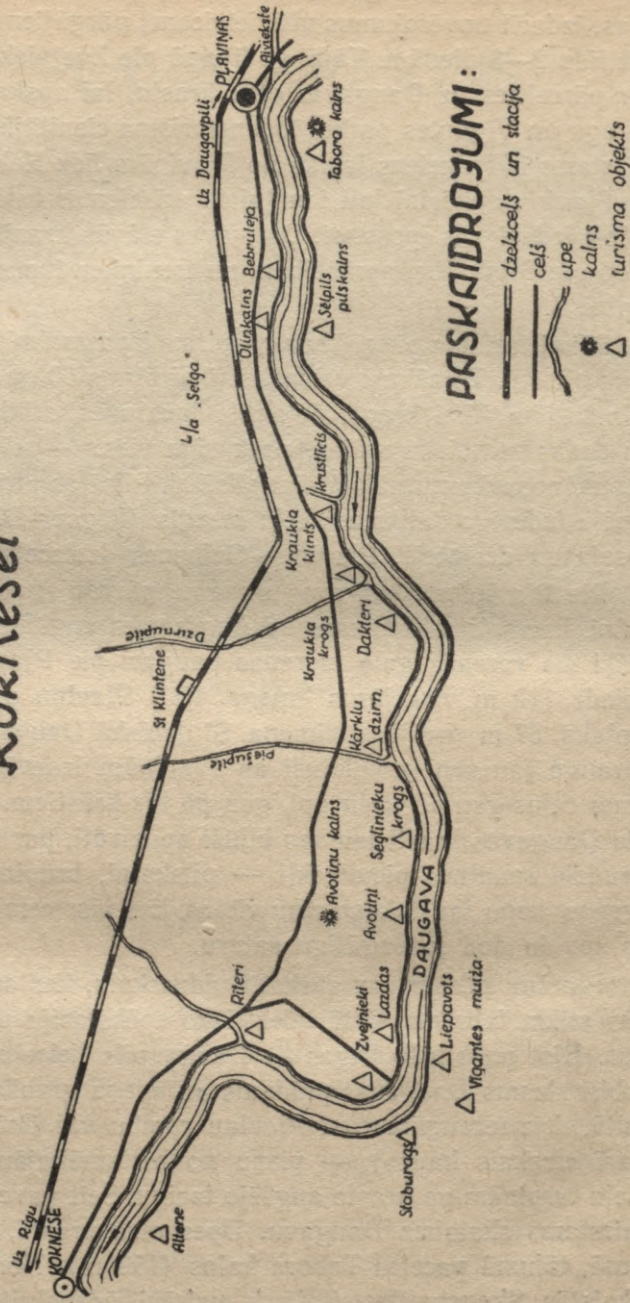
Pļaviņu apkārtni ļoti iemīlojuši arī ziemas turisti, jo tā ir ļoti izdevīga slēpošanai. Daugavas stāvās kraujas, jo sevišķi pie Oliņkalna, apmācībām un treniņiem izmanto mūsu alpinisti.

Sākot turisma pārgājienu, vispirms iepazīstamies ar Pļaviņu pilsētu. Tā sākusi veidoties tikai pirms 60 gadiem. Toreiz te bija tikai krogs, dolomita laužuvas, stikla fabrika un dažas zemnieku mājas, no kurām viena — «Pļaviņas», devusi nosaukumu nākamajai pilsētai. Pilsētas attīstību veicināja izdevīgo satiksmes ceļu mezgls (Rīgas—Daugavpils šoseja un dzelzceļš, Pļaviņu—Gulbenes dzelzceļš).

Pie Pļaviņām Daugavas straume pārrauj gala morenu valni, kas saista Vidzemes un Augšzemes augstienes. Atsevišķi šīs varenās gala morenas pauguri pie Pļaviņām sasniedz 112 m virs jūras līmeņa. Patī Pļaviņu pilsēta guļ ieplakā, 57 m virs jūras līmeņa. Šī dabiskā Daugavas vārtu sprauga jau sen izveidojusi ap Pļaviņām izdevīgus satiksmes ceļus gan pa pašu upi, gan pa tās krastiem. Tāpēc arī abi Daugavas krasti jau sen bijuši apdzīvoti, par ko liecina daudzie senatnes pieminekļi — pilskalni, bruņinieku pilsdrupas, kapu lauki, seno cīņu vietas, kas viss ceļojumam pa šo apvidu dod jo bagātīgu saturu.

Pļaviņu pilsētā var apskatīt vidusskolu, kas celta agrākās stikla fabrikas vietā, elektrisko spēkstaciju un dzirnavas. Ejot pa bijušo Rīgas — Daugavpils lielceļu, no kura ļabi redzams Daugavas plūdums un ūdeņu graušanās dolomītā, drīz ieraugām t. s. Pļaviņu rumbu vai Grūbes krāci (arī «trakais katls») — vienu no bīstamākajām krācēm. Ceļu turpinām pa krasta augšējo taciņu. Šeit paveras neaizmirstams skats uz Daugavu. Upes otrā krastā, Zemgales pusē, tālumā paceļas Tabora kalns (159 m). Nonākam pie skaistās Skanstupītes (tajā ir vairāki ūdenskritumi), kur

Turisma maršruts no Aiviekstes līdz Koknesei

zviēdri 17. gs. cēluši t. s. Aiviekstes skanstis. 1626. gadā poļu karaspēks šajā vietā sakāva zviēdrus, un tikko izglābās pats zviēdru karalis Gustavs Adolfs. Nonākam Aiviekstes malā. Te interesanti vērot abu upju sateku — Daugavas mālaini gaišajā straumē ieplūst Aiviekstes tumšie ūdeņi, un starp šīm abām ūdens joslām tālu stiepjas baltu putu svītra. Daugava tagad plūst ar jaunu spēku, traucas pāri garajām Priedulāja krācēm.

Pie Daugavas un Aiviekstes satekas atrodas Gostiņi, kas te dibināti pirms apm. 120 gadiem uz bij. Korfu muižas zemes. Kamēr vēl nebija uzbūvēts Pļaviņu — Gulbenes dzelzceļš, visa plašā novada tirdzniecība gāja caur Gostiņiem. Tā kā Gostiņi atrodas uz triju novadu robežas, tautā uzglabājies sakāmvārds, ka rītos tur var dzirdēt dziedam Vidzemes, Latgales un Zemgales gaiļus. Nevienai mūsu pilsētai nav tik daudz nosaukumu kā Gostiņiem, jo agrāk tos sauca arī par Glazmanku, Trentelbergi, Dankeriem un Zarnu miestu. Turisti Gostiņos var apskatīt inkubatoru staciju un stikla fabriku.

Pļaviņās un to apkārtnē pēckara gados izdarīti plaši ģeoloģiski pētījumi, ko veikuši Leningradas ģeologi. Zinātniekus ieinteresēja fakts, ka augšpus Pļaviņām dolomīta slāņi paceļas apm. 15° leņķī, bet 1—1,5 km lejup tie tādā pašā slīpumā atkal nolaižas lejup, izveidojot it kā milzu kupolu. Pieredze rāda, ka šādi kupoli bieži vien slēpj naftu un deggāzi. Pļaviņās izdarīja vairākus dziļurbumus, pie kam pie Skanstniekiem urbums sasniedza 1038 m (tas ir pats dziļākais urbums Latvijā). Urbumi šķērsoja devona, silura un kembrija kārtas, taču gaidītos rezultātus nedeķa.

Pēc Aiviekstes un Gostiņu apskates atgriežamies Pļaviņās, ejot pa krasta taciņu. No Pļaviņām dodamies uz Bebrulejas ciemu, kas atrodas apm. 1,5 km no pilsētas. Pa ceļam t. s. Uļumuižas iezājā vērojam lielus iežu nobrukumus un izskalojumus, vairākās vietās izplūst pazemes strauti. Daugava plūst pa dziļu, dolomītos iegrauztu gultni. Tajās vietās, kur upe dolomītā vēl nav pilnīgi iegrauzusies, izveidojušās krāces, piemēram, plostniekiem bīstamās Bebrulejas krāces.

Bebrulejas ciems dibināts vairāk nekā pirms 300 gadiem, kad šeit uz dzīvi apmetušies no Polijas izbēgušie dumpinieki. Tuvējās Stukmaņu muižas katoļticīgie īpašnieki bēgļus kā savas ticības brāļus labprāt uzņēma. Poļi nodarbojās ar amatniecību (podniecību, ādu ģērēšanu). Vēl tagad, zemi apstrādājot, nereti tiek atrastas podu lauskas. Bebruleja ir rakstnieka K. Štrāla dzimtene.

Tālu pazīstamas ir Bebrulejas dolomita laužuvas, kas te darbojas no 1885. gada, taču tikai padomju laikā tās ievērojami paplašinātas. Turistiem jāiepazīstas, kā iegūst dolomitu, kas pēc savām īpašībām ir viens no labākajiem Latvijā, kā to iekrauj vagonos (izbūvēts dzelzceļa atzarojums). Bebrulejas dolomitu izmanto būvniecībā, dzelzceļu izoderēšanā, skābo augšņu kaļķošanā utt. Katrā ziņā jāapskata arī strādnieku ciemats, kur uzceltas ērtas dzīvojamās ēkas.

Bebrulejā vēl jāapskata Velna ala un Pētera Lielā akmens.

Tā sauktā Velna ala atrodas apm. 400 m no Bebrulejas kapsētas, Daugavas stāvajā krastā. Alā grūti nokļūt; pēc ļaužu nostāstiem, šajā alā, kurā varot ērti novietoties 30 cilvēki, 1905. gadā slēpušies revolucionāri un šeit noglabājuši pagrīdes tipografiju. Teika stāsta, ka šī ala vedusi uz Jersikas pili.

3 km no Pļaviņām, Rīgas — Daugavpils šosejas malā redzams liels apsūnojis akmens, uz kura iekalti sirds, vairoga un šķēpa attēli. Stāsta, ka uz šā akmens zviedru — krievu kara laikā esot pusdienojis cars Pēteris I.

Turpinot ceļu, pēc 1,5 km sasniedzam Lokstenes ieteku Daugavā. Stāvajā Daugavas krastā atrodas senas pilsdrupas. Vietējie iedzīvotāji šo vietu sauc par Jersiku, un arī vēsturnieki šeit kādreiz meklēja senās Jersikas vietu. Vēsture stāsta, ka pirms vācu ienākšanas augstajā upītes krastā bijusi mūsu senču pils, bet ap 1354. gadu te uzcelta bruņinieku pils. 1437. gadā Rīgas virsbīskaps visu novadu izlēņoja Jānim Lokstenam, kas to vēlāk nodeva savam audžu dēlam Stukmanam, kura vārdā arī nosaukta muiža.

No Lokstenes jau pa gabalu redzams Oliņkalns (5 km

Rīgas pilsētas I klinšu kāpšanas meistarsacīkstēs Oliņkalnā
1956. g. 7. oktobrī

no Pļaviņām) — viens no vislielākajiem Latvijas pilskal-
niem (2,3 ha). Tā vienu malu veido stāva klinšu siena —
20 m augstā Andreja klints, bet ziemeļu malu — apm. 10 m
augstais un 220 m garais sengultnes krasts.

No Oliņkalna paveras neaizmirstams skats uz plašu ap-
kārti. Daugavai te ir daudzas krāces. Otrā pusē upei re-
dzama Sēlpils ar senajām ordeņa pilsdrupām, kuru tu-
vumā kolchozs «Sēlija» iekārtojis atpūtas namu (te turisti
var pārnakšņot).

Oliņkalns — plašas apkārtnes iedzīvotāju iemīlota at-
pūtas vieta. Ik gadus šeit notiek Pļaviņu rajona dziesmu
svētki u. c. sarikojumi. Mūsu republikas alpinisti jo bieži
icrodas Oliņkalnā, lai šeit organizētu savas apmācības un
treniņus.

Vēstures liecības stāsta, ka augstais Oliņkalns vairākos
karos izmantots apšaudei. Tā Napoleona iebrukuma laikā,
kad Sēlpilī bija novietotas prūšu divīzijas, krievu kara-
spēks no Oliņkalna tās apšaudīja. Baigi notikumi senajā
pilskalnā risinājušies pēc 1905. gada revolūcijas sakāves —
soda ekspedīcija izvēlējusies Oliņkalnu, lai mežonīgi izrē-
ķinātos ar sagūstītajiem revolucionāriem. Viņus sadzina kal-
na virsotnē un nostādīja pašā kraujas malā, ar muguru pret
Daugavu. Pēc pirmās šauteņu zarves daļa revolucionāru
saļima un nogāzās no augstās klinis. Nākošā zarve nopļāva
pārējos revolucionārus. Taču viens no viņiem — Nadziņš,
palika stāvēt. Tas iedvesa šausmas soda ekspedīcijas ka-
reivjos. Pēc sava oficiera komandas viņi metās Nadziņam
virsū ar šauteņu durkļiem un nogrūda viņu Daugavā. Varo-
nīgajam revolucionāram arī šoreiz smaidījusi laime — pel-
dus viņš sasniedzis Dūņleju, kur labi cilvēki to paslēpuši
«Likumam» mājās. Izārstēt Nadziņu tomēr nevarējuši, un pēc
trīs dienām viņš miris.

Jāatzīmē, ka Oliņkalna apkārtne savu bērniņu pavadījis
ievērojamais sabiedriskais darbinieks Pēteris Stučka (dzim.
1865. gadā).

Pirms turpināt ceļu pa Daugavas krastiem, ieteicams ie-
griezties kolchozā «Selga», kas atrodas tikai 0,5 km no
Oliņkalna. Kolchoza centrs atrodas bij. Stukmaņu muižā

(daļa muižas ēku ieskaitītas arhitektūras pieminekļos). Kolchozs ir viens no labākajiem Pļaviņu rajonā, te ir atstīta lopkopība, uzceltas modernas liellopu, zirgu, aitu, putnu u. c. novietnes.

Daugavas krastu apskati var turpināt vai nu pa taciņu, kas vijas pa kraujas augšu, vai arī gar pašu upes malu.

Protams, pēdējais ceļš ir grūtāks, toties tas ļauj daudz labāk izjust upes varenumu, savākt kolekcijas, iepazīties ar iežu atsegumiem. Interesanti piebilst, ka turisti, kas ceļojumu veic gar straumes malu, varbūt dara to pēdējo reizi, jo pēc nedaudz gadiem, kad uzcels Pļaviņu HES, visas šīs vietas segs lielā aizsprosta ezera ūdeņi.

Lejpus Oliņkalnam Daugava met likumu un gandrīz puslokā plūst ap t. s. Krustlīci, plostniekiem ļoti bīstamu vietu. Braucot garām šai vietai, viņi senāk arvien metuši krustu (no tā arī radies līča nosaukums). Senie nostāstī vēstī, ka šajā vietā, Daugavas Zemgales pusē, atradusies Sēlpils pilsēta.

Krustlīcis ir skaistākā vieta posmā no Oliņkalna līdz Koknesei. Agrāk vasarās šeit vienmēr organizēti sarīkojumi. Pavasarī un arī lietainās vasarās šeit no pazemes avota Daugavā ietek mazā Padraudzes upīte, kuras ūdens, laužoties cauri zaļu mālu slānim, nokrāsojies zaļā krāsā.

Ejot tālāk, drīz sasniedzam Kraukļu klinti. Agrāk šī klints bija tālu pārkārusies Daugavas straumei, izveidojot it kā kraukļa knābi. Tagad daļa no klints nogāzusies. Klints pakājē Daugavā ir viena no izdevīgākajām zvejas vietām.

Netālu uz priekšu atrodas Kraukļa krogs (patiesībā šī kroga drupas). Vispār gar Daugavas malu atrodam daudzus krogus, ko agrāk lielāko daļu iekārtoja muižnieki, lai iedzīvotos uz garām braucošo plostnieku un ceļotāju rēķina. Kraukļa krogum, ko ierīkoja jau hercoga Jēkaba laikā, kad notika rosīga preču satiksme no Jēkabpils pa Daugavu lejup ar strūgām un plosti, bijusi sava nozīme arī 1905. gada notikumos. Vietējie revolucionāri te bieži rīkoja savas sanāksmes, bet vēlāk slēpās no soda ekspedīcijas. Taču vietējo iedzīvotāju vidū bija arī nodevēji. Soda ekspedīcijai viņi paziņoja, ka kroga slepenajās ejās paslēpušies meklējamie

revolucionari — Peņģerots, Kazāks un vairāki studenti. Krogu ielēna un, kad revolucionari to atteicās atstāt, aizdedzināja. Pēkšņi degošajā krogū atskanēja apdullinošs sprādziens. Soda ekspedīcijas kareivji metās bēgt, jo viņi domāja, ka revolucionari uzbrūk. Krogs nodega līdz pamatiem, tā drupās atrada dažādu ieroču paliekas, bet no revolucionariem nebija ne vēsts. Par viņu likteni nekas nav zināms līdz pat šai dienai.

Daugavā šajā posmā ir daudz krāču un sēkļu, pie kam jaunākais no tiem — pie Jaukausku mājām, izveidojies tikai 1929. gadā.

Upes vidū redzam t. s. Gumeņu oļus, bet krastā plostniekiem bīstamo Melno klinti. Šī klints pilnīgi atsedzas tikai sausajās vasarās, parasti tā atrodas zem ūdens (strādā «melnus darbus»). Daugavas otrā, kreisajā krastā vērojām dīvainus, jātniekiem līdzīgus akmeņus — Gusarus. Mazliet tālāk, Daugavas vidū, atrodas lielais Segliņu akmens un Seglenieku krāces — ļoti bīstamas plostniekiem.

Apm. 2 km lejpus Kraukļu klintij Daugavā ietek Piešupīte. Šī upīte veido daudzus ūdenskritumus, kas sevišķi krāšņi ir pavasarī un lietainās vasarās.

Ejot tālāk pa Daugavas krastu, nonākam pie Avotiņu mājām. To tuvumā Avotiņu kalns, kas ir sens pilskalns. No tā paveras viens no skaistākajiem skatiem visā maršrutā gan uz Daugavas plūdumu, Sēlpili, Koknesi, gan arī zilā dūmakā tītajiem Zemgales mežiem.

Sasniedzam Zvejnieku mājas (no Avotiņkalna ap 2 km). Daugavas kreisajā krastā ieraugām stāvu klinti. Tas daudzus turistu un novadpētnieku ceļa mērķis, rakstnieka Valda aprakstītais Staburags. Redzam arī, ka Staburaga tuvumā no augstā Daugavas krasta upē gāžas balta ūdens strāume — Liepavots. Turistiem, kas ceļojumā var pavadīt vairāk nekā 1 dienu, šajā vietā ieteicams pārcelties pāri Daugavai (pārceltu veido pie Zvejniekiem), lai apskatītu Staburagu, Liepavotu un Viganti.

No Zvejniekiem ceļš ved pa augsto Daugavas krastu. Vairākās vietās no krasta veido nepārtraukti list ūdens, veidojams jaunus Staburagus. Sasniedzam t. s. Atbalsā klinti.

kas savu nosaukumu dabūjusi no labi sadzirdamās atbalss.

Esam pienākuši pie krāšņās Rīteru gravas. Te katrā ziņā jāuzkavējas, lai aplūkotu stāvos iežu krastus, ko izgrauzusi upīte. Upītes gravā ir krāšņa, bagātīga veģetācija, te aug vairāki reti sastopami augi. Lai to visu labāk apskatītu, vērotu putojošos ūdenskritumus, ieteicams doties pa upītes gravu uz augšu līdz vecajām dzirnavām, no kurām netālu (pie Kalniešu mājām) atrodas divi seni kapulauki.

Ejot tālāk pa Daugavas krastu, nonākam pie Aizelkšņu dzirnavām. No šās vietas apskatāms Daugavas pretējais krasts, kas paceļas terasveidīgi, apaudzis kupliem kokiem. Redzamas arī Altenes bruņinieku pilsdrupas. Tuvu Daugavas malai šeit pienāk Rīgas — Daugavpils šoseja. Ejot pa to tālāk, jau pa gabalu redzam balto tiltu pāri Pērsei un varenas pilsdrupas — esam sasnieguši Koknesi.

J. Kalns

Pērses ūdenskritums

TURISMA OBJEKTI KOKNESĒ

Paskaidrojumi:

- dzelzceļš un stacija
- galvenie zemes ceļi
- pārējie zemes ceļi
- upe un tilts
- slāvkraļš
- kāpnes
- paviljona
- turisma objekts

KOKNESE AICINAI!

Ja jautāsim Latvijas dabas pazinējam, kas republikā visvairāk saista turistus un ekskursantus, tad vienā no pašām pirmajām vietām viņš minēs Koknesi. Šādu izcilu nozīmi Koknese un tās apkārtnē ieguvusi ar savu ilgo vēsturi, bruņinieku pilsdrupām, Pērses ūdenskritumu, plašajiem un gleznainajiem skatiem no Daugavas un Pērses kraujām, samērā nelielo attālumu no Rīgas (pa zemesceļu 102 km, pa dzelzsceļu 94 km).

Ģeogrāfiskas ziņas

Koknese atrodas Daugavas labajā krastā, kur upe met lielu līkumu apkārt Grebļu kalna masivam, kuru no dienvidiem aptver Vīgantes — Daudzevas senleja un Lauces upe, bet no ziemeļiem Daugavas ieleja.

Daugavas platums, kad ir normals ūdens līmenis, pie Kokneses pārceltuves ir 110 m, bet augstāk (pretī MTS) — 140 m. Kokneses ciema robežās Daugavā no labās puses ietek tikai Rīterupīte, pie Krievkalna Elenas upīte, Pērse un vairāki avoti pie Aizelkšņiem, Radalkas, Jaunzemiem un Lazdām. Ūdens temperatūra Daugavā vienmēr ir par 3°—4°C augstāka nekā Pērsē. Pavasaros, kad kūst sniegs, Daugavas līmenis strauji ceļas un applūšina apkārtni. Sevīšķi lieli plūdi izceļas tad, kad kādā šaurākā vai seklākā vietā Daugavā izveidojas ledus sastrēgums. Lielākajos plūdos — 1931. gadā ūdens līmenis virs normalā pacēlās par apm. 6,80 m, bet 1953. gadā par 8,25 m, applūdinot visas Daugavas ielejā esošās ēkas, ceļus un tiltus.

Kokneses ciema robežās agrākos gados uz Daugavas malu veda kokus, kurus te sēja plostos. Pēdējos 15 gados tas vairs nav darīts, lai gan plosti nāk pa Daugavu uz leju no tās augšgala. Pirms Lielā Tēvijas kara vasarās no Kokneses līdz Staburagam uzturēja kārtēju satiksmi neliels motorkuģis, bet pēc kara satiksme nav atjaunota.

Daugava pie Kokneses šķērso apvidu, kura pamatos zem morēnu segas guļ augšdevona nogulumi. Pie Rīterupītes upe dziļi iegrauzusies cietos dolomitos, virs kuriem apmē-

ram 1 km lejāk (augšpus Aizelkšņu dzirnavām) lielā ieapaļā nobrukumā redzami zilgani māli un iedzelteni mergeļaini dolomiti, uz kuriem guļ citādi, cieti, brūngani dolomiti. Tie atrodami Daugavas krastos visas Kokneses ciema robežas garumā, gan paceļoties, gan nolaižoties zem Daugavas līmeņa. Leļpus Altenes zem dolomitiem atsedzas smilšakmens. Tas vērojams arī Elenas upītes gravā pie Krievkalna, leļpus Pērses ietekas Daugavā pie Slokām un pie Putriņu kapiem Daugavas kreisajā krastā. Vietās, kur Daugavas straume plūst pāri dolomitiem, ir krāces; tādas ir pie Braslām, Radalkas un Svampāniem.

Interesanta parādība Kokneses ciema teritorijā ir iebrukumi jeb kritenes un ar tiem saistītās zemestrīces. Iebrukumi sastopami Daugavas krastos pie MTS un Bilstiņos. Tie liecina, ka zem virskārtas esošos irdenākos un mikstākos slāņus izskalo avoti, izveidojot alas, kuru griesti, nevarēdami izturēt virsējās kārtas smagumu, iebrūk, un zemes virspusē rodas piltuves veida bedres. Atgadās, ka lielāku iebrukumu laikā notiek pat zemestrīces. Tā 1821. gadā Koknesē no 20. līdz 23. februārim maņīti septiņi apakšzemes grūdieni. 23. februāra naktī Bilstiņu rijas ēka sagriļojusies, saplaisājusi, bet Kokneses mājās skanējuši trauki un logu rūtis.

Kokneses apkārtnē ir vairāki lieli laukakmeņi: Rīterupītē, augšpus Bilstiņu dzirnavām, pie MTS tā sauc. Velna akmens u. c. Saimnieciski izmantojamas avotkaļķa atradnes ir pie Auliciema dzirnavām.

Upes krastos ir lielākas platlapju audzes. Lielī, vecī ozolī sastopami pie Braslām, Bēģēniem, Senčiem. Vecas liepas, oši un kļavas aug krastā pie Krievkalna, leļpus Pērses ietekas, kā arī pie Radalkas. Priedes aug tikai sausās, smilšainās vietās leļpus Rīterupītes, leļpus kaļķu cepļa un pie Rukmaņiem. Egļū tikpat kā nav. No augiem sevišķī ievērojama ir Daugavas līlija, vizbuļī, saulkrēsliņī, rozes u. c. Šeit ir daudz dažādu putnu sugu. Pēdējā laikā zivju bagātība Daugavā stipri samazinājusies. Pērsē vairs nesastop nēģus, gandrīz nemaz vairs nav lašu un taimiņu. Daugavā mīt zuši, līdakas, asari, raudas, sapali, grunduļī, mailītes, vēdzeles, plauži, mazāk vimbas, pliči, liņī, ķīši, stagari.

Vēsturiskas ziņas

Koknese pieder pie senākām apdzīvotām vietām mūsu republikā.

Rakstītos avotos Koknese pirmoreiz minēta 1205. gadā. 13. gs. sākumā, kad vāci iebruka Baltijā, Koknesē valdīja krievu kņazs Vjačko, kas bija padots Polockas kņazam. Ap pili atradās senpilsētiņa. Domā, ka par Kokneses ietilpšanu krievu kņazistē liecina vēl tagad saglabājies Krievkalna nosaukums.

Kad 13. gs. sākumā, 1209. gadā, Koknesi sagrāba biskapa Alberta karapulki, pilskalnu vāci nocietināja un uzcēla stipru mūra pili. Nākamajos gadsimtos Koknese bija sākumā Livonijas ordeņa un Rīgas virsbiskapa cīņu objekts. Neraugoties uz to, Koknese izvērtās par rosīgu tirdzniecības centru; tā ietilpa Hanzas savienībā. Te bija virsbiskapa naudas kaltuve.

17. gs. sākumā Koknesi pakļāva gan poļi, gan zviedri. No 1625. gada Koknese ilgāku laiku bija zviedru rokās. Stāsta, ka Zviedrijas karalis Gustavs Ādolfs, ieņemot Kokneses pili, tikko nezaudējis dzīvību: karalis jau sēdējis pilī, kad tās pagrabos nejauši uzietā aizdedzināta mīna — 36 pulvera mucas, kuru degļus aizdedzinājuši poļu baznīckungi pirms pils atstāšanas. 1636. gadā zviedri Koknesi izsludināja par apriņķa pilsētu. Koknesē piestāja strūgas un pļosti, kas ar precēm no Baltkrievijas un Latgales devās uz Rīgu. Koknesē ņēma muižu — 1 dalderi par strūgu un 1 zlotu par plostu. 1653. gadā gar Koknesi nobraukušas pavisam 1444 strūgas.

1656. gadā zviedrus padzina Pētera I tēva Alekseja Michailoviča karapulki. Pēc Kokneses ieņemšanas cars rakstījis uz Maskavu vēstuli, ka viņš ieņēmis varenu cietoksni, kas uzskatāms par «Kremļa mazo brāli», bet tā mūris varot būt «Smolenskas dēls». Krievi Koknesi pārdēvēja par Dimitriju un sāka tur ierīkot Krievijas eksporta preču noliktavu.

Bet jau 1661. gadā Koknesē atkal valdīja zviedri. 17. gs. Kokneses pilsētiņa panika. Pēc Jaunjelgavas nodibināšanas Koknese zaudēja arī savu svarīgo transīta centra nozīmi.

Ziemeļu karā 1700. gadā Koknesi ieņēma poļu un sakšu karaspēks, kas nākošajā gadā pili uzspridzināja.

No tā laika Koknese vairs plašāk neuzplauka. 1812. gadā uz mazapdzīvoto Koknesi no Altenes apvidus laupīt ieradās Napoleona franču un prūšu karavīri. Ir nostāsts, ka 1862. gadā Kokneses pili pārnakšņojis Krievijas imperators Aleksandrs II ar ķeizarieni. Viesus apsargājusi goda sardze, uz lampas kupola spīdējis uzraksts franču valodā: «Dusiet saldi, Livonija par jums nomodā!»

Tagadējā Kokneses biezi apdzīvotā vieta sāka veidoties tikai 19. gs. otrajā pusē. Tās attīstību veicināja Rīgas — Daugavpils dzelzceļa atklāšana (1861. gadā) un Kokneses skaistie dabas skati. Labu satiksmes ceļu dēļ Koknese kļuva par iecienītu atpūtas vietu un to sāka apmeklēt daudz ekskursantu. Netālu no Kokneses, «Vecbirzniekos», piedzima redzamais latviešu revolucionārs un zinātnieks Pēteris Stučka (1865.—1932.). P. Stučka bija «Dienas Lapas» redaktors, Latvijas pagaidu Padomju valdības priekšsēdētājs, atbildīgs tiesu iestāžu darbinieks PSRS. Stučka pārtulkoja latviešu valodā Marksa «Kapitalu». Kokneses septiņgadīgā skola, kurā P. Stučka mācījās, nosaukta viņa vārdā.

1905. gada revolucionarajā kustībā Kokneses novadam bija svarīga loma. Revolucionāru centrs bija Kokneses kulturas biedrības nams. Skrīveru un Lielvārdes rajonā arestētos 36 baronus tautas miliči ieslodzīja Kokneses jaunās pils pagrabos. Muižnieku miesas sargus čerkesus un aprīņķa priekšnieka palīgus miliči nošāva uz Pērses tilta. Lai atbrīvotu apcietinātos baronus, no Viļņas palīgā bija izsūtīts vilciens ar karaspēku, bet miliči izņēma dzelzceļa sliedes pie Kokneses, un vilciens cieta katastrofu. Starp miličiem un karaspēku sākās apšaudīšanās, kā rezultatā karaspēks atkāpās. No Jaunjelgavas baroniem palīgā tika sūtīta vēl viena rota karavīru, bet miliči arī tos piespieda atkāpties. Revolucionijas atplūdu laikā soda ekspedīcija Pērses gravā u. c. nošāva vairāk nekā 30 revolucionāru, nodedzināja skolas ēku utt.

Koknese tika izpostīta arī pirmā pasaules kara laikā (nodedzināja Jauno pili u. c.). Buržuaziskās Latvijas laikā Koknese turpināja attīstīties galvenokārt kā kurvieta.

Lielā Tēvijas kara laikā atkāpjoties vācu fašistiskie okupanti nodedzināja kulturas namu, staciju u. c. celtnes.

Pēckara gados Koknese strauji attīstās; 1944. gadā nodibināja Kokneses MRS, 1950. gadā — Kokneses MTS, vienreiz nedēļā atvērts kolchozu tirgus, daudzi strādnieki un kalpotāji ceļ individualās ģimenes mājas, septiņgadīgā skola pārvērsta par vidusskolu, darbojas pieaugušo un, no 1955. gada, arī bērnu bibliotēkas. Ar Kokneses senatni var iepazīties jaunatvērtajā Jēkabpils novadpētniecības muzeja Kokneses filiālē.

Turisma maršruts

Ar Koknesi var iepazīties, ejot pa dažādiem maršrutiem. Auto turisti parasti apstājas Daugavmalā pie pilsdrupām un apskati sāk ar pilsdrupām un ceļu pa Pērses kreiso krastu uz ūdenskritumu.

Turistiem, kas Koknesē ierodas ar vilcienu, ieteicams šāds maršruts:

Kokneses stacija — Viljamsa vārdā nosauktā lauksaimniecības artēļa teritorija — MRS (bij. Kokneses muižas centrs) — Zviedru kapi — Bruņinieku pilsdrupas — Pērses tilts — pa Pērses kreiso krastu līdz ūdenskritumam — laipas pār Pērsi — pa Pērses labo krastu līdz Daugavai — pa Daugavas malu gar Stūres leju uz augšu (apm. līdz MTS) — pa stāvkrastu atpakaļ — Krievkalns — vidusskola — baznīca — ceļš uz staciju.

Pie stacijas izveidojies Kokneses centrs. Tajā atrodas Kokneses ciema padome, pasts, veikali, tējnīca u. c. iestādes.

Pagaidām Kokneses bieži apdzīvotā vieta nav izdalīta atsevišķā administratīvā vienībā, bet ietilpst Viljamsa vārdā nosauktā kolchoza teritorijā. Sakarā ar Kokneses saimnieciskās nozīmes palielināšanos un tās tālāko augšanu, radusies nepieciešamība pārveidot Koknesi par strādnieku ciematu.

Viljamsa vārdā nosauktais kolchozs nodibinājās 1949. gadā. 1950. gadā tas apvienojās ar kolchozu «Padomju zemkopis». Tagad tas aizņem visu Kokneses ciema austrumdaļu (rietumdaļā ir Molotova vārdā nosauktais kolchozs), tajā apvienojušās 236 individualās saimniecības. Zemes kopplatība ir 2666 ha, no kuriem 1038 ha aramzemes, daudz arī

Gleznainā Daugava pie Kokneses arvien saista daudz turistu

plāvu un ganību, kas nepieciešamas lopkopībai. No kopējiem ienākumiem pāri par 70% dod lopkopība. Zemkopībā pārsvarā ir graudaugu kultūras. No tehniskajām kultūrām galvenokārt audzē cukurbietes, kuras pārstrādā Krustpils cukurfabrikā. Kolchozā arī labi izveidota dārzkopība un sakņkopība. Augsni, kas cieš no skābuma, neitralizē ar kolchoza teritorijā atrodamiem saldūdens kaļķiem un filtrkaļķiem, ko saņem no cukurfabrikas. Lielā mētruma mazināšanai izrakti daudzi ūdens novadgrāvji.

No Kokneses stacijas pa šoseju nonākam līdz kādreizējās Kokneses muižas centram, kur tagad ierīkota Kokneses MRS. Kokneses muižā no 1885. gada līdz 1887. gadam dzīvoja **Rūdolfs Blaumanis**, ko rāda attiecīga piemiņas plāksne. Blaumanis tad strādāja par muižas rakstvedi. Koknesē viņš tuvāk iepazīnās ar muižas dzīvi. Rakstnieks te spilgti saskatīja sociālo netaisnību, intrigas, nenovīdību, lišķību, kas ik uz soļa izpaudās muižas dzīvē. To visu Blaumanis atspoguļoja savos darbos «Spijēnos», «Purva brīdējs», «Ugunī».

Kokneses MRS pēc savas apkalpojamās teritorijas aizņem pilnīgi Ērgļu, Ogres (izņemot Ogres meža tehnikuma mācību saimniecības mežu Ogres pievārtē), Pļaviņu (izņemot ZA Kalsnavas pētniecības stacijas mežu) un Madonas rajona Gaiziņkalna apkārtnes mežus. Mežu izstrādāšanā strauji pieaug mehanizācija: 1951. gadā mehanizēti mežmateriālus sagatavoja tikai 30%, bet 1955. gadā jau 70% apmērā. 1951. gadā mehanizētas pievešanas (treilēšanas) nemaz nebija, bet 1954. gadā jau 57%. Mežrūpniecības rīcībā daudz elektrisko zāģu, elektrisko zaru griezēju, traktoru, automašīnu, motorviņču u. c. MRS galvenais uzdevums ir materiālu sagatavošana, izvešana un nosūtīšana pa dzelzceļu patērētājiem. Jaunākās tehnoloģijas ieviešanu MRS darbā manāmi sekmē 1954. gadā pie mežrūpniecības nodibinātā Zinātniski tehniskā biedrība, kurā pašlaik vairāk nekā 50 biedru.

Ejot tālāk garām jaunajām pilsdrupām, nonākam pie **zviedru kapiem** (arī Jāņa kapiem), kas atrodas Kokneses parkā. Līdz mūsu dienām šeit saglabājušies 2 apaļi akmens

krusti (simbolizē sauli) un 2 vienkārši akmens krusti. Pēc to apskates, pa krasta augšu dodamies uz vecajām pilsdrupām. **Kokneses bruņinieku pilsdrupas** atrodas uz augstā senču pilskalna pie Pērses upes ietekas Daugavā. Kalnā ved 157 pakāpieni. Pils pakājē redzami 7 lielgabali no zviedru laikiem (1694. g.). Šie lielgabali vēlāk bijuši iegāzti Daugavā, bet kādā no sausajām vasarām izvilkti un novietoti uz pirmās terases.

Bruņinieku pils mūri ir samērā labi saglabājušies. Pils ir bijusi trijstūra veidā ar 5 torņiem, no kuriem 3 pacēlās rietumu pusē pret Pērses gravu (garāko torni sauca par «garo Heningu» — kāda Rīgas virsbīskapa vārdā) un 2 austrumu pusē. No pilsdrupām jauks, tāls skats uz Daugavu un 1935. gadā uzcelto tiltu pāri Pērsei.

Pēc iepazīšanās ar pilsdrupām, pa kāpnēm noejam pie tilta un gar Pērses kreiso krastu pa celiņu dodamies uz ūdenskritumu. Virzoties pa krastmalu, pa kāpnēm nonākam lejā pie tā sauktā Jaunā avota un tālāk gar paviljonu, kur iespējams labi patverties lietus laikā, sasniedzam ūdenskritumu.

Pie **Pērses ūdenskrituma** upe dziļi iegrauzusies dolomita slāņos. Ūdenskritums izveidojies uz cietākiem dolomītiem, kas guļ apmēram 1 m virs zilajiem māla merģeļiem. Tā kā ūdens krituma bedrē grauž mīkstos māla merģeļus, tad virsējie dolomīti pamazām iebrūk un ūdenskritums atkāpjas gadā apmēram nepilnu metru. Bez šī lielā ūdenskrituma, Pērses lejtecē ir arī citi mazāki ūdenskritumi.

Pērses ūdenskritums ir **Kokneses parka** lepnums. Parks atrodas valsts aizsardzībā. Parka uzraudzība uzticēta Kokneses mežniecībai. Tā platība 72 ha. Parka robežas sākas Daugavas labajā krastā lejpus MTS, iet pa krasta augšu līdz Krievkalnam, aptver daļu no Elenas upes gravas, un no šejienes iet pāri uz bij. muižas drupām («jauno pili»), ietverot arī vecās pilsdrupas, tālāk gar Pērses kreisā krasta augšmalu līdz Bilstiņu dzirnavām, atpakaļ pa labo krastu līdz Daugavai un gar Daugavas labo krastu līdz Circeņiem.

Pēc ūdenskrituma apskates, varam doties pa upes krastu uz augšu līdz laipām, pāriet tās un gar upes labo malu

nākt atpakaļ uz Daugavu. Varam arī ceļu saīsināt, pārbrīnot Pērsi tieši pie ūdenskrituma un dodoties uz leju. Ejot gar ūdens malu, iespējams labāk aplūkot iežus. Daugavas malā lejpus Pērses ietekas laba atpūtas vieta.

Turpinot maršrutu, šķērsojam Pērses tiltu un virzāties pa Daugavas krastu pretīm straumei. Apskatām Stūres leju. Lai pilnīgāk iepazītos ar Kokneses parka augu valsti, dodamies pa Daugavas krastu aiz Krievkalna. Te sausajās piekalnēs ļoti daudz čemurziežu, dažādi āboliņi, lucernas, ceļamaliņi, dažādas dievkrešliņu sugas, drudzenes, zilgalvītes, cekuliņi. Krasta krūmos aug Daugavas lilija, dzeltenā uzpirstene u. c.

Pa Daugavas krastmalu varam aiziet līdz **Kokneses MTS**, lai iepazītos ar to. Tā atrodas 3 km no Kokneses dzelzceļa stacijas, 100 m no Rīgas — Daugavpils šosejas. MTS apkalpo 11 kolchozus ar 14.000 ha aramzemes platību. MTS ir labi iekārtotas remontu darbnīcas ar šādām nodaļām: virpošanas, motoru remontēšanas, sūkņu remontēšanas, radiatoru remontēšanas, elektroaparaturu remontēšanas, lauksaimniecības mašīnu remontēšanas, traktoru remontu un pārbaudes nodaļas, kā arī smēdes, galdnieku darbnīcas, autoremontu garažas. MTS rīcībā daudz dažādu marķu traktoru, kombainu, automašīnu un citāda veida lauksaimniecības tehnikas.

Pēc MTS apskates, varam pa ceļu vai pa Daugavas stāvkrastu virzīties atpakaļ. Krievkalnā pie kapsētas ļoti skaists skats uz Daugavu. Še atrodas bij. Krievkalna septiņgadīgās skolas ēka. Šo skolu 1951./52. mācību gadā pārveidoja par vidusskolu.

Kokneses vidusskolas rīcībā ir divas ēkas — Krievkalna un Saules. Audzēkņu skaits vidusskolā arvien pieaug (pag. mācību gadā 500 skolēnu un 31 skolotājs). Skolā aktīvi darbojas dažādi pulciņi. Skolas jaunie novadpētnieki 1955./56. mācību gadā konkursā «Izpētī dzimto novadu» republikas mērogā ieguva 3. vietu par labi veiktu skolas apkārtnes izpētīšanu. Kokneses vidusskolas novadpētnieku materiāli plaši izmantoti arī, uzrakstot šo rakstu.

Pretīm Saulēm (bij. Maskavas krogam) atrodas **lute-**

raņu baznīca, kas ir arhitektūras piemineklis un atrodas valsts aizsardzībā. Baznīca celta gotu stilā 1687. gadā no Kokneses pilsētas Pāvila baznīcas akmeņiem, zviedriem nojaucot pilsētas mūrus. 1687.—1702. gadā baznīcā darbojies Ernests Gliks.

Ar to maršrutu pa Koknesi varam pabeigt, lai pa kokiem apaugušo ceļu dotos atpakaļ uz Kokneses staciju, no kurienes pārgājienu sākām.

JĒKABPILS RAJONS

Pārceltuve pie Jēkabpils

Jēkabpils rajona ģeografiskais stāvoklis ir samērā izdevīgs, jo tas atrodas pie ļoti sena ūdensceļa (Daugavas) un vairāku zemesceļu krustojumā. No Jēkabpils atiet auto satiksmes maģistrales uz Rīgu, Aknīsti un Neretu. Pilsētu ār pārejiem rajoniem savieno Ventspils — Krustpils, Jēkabpils — Neretas un Jēkabpils — Aknīstes dzelzceļa līnijas. Rajonu rietumos robežo Jaunjelgavas, austrumos — Aknīstes, dienvidos — Neretas rajons, ziemeļos (pāri Daugavai) — Krustpils rajons.

Uz rajona centru — Jēkabpils pilsētu viegli nokļūt kā ar tālsatiksmes, tā piepilsētas vilcieniem, kas kursē katru

JĒKABPILS ~ RAJONA TURISMA MARŠRUTI

dienu cauri Krustpilij un pietur Krustpils dzelzceļa stacijā. Uz Jēkabpili var aiziet kājām vai aizbraukt ar taksometru un satiksmes autobusu. Lai nokļūtu Jēkabpili, jāpārceļas ar satiksmes kuģīti pāri Daugavai, kas katrā krastā pietur ik pēc 15 minūtēm.

Turisma ziņā Jēkabpils rajons ievērojams ar vairākiem dabas objektiem, kurus katru gadu apmeklē daudzi ekskursanti un turisti. Sevišķi tas attiecināms uz teiksmaino Staburagu un gleznaino Daugavas ieleju Kokneses — Pļaviņu apkaimē. Toties rajona citas vietas mazāk pazīstamas, tādēļ tās ļoti var ieinteresēt daudzus novadpētniekus. Jēkabpils pilsēta ir sākuma punkts gandrīz visiem Augšzemes maršrutiem, kas līdzīgi gan Vidzemes augstienes, gan arī Latgales ezeru augstienes maršrutiem.

Mūsu maršruti izveidoti tā, lai tie ietvertu ievērojamākās rajona vietas un lai tos varētu pārtraukt galvenos satiksmes punktus.

I maršruts

Iepazīsimies ar Jēkabpils pilsētu!

Jēkabpils senrakstos pieminēta pirms 300 gadiem, kad toreizējā Salas kroga apkaimē apmetušies uz dzīvi plostu ceļu zinātāji un cariskās Krievijas vajātie uniāti. Toreiz katru vasaru garām jaunajai apmetnei uz Rīgu aizpludināts ap 4000 plostu un 3000 strūgu, kuru pārvadāšanai pār Daugavas krācaino posmu (Jēkabpils — Jaunjelgava) vajadzēja labus ceļa zinātājus. Tieši tādi bijuši vietējie piekrastes iedzīvotāji, kas arī regulāri iesākuši nodarboties ar plostu un strūgu vadīšanu. Pēc paveikta darba šie ļaudis kājām nākuši atpakaļ uz Jēkabpili, lai plostu vadīšanu sāktu atkal no gala. Ne vien pa ūdensceļu, bet arī pa zemesceļu no Jaunjelgavas uz Jēkabpili norisinājusies dzīva satiksme, jo no augšas braucošajām strūgām, sākoties krācēm, preces pārkrautas vezumos, lai pa zemesceļu nokļūtu līdz toreizējai Jēkabpils apmetnei, kur preces atkal pārkrautas strūgās.

Tā pakāpeniski veidojusies un augusi pilsētiņa, kurai hercogs Jēkabs devis nosaukumu un piešķīris pilsētas tie-

sības. Vēlāk, kara gados, pilsēta gan nodegusi, gan tās iedzīvotāji gājuši bojā slimību vai sērgu dēļ, bet vienmēr pēc tam atjaunota. Pirmā pasaules kara laikā Jēkabpils stipri izpostīta. Lielajā Tēvijas karā ciņas norisinājušās 12 km aiz pilsētas robežām.

1905.—1907. gada revolucionarie notikumi dzīvi atbalsojušies arī Jēkabpils novadā, it sevišķi Dignājā un Sēlpilī. Jēkabpilī un tās apkārtnē tie brieda pamazām. Tā 1904. gadā brāļi Dambergi, Rīgas «Feniksa» fabrikas strādnieki, veduši uz Jēkabpili proklamācijas. Viņus tomēr izsekojusi policija. 1905. gada pavasarī vairākās vietās veikts aģitācijas darbs, kurā rosīgi piedalījies Tomans, Vēzītis un Minķevičs. Pašā Jēkabpilī revolucionārā kustība izpaudās tādējādi, ka no vietējām iestādēm iznesa cara ģimenes, lās sašāva un iznīcināja. Ilgāku laiku pilsēta bijusi revolucionaru rokās. Soda ekspedīcija Jēkabpili ieradusies 1905. gada beigās un revolucionarus arestējusi. Vairāki no viņiem sodīti ar nāvi, citiem izdevies aizbēgt.

Pēc Lielā Tēvijas kara Jēkabpils strauji atplaukst. Atjaunota buržuaziskās Latvijas laikā atpalikusi rūpniecība, atvērta otra vidusskola, ierīkoti skveri un apstādījumi.

Lai iepazītos ar Jēkabpili, gājienu pa pilsētu vislabāk iesākt no kādreizējā **tilta uzbēruma**. No tā paveras plašs skats uz likumoto Daugavu, pilsētu un piepilsētas kolchozu «Nākotne», «Lāčplēsis» un «Vārpa» laukiem. Aiz tiem iesākas Jēkabpils meži un purvi, kuros daudz kūdras un krāsainas zemes — okera.

No uzbēruma ejot pilsētas virzienā, sasniedzam **pilsētas kulturas un atpūtas parku**, kur senāk saimniekojusi liķieru fabrikanta Kena ģimene. Tagad parku iemīļojuši pilsētnieki kā lielisku pastaigu un atpūtas vietu. Te vasarā bieži notiek volebjola sacensības, dziesmu dienas, dejas un citi sarīkojumi. Blakus parkam atrodas rajona izpildkomitejas ēkas.

Gājienu turpinot pa Filozofu ielu, ātri sasniedzam **Jēkabpils novadpētniecības muzeja brīvdabas nodaļu**, kas iekārtota pēdējos divos gados. Iespējams, ka nākotnē tas izvērsīsies par šāda veida ievērojamāko objektu plašā ap-

kārtņē. Bez bagātīgā Latvijas lauku dzīves muzeja Rīgā šis muzejs ir otrs mūsu republikā. Uz šejieni pārvestas trīs veclaiku lauku celtnes no Biržu ciema «Brūveriem», no Kalna ciema «Pilskalniem» un Aknīstes rajona «Skārdupēm». Visas šīs ēkas celtas pirms 100 gadiem un ir Jēkabpils novadam raksturīgas.

Laivu turisms Jēkabpils I vidusskolā

Ejot tālāk, sasniedzam **Jēkabpils vilnas vērptuves** korpusus. Drīzumā sāks darboties jauns aušanas cechs, kur iekārtos mechaniskās aužamās stelles. Tas mēnesī izgatavos tūkstošiem vilnas un pusvilnas galvas lakatiņu un vīriešu kaklautu. Cechā ražos arī vilnas audumus, ap 3000 metru mēnesī. Trikotažas cechs pieņems pasūtījumus dažādu vilnas un pusvilnas trikotažas izstrādājumu izgatavošanai. Fabrikai labi iekārtots klubs ar 100 vietām un biblioteka.

Brīvības ielā jau pa gabalu redzama augsta, četrām kolonām izrotāta ēka. Tā celta ap 1820. gadu apriņķa skolas vajadzībām. Tagad tajā iekārtots **Jēkabpils lauksaimniecības teknikums**, kas kļuvis par plašu mācību iestādi, kur brauc mācīties jaunieši no ļoti tāliem republikas novadiem.

Tuvu tam atrodas **Jēkabpils 2. vidusskolas** galvenā ēka, kas jau kļuvusi stipri par mazu. Šajā piecgadē paredzēts uzcelt jaunu vidusskolu. Blakus vidusskolai redzams plašais **Komjaunatnes laukums**, kurā parasti notiek 1. Maija un Oktobra svētku mītiņi un darbaļaužu demonstrācijas. Tepat atrodas arī **pilsētas autostacija**, no kuras ik dienas atiet satiksmes autobusi uz Rīgu, Jaunjelgavu, Neretu, Subatu un Aknīsti. Pilsētas iedzīvotāju vajadzībām ik pēc stundas kursē autobusi.

Komjaunatnes laukumu norobežo ugunsdzēsēju depo un **rajona kulturas nams**. Kulturas namā izvēsta mākslinieciskā pašdarbība, un tas rajona tautas namiem un klubiem sniedz metodisku palīdzību.

Turpinot gājieni pa Brīvības ielu, apskatām plašo kulturpreču veikalu, manufakturas un gatavo apģērbu veikalu. Katrā ziņā apskatāms **Jēkabpils novadpētniecības muzejs**, kas padomju gados izveidojies par lielāko provinces muzeju, un apmeklētājiem te iespējams rast atbildi uz ļoti daudziem novadpētniecības jautājumiem.

Muzejā iekārtotas vēstures, socialistiskās celtniecības, dabas un citas nodaļas, kurās eksponēts ļoti daudz vietējo un apkārtējo rajona materialās kulturas pieminekļu un lietišķo materialu. Muzeja darbinieki ar rosīgo direktoru b. Štokmani sniedz lielu metodisku palīdzību apkārtējām skolām, aktivizē novadpētnieku darbu.

Dažus desmitus soļus tālāk atrodas jauniekārtotā, ērtā, mājīgā pilsētas viesnīca, Jēkabpils patērētāju biedrība. Ļoti tuvu tai ir laukums pie pilsētas izpildkomitejas. Agrākos laikos laukumā ik trešdienas bijis tirgus. Tagad laukums ierobežots ar koku apstādījumiem un tirgus vajadzībām vairs netiek izmantots. Tā vienā pusē ir liela divstāvu ēka — tuberkulozes dispansers, pretējā pusē — **Jēkabpils 1. vidusskolas** ēka, laikraksta «Brīvā Daugava» redakcija un 15. tipografija. Turpat tuvumā atrodas rajona rūpniecības kombināta mechaniskā darbnīca, bet aiz tās liels, plašs, zaļumiem apstādīts laukums — Sarkanarmijas laukums, kas pēdējos desmit gados pārvērsts par plašu skveru. Laukuma otrā pusē redzama liela divstāvu celtnie — Jēkabpils 1. vi-

dusskolas «Sarkanā ēka», kur iekārtotas vecākās klases, kabinetu un administrācijas telpas. Kam interesē dārzkopība, tas var iegriezties Jēkabpils pilsētas komunalās saimniecības **dārzniecībā**, kas plaši pazīstama ar dažādiem sīpolaugu selekcijas pasākumiem. Ar gladiolu un liliju selekcionēšanu nopietni nodarbojas mičurinietis b. Orechovs, kas jau izaudzējis jaunas, skaistas šo ziedaugu šķirnes. Laukuma ZA pusē pieslejas **pilsētas parks**, kurā turisti var atrast akmeni ar dažādiem ierakstiem. Tas ir profesora Strūves iekārtotais astronomiskais punkts — viens no tiem, kurus viņš noteicis no 1816. līdz 1831. gadam, veicot gradu mērīšanu pa meridianiem, kas sniedzas no Skandināvijas līdz Besarabijai.

Ceļa turpinājumā turisti var doties uz Brīvības un Raiņa ielas krustojumu, kur vēl redzama senā Salas kroga drupas, ap kurām veidojušies senā Jēkabpils «sloboda». Ejot tālāk, sasniedzam Jēkabpils rajona Pionieru namu, sanitari-epidemioloģisko staciju, jauncelāmo pilsētas pārtikas rūpnīcu — sakņu konservu kombinātu un stadionu.

Te arī beidzas pilsētas robežas, un Brīvdabas ielu turpina Ķekavas lielceļš.

Atgriežoties izejas punktā, gājienu varam turpināt pa Padomju ielu, kurā ir vairāki tirdzniecības uzņēmumi, pasts, rajona bibliotēka un citas sabiedriskas ēkas.

II maršruts

Jēkabpils — ATK — MTS — Salas septiņgadīgā skola — Daugavas dzelzceļa pārbrauktuve — Viķezers — Raiņa vārdā nosauktais lauksaimniecības artelis — Tabora kalns — Sēlpils pilsdrupas — lauksaimniecības artelis «Sēlija» — Mucas dzirnavas — Vigante — Staburags

Maršruta garums ap 35 km.

Maršrutu var noiet kājām divās dienās, nobraukt ar divriteni vienā dienā. Tas ir jauks pārgājiens, kurā iespējams iepazīt Jēkabpils rajona skaistākās un ievērojamākās vietas.

Pārgājienu iesāk vai nu no Jēkabpils kultūras nama, vai pilsētas viesnīcas, vai arī 1. vidusskolas, tomēr vienmēr jāvirzās tā, lai no Sarkanarmijas laukuma būtu jāiet pa pilsētas dārzu, kur jāapskata prof. Strūves astronomiskais

punkts, pēc tam jādodas lejup gar Daugavu pa krasta taciņām. Te turisti iepazīstas ar pirmo lielāko Daugavas krāci, kuru jēkabpilieši iesaukuši par «Balto vilni». Tālāk sasniedzama Daugavas pieteka Saka, pa kuras krastiem turpināms gājiens. Saka atdaļa lielāko salu pie Jēkabpils un tajā tagad izveidojies kolchozs «Sala». Sakas krastos novietota Jēkabpils ATK, bet nedaudz tālāk, aiz Mucenieku mājām, **Jēkabpils MTS**. Šī MTS ir labi apgādāta ar jaunāko tehniku, tai ir plašs lauksaimniecības mašīnu parks un vairākas mechaniskās darbnīcas.

Sakas smilšainajā piekrastē vērojami kārkļu puduri, priežu jaunaudze. Aiz tās redzamas Jēkabpils dzirnavas un Susējas upes tilts. Še iesākas lauksaimniecības artela «8. Marts» lauki, bet tūlīt aiz tilta atrodas vairāku māju grupa, ģeografijas laukums un naturalistu izmēģinājumu lauciņi — esam sasnieguši **Salas septiņgadīgo skolu**. Tajā ir saliedēts skolēnu kolektīvs, kas aktīvi piedalās ārpusklasses darbā un vienmēr sacensībās gūst labus rezultātus. Labi še tiek veikti naturalistu darbi, par ko rāda LĻKJS piešķirtā naudas balva sakarā ar labi izaudzēto kukuruzu, kā arī daudzie goda raksti par raženu darbu. Skolas tuvumā atrodas autobusa pietura un pasta nodaļa, kas izbūvēta vietējo iedzīvotāju spēkiem.

Turpmākie 5 km mazāk interesanti, jo ceļš ved pa purvainu vietu. Apkārtnes purvājos konstatēta lielākā daudzumā krāsainā okerzeme, kuru varētu izmantot krāsu iegūšanai. Par attiecīgas fabrikas celšanu jau daudzkārt runāts. Pa labi no ceļa redzams «Melnais purvs», kas tagad tiek pārvērsts par tīrumu.

Tūlīt aiz dzelzceļa līnijas, kas atzarojas no Krustpils un ved uz Jelgavu, vērojamas skaistas ainas. Esam sasnieguši ļoti interesanto Sēlijas pauguraini, kuru ģeografi uzskata par Vidzemes augstienes turpinājumu pāri Daugavai. Daugava, izgrauzusies cauri dolomītu iežiem, jau senos laikos atdalījusi šo augstieni no Vidzemes augstienes. Pauguraine kā šaura pauguru josla aizstiepjas uz dienvidiem — uz Sunāksti, Sauku un Lietuvas PSR — uz Augštaitu.

Interesanta ir pauguraine vēl tajā ziņā, ka daudzās vie-

tās dabīgie paaugstinājumi senos laikos izmantoti aizsardzības nolūkos pret leišu un vācu iebrukumiem. Nekur citur Latvijas PSR novados nav sastopami tik daudzi senie pilskalni kā tieši šeit. Tiem ir liela vēsturiska nozīme. Taču tie vēl ir ļoti nepilnīgi izpētīti.

Paaugstinātajā apvidū ainavas kļūst arvien interesanākas. Daudzās vietās vērojamas jaukas, nelielas bērzu birzis, ezeri. Te atrodas arī skaistais **Viķezers** (13 km no Jēkabpils), kas ir ap 40 ha liels. Ziemas apstākļos šo apkārtni ļoti iecienījuši slēpotāji.

Tālāk jāiet gar Viķezera krastiem uz šejienes augstāko punktu — **Tabora kalnu**, kas ir 159 m augsts un atrodas pie Raiņa vārdā nosauktā lauksaimniecības arteļa valdes terīpām, 3,5 km no Pļaviņām.

Raiņa vārdā nosauktais lauksaimniecības artelis ir viens no labākajiem rajonā. Tas panākts kolchoznieku apzinīgā darba rezultātā. Kolchozā 1955. gadā kopīgie naudas ienākumi bija 1.250.000 rubļu. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, tie palielinājušies apmēram par 57.000 rubļu, bet patērēto izstrādes dienu skaits samazinājies.

Kolchoza centrā atrodas pilskalns, kas ievērojams ar vēsturiskiem atradumiem. Pilskalns gan stipri papostīts, noarts, bet tā kontūras vēl labi saskatāmas. Tālāk maršruts ved uz Bolānu mājām un no tām uz **Sēlpils pilsdrupām** pie Zvejniekiem. Šī vieta ir bijusi sens sēļu zemes administratīvais centrs, ko leiši, uzturēdami draudzīgas attiecības ar sēļiem, vienmēr izmantojuši par patvērumu vai pāreju pāri Daugavai. Sēļu pili vācieši ieņēmuši 1208. gadā, pēc tam tās vietā uzcelta stipra mūra pils. Zviedru kara laikā, 1705. gadā, pils uzspridzināta, un no tās vairs tagad saglabājušās niecīgas atliekas. Pāri Daugavai vietējiem kolchoziem tiek aizvadīta elektroenerģija. Daugavas labajā krastā redzams liels pilskalns — **Oliņkalns**, kur tagad notiek Pļaviņu rajona dziesmu dienas un pašdarbības skates.

Tālāk jāiet gar Daugavu. Te vērojamas krāšņās dižā Daugavas plūduma un klinšu ainas. Lejpus pilsdrupām krasta līnija iet pa sengultni, ko dolomita iežos iegrauzuši ledāja ūdeņi. Še sengultnes terase tālu iestiepjas piekras-

tes joslā un pēc puskilometra savienojas ar Daugavas tagadējo piekrasti. Daugavas krasts te ir ap 12 m augsts, vietām tas puslokā pagriežas uz ziemeļiem un veido nelielu pussalu, ko Vidzemes krastā sauc par Krustalīci. Šī krasta mala ļoti stāva un paceļas augšup kā siena, vietumis sasniedzot 15—18 m augstumu. No krasta daudzās vietās izplūst kaļķiem bagāti avotu ūdeņi, no kuriem uz dolomita klintīm un sūnām nogulsnējas saldūdens kaļķi, izveidojot skaistus šūnakmeņus, it sevišķi skaisti tie ir t. s. jaunā Staburaga tuvumā. Nedaudz tālāk spēcīgie avoti darbinā trieci, piegādājot Vizbuļu mājām ūdeni. Par stāvo Govs klinti nostāsti vēsta, ka tā nosaukumu dabūjusi no traģiska gadījuma. Tieši gar krastu augšā ved lielceļš. Agrākos laikos pa to uz Rīgu dzītas tirgū sapirktās govīs. Viena no tām piegājusi pārāk tuvu krastam un nogāzusies lejā, pie tam uzkritusi kādai meitenei, kas lasījusi krastā kazenes. Meitene bērēs apēsta arī govīs, bet krasts dabūjis nosaukumu — Govs klints. Tālāk krasti saplok, to līnija iet pa sengultni, kuras augstums ap 4—5 m. Krasts stipri apaudzis ar lazdām, alkšņiem, retiēm bērziem, ievām u. c. Nesen mirušā prof. P. Rizgas māju robežās terase beidzas ar smiltāju, kas nosaukts par Salu. Lejpus Salas Daugava piekļaujas tieši krastam. Pīksteres ietekas tuvumā krasts strauji pazeminās, ir apaudzis un apdrupis. Augšējā piekrastes josla samērā līdzena, viegli pauguraina, un tā sastāv no plāna senā ledus laikmeta nogulumu kārtas. Rizgas māju tuvumā t. s. Sarkanlejā lielākā daudzumā nogulsņējušies saldūdens kaļķi un sarkanizeme — okers. Kaļķu atradni izmanto kolchozs «Sēlija», kas uz saviem laukiem 1954. gadā izvedis 136 t, bet 1955. gadā 33 t kaļķu. Tagad «Sēlijas» piemēram seko pārējie apkārtējie kolchozi.

Turpinot ceļu, pa krastu drīzi varam sasniegt Vīganti vai, nedaudz nogriežoties pa kreisi, **lauksaimniecības arteli «Sēlija»**, kur turistus allaž laipni uzņem. Kolchozs nodibināts 1947. gadā — otrs mūsu republikā. Tā platība sākumā bija 803 ha, dzīvais inventārs — 27 zirgi, 62 govīs, 11 cūkas, 9 aitas. 1950. gadā «Sēlija» paplašinājās, tai pievienojās kaimiņu kolchozs «Straume» un tagad zemes

platība ir ap 1612 ha. Pastāvēšanas laikā kolchozs nostiprinājies, tam izveidojušās vairākas saimniecības palīgzāres, ievērojami palielinājušies ienākumi. Kolchozā uzceltas daudzas saimniecības ēkas, tās elektrificētas, lauksaim-

Pie Liepavota

niecības artelis arī radioficēts, uzcelts jauns kantoris un klubs.

No lauksaimniecības arteļa «Sēlija» pa ceļu ātri nokļūstam **Vigantē**. Protams, varam aiziet uz turieni arī pa kras-tiem, bet te takas vairāk piemērotas turisma pārgājieniem. Vigantes parks, ko vācieši kara laikā stipri nopostīja, tagad

atkal atjaunots. Tajā izremontēta lieliskā šūnakmens estrāde, kur ikgadus Līgo dienā jēkabpilieši skandē dziesmas. Šajos svētkos Vīgantē ierodas ļoti daudz ekskursantu. Vīgantes parkā daudz interesantu dabas objektu. Te ir dažādi koki, ēdamie vīna gliemeži un slavenais Liepavots, kuru labi attēlojis rakstnieks Valdis stāstā «Staburaga bērni». 1 km attālumā redzam teiksmaino **Staburagu**, kas arvien kļūst lielāks, kaut gan jau divas reizes — 1861. gadā un 1915. gadā tas nobrucis. Dižā Staburagā klints veidojusies ap 5000 gadu no kaļķaino avotu ūdeņu nogulsņēm.

Pēc Staburaga apskates var doties uz Koknesi, kas atrodas 11 km attālumā, vai arī iesākt jaunu maršruta posmu, lai garām Vīgantei un Krusta krogam pa ceļu dotos uz Sunāksti.

III maršruts

Vīgante — Krusta krogs — Vīgantes septiņgadīgā skola —
1/4 «Staburags — Sunākste — Viesīte.

Maršruts ap 36 km garš, veicams 2 dienās.

Kad pa mežainu apvidu esam nogājuši 4 km, sasniedzam Vīgantes septiņgadīgo skolu, kas atrodas kolchoza «Staburags» teritorijā. Vīgantes skolā var pārgulēt, ja nav iespējams sameklēt citu naktsmitni. Kolchozā turistus var interesēt sudrablapsu ferma, kurai liela nozīme kā blakus ienākumu avotam. Gadā pārdod ap 50—80 ādiņus, pie kam katra maksā apmēram 1000 rubļu. Tālāk turisti dodas uz Sunāksti.

Sunākstes apkārtnē bijusi apdzīvota jau tālā senatnē, par to liecina daudzie senkapi un atrastie akmens un dzelzs laikmeta ieroči. Baznīcas dokumentos Sunākstes vārds minēts no 1595. gada, kad te sākusies baznīcas darbība, kas jau ap 1636. gadu apsīkusi apmeklētāju trūkuma dēļ. Apkārtojamā pagastu centrā atradušās muižas, kurām piederējuši vietējie zemnieki. Zviedru, poļu u. c. karos Sunākste izpostīta, zemnieki sabēguši mežos, kur sākuši iekārtot jaunas apmetnes. Tās atradušās tālu no centra. Rosīga kulturala darbība Sunākstē iesākusies Vecā Stendera laikā. Vecais

Stenders Sunākstē darbojies no 1766. līdz 1796. gadam, bet viņa pēcteči — līdz 1919. gadam. Pēdējo Vecā Stendera atvasi Ansi Stenderu sunākstieši ienīduši, jo viņš cildinājis vāciešus un lūdzis dievu par vācu ķeizaru. Par Veco Stenderu stāsta, ka viņa sprediķi bijuši ļoti «pasaulīgi», bet interesanti, jo viņš runājis par tālām, svešām zemēm, augstiem kalniem, plašām jūrām, skubinājis ļaudis mācīties un lasīt. Vecais Stenders apglabāts pie tagadējās Sunākstes baznīcas t. s. Stendera kalniņā.

1905. gada notikumi atbalsojās arī Sunākstē. Aģitatori nāca no Sēlpils, galvenais bija skolotājs Pēteris Rizga, kas bieži ieradies un organizējis sapulces. Aģitatoru ietekmē muižas puīši ieradušies pie barona Hāna un pieprasījuši paugstināt algu. Tomēr panākumu nebijis. 1905. gada maijā pie pagasta mājas notikusi sapulce ar vairāku simtu cilvēku piedalīšanos. Te izvēlēta rīcības komiteja. Vasarā sariņkots lielāks gājiens uz citām muižām, izsaukti muižu īpašnieki un atprasīti ieroči. Ziemā uz muižnieku pieprasījumu atbraukusi soda ekspedīcija, kas uzsākusi revolucionāru vajāšanu, bet nevienu vainīgo nav atradusi. Pirmajā pasaules karā notikušas nīknas kaujas pie Sunākstes, bet uguns līnijas atradušās tālāk un Sunākstē mitinājies aizmugures karaspēks. Iedzīvotājiem nolīgta kustības brīvība. Lai pārietu no vienas mājas uz otru, vajadzējis dabūt vācu komandanturas atļauju. Iedzīvotāji sūtīti darbos: tīrīt vācu stallus, sagatavot malku, veikt lauku darbus. Šajā laikā izbūvēti šaursliežu dzelzceļi, kas noderēja kara materiālu piegādei un meža materiālu transportēšanai uz Vāciju.

1919. gada 5. janvarī Sunākstē ienāca Sarkanās Armijas daļas. Tūlīt sāka organizēties vietējā izpildkomiteja, kurai bijis ļoti grūts darbs, jo karā vācieši pagastu bija izpostījuši, plosījies bads. Jaunā izpildkomiteja pārņēmusi vāciešu pamestās muižas, atrasti pārtikas krājumi, ko sadalījuši pagasta iedzīvotājiem. Izpildkomiteja atjaunojusi skolā mācības un noorganizējusi pirmo kopsaimniecību. 1919. gada jūnijā, kad tuvojās baltgvardi, izpildkomiteja organizēti atstājusi Sunāksti un aizbraukusi uz Jēkabpili, no kurienes devusies uz Maskavu.

Sunākstē pašreiz ir rosīga kulturala darbība, tā attīstās daudzās virzienos, par ko turisti uzzinās Sunākstes septiņgadīgajā skolā, kas turpmāk tiks izveidota par vidusskolu.

Sunākstes apkārtnē ir samērā interesanta. Te ļoti daudz krāšņu dabas ainu, it sevišķi Piksteres ezera un Sperjāņu kalna tuvumā, no kura paveras plaši skati uz mežiem un nelielo Viesītes pilsētu 15 km tālumā. Apskatījuši Sunākstes centru, skolu, pienotavu, dzelzceļa staciju u. c., pa kalnaino apvidu dodamies Viesītes virzienā. Ceļi šē likumaini, daudz pauguru, kā arī jauku dabas skatu. Mazsunākstes tuvumā ezers, vēl tālāk jau minētā Sunākstes baznīca. Blakus baznīcai, vecajā kapsētā, apglabāts Vecais Stenders, kura kapu ieteicams apskatīt. Tālāk turisti var doties uz Vārnavu, kuras centrā tagad izvietojies kolchozs «1. Maijs». No Vārnavas pēc 9 km gājiena pa interesantu apkārtni sasniedzam mazo kalnu pilsētiņu Viesīti, kas jau atrodas Neretas rajonā.

IV maršruts

Viesīte — Birži — Klaucānu ezers — Leimaņi — Zasa — Dignāja —
Giptereni — Jēkabpils.

Maršruta garums 75 km, veicams 3—4 dienās.

Pēc Viesītes iepazīšanas turisti var doties uz Sauku un Neretu vai arī turpināt ceļojumu pa Jēkabpils rajonu. Tas ieteicams, lai pilnīgi iepazītu jēkabpiliešu dzīves apstākļus un nodarbošanos. Pusceļā starp Viesīti un Jēkabpili atrodas **Birži**. Tas ir sens administratīvs centrs ar skaistiem Susējas krastiem, vecu aleju, internatskolu, mežsargu skolu u. c. Agrākos laikos Birži bija labi nosargāti pret pēkšņiem uzbrukumiem no Daugavas puses. Te rosīgi darbojušies dzelzs un tērauda cepļi, lielgabalu lietuves un naglu kaltuve. Ražojumi izvesti pa Susēju uz Jēkabpili. 1709. gadā pavasara plūdus varenā straumē šīs vietas apskalojusi. Tagad Biržos var apskatīt ampīra stilā celtu baznīcu (arhitektūras piemineklis), pie kuras apglabāts dziesminieks Ansis Līvontals. No Krimas kara laika saglabājušies daži muchamedāņu kapi. Der iegriezties mežsargu skolā, kur labi noorganizēta skolas saimniecība, un pēc tam doties tālāk uz Leimaņiem un Zasu. Aiz Siliņu dzelzceļa pietātnes ceļš

iegriežas biezā mežā. Te ir sākums lielajiem Slates—Dignājas mežu masīviem. Aiz dzelzsceļa pārbrauktuves, tur, kur uzraksts «Uz Kazu krogu», mežā iegriežas ceļš uz Aknīsti. Šis ceļš mazāk interesants, vijas pa purvainām vietām. Toties 2 km no ceļa, mežu ielokā, atrodas divi ezeri — Priekulānu un Klaucānu, kas populāri ar sena, reta auga — ūdensrieksta (*Trapa natans* L.) atradni. Tagad **Klaurānu ezers** ir vienīgais zināmais ezers, kur šis augs ieviesies vis-tālāk uz ziemeļiem. Skaistas ir ezerrieksta lapu rozetes, bet tā augļi piecstūrāini, ar ļoti asiem dzeloņiem, kas duras kājās, ja ar neapautām brien ūdenī. Augs ir saudzējams.

Tālāk jāapiet Priekulānu ezers un jādodas uz Brencēnu ezeru, kura krastā pie Biržu lielceļa redzama Kalnaciema lauku slimnīca un ciema padome. Apkārtne šē skaista un iēšanai tikama. Pēc 6 km nonākam **Leimaņos**, kas ir apdzīvots centrs. Tajā atrodas septiņgadīgā skola, pienotava, Molotova vārdā nosauktais kolchozs.

Tālāk turisti dodas uz **Zasu**, kas pazīstama kā liels lauku dzīves centrs, bet tas jau pieder Aknīstes rajonam (sk. Aknīstes rajona maršrutu!). No Zesas jānogriežas uz Dignāju. **Dignāja** atrodas iepretim slavenajam Jersikas pilskalnāni. Tajā senāk atradusies pils, kur valdījis senlatviešu virsaitis Visvaldis, kas liktenīgos brīžos meklējis patvērumu Dignājas pilī. Dignājas apkārtne purvainā. Lielais Kraukļu purvs labi jāpārzina, lai to varētu pāriet. Turistiem jādodas gar Daugavu uz Jēkabpili, kuru sasniedz pēc 32 km. Dignājas iedzīvotāji aktīvi piedalījušies 1905. gada notikumos. Šē darbojies ievērojamais cīnītājs skolotājs Staparāns, kuru vietējais barons nežēlīgi spīdzināja.

Daugavas plūdums šajā ceļa posmā mierīgs, lēns, vietām ūdenī daudz zālāju, kuros mīt zivis. Šīs vietas iemīļojuši Jēkabpils makšķernieki, kas uz šejieni dodas savās brīvajās dienās.

Visa maršruta Jēkabpils — Vīgante — Sunākste — Viēsite — Birži — Zasa — Dignāja — Jēkabpils kopgarums ir 165 km, un to var ērti veikt, dodoties ceļojumā ar divriteņiem, kas būs visizdevīgāk, ievērojot virsmas apstākļus.

A. Ozoliņš

KRUSTPILS RAJONS

Asotes pilskalns

1. **Krustpils** ir Krustpils rajona administratīvais centrs. Tā atrodas Daugavas labajā krastā iepretim Jēkabpīlij. (Daugavas platumš te ap 300 m.) Pilsētas centrs atrodas Daugavas senlejā (apmēram 3 km uz SO no stacijas), bet nomales — uz senlejas kraujas. Pilsētas robežās atrodas Krustpils stacija, kurā krustojas divas dzelzceļa līnijas: 1) Rīga — Maskava, 2) Jelgava — Orla. Cauri pilsētai vijas ceļš, kam ir Vissavienības nozīme (Rīga — Daugavpils). No Krustpils atiet ērti ceļi arī uz Varakļāniem un Madonu. Ar kreisā Daugavas krasta pilsētu — Jēkabpili, satiksmi:

uztur pārceltuve kravu pārvadāšanai un kuģītis pasažieriem. Pārceltuve starp Jēkabpili un Krustpili ir iekārtota 1760. gadā. Tiltu, ko uzcēla 1936. gadā 1944. gada augusta sākumā vācieši atkāpjoties uzspridzināja. Krustpils ir bijusi sen apdzīvota vieta. Pirmās rakstītās ziņas par to ir trūcīgas un sākas ar 1237. gadu, kad šeit celta bruņinieku pils.

Par to, ka Krustpils bijusi sen apdzīvota, liecina apkārtnes pilskalns, kapenes, izrakumi, senatnes pieminekļi. Lielākais pilskalns — Asote, ko uzskata arī par Krustpils pirmsākumu, atrodas 3 km no Krustpils centra Daugavpils virzienā (šosejas Rīga—Daugavpils kreisajā pusē netālu no ceļa).

Daugavas gultne no pilskalna atrodas ap 400 m, bet senlejas krauja — 2 m. No trijām pusēm to aptver mazā Lagzdupīte. 1949. gadā pilskalnā sākti izrakumi, kas sasniegza 5—6 m dziļumu. Apmetnes Asotē saglabājušās no pirmā gadu tūkstoša pr. m. eras. Nepārtraukti apdzīvota tā bijusi no 8., 9. un 10. gs. Vairākkārt pils nopostīta, tā atjaunota kādas 8 reizes un bojā gājusi 13. gs., kad ienākuši vācieši. Izrakumi liecina par plašajiem tirdzniecības sakiem un samērā labi attīstītu amatniecību. Te ir atrasta dzelzs kausējamā krāsns.

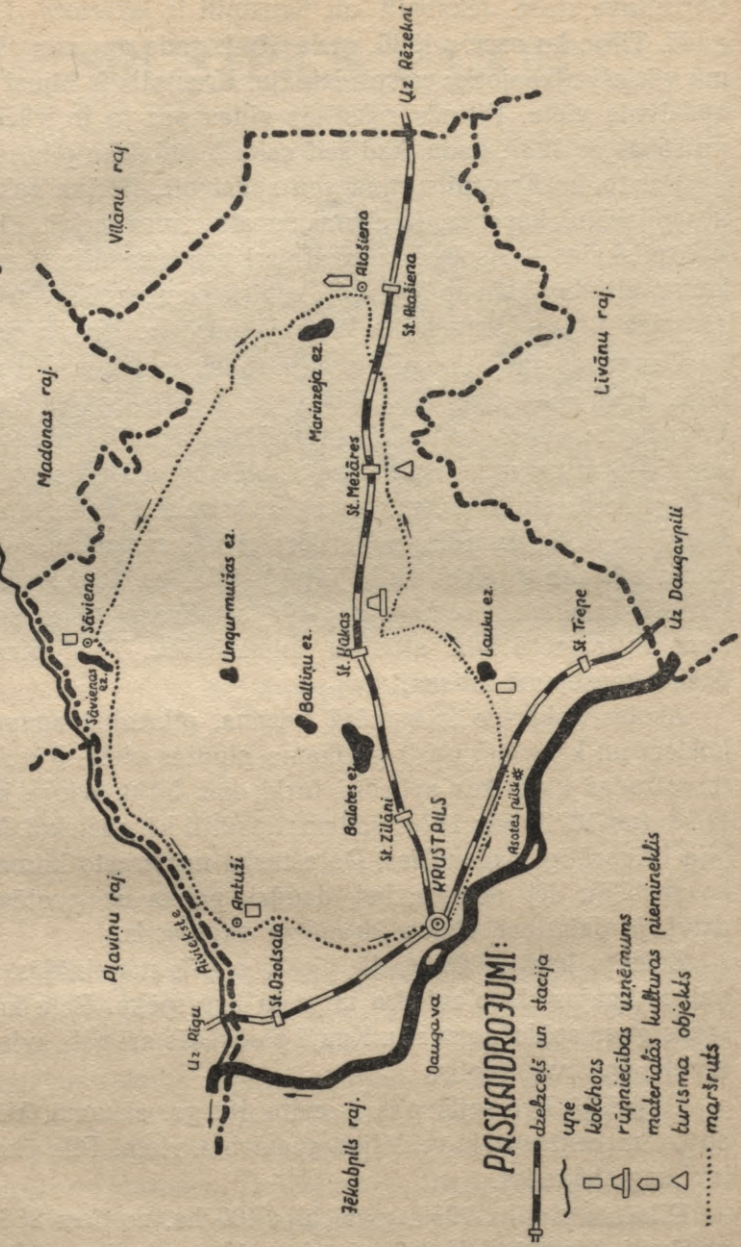
Asotes apkārtnē ir samērā līdzena, pilskalns apaudzis kokiem un krūmiem un ir patīkama atpūtas vieta. Pie Asotes atrodas kapi, kur apbedīti turki, kas turku-krievu kara laikā (no 1877. līdz 1878. gadam) atsūtīti kā gūstekņi. Viņi bija brīvprātīgi padevušies. Daļa turku nepierasto klimatisko apstākļu dēļ nomira, bet daudzi palika uz pastāvīgu dzīvi, jo dzimtenē viņiem draudēja nāvessods.

Zviedru karā, 1626. gadā, pie Krustpils norisinājās asiņainas kaujas starp zviedru un poļu karaspēku. Poļu karaspēks guva spīdošu uzvaru. Kaujā piedalījās arī pats zviedru karalis Gustavs Adolfs.

Tagadējā Krustpils pils ir celta 18. gs. sākumā. Vēlāk ap to kā centru sāk veidoties apdzīvota vieta. Pils ēka ir labi saglabājusies.

Pilsētas platība 1950. gadā bija 400 ha, no tiem 266 ha apbūvēti. Lielākā daļa māju ir vienkārtu un celtas no koka. Pēdējos gados ir uzceltas dažas divkārtu dzīvojamās un

Turisma maršruts Krustpils rajonā

universalveikala ēka. Sestajā piecgadē paredzēts celt vidusskolu. Pēdējā laikā pilsētas platība strauji paplašinās sakarā ar ģimenes māju celtniecību, pilsēta pamazām saplūst ar Zilānu ciemu, tādēļ turpmāk paredzēts arī Krustpils pilsētas teritorijā ietvert ķieģelfabriku un Zilānus.

Svarīgākie Krustpils pilsētas apkārtnes rūpniecības objekti ir cukurfabrika un ķieģelfabrika, kas ir republikas nozīmes uzņēmumi.

Galvenā Krustpils iela ir Rīgas iela, pie kuras pēdējā laikā pilnīgāk iekārtots parks (uzcelts Leņina pieminēklis, iekārtota estrāde, deju laukums).

Skaista ir neliela saliņa Daugavā, kur vasaras karstajās dienās atpūšas daudzi pilsētas iedzīvotāji (laba peldvieta).

2. Apmēram 12 km uz austrumiem no Krustpils pilsētas, Chruščova vārdā nosauktajā lauksaimniecības artelī atrodas vesela virkne ezeru, no kuriem skaistākais ir Lauku ezers, ko uzskata arī par dziļāko un zivīm bagātāko Krustpils rajonā. Ezeram ir stāvi, kokiem apauguši krasti. Bez Lauku ezera te vēl atrodas arī ļoti daudz sīku ezeriņu. Tas tādēļ, ka Chruščova vārdā nosauktā lauksaimniecības arteļa lauki daļēji izbeidzas Ļaudonas — Krustpils gala morenā.

Chruščova vārdā nosauktajā lauksaimniecības artelī ieteicams iepazīties arī ar sudrablapsu un bebru fermu.

3. Pie Krustpils—Varakļānu ceļa 15. kilometrā atrodas Kūku kūdras fabrika, kas iegūst kūdru no diviem purviem, bet trešo purvu sagatavo ekspluatācijai. Ļoti labu kūdru iegūst Bikstu purvā. Kūku kūdras fabrika piegādā kurināmo Krustpils rūpniecības uzņēmumiem: Krustpils cukurfabrikai un ķieģelfabrikai. Kūku kūdras fabrikas kūdru sūta arī Līvānu spirta un stikla fabrikai, Rīgas I un II kurināmā bazei, vilnas vērpstuvei, rūpnīcai «Sarkanā zvaigzne», VEF u. c.

4. Turpinot ekskursiju pa Krustpils — Varakļānu ceļu austrumu virzienā, nonākam Mežārēs, kas atrodas 24 km no Krustpils. Netālu no Mežāres stacijas, kas atrodas uz dzelzceļa līnijas Rīga—Maskava, Lielā Tēviņas kara laikā notika sīvas kaujas. 1944. gada augustā pirmajās dienās te krita Padomju Savienības Varonis Orlovs, kas arī apglabāts

apmēram 1,5 km uz dienvidiem no Mežāres stacijas. 1944. gada 4. augustā atbrīvoja no vāciešiem Mežāri, bet 1944. gada 8. augustā Krustpili.

5. Atašiene atrodas 37 km no Krustpils (austrumu virzienā), ir ievērojams satiksmes centrs. Atašienes nozīmīgākais un skaistākais objekts ir senā Marinzejas pils ēka, kas atrodas pie apmēram 100 ha lielā Marinzejas ezera, ap kuru saglabājies senais parks. Skaista ir arī vairāk nekā 1 km garā ozolu aleja no pils ēkas līdz grafienes Borchas kapsētai. Marinzejas pilī tagad iekārtota Atašienes vidusskola. Atašienē ir lauku slimnīca, grāmatnīca, veikals. Atašienes apkārtnē sākas lielākais Latvijas purvs — Teiču purvs.

No Atašienes līdz Sāvienai ceļš iet caur Kaļiņina vārdā nosauktā lauksaimniecības arteļa teritoriju, ko šķērso lielle Mētrienas meži. Šajā posmā paceļas Ļaudonas—Krustpils gala morenas pauguru virknes.

6. Sāviena ir sens muižas centrs. Galvenajā muižas ēkā iekārtota pienotava, kas ražo ne tikai sviestu un biezpienu, bet arī sieru. Bijušajā ūdensputnu mājā ierīkots medpunkts, bet pārējās saimniecības ēkās — ciema padome, biblioteka, skola. Sāvienā atrodas Molotova vārdā nosauktā lauksaimniecības arteļa centrs. Ieteicams iepazīties ar kolchoza lopu fermām. Minētais lauksaimniecības artelis ir viens no labākajiem rajonā lopkopības ziņā. Apkārtnē te ir ļoti skaista, pauguraina. Sāvienas centrā atrodas Sāvienas ezers, ap 100 ha liels, un tā krastā — pienotava. Sāvienā Lielā Tēvijas kara laikā ir notikušas sīvas cīņas. Te atrodas brāļu kapi.

7. Pēc iepazīšanās ar Sāvieni ieteicams doties pa ceļu, kas iet gar Aiviekstes kreiso krastu uz dienvidiem — uz Antužiem, jo te atrodas ekonomiski spēcīgākais Krustpils rajona lauksaimniecības artelis «Uz priekšu».

8. No Antužiem samērā viegli var nokļūt līdz Aiviekstes HES, kas Krustpils rajonu apgādā ar elektroenerģiju. Līdz Krustpils stacijai no Antužiem ir apmēram 12 km. Ceļa posms ir vienmuļš, vietām nelieli pauguri. No Antužiem līdz Krustpils stacijai tas vijas caur lauksaimniecības arteļu «Uz priekšu» un «Ļeņina karogs» teritoriju.

LĪVĀNU RAJONS

Rudzētu vidusskolas jaunā ēka (celta 1955. g.)

PA LĪVĀNU RAJONA IEVĒROJAMĀKĀM VIETĀM

1. Līvāni — Kūdras purvs — Jersika	— 17 km
2. Jersikas ezers — Sergunta — 1/a «Cīņa»	— 17 km
3. 1/a «Cīņa» — Dubna — Rožupes ciems	— 16 km
4. Rožupes ciems — Steperu purvs — Rudzēti	— 13 km
5. Rudzēti — Steķi — Turku ciems	— 14 km
6. Turku ciems — Sīlavu ezeri — Līvāni	— 17 km

Kopā 94 km

Maršruts piemērots kājniekiem un velosipedistiem. Turistiem galvenokārt jāiet pa ceļu un tikai atsevišķās vietās pa taku, lai apskatītu vienu vai otru objektu. Šajā maršrutā var apskatīt Līvānu rajona ievērojamākos vēstures pieminekļus, skaistākās dabas ainavas un arī labākos kolchozus.

LĪVĀNU RAJONA TURISMA MARŠRUTS

Līvāni — pilsēta Daugavas labajā krastā pie Dubnas ietekas Daugavā. Atrastās senlietas un kapenes tagadējā pilsētas teritorijā liecina, ka te bijušas cilvēku apmetnes jau 9. gs. Pirmās rakstītās ziņas par pilsētu sākas ar 1533. gadu. Miesta tiesības Līvāni ieguva 1824. gadā, un pēc pāris gadiem te atvērta ciema skola. Līvānu attīstību veicināja jau 18. gs. ierīkotais tirdzniecības ceļš, kas no Krievijas gar Jasmuižu, Vārkavu un Līvāniem veda uz Kurzemes hercogisti. Pie Līvāniem pāri Daugavai bija ierīkota pārceļtuve. 1861. gadā ar Rīgas—Daugavpils dzelzceļa atklāšanu Līvānu miests strauji uzplaukst. To veicināja arī Daugavas un Dubnas ūdensceļš. 1905. gadā Līvānos dzīvo 4.500 iedzīvotāju. Te darbojas stikla, papīra un korķu fabrika, divas koku apstrādāšanas fabrikas. 1905. g. revolucionārus vadīja skolotājs Staparāns. Viņa palīgi bija vietējie strādnieki — Jārāns, Rituks, Onckulis u. c. Miestā notika sanāksmes un mītiņi. Kādai lielākai sapulcei pie vecā ugunsdzēsēju depo uzbruka stražņiki un gribēja arestēt runātāju—vietējo strādnieku Jārānu, bet sanāksmes dalībnieki viņu paslēpa. Pirmajā pasaules karā visas rūpnīcas nopostīja. Pēc kara stikla fabrikas vietā ierīkoja tagadējo kūdras fabriku «Līvāni». Pilsētas tiesības Līvāni ieguva 1926. gadā. Arī Lielajā Tēvijas karā Līvānus nopostīja. Padomju varas laikā pilsēta kļuva par rajona centru. Te atrodas rajona administratīvās iestādes, 3 vidusskolas, kulturas nams, divas bibliotekas, kinoteātris. Pilsētas parkā ierīkota brīvdabas estrāde un uzcelts piemineklis Lielajā Tēvijas karā kritušajiem Padomju Armijas karavīriem. Pēc kara gados pilsētā uzceltas ap 300 jaunas dzīvojamās ēkas, partijas rajona komitejas nams, plašs universalveikals, maizes cep-tuve utt. Ievērojamākās rūpniecības un citas iestādes, kas pēc kara uzceltas vai atjaunotas, ir kūdras fabrika, spirta dedzinātava, stikla fabrika, elektriskā spēkstacija ar dzirnavām, kaļķu dedzinātava, pienotava, MTS, vidusskolas un slimnīca.

Ārpus Latvijas robežām pazīstama Līvānu stikla fabrika, kas uzcelta 1944. gadā, bet 1954. gadā rekonstruēta un paplašināta. Fabrikas vajadzībām smiltis iegūst pie Krās-la-

vas, bet kaļķus dedzina turpat Līvānos. Produkciju — stikla burkas, lampas utt. sūta uz Baltkrieviju un Tallinu, bet daļu izlieto arī Latvijā. Ievērojama ir arī kūdras fabrika «Līvāni» (1. objekts). Šis rūpniecības specialisti izstrādāja paņēmieni izolācijas materiālu izgatavošanai no virsējo slāņu kūdras bez presēšanas. Vajadzīgās mašīnas un ierīces rūpnīcas kolektīvs konstruēja un izgatavoja pašu spēkiem. Izolācijas kūdras segmentus var lietot centralapkures, saldētavu, naftas rūpniecības, dzīvokļu celtniecības un citām vajadzībām. Tā ir pašreiz vienīgā rūpnīca Baltijā, kas ražo šos kūdras segmentus. Produkciju nosūta uz naftas rūpniecības pilsētām: Baku, Maikopu, Grozniju, Uraliem, Minsku, Kijevu un citām Padomju Savienības pilsētām. Līvānos iekārtoti vairāki skveri ar zālājiem un dekoratīviem kokiem un krūmiem, te daudz liepu, akaciju un Sibīrijas ceriņu.

Pēc pilsētas apskates var iegriezties Līvānu kūdras purvā, kur ražo kūdras segmentu vajadzībām. Pēc tam gar Daugavas krastu cauri lauksaimniecības arteļa «Nākotne» laukiem, apskatot putnu fermu (2. obj.), gar nelielo Vucēnu ezeru turisti var doties uz Jersiku.

Jersikas pilskalns (3. obj.). Senā Jersika atradās Daugavas krastā, apm. 2,5 km ziemeļos no Jersikas ezera. 18 m augstais un 100×75 m plašais pilskalns senatnē bijis lielisks Daugavas ceļu sargs. Šīs apcietinātās vietas nozīmi vēl palielināja pretim esošais Dignājas pilskalns. Jersikas pilskalns ir archeoloģiski izpētīts. Tajā konstatēti 10 kultūras slāņi ar vairākām celtnu paliekām un atrasta 2481 senlieta. Bronzas bultas, smailes un daudzie krama rīki liecina, ka Jersikas pilskalns bijis apdzīvots vēl pirms kalna nocietināšanas — jau bronzas laikmetā. Ap 900. gadu pilskalns pirmoreiz pārveidots — padarīta stāvāka dienvidrietumu nogāze. Ap 1000. gadu pilskalnā jau bijušas ievērojamas celtnes. 11. gs. beigās uzcelti pirmie varenie ozolkoka nocietinājumi. Šinī slānī atrasts ļoti daudz krustiņu, relikviju un medaljonu ar svētā Jura attēlu. Tas liecina, ka Jersikas iedzīvotāji jau kristīti. Vēl citi slāņi liecina, ka Jersika 3 reizes nodegusi un 2 reizes par jaunu uzcelta. Ap 13. gs. sākumu tā vairs nav atjaunota. Pēc izrakumiem konstatēts,

ka senās pilsētas vieta atradusies ziemeļrietumos, ziemeļos un ziemeļaustrumos no pilskalna, apmēram 750 m garā un no 150 līdz 250 m platā laukumā. Senais kapu lauks atradies rietumos, un tagad to daļēji aizskalojuši Daugavas ūdeņi. Pilskalnā atrastas varkaļu, ieroču meistarū u. c. darbnīcu paliekas, kas liecina, ka Jersikā dzīvojuši amatnieki. Pēc izrakumiem var spriest, ka Jersika ir viena no vissenākajām Latvijas pilsētām. Tās iedzīvotāji bijuši latgaļi, ko var secināt pēc atrastajām senlietām tuvējos senkapos. Jersika pirmoreiz rakstos pieminēta 13. gs. sākumā. Tad te dzīvoja pareizticīgais kņazs Visvaldis, kas atzinis Polockas lielkņaza virskundzību. Jersikas kņazistes teritorija bijusi ļoti plaša. Tā robežojusies ar Tālavu un Koknesi, aizsniedzot Gaujas baseinu līdz Amatai. Kņazistē ietilpa daudz piļu, un katra no tām bijusi attiecīga apvidus pārvaldes centrs. Pašu Jersiku 1209. gadā padarīja par kņaza un tā kara draudzes bagātu rezidenci. 1209. gadā biskaps Alberts ar saviem karapulkiem negaidot uzbruka Jersikai, to nodežināja, bet bagāto laupījumu — mantas un daudzus gūstekņus — nosūtīja uz Rīgu. Starp citu krustneši Jersikā iznīcināja vairākas pareizticīgo baznīcas, nolaupot zvanus un svētbildes. Polockas valdnieks toreiz cīnījās pret leišiem, un tāpēc viņš nevarēja sniegt Visvaldim palīdzību un viņam vajadzēja padoties. Ap 1230. gadu Visvaldis nomira, un visa Jersikas teritorija nonāca vācu iebrucēju rokās.

Tālāk pa lielceļu nokļūstam Jersikā. Tas ir neliels centrs ar septiņgadīgo skolu, ciema padomi, dzelzceļa staciju un citām ēkām.

Jersikas ezers (5. obj.). Pārejot dzelzceļu, drīz nonākam 30 ha plašā ezera krastā. Jersikas ezers ir 0,3 km plats, 2 km garš. Tā krasti ir samērā augsti. Austrumu un dienvidu krastmalas apaugušas ar mežu, citās vietās redzami lauku klajumi un mājas. Uz dienvidaustrumiem starp ezeru un Krievu purvu izplešas liels mežs, kas ar sirmiem koku milzeņiem ir mūža meža jeb pirmmeža atliekas. Pāris km no ezera uz dienvidiem atrodas saputinātas kāpas, kas tagad jau apaugušas ar mežu. Jersikas ezera apkārtnē ir augstvērtīgas smiltis, kas noderīgas stikla ražošanai.

No ezera gar mazas upītes krastu var sasniegt Daugavmalu. Tur no 16 m augsta krasta paveras jauks skats uz Daugavu.

Ploņu sala (4. obj.). Daugavas vidū redzama 3 km gara un 0,3 km plata apdzīvota sala. Tā ir viena no vislielākajām salām Daugavas vidustecē un, domājams, radusies palu laikā, kad ledus dēļ, kas bija sablīvējies līdz pašam dibenam, straumei vajadzēja izlauzties apkārt sablīvējumam. Sala ir apaugusi retiem lapu kokiem, un uz tās ir divas saimniecības. Pretī salai Daugavā ietek Jersikas ezera noteka. No krasta skaists skats uz Jersikas pilskalna dolomīta kraujām un pāri upei uz īpatnējo Dignājas pilskalnu. Apmēram 3,5 km tālāk Daugavas krastā, Stūrišķos, atrodas Čapajeva vārdā nosauktā kolchoza centrs. Še no Daugavpils šosejas nozarojas ceļš uz Dunavu, kas atrodas pie Eglaines ietekas Daugavas kreisajā krastā. Vēl tālāk ir Madlienas pamatskola un aiz tās 2 km attālumā aiz dzelzceļa sens latgaļu pilskalns.

Dzenes kalns (6. obj.). Šo pilskalnu sauc arī par Gaļinovkas kalnu. Te senāk notikuši dažādi sarīkojumi. Pilskalns izveidots divu strautu satekā. Tas ir ap 10 m augsts un ziemeļu pusē no pārējā kalnāja atdalīts ar diviem 1 m augstiem vaļņiem un 1,5 m dziļu grāvi. Kalna nogāzes mākslīgi nostāvinātas (ap 6 m augstumā). Pilskalns aizņem 50×35 m lielu laukumu ar samērā vāji izteiktu kultūras slāni, kas atrodas galvenokārt gar kalna malām. Kalna piekāvē atrodas pļavas. Šis pilskalns nav pētīts, bet uzskatāms par kopienas senu pagaidu patvērumu. 1 km tālāk no Dzenes kalna atrodas viena no skaistākajām vietām Līvānu rajonā.

Lauru stāvkrasts (7. obj.). Tā ir augstākā vieta Daugavas krastā, posmā starp Daugavpili un Pļaviņām, 105 metrus virs jūras līmeņa. Stāvkrasts paceļas 20 m virs Daugavas līmeņa un ir apaudzis lapu kokiem. No kraujas paveras plašs skats uz zemo un mežaino Daugavas kreiso krastu, aiz kura tālumā pie horizonta paceļas Bebrenes—Augšzemes pauguru virknes. Plašā mežainā zemienē izveidojušies atsevišķi pauguri, kā Āža mugura, Greizie kalni, Cegļu kalns, Meža tornis, Ubagu kalns un citi. Kādus 10 km

no šejienes atrodas lielā latviešu Tautas dzejnieka J. Raiņa dzimtene — Tadenava. Vairāk nekā 2 km tālāk Daugavai pievienojas maza upīte.

Serguntes upīte (8. obj.). Tā tiklojas lielajā Krievu purvā ap Gerlacha ezeru un pēc 5 vai 6 km tecējuma pie Avsejevas sasniedz Daugavu. Augšpus upītes, Daugavas labajā krastā, apmēram 0,5 km garā joslā un līdz 3 m virs ūdens līmeņa redzami devona laikmeta nogulumi. Tie ar savu spilgto krāsu atšķiras no jaunākiem, augstāk esošiem kvartara iežiem: māls te sarkans, violets vai zaļgans; smilšakmens — zaļganpelēks vai sārts ar dzeltenpelēkiem plankumiem. Daugavas augstajā krastā plešas Kaļiņina vārdā nosauktā kolchoza lauki. Pie Avsejevas no šosejas nogriežas ceļš, kas ved uz Varkavu. Ejot pa šo ceļu pēc apm. 3 km mežā redzam lielu novadgrāvi, gar kura malu ejot var sasniegt ezeru Krievu purva malā.

Gerlacha ezers (9. obj.). Tas aizņem 1,5 ha lielu platību un atrodas 4500 ha plašajā Krievu purva dienvidu malā. Ezeru apņem zemi, purvaini, bērziņiem un prieditēm apauguši krasti. Ezers savāc Krievu purva ūdeņus un novada tos pa Serguntes upīti uz Daugavu. Purva vidus, kas raksturīgs visiem sūnu purviem, ir 9 m augstāks par tā malām. Tālāk ceļš virzās caur mežu. Drīz sasniedzam **kolchozu «Cīņa»** (10. obj.). Tā centrs atrodas «Kālnos». Kolchozā ļoti plaši audzē linus. 1954. gadā kolchoznieki ieguva 3 cnt linu sēklu un 4,2 t linu šķiedras no hektara. Kolchozā audzē arī cukurbietes un iegūst 205 cnt/ha lielu ražu. Kolchozs ir uzcēlis cūku kūti, liellopu fermu 100 govīm un sakņu glabātavu. Kolchoznieki iecienījuši savu klubu, labprāt apmeklē biblioteku. 7 km no kolchoza centra, lielajā Nīcgales mežā, atrodas Lielais jeb Baltais akmens, kas ir 3 m augsts, ar 30 m apkārtmēru. No kolchoza «Cīņa» uz ziemeļiem atrodas lauksaimniecības artelis «Dzimtene», kur aiz Niceņieku skolas pie Spričvecumiem ir agrā feodalisma laikmeta (9.—12. gs.) senkapi.

Dubnas upe (11. obj.). Upi sasniedzam, ejot pa ceļu Rožupes ciema virzienā. Dubnai te ir zemi, purvainām plavām apjozti krasti. Upe ir ļoti likumaina, un tās straume

plūst lēni. Vietām upes gultnē ir dzelmes, kas sasniedz 4 m dziļumu. Augšpus un lejpus Mazkursišu tilta upes zemā ielejā ir daudz vecupju un atteku. Palos te upe pārplūst, un zemās pļavas pārvēršas lielos ezeros. Dubnas labajā krastā plešas kolchoza «Draudzīgais maijs» tīrumi.

Kolchozs «1. Maijs» (12. obj.). Aiz Dubnas tilta pagriezīamies pa kreisi un, ejot ziemeļu virzienā, pēc 7 km gar Dubnas labo krastu sasniedzam Vanagu septiņgadīgo skolu. Tepat tuvumā atrodas kolchoza «1. Maijs» centrs — Vanagi. Dubnas liču lēzenos krastos, zāļainajās ieplakās kolchozam ir plašas dabiskas pļavas un ganības. Lauksaimniecības artelī labi attīstīta lopkopība. 1944. gadā 28. jūlija novakarē, sekojot ienaidniekam, pa šo pašu lielceļu no Vārkavas līdz Vanagiem gar Dubnas krastiem virzījās Padomju Armijas Latviešu gvardes divīzija. Pie tagadējā kolchoza centra tā nogriezās pa labi un sasniedza Līvānu — Preiļu šoseju.

Feimankas upe (13. obj.). Ejot no Vanagiem pa lielceļu, pēc 4,5 km sasniedzam Dubnas pieteku Feimanku. Tās plūdums ir lēns. Upe ir Feimaņu ezera noteka uz Daugavu. Upes krasti vietām apauguši alkšņiem un krūmiem, citās vietās plešas pļavas un tīrumi. Netālu aiz Rožupes tilta Feimanka satek ar Dubnu. Upju sateces apkārtnē un krastos aug platlapju koki. Te ir jaukas dabas ainavas. Feimankas labo krastu te aizņem kolchoza «Ziedošā vārpa» tīrumi un pļavas.

Sumankas upe (14. obj.). Pārejot Feimanku, dodamies uz šoseju un tad pa kreisi līdz Rudzētu ceļa krustam. Te jānogriežas pa labi un jāiet garām kolchoza «Ziedošā vārpa» centram. Pēc 5 km gājiena sasniedzam Sumankas upes krastu. Tā ir neliela, ap 12 km gara upīte, kas sākas lielajā Steperu purva malā. Daži tās pieteku strauti plūst cauri plaši pazīstamajam Krupsalas mežam. Tagad kādreiz lielais mežu masīvs ar līdumos ierīkotiem tīrumiem saskaldīts mazākās daļās, bet nolīztie līdumi ir kā salas mežu jūrā, tāpēc te daudz māju nosaukumu ar «salām»: Irbessala, Ganusala, Čigānusala, Medņusala, Vecsala, Liepsala utt. (ap 20 «salu»). Pie upītes ietekas Ūšā ir plaši pļavu kļajumi.

Šteperu purvs (15. obj.). Aiz Sumankas upītes Rudzētu virzienā sākas kolchoza «Latgales zieds» teritorija, kas austrumos robežojas ar 3740 ha plašo Šteperu purvu, kura vidū daudzos paaugstos pauguros atrodas vairākas «salas» — mājas ar tīrumiem.

Ūšas (Oša) upe (16. obj.). Platā un līdzenā zemes mugura, pa kuru vijas ceļš, atdala Šteperu purvu no Ūšas upes, kura tek caur zemām pļavām pa kreisi ceļam. Upes labajā krastā plešas Maļenkova vārdā nosauktā lauksaimniecības arteļa pļavas un druvas. Tās aizņem upes krastu ap 6 km garumā un vairāk nekā 2 km platumā. Agrāk šo vietu sauca par «slapjo stūri». 1952./53. gadā te izraka vairāk km garus, platus grāvjus un pa tiem novadīja ūdeni upē. Tagad lēzenie Ošupes krasti pārvērsti kolchoza tīrumos, ganībās un pļavās, kas dod labu ražu. Uz agrākās nepieejamās, pārpurvotās zemes tagad dūc traktori. Attālākajā, agrāk nepieejamajā Skrebeļu purvā tagad kolchozs iegūst kūdru pakaišiem, apkurināšanai un komposta sagatavošanai. Agrākā «slapjā stūra» iemītniekiem ir uzcelts klubs un iekārtota plaša biblioteka.

Rudzēti (17. obj.). Šķērsojot Ūšas upi, pēc 2 km nonākam lielākā lauku centrā — Rudzētos. Ciemats atrodas pie vairāku lielceļu krustpunkta un Ūšas—Saunas satekas. Centrā atrodas pamatskola, lauku slimnīca ar 10 gultām, ambulance, aptieka, pasts un dzīvojamās ēkas. 1954. gadā Rudzētos uzcēla jaunu vidusskolu. 3,5 km no Rudzētiem pie Rudzētu—Preiļu lielceļa atrodas arhitektūras piemineklis — Elenorviļas koka kapela, kas celta 1815. gadā. 1905. gadā bij. Rudzētu muiža nodedzināta, par ko aktivākajiem revolūcijas dalībniekiem soda ekspedīcija nodedzinājusi divas saimniecības un nogalinājusi Līvānu stikla fabrikas strādnieku Fr. Cīsi. 1944. gada 31. jūlijā Rudzētus ieņēma Latviešu strēlnieku gvardes divīzija.

No Rudzētiem turpinot ceļu gar **Mālkalni** (18. obj.) pēc 2,5 km nokļūstam **Steķos** (19. obj.). Tā ir neliela dzīvojamo ēku grupa ceļu dakšā uz Atašieni. Aiz Steķiem sākas ap 3 km plats mežu masīvs, kas nepārtraukti stiepjas 18 km garumā līdz pat Līvāniem. 1944. gada 2. augustā Steķos

pie Sloku mājām latviešu gvardi uzsāka vācu pozīciju pār-rāvumu. Kaujas uzdevums bija nogriezt ienaidnieka kustību pa Rēzeknes—Krustpils dzelzceļa līniju, kuras priekšā vācieši bija izveidojuši aizsardzības joslu ar 3 ierakumu līnijām. Cīņas mežā bija ļoti sīvas un asiņainas.

Kad esam izgājuši cauri Steķu mežam, **Neretiņas** (20. obj.) jeb Naročas krastā redzam kolchoza «Sarkanais karogs» centru un Turku ciema Padomi. Ejot uz ziemeļiem no Turkiem un cauri kolchoza «Strauts» teritorijai, nokļūstam Mežāres stacijā, kas atrodas 11 km no Turkiem. Te varoņu nāvē 1944. gada 2. augustā krita «Steķu operācijas» avangarda vadītājs gvardes kapteinis un Padomju Savienības Varonis M. Orlovs. Liktenīgajā vietā tagad uzcelts skaists piemineklis. Kolchoza «Strauts» teritorija stiepjas gar Atašas upes abiem krastiem. Augsne ir auglīga, bet ļoti mitra. Lai to padarītu sausāku, kolchozā paredzēts izrakt novadgrāvjus 63 km kopgarumā. Meliorē arī Atašas gultni, kur saplūdis visi liekie ūdeņi no kolchoza laukiem. Atašas jaunā gultne ir 14—16 m plata un 2,6—3 m dziļa. Turku ciema kolchozu galvenos ienākumus dod linu lauki un lopkopība.

Gaiņa purvs (21. obj.). Turku ciemam rietumos, iekļauts Atašas un Neretiņas upju seklajās ielejās, ir 1113 ha plašais Gaiņa purvs. Tas ir sūnu purvs, kas izveidojies uz bezakmens māla pamatnes un ir apaudzis retām priedītēm. Purvā iegūst dedzināmo un pakaišu kūdru. Interesi te saista atsevišķi osi un drumlinu grupējumi. Tie paceļas tikai nedaudz metrus pār līdzeno apkārtni.

Silavas ezeri (22. obj.). Gaiņa purva dienvidu malā pie Spēles Ūriem atzarojas ceļš, kas cauri kolchoza «Brīvais zemnieks» laukiem, noved 7 km attālā Ilzes ezera malā. Ap 2 km no ceļa atzarojuma uz dienvidiem, lielajā mežu joslā paceļas Līvānu rajona augstākais paugurs — Purva kalns (110 m virs jūras līmeņa). Paugurs apaudzis ar mežu un no tā redzams 3475 ha plašais Skrebeļu purvs, kas ir pats dziļākais purvs (8,4 m) Līvānu rajonā. Tas ir akačains, ar bērziņiem apaudzis sūnu purvs. Te iegūst dedzināmo un pakaišu kūdru. Izmantojamās kūdras daudzums purvā sasniedz 151 milj. m³. No Ilzes ezera dienvidos cits

aiz cita guļ trīs prāvi ezeri, kas savstarpēji ir savienoti ar noteku. Pirmais no tiem ir 10 ha plašais Mazsilavas ezers, nākošais — Garais ezers ir 1,3 km garš un līdz 0,2 km plats. Tas guļ samērā dziļos krastos un ir pats lielākais un skaistākais ezers. Aiz Garā ezera atrodas 5 ha plašais Silavas ezers, kura krasti ir biezi apdzīvoti. Tālāk, šķērsojot dzelzceļa stigu, nokļūstam uz Rīgas — Daugavpils šosejas, pa kuru caur kolchoza «Zelta vārpa» teritoriju gar Daugavas krastu atgriežamies Līvānos.

K. Vētra

NERETAS RAJONS

Viesītes vidusskolas jaunie ģeografi

Neretas rajona turisma un novadpētniecības objektu īss apraksts

1. Mēmeles MTS atrodas bijušajā Lielmēmeles muižā, tā noorganizēta 1952. gadā. Ēka, kurā atrodas MTS kantoris, celta 1801. gadā. MTS apkalpo 10 rajona kolchozus.

2. Mazzalves septiņgadīgā skola atrodas bijušās Ērberģes muižas centrā. Līdz 1941. gadam tā bija četrklasīga, pēc tam sešklasīga pamatskola; 1956. gadā skolā bija 174 skolēni, septiņas klases, 11 skolotāji.

3. Ērberģes sierotava uzsāka darbu 1953. gadā; no pilnpiena un vājpiena te gatavo dažāda nosaukuma un veida sierus.

4. Ērberģes dzirnavas celtas 1860. gadā pēc Taubes (Ērberģes) barona Hāna pavēles, kurš tajās saimniekoja līdz 1939. gadam. Tagad dzirnavas ir paplašinātas, ierīkots sūcģāzes motors.

5. Mēmeles pamatskola atvērta 1921. gadā; 1956. gadā tajā bija 14 skolēni, 1 skolotājs.

6. Zalvītes veterinarais iecirknis. 1954. gadā te nodibināts veterinarais punkts, kurš 1950. gadā pārveidots Zalvītes veterinarā iecirknī. Te strādā veterinarārsts, veterinarfeldšeris, sanitars; iecirknis apkalpo 8 kolchozus.

7. Bumbuļu krejotava iekārtota 1929. gadā; tā pārstrādā triju kolchozu pienu.

8. Bijušā Salas muiža; tās kopplatība bijusi ap 360 ha, kas piederējusi grafam Šuvalovam.

9. Zalves spirta dedzinātava celta 1935. gadā. Spirta ražošanai par galveno izejvielu izmanto kartupeļus, kā arī prosu un kukuruzu.

10. Čakuļu sala radās 1949.—1950. gadā Susējas upē, tās veidošanās process vēl turpinās.

11. Oškalna septiņgadīgā skola sāкта organizēt 1945. gadā. 1956. gadā skolā mācījās 125 skolēni, bija 5 klašu komplekti un 8 skolotāji.

12. Eļļu pilskalns atrodas Smeltēnu māju tuvumā un ir ap 6 m augsts.

13. Smeltēnu krejotava atvērta 1925. gadā; tā pārstrādā triju kolchozu pienu.

14. Bijušā Kalna muiža agrāk piederēja Zalves muižas īpašniekam grafam Šuvalovam, kuram bijušas pavisam 99 muižas.

15. Trigonometriskais tornis (augstums 45 m), uzcelts 1917. gadā, atjaunots 1924. gadā un 1949. gadā.

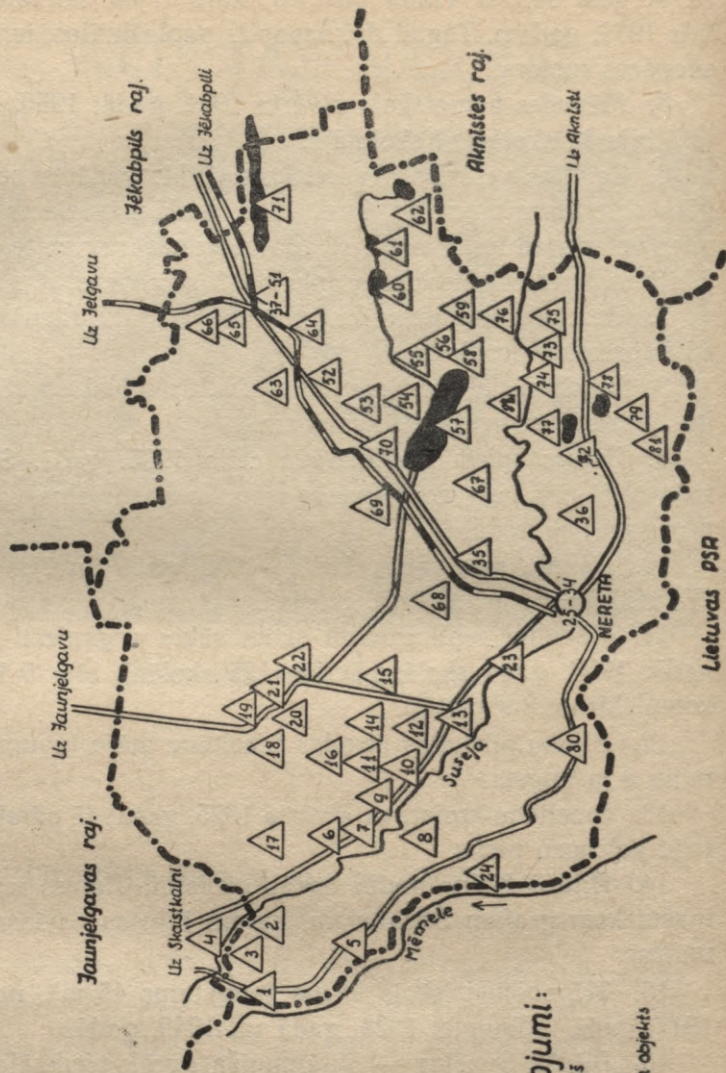
16. Bijušā Susējas — Vitānmuiža agrāk piederēja Ērberģes muižas baronam Hānam.

17. Mazzalves pamatskola atvērta 1876. gadā; 1956. gadā tajā bija 25 skolēni, 1 skolotājs.

18. Zalves MRS.

19. Zalves kapsēta. Te apbedīts skolotājs revolucionars Jūlijs Dievkociņš. 1906. gada 3. februārī kādas soda ekspe-

NERETAS RAJONA TURISMA OBJEKTI

Paskaidrojumi:

- ▬ dzelzceļš
- ▬ ceļš
- ▬ upe
- △ turisma objekts

dicijas karaspēka daļa Jūliju Dievkociņu arestēja un ceļā uz Jēkabpili nošāva.

20. Zalves slimnīca atvērta 1952. gadā 5 slimniekiem. No 1954. gada tajā ir 15 vietas.

21. Poceru dzirnavas darbina ar sūcgāzes motoru.

22. Zalves septiņgadīgā skola atrodas bijušajā grafa Šuvalova pilī. Kopš 1924. gada tajā bija sešklasīgā pamatskola. Sākot ar 1945. gadu, tā reorganizēta par septiņgadīgo skolu; 1956. gadā tajā bija 124 skolēni, 6 klašu komplekti, 8 skolotāji.

23. Susējas upe ir Mēmeles pieteka. Tā iztek no neliela ezeriņa.

24. Mēmele ir robežupe starp Latvijas un Lietuvas PSR.

25.—34. Neretas strādnieku ciematā:

a) Neretas vidusskola izveidota 1946. gadā no bijušās pamatskolas; 1956. gadā skolā bija 487 skolēni, 17 klašu komplekti, 26 skolotāji;

b) Neretas pienotava celta 1937. gadā (sausā piena pulvera un sviesta ražošanas cechs);

c) Neretas rajona starpkolchozu elektrostacija uzcelta 1951. gadā;

d) Neretas šaursliežu dzelzceļa stacija, galastacija līnijā Nereta—Daudzeva;

e) Neretas maizes ceptuve celta 1950. gadā;

f) Neretas baznīca celta 1593. gadā;

g) Neretas septiņgadīgā skola izveidota no bijušā Neretas vidusskolas internata 1952. gadā; 1956. gadā skolā bija 121 skolēns, septiņas klases, 10 skolotāji;

h) Neretas rajona slimnīca izveidota 1950. gadā no bijušās ambulances; 25 vietas, 5 nodaļas;

i) Neretas kulturas nams un kino «21. jūlijs»;

j) Neretas bērnudārzs noorganizēts 1950. gadā, 25 vietas, 2 audzinātāji.

35. Neretas rajona rūpkombināts nodibināts 1950. gadā (ratnieku, mechanizācijas, šuvēju un kurpnieku darbnīcas, ūdensdzirnavas un vilnas vērptuve).

36. Neretas inkubatoru un putnkopības stacija ierīkota 1952. gadā.

37.—51. Viesītes pilsētā:

a) Viesītes dzelzceļa depo ar vagonu un lokomotīvu remonta, mehānisko, kalēju, armatūras, metināšanas un ekspluatācijas ceļiem;

b) Viesītes šaursliežu dzelzceļa stacija, mezgla stacija linijā Nereta—Daudzeva;

c) Viesītes pilsētas slimnīca dibināta 1948. gadā; te ir infekcijas, ķirurģiskā un iekšējās slimību nodaļa;

d) Viesītes pilsētas bērnudārzs noorganizēts 1955. gadā; 25 vietas, 2 audzinātāji;

e) Viesītes dzirnavas ar malšanas un kokzāģēšanas ceļiem;

f) Viesītes maizes ceptuve, uzcelta 1955. gadā;

g) Viesītes pilsētas parka veidošana uzsākta 1955. gadā;

h) Viesītes vidusskola iekārtota 1945. gadā uz bijušās pamatskolas bāzes. 1956. gadā skolā bija 344 skolēni, 13 klašu komplekti, 22 skolotāji;

i) Vales kalniņš, šļūdoņa gala morenas īpaša forma — oss;

j) Brīvības piemineklis un padomju karavīru kapi;

k) Viesītes kultūras nams un kino «Zvaigzne»;

l) Viesītes 1. septiņgadīgā skola, dibināta 1870. gadā; 1956. gadā skolā bija 212 skolēni, 9 klašu komplekti, 13 skolotāji;

m) Viesītes 2. septiņgadīgā skola, dibināta 1945. gadā; 1956. gadā skolā bija 68 skolēni, 4 klašu komplekti, 6 skolotāji;

n) Viesītes vilnas vērptuve ar kāršanas, vēršanas un krāsošanas ceļiem;

o) Viesītes Mazezers, ap 6 ha liels aizaugošs ezers, līģiem krastiem.

52. Dešu pamatskola, dibināta 1888. gadā; 1956. gadā skolā bija 27 skolēni, 1 skolotājs.

53. Kapeļu krejotava.

54. Saukas 1. tehniskā skola dibināta 1954. gadā. Tās palīgsaimniecības platība ir 180 ha.

55. Avotu krejotava.

56. Saukas septiņgadīgā skola atvērta pirms 1914. ga-

da; 1956. gadā skolā bija 136 skolēni, 6 klašu komplekti, 9 skolotāji.

57. Saukas ezers, tā garums 6 km, platums 2—3 km. Ezers aizaugošs, tā rietumu galā labi redzama senā gultne.

58. Pilskalni.

59. Ormaņkalns — augstākā vieta rajonā, augstums 165 m. Virsotne neizceļas, jo kalns ir plašs un paceļas pakāpeniski.

Ezeru virkne:

60. Bukuža ezers.

61. Kļauces ezers.

62. Siļu ezers.

Šos ezerus savstarpēji un ar Saukas ezeru savieno caurtekoša upīte.

63. Ževaldi — dzelzceļa pietātnē.

64. Viesītes MTS, dibināta 1941. gadā, atjaunota 1944. gadā. MTS apkalpo 11 rajona kolchozus.

65. Viesītes krejotava; pārstrādā divu kolchozu pienu.

66. Kolchoza «Gaišais ceļš» zivju audzētavas iekārtošana uzsākta 1954. gadā, 20—25 ha platībā paredzēts audzēt karpas.

67. Dzērves pamatskola, celta 1875. gadā; 1956. gadā skolā bija 75 skolēni, 3 klašu komplekti, 3 skolotāji.

68. LPSR Lauksaimniecības ministrijas augļu koku skola «Poceri» audzē augļu kokus, ogulājus, dārzeņus.

69. Lones dzelzceļa stacija — mezgla stacija līnijā Nereta-Daudzeva.

70. Lones autopietaura līnijā Nereta—Jēkabpils.

71. Viesītes ezers, tā garums 7 km, platums 200—400 m.

72. Rites septiņgadīgā skola celta 1878.—1883. gadā. Līdz 1922. gadam — vienkoplekta pamatskola, pēc tam divi komplekti. 1932. gadā pārveidota par sešklasīgu pamatskolu. Pēc padomju iekārtas nodibināšanās tā pārveidota par septiņgadīgo skolu; 1956. gadā skolā bija 115 skolēni, 6 klašu komplekti, 9 skolotāji.

73. Padomju saimniecības «Druvas» skola sāka celt 1955. gadā un pabeigta 1956. gada rudenī. Skolā 280 vietu.

74. Rites krejotava.
75. Padomju saimniecības «Druvas» spēkstacija.
76. Kņāvu pilskalns, stāvām nogāzēm, labi saskatāms no tālienes.
77. Krīgānu ezers, tā garums 1,3 km, platums 470 m. Ezerā ir divas salas 306×100 un 116×105 m. Ezers dūņains.
78. Miņaukas ezers.
79. Margas pilskalns izveidots purvā mākslīgi, ap 25 m augsts.
80. Pilkalnes pamatskola atvērta apmēram pirms 100 gadiem, 1956. gadā skolā bija 36 skolēni, 2 klašu komplekti, 2 skolotāji.
81. Stupeļu pilskalns ap 40 m augsts.
82. Saukas pamatskola atvērta 1945. gadā kā komplekts pie Rites septiņgadīgās skolas. 1950. gadā reorganizēta par atsevišķu skolu, 1956. gadā skolā bija 27 skolēni, 1 skolotājs.

AKNĪSTES RAJONS

raģona skoģeni dziesmu svētku gāģienā

TURISMA MARŠRUTS

№ p. k.	Marģruta posmi	Attāģlums km
1.	Zasa—Kalvāģni—Dignāģja	14
2.	Dignāģja—Dunava	12
3.	Lunava—Tadaine—Rubeģi	18
4.	Rubeģi—Kaldabruģa—Červonka—Subata . .	21
5.	Subata—Baltmuiģa—Asare	13
6.	Asare—Vilkupe—Gāģsene—Aknģste	17
7.	Aknģste—Susģģja—Slate	14
8.	Slate—Zasa	12

Kopā 121

TURISMA MARŠRUTS AKNĪSTES RAJONĀ

PASKAIDROJUMI

Maršrutu turisti iesāk Zasā, Aknīstē vai arī Subatā. Zasā var nokļūt ar autobusu Jēkabpils—Zasa vai arī Jēkabpils—Aknīste. Uz Aknīsti iet autobusi Rīga — Subata, Rīga — Daugavpils, Daugavpils — Aknīste, kā arī šaursliežu dzelzceļš Jēkabpils — Aknīste. Subatā var nokļūt ar autobusiem Daugavpils — Subata un Rīga — Subata. Maršrutā ietvertas Aknīstes rajona pilsētas un lielākās apdzīvotās vietas, kā arī rajona interesantākie turisma objekti.

Turisti šo maršrutu var veikt kājām, ar slēpēm vai velosipediem. Maršrutu var arī mainīt tā, ka no Aknīstes nevirzās atpakaļ uz Zasu, bet gan turpina ceļu uz Apserdi un tālāk pa Neretas rajonu cauri Ritei uz Neretu.

Otrkārt, maršrutu var uzsākt Līvānos, pārcelties pāri Daugavai, tad turpināt ceļu uz Zasu (13 km) vai arī gar Daugavas krastu uz Dunavu (14 km).

Ja turisti vēlas iepazīties arī ar Lietuvas PSR, tad no Subatas viņi var ceļu turpināt uz Lietuvas PSR robežu (0,5 km) — Ābeļiem (9 km) — Rokišķiem (rajona centrs, 15 km) — Jodupī (liels tekstilkombināts, 18 km) — Aknīsti (12 km) un tālāk pēc aprakstītā maršruta.

Naktsmitnes var dabūt Aknīstes turistu vasaras bazē Aknīstes vidusskolā, kā arī citās rajona skolās.

Maršruts, ja turisti iet kājām vai brauc ar slēpēm, var ilgt 6 dienas, ar velosipediem — 3 dienas.

MARŠRUTA APRAKSTS

Maršrutu turisti sāk no **Zasas**, kas atrodas Aknīstes rajona ziemeļaustrumu daļā. Zasā ir vidusskola, slimnīca, aptieka, veterinārā klinika, pasts, krejotava, dzirnavas un veikalī. Skola atrodas vecā parkā, pa kuru tek nelielā Dzirnupīte. Turistiem ieteicams iepazīties ar šo parku un apkārtni. Parka rajonā Dzirnupītē ir vairākas saliņas, ievērojamākā no tām Mīlestības saliņa, kas tagad apaugusi ar sarkanajiem kārkliem.

Pāri upītei uzcelts tilts. Upītes otrā pusē ir Ozolkalns, uz kura aug rindām stādīti ozoli. Ievērojams parkā ir Cukurkalniņš, kas tā nosaukts tāpēc, ka šeit senāk barons dzēris kafiju. Kalponēm tajā laikā vajadzējis dejot ap galdu. Tas ir neliels, mākslīgi veidots paugurs, riņķveidā apstādīts ar liepām. Apkārt aug lapegles, baltegles, ciedri u. c. Parkā, upītes malā, sastopami japaņu griķi.

Pie Zasas vidusskolas ir ierīkots zivju dīķis. Var aplūkot arī 1887. gadā pie Dzirnupītes celtās dzirnavas, kurās darbojas valči, putraimu skaldītājs un vilnas cechs. Vilnas cechā novietotas kāršamās mašīnas, vilnas plucinātājs, vērpsnamā u. c. mašīnas.

Parkā ir saglabājušās vecās barona pilsdrupas. Par vēsturiskajiem notikumiem Zasā tautas atmiņā ir uzglabājies daudz ziņu.

18. g.s. visa Zasas plašā apkārtnē piederējusi Zasas baronam, kas dzīvojis Zasas muižā. Muiža bijusi viena no krāšņākajām un bagātākajām apkārtnes muižām. Muižas barons Grejs turējis ļoti daudz apkalpotāju (ap 70). Grejam piederējis 40 dzinēsuņu, jo viņš bijis kaislīgs mednieks. Puķes kopuši 5 cilvēki. Parku tīrijuši 12 strādnieki un klaušinieki.

1905. gada oktobrī Zasas laukos sākās nemieri. Galvenais revolucionāru vadonis bija Čipterānu septiņgadīgās skolas skolotājs (Jēkabpils raj. Dignājas c. p.) Staparāns. Barons Grejs aizbēga. Muižā sāka saimniekot revolucionāri. Barona lopus, kā arī mantu izdalīja ļaudīm. Uz pavasara pusi ieradās Grejs ar draguniem. Daudzi nemiernieki tika sagūstīti un nošauti. Grejs solīja lielu godalgu tam, kas sagūstīs Staparānu. Vēlāk Staparānu saķēra Asares muižā, atveda uz Zasu un pēc spīdzināšanas aizveda uz purva malu un pie priedes nošāva. Arī Grejs atbrauca paskatīties un papriecāties par Staparāna nāvi. Pirms nošaušanas Staparāns izkliedza: «Es redzu un eju savai redzamai nāvei pretī. Es nebaidos. Par taisnību mirt es nebaidos. Mani nošaus, bet jūs skatieties: ja es palikšu sēdus, mēs uzvarēsim, ja es nokritīšu guļus, — mēs zaudēsim!» To pateicis, viņš cieši apkampa priedi. Kad pēc dažām dienām piederīgie atbrauca

pēc liķa, viņi atrada nošauto uz ceļiem sakumpušu. Tas vēl tāpat bija cieši aptvēris priedes stumbru. Staparāns pazīstams arī kā revolucionāru organizētājs un vadītājs Dignājā un Asares muižā.

Par baronu Greju vēl līdz šim laikam ir uzglabājies daudz nostāstu.

Kādreiz viņš saķildojies ar Biržu (Jēkabpils raj.) muižas baronu. Grejs bijis godkārīgs; ja viņam braucot kāds negriezis ceļu, ļoti sadusmojies, izlēcis no karietes un vainīgo nopēris ar ādas pletni. Vienreiz braucis vecs vīrs. Viņš redzējis, ka pretī brauc Zasas barons, bet ceļu negriezis. Grejs sācis kliegt: «Kur tu, žork, man ceļ negriez!» Vecītis apturējis zirgu un lūdzies: «Vai, žēlīgs lielskungs, nezināju, ka jūs tas esat, es domāju, ka tas ir Biržu muižas barons, tādēļ ceļu negriezu.» Grejs palicis priecīgs un sācis smieties, «Vat, tā lab, tā lab» un uzsitis vecītim uz pleca. Barons izvilcis no kabatas piecus rubļus zelta naudas un iedevis vecītim, teikdams: «Še tev par to jok, ka tu tam žork ceļ negrib griezt.»

Zasas parkā pie slimnīcas ir liels akmens, apmēram 3 m garš un 2 m plats. Par to ir uzglabājusies šāda teika.

Senos laikos, kad velns klejojis apkārt, viņš sadomājis izjokot Zasas muižkungu. Velns paņēmis no Daugavas lielu akmeni un nesīs to caur Meņķu dzirnavām (Jēkabpils rajonā pretī Līvāniem) pāri Linaites purvam. Akmens bijis ļoti liels un smags, tā ka kājas velnam grimušas dziļi zemē. Viņš to nosviedis Linaites purvā un pāršķēlījis uz pusēm. Otrū pusi velns gandrīz atnesis līdz Zasas muižai. Gribēdams Zasas kungu piemulķot, viņš akmeni domājis iesviest Dzirnupītē un to aizsprostot. Viņš to gan metis upītē, bet akmens neiekritis, jo bijis par smagu. Pie upītes velns tuvāk baidījies iet. Akmens līdz pat šim laikam palicis pie upītes, un neviens to nav aiznesis.

Ir sacerētas arī vairākas tautas dziesmas par Zasas muižu.

Zosa muiža, skaista muiža
Sidrabiņa kalniņā,
Bēržu (Biržu) muiža, bādu muiža
Asariņu lejiņā.

Jēkabiņi, staļļa puisi,
Joudz bēreiti komanos;
Brauksim mēs uz Bēržu muižu
Meklēt sevim līgaviņu.

Bērzu muiža, bādu muiža,
Griez bēreiti atpakaļ.
Brauksim mēs uz Zosa muižu
Meklēt sevīm līgaviņu.

Turisti var iepazīties arī ar veterināro kliniku, kas atrodas Zasas parkā.

Zasa savu nosaukumu ieguvusi no pirmās muižas īpašnieka (Zass) uzvārda.

Tālāk turisti virzās pa Ilūkstes ceļu, pēc 0,5 km nogriežas pa kreisi un iet pa lauku ceļu uz Kalvāniem (7,5 km). **Kalvāni** ir neliela apdzīvota vieta. No šejienes pa lielceļu jāiet uz Dignāju (6 km). **Dignājā** kādreiz ir bijusi muiža un liela pagasta centrs. Tagad te ir ciema padome, bibliotēka, pasts un veikals. Pati Dignāja atrodas skaistā vietā Daugavas krastā. Tuvumā ir neliels vecs parks. 1905. gada revolucionārie notikumi sevišķi stipri atbalsojās tieši Dignājas pagastā. Revolucionārus te organizēja skolotājs Staparāns. Revolucionārais noskaņojums pārņēma visu pagastu. Izvirzījās prasība atņemt varu toreizējam Dignājas pagasta vecākajam budzim Jēkabam Kusiņam. Viņš saprata, ka citas izejas nav, tādēļ paziņoja ļaudīm, it kā piekrītot jaunas pagasta valdes vēlēšanām. Nemiernieki paredzēja, ka ar vilību tiks ievēlēti gandrīz tie paši varas vīri, tāpēc sastādīja delegāciju, kas devās uz pagasta namu (tagad te atrodas ciema padome un pasts), lai atņemtu Kusiņam atslēgas. Kusiņš tam nikni pretojās, bet ļaudis kļuva arvien draudošāki. Beidzot varas vīri atslēgas atdeva un, izsmiekla saucienu pavadīti, atstāja pagasta namu. Sapulcējušies zemnieki un kalpi ievēlēja jauno varas organu, ko te sauca par biroju. Pēc vecās pagasta valdes padzišanas vara Dignājas pagastā kādu laiku bija revolucionāru rokās. Klīda baumas, ka Asares muižā pie barona Valtera sabraukuši draguni, kas sagaidīšot papildspēkus un došoties uz Dignāju, lai izrēķinātos ar revolucionāriem. Staparāns, Jēkabsons (Slates skolas skolotājs) un citi aktivisti sāka izskaidrot ļaudīm, ka viņiem jāiet uz Asares muižu un jāiznīcina ienaidnieks tā midzenī. Jaunā pagasta vadība izdeva rīkojumu, ka no katrām mājām diviem cilvēkiem jāiet apsargāt savu pagastu.

Tikai kādiem pāris bija medību bises un skolotājam Staparānam — revolveris, pārējiem vajadzēja bruņoties ar cirvjiem, dakšām utt. Dignājiešiem pievienojās slatieši un susējieši (par notikumiem pie Asares muižas minēts turpmāk). Ar revolucionariem Dignājā vēlāk asiņaini izrēķinājās.

No Dignājas turisti pa ceļu gar Daugavas krastu dodas uz **Dunavu** (12 km). Šeit ir daudz skaistu vietu, paguru. Ceļš dažās vietās pieiet pie paša Daugavas krasta. 4 km no Dignājas atrodas Dignājas pilskalns, kuram pretī, Daugavas otrā pusē, atrodas Jersikas pilskalns. Turisti var apmeklēt un iepazīties ar nelielo Daugavas pamatskolu, kas atrodas 1 km no ceļa, labajā pusē. Šeit enerģiskais skolas pārzinis ir ierīkojis nelielu elektrostaciju un pagatavojis daudz praksē vajadzīgu elektrisko ierīču un aparātu. Pienākot pie Daugavas, turistiem jāpāriet Eglaines upītei, kas pie Dunavas ietek Daugavā. Vācu fašisti atkāpjoties uzspridzināja tiltu. To drīzumā paredzēts atjaunot. Turisti pāri upei var nokļūt brienot vai arī pa plostiem, kurus parasti taisa Eglaines upes grīvā.

Dunava ir neliela apdzīvota vieta pie Daugavas. Tajā ir skola, ciema padome, pasts, veikals, kolchoza kantoris un dzirnavas. Uz Dunavu no Daugavpils var aizbraukt ar kuģiņiem. Otrā Daugavas krastā ir Jersikas stacija (5 km). Dunava ietilpst kolchoza «Uzvara» teritorijā. Dunavas septiņgadīgā skola atrodas 1 km no Dunavas un 0,5 km no Daugavas. Pavasaros, plūdu laikā, Daugava pārplūst un bieži ūdens apņem skolu. Tādā gadījumā skolēni un skolotāji uz skolu nokļūst ar laivām. Tagadējā skolas ēka uzcelta 1929. gadā un vairs neatbilst pašreizējam skolēnu skaitam. Turisti var apskatīt Dunavas tvaika dzirnavas, kas atrodas augstajā Eglaines krastā. Te apstrādā kokmateriālus, iekārtota galdnieku un kurpnieku darbnīca. Daugavas krasts te ir diezgan zems, bet Eglaines upes krasti samērā stāvi. Apkārtņē daudz mežu.

No Daugavas turistiem jāturpina ceļš uz **Tadenavu** (8 km). Šeit ceļš ir smilšains un galvenokārt vijas pa mežu, tā ka turistiem tas nav sevišķi interesants. Pēc 8 km mežs beidzas, un turisti ceļa labajā pusē ierauga bijušās Tade-

navas muižiņas koka ēku, kurā savus pirmos dzīvības gadus pavadīja latviešu Tautas dzejnieks J. Rainis. Kā zināms, Rainis dzimis 1865. gada 11. septembrī Zemgalē, Ilūkstes apriņķī, Rubenes pagasta Varoslavānu mājās. Varoslavāni bija daļa no Tadenavas muižas, ko tajā laikā nomāja Raiņa tēvs. Pēc tam mazais Jānis pāris gadus dzīvoja Tadenavā. Varoslavānu mājas saglabājušās līdz pat šim laikam. Turisti no Tadenavas var aiziet arī uz Varoslavāniem, kaut gan no Raiņa laikiem ir saglabājusies tikai dzīvojamā ēka. Pie tās ir piestiprināta piemiņas plāksne. Ir paredzēts šo ēku izremontēt un ierīkot J. Raiņa muzeju. Dažas Aknīstes rajona skolas 11. septembrī mēdz rīkot ekskursijas uz Tadenavu, rīkot pārrunas par lielo Tautas dzejnieku, deklamē viņa dzejoļus un dzied dziesmas ar Raiņa tekstiem.

Tālāk turisti dodas uz Rubeņiem (8 km). Ja iznāk laiks, viņi pie Zabalienes (pēc 4 km) var nogriezties pa labi un pavēžot Eglaines upē. Te ietek vairākas pietekas, piemēram, Bērziņa un citas. Visās šinīs pietekās, kā arī pašā Eglainē ir diezgan daudz vēžu.

Rubeņi ir neliela apdzīvota vieta. Šeit atrodas skola, bibliotēka, pasts, veikali, maizes ceptuve, aptieka, tautas nams, slimnīca, krejotava. Rubeņu septiņgadīgā skola uzcelta 1902. gadā. Sākumā tajā bijuši tikai 97 skolēni un viens skolotājs. Tagad Rubeņu skolā mācās vairāk nekā 200 skolēnu un strādā 14 skolotāju. Rubeņi atrodas J. Raiņa vārdā nosauktā kolchoza teritorijā.

No Rubeņiem turisti pa Ilūkstes ceļu dodas uz **Kaldabruņu** (5 km), kas atrodas kolchoza «Nākotne» teritorijā. Te viņi var apskatīt kolchoza centru, dzīvojamās ēkas, modernu kūti un sudrablapsu audzētavu, kurā ir vairāk nekā 100 sudrablapsu. Kolchozam «Nākotne» no sudrablapsām ir lieli ienākumi.

Te var vērot arī jaukus dabas skatus. Apkārtnē pauguraina, uz ziemeļiem atklājas plašs skats. Netālu no sudrablapsu audzētavas atrodas Kaldabruņas pamatskola — veca granīta celtne. Pēc 1 km turistiem jānogriežas pa kreisi, un pa lauku ceļu viņi var nonākt pie Vāverīšu pilskalna. Tas ir vēl diezgan labi saglabājies. Apkārt pilskalnam redzami

terasveida paaugstinājumi un daļēji aizgruvuši grāvji. Jauku dabas ainavu cienītāji var uzkāpt pilskalna tuvumā esošajā paugurā, no kura var redzēt pat tālo mežu aiz Daugavas.

Pēc tam turisti dodas atpakaļ un, nogājuši 2 km, pie Kaldabruņas krejotavas pagriežas pa kreisi uz **Červonku** (3 km). Červonka atrodas Ilūkstes — Aknīstes šosejas malā. Te ir veikals un pasts. Turistiem jāiet apmēram 0,5 km uz Aknīstes pusi un tad jānogriežas pa kreisi uz Subatu (13 km). Ceļš iet pa paugurainu vietu. Pēc 7 km aiz Burtnieku mājām labajā pusē redzams Dubiņa ezers un kreisajā pusē — bijušā Gulbenes muiža, kas atrodas Gulbenes ezera krastā. Te ir arī Liepu kalns — liepām apaudzis paugurs. Tautas nostāsti vēsta, ka šeit kādreiz bijusi pils. Taču lo tagad ir diezgan grūti noteikt. Kādreiz šīnī paugurā ir atrastas senas monetas. Gulbenes ezera tuvumā ir Grauzu ezers. Pagājuši garām šim ezeram, turisti nogriežas pa labi un turpina ceļu uz Subatu. Pēc apmēram 4 km pie Augstkalnu mājām ceļš uzvijas augstā paugurā, kura pakājē atrodas Subatas ezers. Ezera abās pusēs atrodas pati Subatas pilsēta.

Subata ir neliela, bet veca pilsēta. 1935. gadā tās iedzīvotāji svinēja pilsētas pastāvēšanas 300 gadus. Rūpniecība te nav attīstīta. Iedzīvotāju apmēram 900. Subatā ir divas septiņgadīgās skolas, šūšanas artelis «Vperjod», autoremontu darbnīca, slimnīca ar rentgena kabinetu, kultūras nams, elektrostacija un Subatas patērētāju biedrība. Apkārtne ļoti skaista.

Par Subatas pilsētas izcelšanos ir šāds nostāsts: kādreiz lielceļa malā, kas savienoja Baltiju ar Krievijas iekšējiem apgabaliem, kāds uzņēmīgs cilvēks ezera krastā, skaistā vietā uzcēlis krogu. Bagātie tirgotāji, braucot pa šo lielceļu, centušies līdz sestdienai nokļūt šīnī krogā, lai svētdienā varētu labi padzīvot un atpūsties. Kroga tuvumā izveidojies tirgus. Uz dzīvi te apmetās amatnieki, tirgotāji, zemnieki. Ar laiku izauga vesela pilsētiņa, bet nosaukums — Subata palicis (no cyббopa — sestdiena). 0,5 km aiz Subatas jau sākas Lietuvas PSR. Buržuaziskās Latvijas laikā šeit bija apsargāta robežas pāreja.

No Subatas turisti pa Aknīstes ceļu turpina iet uz **Baltmuižu** (6 km). Kad noieti kādi 5 km, pie Jaunbērzu mājām jānogriežas pa labi. Drīz vien jau kļūst redzama Baltmuižas ezera krastā esošā vecā muižnieku pils — tagadējā J. Poruka septiņgadīgā skola. Tā atrodas skaistā vietā, augstā ezera krastā, starp skolu un ezeru izveidojies parks. Turistu uzmanību var saistīt parkā atrodamie ēdamie gliemeži, ko kādreiz muižnieki ievēduši no Francijas. Kā ziņāms, šādi ēdamie gliemeži mīt arī citos Latvijas vecajos parkos (Krāslavā, Skrīveros, Kazimirā — Subatas tuvumā u. c.).

Skolas ēka uzcelta 1803. gadā. Pili būvējis barons fon Butbergs un nosaucis par «Balto pili», no kā cēlies arī apdzīvotās vietas nosaukums — Baltmuiža. Baroni Butbergi gan savu pili saukuši par «Balto pili», tomēr darba zemniekiem te dzīve bija sūra. Par to liecina pils pagrabos ierīkota speciala telpa, kur turēti sodītie zemnieki.

1915. gadā muižniece Butberga ar savām trim meitām un kurlmēmo dēlu pameta muižu un aizbēga uz Vāciju. Viņa roku skūpstīt ļāvusi tikai vagarim un citām amatpersonām, zemniekiem vajadzējis skūpstīt elkoni. Vecākie iedzīvotāji stāsta daudzus interesantus gadījumus par Butberga dzīvi.

Ja turistiem atliek laiks, viņi var paklejojot pa apkārtni un iepazīties ar daudzajiem Baltmuižas ezeriem. To krasti ir diezgan stāvi. Te labi novērojamas ūdens izskalotās gravas. Turisti var aiziet pa Ancenes ceļu (1 km) un aplūkot Vārkavas leju, pa kuru plūst mazs strauts Susējiņa, kurš iztek no tuvumā esošā Patmalnieku ezera. Šis strauts uzskatāms par Susējas upes sākumu. Skaista vieta ir Patmalnieku ezera krastā pie Bramaņu mājām (Vārkavas lejas tuvumā). Krasts ir avotains un ļoti stāvs. Uz tā aug daudz vecu ozolu, lazdu, bērzu.

No Baltmuižas turisti iet uz Kaļķīšu ezeru. Uzkāpuši paugurā, viņi nogriežas pa labi un pa lauku ceļu virzās uz Asari (7 km). Pēc 4 km viņiem jāšķērso Susējiņa, kas tek pa diezgan dziļu ieplaku. No otra krasta turistiem kļūst redzamas vecas mūra dzirnavas.

Asarē agrāk bijusi liela muiža. Tagad te atrodas ciema padome, Mičurina vārdā nosauktā kolchoza kantoris, pasts, veikals, tautas nams, biblioteka, krejotava un spirta dedzinātava. Asares pamatskola atrodas 2 km no centra. Turisti var aplūkot Asares spirta dedzinātavu, kas darbojas vēl no muižas laikiem. Produkcijas izlaide tajā katru gadu palielinās. Drīzumā šeit sāks ražot sintētisko spirtu, tā ietaupot daudz labības un kartupeļu.

Asares parkā atrodas Asares pilsdrupas. Buržuaziskās Latvijas laikā tajā bija iekārtota lauksaimniecības skola, bet 1927. gadā tā nodega. Pilsdrupās redzama apakšzemes eja apmēram cilvēka augumā un 1,5 m plata. Kādus 300 m no pilsdrupām var saskatīt arī nelielas drupas, ko vietējie iedzīvotāji sauc par templi. Muižas laikos te atradās lapene ar ko'onadi visapkārt. Te muižnieki rīkoja dažādas izpriecas.

1906. gada janvarī pie Asares muižas norisinājās notikumi, kas satrauca visu plašo apkārtni (sk. Dignājas aprakstu).

Revolucionari Staparāna un Ķurzena vadībā gribēja nodedzināt Asares muižu un sakaut dragonus, kuri it kā esot apmetušies muižā.

Nemiernieki sapulcējušies dažus kilometrus no muižas. Staparāns un Ķurzens devušies uz muižu izlūkot. Tās tuvumā viņi uzgājuši sardzei. Staparāns savu revolveri paspējis iesviest sniegā, jo zinājis, ka muižā viņus kratīs. Staparāns pieprasījis, lai viņu ielaižot pie barona fon Valtera. Draguni vēl nebija ieradušies. Muižu apsargājuši barona rokaspuīši. Staparānam un Ķurzenam pēc kratīšanas viņi ļāvuši iet pie barona. Staparāns gribēja nogalināt Valteru. Bet ieroci viņš bija izmetis parkā un lūdza, lai Valters iedodot zirgu, ar ko aizbraukt uz Gārteni. Uz Valtera galda atradās revolveris. Staparāns to gribējis satvert, bet barona sulainis Reinis viņa nolūku uzminējis un pasteidzies revolveri sagrābt. Barons uzrakstījis vagaram zīmīti, lai iedod zirgu. Staparānu ieaicinājuši virtuvē un iedevuši vakariņas. Vagars Staparānu pazinis un paziņojis par to baronam, kas devis rīkojumu Staparānu arestēt. Staparānu un Ķurzenu ievietoja kalpoņu istabā, kurai bija aizrestoti logi.

Nemiernieki nevarēja no Staparāna sagaidīt nekādas ziņas. Viņiem radās bažas, vai skolotājs nav kritis barona nežēlastībā, tādēļ nolēmuši doties uz Asari. Nonākot pie Asares muižas, revolucionari uzzināja, ka viņu bažas bijušas pamatotas. Revolucionari sūtīja pie barona delegāciju ar prasību nekavējoties atbrīvot gūstekņus. Barons gaidīja ierodamies dragonus, tāpēc delegācijas prasības neuzklausīja.

Ciešā ķēdē nemiernieki aplenca pili un atklāja uguni, tomēr pili ieņemt neizdevās, jo nebija labu ieroču. Vairāki nemiernieki krita. Nākamajā naktī uzbrukums atkārtojās, bet atsteidzās apmēram 100 dragonu un nemierniekiem vajadzēja atkāpties.

Ķurzenu nošāva netālu no Asares, bet Staparānu aizveda uz Zasu un nošāva tās tuvumā.

Pēc tam sākās nežēlīga izrēķināšanās ar nemierniekiem Asarē, Slatē, Dignājā un Zasā.

Barons Valters bijis aktīvs muižnieku darbinieks. Viņš pārbaudījis apkārtējās skolas un par skolotājiem varējuši strādāt tikai tie, kam pats bija devis atļauju. Drīz vien Valters muižu slepeni pametis. Tajā palika draguni un pārvaldnieks. Kučierim, kas Valteru slepeni aizvedis, viņš uzdāvi nājis pulksteni, bet 1920. gadā, kad tika izpārdots muižas inventars, šo pulksteni atkal atprasījis.

No Asares turisti turpina ceļu uz **Vilkupi** (4 km). Tās tuvumā, kreisajā pusē, redzams Zuju ezers. Ceļš vijas pa ezera ļoti stāvo krastu. Starp ezeru un ceļu vietām var atrast nedaudz dabīgā okera (krāszemi).

Vilkupē atrodas liela pienotava, kurā pārstrādā krējumu no plašas apkārtnes. Te bez sviesta ražo arī sieru un kazeinu. Uz nelielās Vilkupes atrodas dzirnavas. Pie Vilkupes satek trīs upītes — Dobe, ko augštecē sauc par Susējas strautu vai arī Susējiņu, Gārša no Gāršenes un Vilkupīte no Papališķu pļavām, kur (apmēram 4 km uz ZR no Vilkupes) atrodas ūdensšķirtne. Pļavā pie Papališķiem sākas divas upītes: Eglaine tek uz Daugavu un Vilkupīte — uz Vilkupes dzirnavām. Vilkupes lejā no Gāršas, Dobes un Vilkupītes satekas izveidojas Susējas upe, kas ietek Mēmelē (Lielupes baseins).

Vilkupē senāk robežojušās trīs muižas. Katra muiža bija uzcēlusi savu krogu, un to ēkas saglabājušās līdz mūsu dienām (Velna krogs, Skursteņkrogs un Vilkupes krogs).

No Vilkupes turisti turpina ceļu uz **Gārseni** (4 km). Viņi iet pa ceļu uz Subatas pusi un pēc apmēram 1,5 km, uzkāpuši augstā paugurā, nogriežas pa labi. No šī paugura paveras skaists skats uz Zuju ezeru un Vilkupes leju.

Gārsenē atrodas septiņgadīgā skola, dzirnavas, pasts, veikals. Dzirnavu dīķis bagāts ar zivīm.

Gārsenes septiņgadīgā skola atrodas bijušā muižnieka Butberga skaistajā pili (viņam piederēja arī Baltmuiža). Pēc lieliem remonta darbiem skolu te iekārtoja 1939. gadā. Gārsenes septiņgadīgās skolas kronikā ir uzglabājušās interesantas ziņas par pirmo skolu.

«Latviešu Avīzēs» slavēts Prodes muižas (Baltmuižas) īpašnieks, kas Gārsenē uzcēlis zemieku bērniem «košu skolas namu ar skursteni». Tai pašā namā bijusi arī pagasta tieša. 1843. gada 20. februārī plkst. 3.00 no rīta šai namā izcēlies ugunsgrēks, ko pamānījis vīens skolnieks. Izmeklēšanā atklājies, ka to aizdedzinājis kāds muižas dienderis — Urķītis, gribēdams atriebties tiesas skrīverim par to, ka tas viņam par zādzību piespriedis sodu. Par skolas dedzināšanu tiesa Urķīti bargi sodīja. Tiesa notikusi pie priedes starp kroga ērbeģi un dzirnavām. To noskatīties bija sasaukti visi pagasta iedzīvotāji, Ceļa malās divās rindās stāvējuši zaldāti ar rīkstēm rokās. Vainīgo vadājuši turp un atpakaļ. Drīz vien viņš pagāibis.

Turisti var aplūkot ūdens trieci, kas no dzirnavu dīķa piegādā skolai ūdeni.

Gārseniešiem ir savi īpatnēji novada tautas tērpi.

No Gārsenes turisti dodas uz **Aknīsti** (9 km). Turisti, nogājuši 3 km, var iepazīties ar Aknīstes rajona Psychoneuroloģisko koloniju, kas iekārtota vecajā skolas ēkā. Šī kolonija atrodas Susējas upes ielejas augstajā krastā.

Aknīste — strādnieku ciemats, atrodas Susējas upes ielejā. Līdz Latvijas PSR rajonizācijai Aknīste bija neievērojama, biezi apdzīvota vieta. Tagad šeit atrodas elektro-stacija, rūpkombināts ar dažādām darbnīcām, MTS. Ir uzcelta jauna partijas rajona komitejas ēka. Pašlaik būvē universalveikalu un vairākas dzīvojamās ēkas. Vecās dzīvojamās ēkas ir izremontētas un uzpostas.

Turisti var iepazīties ar vidusskolu, MTS, ķieģeļu cepli, kaļķakmens lauztuvēm Radžupes krastā un skaisto apkārtni. Aknīstes nomalē Susējas upē ietek nelielā Radžupe. Te vērojamas kailās Radžupes dolomitu kraujas, ko vietējie iedzīvotāji sauc par radzēm. Upes garums apmēram 18 km.

Aknīstes nomalē Susējas upes ielejas krastā ir atrodams vecu nocietinājumu atliekas, ko vietējie iedzīvotāji sauc par skanstēm. Ir uzglabājušās ziņas, ka šīs skanstes uzbūvētas Napoleona vai Ziemeļu kara laikā. Blakus tām ir senču pilskalns, kas laika gaitā stipri nodrupis.

No Aknīstes pa Ilūkstes šoseju turisti iet 4 km un tad nogriežas pa kreisi uz Susēju. Te agrāk bijusi neliela muiža, kas piederēja Asares muižas īpašniekam Valteram. Netālu no tās atrodas Susējas septiņgadīgā skola.

Pa ceļu, kas visu laiku vijas blakus šaursliežu dzelzceļam, turisti iet uz Slati. Ceļš diezgan vienmuļš. Apmēram 6 km no Susējas ceļa, kreisajā pusē, atrodas Slates MTS, ko turisti var apmeklēt.

Slate atrodas Jēkabpils — Ilūkstes šosejas malā pie dzelzceļa stacijas Geidāni. Te atrodas Slates septiņgadīgā skola, veikals, Staļina vārdā nosauktā kolchoza kantoris, pasts, ciema padome.

Interesantas ziņas ir par 1905. gada revolucionarajiem notikumiem Slatē. Toreiz Slate (Slates gals) ietilpa Dignājas pagastā. Revolucionarie notikumi Dignājā saviņņoja arī slatiešus. 1904. gada novembrī un decembrī Slatē izplatījās Latvijas socialdemokratiskās strādnieku partijas proklamacijas. Vislielākie nopelni to izplatīšanā un izskaidrošanā bija Slates skolotājam Ernestam Jēkabsonam. Gados vecākie slatieši vēl šodien atceras daudzus 1905. gada notikumus. Skolotājs Jēkabsons saaicinājis pie sevis Slates jauniešus (tā bija pirmā revolucionārā apspriede Slatē) un pastāstījis, ka nākamo svētdien Slates skolā ieradīsies mācītājs Feierabends, lai aizlūgtu par caru Nikolaju II un viņa ģimeni. Viņš norādījis, ka nedrīkst pieļaut, lai mācītājs turpmāk aptumšotu ļaužu prātus un dzēstu neapmierinātības dzirksteli, tādēļ aizlūguma vietā jāriko revolucionāra demonstrācija. Uz rikoto aizlūgumu sanācis ļoti daudz ļau-

žu. Tikko mācītājs sācis runāt, atskanējuši svilpieni un saucieni: «Nost caru!», «Atņemt zemi muižniekiem!» u. tml. Feierabends mēģināja ļaudis apklusināt, sācis kaut ko stāstīt, bet neviens neklausījies, visi klieguši, dauzījuši grīdu, daži puīši spēlējuši ērģeles. Sadusmots mācītājs atmetis ar roku, izskrējis no skolas, iesēdies savā karietē un aizbraucis. Turpmāk viņš vairs Slates skolā nerādījies.

Pēc tam katedrā uzkāpis skolotājs Jēkabsons. Zālē iestājies klusums. Kvēliem un dziļi izjustiem vārdiem Jēkabsons runāja par apspiestību un nabadzību, par darba tautas neapmierinātību visā plašajā Krievijā. Lielā sajūsmā klātesošie solījās cīnīties par brīvību līdz galam. Pēc tam tika nodziedātas dažas revolucionārās dziesmas un slatieši izklīda pa mājām.

No Slates turisti pa Jēkabpils ceļu iet 1 km un pie Slates krejotavas nogriežas pa kreisi. 2 km attālumā Slates silā, ceļa tuvumā pa kreisi, atrodas kādi 10 senču kapi.

1937. gadā šeit ir izdarīti izrakumi un iegūtie eksponāti novietoti LPSR Valsts vēstures muzejā, kā arī Jēkabpils muzejā.

Apskatījuši senču kapus, turisti nogriežas pa labi un caur silu nokļūst Staļina vārdā nosauktā kolchoza dārzniecībā, kas ir labākā Aknīstes rajonā.

Turisti dodas pa šoseju uz Zasu (10 km), kur pārgājiens beidzas.

M. Pižiks

ILŪKSTES RAJONS

Ilūkstes I vidusskolas turisti pie Sasaļu ezera

I maršruts

Ilūkste — Dviete — Bebrene — Lašu MTS — Ilūkste

Maršruta garums 55 km, to paredzēts veikt kājām 3 dienās.

Maršruts sākas no rajona centra — Ilūkstes pilsētas. Te atrodas visas rajona pārvaldes iestādes, rūpkombinats, divas vidusskolas. Cauri Ilūkstei tek Ilūkstes upe, kas pie Ilūkstes darbina rūpkombināta dzirnavas. Kad esam pārgājuši Ilūkstes upei, dodamies pa Proletariešu ielu garām nesen uzceltajai pilsētas pirtij. Līdz lauksaimniecības arteļa «Zemgale» teritorijai ceļš vijas gar upes krastu. Cauri kolchoza lopu fermai «Kazimirišķi» izejam pie Daugavas. Dau-

gavas kreisais krasts te ir lēzens, ar ļoti plašu palieni. Te ir izveidojušās plašas pārplūstošas pļavas, kas Mičurina vārdā nosauktajam kolchozam dod labu siena ražu. Pārejot Ilūkstes upei netālu no ietekas Daugavā, varam doties pa Ilūkstes un Dvietes upes kreiso krastu līdz **Dvieteī**. Te ir Dvietes septiņgadīgā skola un Mičurina vārdā nosauktā kolchoza centrs ar moderni iekārtotu lopu fermu. Apmēram kilometru no Dvietes atrodas Dvietes dārzeņu izmēģinājumu iecirknis, kur strādā pazīstamais mičurinietis Sukatnieks. Viņš mūsu apstākļiem piemērojis vairākas vīnogu šķirnes, ar ko Mičurina vārdā nosauktajā kolchozā jau apdēstītas lielākas platības. Pa ceļu garām Zariņu pamatskolai maršruts ved uz **Bebreni**. Bebrenes ciemā var pārnakšņot. Šeit jāapskata vidusskola, Bebrenes veterinārais teknikums ar mācību saimniecību, rūpkombinata kokzāģētava un mēbeļu izgatavošanas darbnīca. Otrajā dienā varam doties uz lauksaimniecības arteļa «Gaisma» kantori. Te jāapskata Ilzes ezers, kur skaistas dabas ainavas. No šejienes turisti virzās uz Bebrenes pienotavu, kur zināms laiks veltījams pienotavas apskatei; te ir arī Ilzes pamatskola un lauksaimniecības arteļa «Vārpa» centrs. No Bebrenes pienotavas pa ceļu jādodas uz Kamīnčas ezeru un no turienes tālāk uz Sviļu ezeru. Šejienes ezeros ir labas peldvietas. Sviļu ezera platība ap 25 ha, tas ir zivīm bagāts, te sastopamas raudas, asari, liņi, vēži. Subates — Ilūkstes lielceļa otrā pusē pie Baltmuižas ezera ir **Lašu MTS**. Tālāk pa lielceļu dodamies uz **Eglaini**. Jau no Dubiķa kalna paveras plašs skats uz Eglaines ciemu. Lejā, ceļa malā, ir Lašu pilskalns. Līdz pilsoņu karam te dzīvoja grafs. Tagad te izveidots Molotova vārdā nosauktā kolchoza centrs. Cauri Eglaines ciemam ejam uz Eglaines septiņgadīgo skolu. Te paredzēta naktsguļa. Netālu no Eglaines ir mācītāja muiža, kur dzimis vecais Stenders. Eglaines ciemam cauri iet Daugavpils — Šauļu dzelzceļš, te ir Eglaines stacija. Garām ciemam vijas nelielā Eglainupīte, kas vēlāk ietek Ilūkstes upē. Trešajā dienā dodamies uz **Šederi**. Apskatām dzirnavas. Upe te ir sekla, un tās platums ap 3—4 m. Šederē ir arī rajona rūpkombinata mēbeļu darbnīcas, lauksaimnie-

Turisma maršruti Ilūkstes rajonā

PASKAIDROJUMI:

- dzelzceļš un stacija
- ceļš
- upes
- kalns
- turisma objekts
- kolchozs
- rūpniecības uzņēmums
- materialās kultūras piemineklis
- I maršruts
- II maršruts

cības arteļa «Uzvara» kantoris un Eglaines septiņgadīgās skolas filiāle ar apvienoto 1.—3. un 2.—4. klasēm. No Še-deres pa ceļu jādodas virzienā uz Ilūksti. Vietām ceļš, pār-ējot atkal dzelzceļa līniju, iet līdztekus Ilūkstes upei. Pie Pašulīnes dzirnavām ceļš šķērso Ilūkstes upi, un turpmāk tā tek ceļa labajā pusē. Maršruts pa lauksaimniecības arteļa «Lāčplēsis» laukiem novirzās uz kolchoza kantori, kas atro- das pie lielas subglacialas gravas. Šeit redzami bijušās grafa fon Platera muižas pamati. Pārejot gravu, dodamies gar Tartaka un Dubezera ziemeļaustrumu krastiem. Dubeze- ra dziļums sasniedz ap 30 m. Grava apaugusi platlapju ko-kiem, ļoti stāva. Gravas augšā atrodas tuberkulozes dispan- sers. No Dubezera ejam uz Ilūkstes vidusskolu un pa Voro-šilova ielu nokļūstam pilsētas centrā.

II maršruts

Ilūkste — Sventes ezers — Meduma ezers

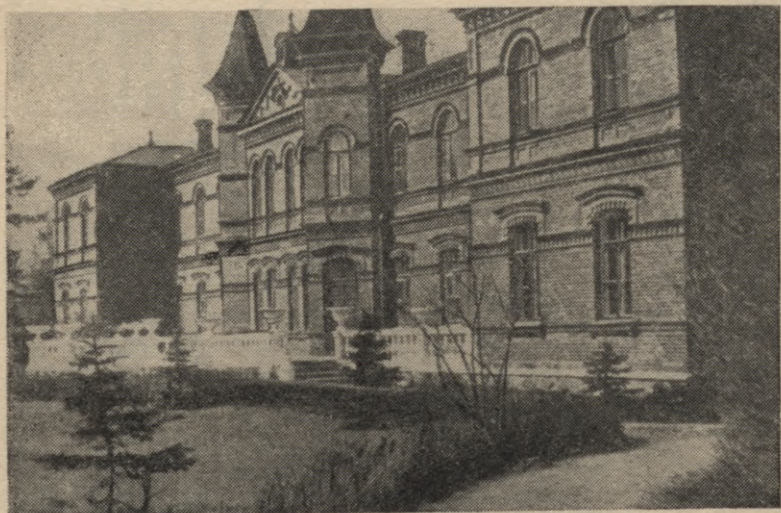
Šis maršruts 27 km garš un to paredzēts veikt kājām 1½ dienās.

Maršruts sākas no rajona centra — Ilūkstes pilsētas. Pārejot Ilūkstes upi, turisti virzās pa Strādnieku ielu uz augšu gar Ilūkstes upi. Aiz pilsētas robežām ceļš ieiet prie-žu mežā, un pa mežu tas vijas līdz Daugavpils — Šauļu dzelzceļa līnijai. Pārejot dzelzceļu, jānogriežas no lielceļa pa kreisi uz Sasaļu ezeru. Gar ezera krastu turisti iziet at- pakaļ uz lielceļa. Tālāk pa lielceļu visu laiku viņi var do- ties gar bērzu un priežu meža masīva malu. Labajā ceļa pusē izplešas Kirova un Dzeržinska vārdā nosauktā lauk- saimniecības arteļa lauki. Skaistā pakalnā atrodas **Sventes septiņgadīgā skola**. No šejienes jānogriežas uz Sventes eze- ru, kur vai nu skaistā ezera krastā teltis, vai Vecsventes pa- matskolā paredzēta pārnakšņošana. Ezers aizņem samērā lielu platību, tā rietumu pusē paceļas kokiem apaugušais Eglukalns.

Otrā dienā turisti dodas gar Sventes ezera austrumu krastu. Ezera galā pārejam upīti, kas vēlāk ietek Laucesas upē. Izejot cauri nelielam mežam, varam nokļūt uz ceļa un

pa to starp Ilgas un Meduma ezeriem virzīties uz Meduma ezera dienvidu galu. Gar tā robaino krastu nokļūstam pie Meduma septiņgadīgās skolas. Te atrodas arī Meduma palīgskola. Ar autobusu no šejienes iespējams atgriezties Daugavpili un Ilūkstē.

DAUGAVPILS RAJONS

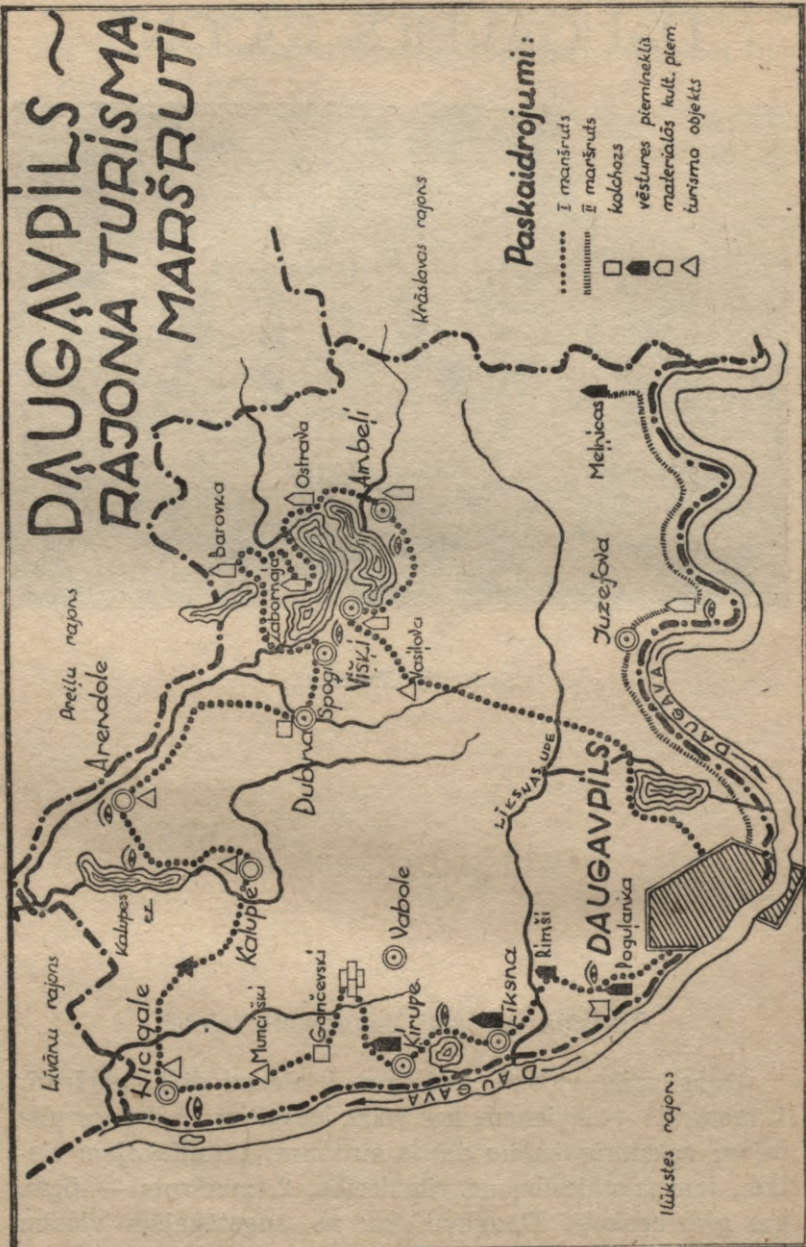

Sanatorija Mežciemā

Turisma maršruti Daugavpils rajonā

Daugavpils rajonā turistiem ieteicami divi maršruti:
1. maršruts — ikvienam, kas vēlas iepazīties ar Daugavpils rajona raksturīgākajām dabas ainavām, vēsturiskajām vietām, lauksaimniecību un rūpniecību, 2. maršruts — tiem, kas grib apskatīt Daugavu, kur no augstākajām vietām krastmalā pavēras jaukas ainavas uz upi un ieleju.

DAUGĀVPILS ~ RAJONA TURISMA MARŠRUTI

I maršruts

Daugavpils — Mežciems (Poguļanka) — Liksna — Ķirupe — Nīcgale —
 Kalupe — Arendole — Dubna — Špoģi — Daņišeška — Ambeļi —
 Višķi — Vasiļova — Stropi (Daugavpils)

Maršruta ilgums 5—6 dienas kājniekiem, 2—3 dienas velosipedistiem.

№ p. k.	Ceļojuma posmi	Attālums km
1.	Daugavpils — Tilti	14
2.	Tilti — Liksna	4
3.	Liksna — Nīcgale	16
4.	Nīcgale — Kalupe	13
5.	Kalupe — Arendole	8
6.	Arendole — Špoģi	14
7.	Špoģi — Barovka	3
8.	Barovka — Daņišeška	3
9.	Daņišeška — Ostrova	6
10.	Ostrova — Ambeļi	5
11.	Ambeļi — Višķi	5
12.	Višķi — Vasiļova	5
13.	Vasiļova — Stropi (Daugavpils)	17

Kopā: 113 km

Aprakstīto maršrutu var izmantot pēc vajadzības — atkarībā no ilguma un vietējiem apstākļiem. Te izdevīgi izmantot satiksmes līdzekļus. Līdz Nīcgalei turisti var braukt ar pasažieru tvaikonīti pa Daugavu, kā arī ar autobusiem un vilcienu. Arī no Daugavpils uz Kalupi un Višķiem brauc autobusi. Kājniekiem posmā Daugavpils — Višķi (stacija Višķi) ieteicams braukt ar vilcienu.

Vēl jāpiezīmē, ka šo maršrutu var iesākt no Daugavpils vai Višķiem.

MARŠRUTA APRAKSTS

Savu ceļojumu pa Daugavpils rajonu sāksim no Daugavpils. Vispirms dodamies uz Mežciemu (Poguļanku). Posmā starp cietoksni un Žemčugovas vasarnīcām uz paša Daugavas kreisā krasta redzama koku rinda. Te atradās Randenes pusmuiža, ko ilgāku laiku nomāja J. Raiņa tēvs (1869.—

1871. gadā te dzīvoja nākamais dzejnieks). Apkārtne šeit ir skaista, gleznaina, kur J. Rainis guva daudz ierosmes Sevišķi viņu valdzināja Daugava. Tās ūdeņu šalkās zēns klausījās augām dienām, Ziemu Daugava aizsala, ūdeņu ča- las aplusa, bet arī tad viņam neapnika upi vērot. Sevišķi dziļi viņu ietekmēja Daugava palu laikā, kad applūda pļ- vas un Daugava izvērtās par plašu ezeru. Randenē J. Rainis guva arī pirmos priekšstatus par darba tautas dzīvi, un te viņš ieinteresējās par folkloru.

Žemčugovas vasarnīcu teritorijā nogriežamies pa labi un turpinām ceļu līdz Mežciemam (Poguļankai). Turisti, kas jau iepazinušies ar Mežciemu, pa asfaltēto šoseju var doties līdz Tiltiem, taču kājniekiem un velosipedistiem interesan- tāks ceļojums gar Daugavu pa veco Rīgas — Daugavpils šoseju.

Skaistais kurorts Mežciems atrodas lielā skuju koku mežā. To 1883. gadā ierīkoja grafs Plāters-Zibergs. Te bija arī kumisa iestāde, ko apmeklēja slimnieki no Pēterburgas un Maskavas. Mežciemā darbojas sanatorija un atpūtas nami.

Te uz augsta Daugavas krasta atrodas Vissavienības arodbiedrību savienības Centralās Padomes aizklātās plaušu tuberkulozes slimnieku sanatorija «Mežciems». Mežciemā atrodas masu kapi un piemineklis vācu fašistu nogalināta- jiem Padomju Armijas gūstekņiem un partizāniem. 1 km no Daugavas un 0,5 km no bijušās Mežciema peldu iestādes (ko fašisti sagrava 1944. gadā) aizaugušā ezerā atrodas ārstniecības dūņas. Virsējo kārtu 1—1,5 m dziļumā veido labas sliksnāju dūņas, pēc tam ir ezera dūņas. Skaistajā Mežciema parkā turisti var organizēt atpūtu.

No Mežciema turisti dodas uz **Tiltiem**. Te atrodas septiņ- gadīgā skola. Garām tek Līksnas upe, viena no Daugavas skaistākajām pietekām Latvijas PSR teritorijā. Tās garums pārsniedz 45 km. Līksna tek rietumu virzienā gandrīz pāri visai Daugavpils rajona teritorijai.

Daugavas palu laikā Tilti applūst, un Līksnas upi tad grūti atšķirt līdz pat dzelzceļa līnijai. Uz Līksnas upes pie dzelzceļa pārbrauktuves kādreiz darbojās ūdensdzirnavas.

Te varētu uzbūvēt nelielas jaudas kolchoza spēkstaciju. Rimšu sādžā līdz pat pirmajam pasaules karam bija Liksnas grafa Plātera-Zīberga adatu fabrika. Fabrikas strādnieki, kā to liecina vecā partijas biedre un aktīva 1905.—1907. gada revolūcijas dalībniece Borisova (dzīvo Maskavā, ar viņas uzrakstītajām atmiņām par pirmās revolūcijas notikumiem bijušā Daugavpils apriņķī var iepazīties novadpētniecības muzejā), aktīvi piedalījās revolūcijā.

Ejot pa uzsākto ceļu Rīgas virzienā, turisti dodas uz Līksnu.

Pa ceļam der iepazīties ar Staļina vārdā nosauktā kolchoza-miljonara lopu fermām Aužguļānos. Pa ceļam apskatām arī kolchoza kokzāģētavu (darbina lokomobile) un bišu dravu.

Līksnā (bijušās muižas parkā) atrodas kolchoza kantoris un saimniecības ēkas. Iepretī parkam Līksnas upe ietek Daugavā. Pie Līksnas 1626. gadā Smoļenskas vojevods Gonsevskis sakāva zviedru ģenerāli Hornu. 1770. gadā Vidzemes vojevods Jozefs Zībergs uzcēla te skaistu pili un baznīcu. Pils sagrauta pirmā pasaules kara laikā, un parkā saglabājušies tikai tās pamati. No šejienes skaists skats uz Līksnas upi un Daugavu. Parkā saglabājušās arī muižas alus brūža mūra atliekas. Līksnas alus bijis slavens tālu aiz Latgales robežām.

Pie kolchoza kantora saglabājušies Plātera-Zīberga ģimenes kapličas mūri ar sagatavotām kapu nišām pagrabā. Vecāka ir jezuitu ordeņa darbības laikā celtā baznīca pie vecā Rīgas ceļa. Vecās baznīcas piebūvē, kur vēl saglabājies Josifa Plātera kaps ar plāksni, uzraksts liecina, ka viņam piederējušas 12 muižas: Līksnas, Ķirupes, Nīcgales, Kalupes, Arendoles, Vaboles, Ambeļmuiža, Ozolmuiža, Kompolas, Ancenišku, Bebru un Rubenes muiža.

Līksnā notika asas cīņas par Daugavpils atbrīvošanu no fašistu okupantiem 1944. gada jūlijā. Te nīknas kaujas līnijā no Līksnas stacijas līdz Daugavai pie Līksnas ilga vairāk nekā divi dienas. 25. jūlijā no Višķu puses līdz Daugavai izlauzās Padomju Armijas daļas un tanku vienības (pavisam ap 30—40 tanku), nogriežot ceļu un neļaujot hitle-

riešiem atkāpties Rīgas virzienā. Tā fašistu armijas grupējumu Daugavpilī ielēca no trim pusēm: no Naujenes, Višķiem un Līksnas. Lai izlauztos no Daugavpils, fašisti atklāja artilērijas uguni no Daugavas kreisā krasta pie Ilūkstes. Pamanījuši padomju tankus, hitlerieši uzsāka gaisa uzbrukumu. Taču arī tas nedeva rezultātus: viņi nespēja izlauzties no Daugavpils, pārraujot ielenkuma loku pie Līksnas. Te gāja bojā hitleriešu tanki «tīgeri».

Kritušo Padomju varoņu kapi atrodas pie Līksnas stacijas un Vabolē.

Turistiem der arī aiziet uz Daugavas krastu pie pārceļtuves. Te augsts labais krasts un skaista Ilūkstes panorama, Daugavas ūdens līmeņa novērošanas postenis. Lejā, upes gultnes malā, pavasara ledus savēlis lielus akmeņus. Te kādreiz pie pārceļtuves atradies liels akmens ar iekaltu krustu. Domājams, tas ir no tiem laikiem, kad Daugavai bija svarīga nozīme ūdensceļu ziņā. Kādreiz, kad bijis sekls ūdens, akmens pa laikam bijis redzams. Pēdējos gadu desmitos tas nav vairs novērots. Iespējams, ka pavasara ledus to pavēlis citur, jo te, pie Līksnas salas (starp Vaikuļānu un Nīcgaļānu sādžām), Daugavā ik pavasarī rodas ledus sastrēgumi. Saliņa nav liela, arī augu valsts nabadzīga, jo lielākus kokus pavasarī nolauž pavasara ledus kalni.

Līksnas pagasta zemnieki aktīvi piedalījās 1905. gada revolūcijā, organizēja sapulces, dedzināja muižas, cirta mežus. Plātera-Zīberga izsauktais karaspēks nežēlīgi izrēķinājās ar zemniekiem, bet viņi protestēja un, kā liecina b. Borisova, 1906. gada janvarī Līksnas pagasta zemnieki atbrūvoja policijas stražņiku grupu, kas apsargāja Plātera-Zīberga muižu. Līksnas grafs centās uzpirkt zemniekus, izmaksādam viņiem pa 50 rbļ., kamēr Ķirupes muižas grafs organizēja grautiņus, pēršanu, laupīšanu, uzskūdot sādžām piedzirdītus dragonus.

Pretil pārceļtuvei uz šosejas pusi atrodas Līksnas septiņgadīgā skola, kas ir viena no vecākajām skolām Latgalē. Inflanšu podkomorijs grafs Jozefs Zībergs (tā rakstīts viņa kapa akmenī) 1806. gada 14. aprīlī piešķīra līdzekļus Līksnas draudzes baznīcas prāvestam. Reizē ar to grafs Zī-

bergs noteica, lai draudzes skolas skolotājus vienmēr uzraudzītu Līksnas muižas draudzes prāvests. Citas ziņas par Līksnas draudzes skolu attiecas uz 19. gs. vidu, kad Līksnā par baznīckungu bija Tomass Kosovskis. Viņš bija baznīcas sacerējumu un latgaliešu gramatikas autors un atvēra Līksnā skolu. Bez tam ap 1855. gadu viņš bija sūtījis vienu jaunekli uz Zemgali, lai tur apgūtu latviešu vidus dialektu un lai pēc tam to varētu iemācīt latgaliešiem. Līksnas skola vēl 20. gs. sākumā bija vienīgā skola plašā apkārtnē. Tajā bija trīs klases, strādāja viens skolotājs. Vietu trūkuma dēļ skolu varēja apmeklēt tikai niecīga daļa zemnieku bērnu. (Viņi mācījās 1—2 un reti 3 ziemas). 1900. gadā skolā mācījās tikai viena meitene. Skolai nebija pat pastāvīgu telpu. Šis fakts bija apsūdzība muižniecībai, garīdzniecībai, cariskās Krievijas patvaldībai. Tikai padomju vara nodrošināja skolai materialo bazi un piemērotas telpas.

Skolā vasaras periodā darbojas jauno turistu baze.

Tālāk turisti dodas uz **Ķirupi**. Pa labi no šosejas atrodas Košezers. Skaists ir tā dienvidu krasts. Ķirupē atrodas pret vācu okupantiem kritušo (1914.—1917. gadā) krievu armijas karavīru kapi un piemineklis. Toreiz te ilgāku laiku stāvēja vācu-krievu fronte (1915.—1917. gadā), un Berezovkas upītes grīvas un Glaudu salas rajonā notika cīņas. Šai rajonā frontes līnija pārsviedās uz Daugavas kreiso krastu.

Turistiem der iepazīties ar kolchoza-miljonara «Roģina» saimniecības ēkām un fermām Ķirupē un Gančevskos. Darbs fermās mechanizēts. Gančevskos atrodas kolchoza autogaraža (7 smagās un 1 vieglā automašīna), kokzāģētava un dzirnavas (tās darbina lokomobile). Kolchozs radioficēts, un lopbarības fermas un kolchoza centrs elektrificēti. Kolchozā ir arī plaša sudrablapsu ferma.

1956. gadā kolchozs iegādājās jaunu pārvietojamo elektrostaciju ar jaudu 15 kW.

Jāapskata arī Vaboles kūdras purvs, kur iegūst labas kvalitātes kūdru. Purvs veidojies, sauszemei pārpurvojoties, tā platība 330 ha, lielākais dziļums 4,4 m, vidējais dziļums 2,2 m. Gada laikā iegūst līdz 20.000 t kūdras. Kūdras ieguve mechanizēta. Izžāvētā kūdra no purva pa šaurusliežu dzelzce-

ļu tiek nogādāta uz Vaboles staciju. Kūdras iekraušana dzelzceļa vagonos mehānizēta. Kūdras rūpnīcai ir sava elektrostacija, mehāniskā un koka apstrādāšanas darbnīca. Te ir strādnieku mītnes, dzīvokļi un maizes ceptuve.

Vaboles stacijas tuvumā atrodas Kroga sādža (Krogasēta). No šejienes uz Rīgu, uz bij. Brīvdabas muzeju pārvesta klēts (tā sauktā Liksnas klēts). Klēts celšanā izmantots tikai cirvis, un tajā glabāta labība. Ēka celta uz augstiem pamatiem ar lieveni un četriem izrotātiem lieveņa stabiem.

1 km no Vaboles stacijas atrodas Vaboles vidusskola un jau agrāk minētie Tēvijas karā kritušo varoņu kapi, ambulance un lauku slimnīca.

Munčisku sādžā atrodas vecas kapenes (no 9.—13. gs.). Vēl tagad tur atrod ģindeņus un rotaslietas. Šosejas pretēja pusē atrodas tā sauktie mēra kapi. Te apbedīti ar mēri mirušie. Domājams, ka tas šai apvidū izplatījies ap 1812. gadu.

Ejot pa šoseju Rīgas virzienā, turisti nokļūst **Nīcgalē**.

Daugavas krasts pie Nīcgales stāvs, labi redzami iežu atsegumi. Pretim Buivišu sādžai Daugavā atrodas sala, vasarā ūdens zemā līmeņa dēļ tā kļūst par pussalu. Sala katru gadu maina savu apveidu. Līdz ar Daugavas gultnes dziļuma pārveidošanos mainās arī kuģošanas ceļš.

Pie Jāņupītes turisti sasniedz rajona robežu ziemeļrietumos. Minētā upīte iztek no Baltezera. Tā vijas sākumā uz ziemeļrietumiem, tad uz rietumiem un ietek Daugavā starp Nīcgales un Tartaku sādžām.

Turistiem der apmeklēt arī Nīcgales skolu pie dzelzceļa stacijas. Tad viņi var doties uz mežsaimniecības kokapstrādāšanas fabriku. Tās jauda 15.000 m³ koksnes gadā. Savus ražojumus fabrika nodod Līvānu stikla fabrikai, Daugavpils skrošu fabrikai u. c.

Ķieģeļu fabrika (2 km no stacijas) uzcelta 1953. gadā, te darbojas Hofmaņa krāsns ķieģeļu apdedzināšanai. Svarīgākie darbi jau mehānizēti, jauda 3 miljoni ķieģeļu gadā.

Tālāk turpinās ceļojums uz Kalupi. Turistiem katrā ziņā jāapmeklē **Lielais akmens**. Tā garums 7 m, platums 4 m un augstums 2,5 m (apmēram 70 m³ tikai virszemē!). Virs akmens laukumīšs, uz kuru ved izcirstas kāpnītes. Kādreiz

uz tā bijis izveidots arī akmens galds un krēsli. Akmens atrodas mežā 7 km no Nīcgales stacijas uz Nīcgales un Kalupes ciema padomju robežas. Te Vārkavas, Kalupes, Liksnas, Nīcgales un Ķirupes muižas īpašnieki rīkojuši medības, pēc tam uz akmens dzīrojuši. Te svinēti arī Līgo svētki, un, kā stāsta vecāki cilvēki, uz akmens laukumīņa notikušas dejas.

Kalupē atrodas MTS, kulturas nams, ambulance, lauku slimnīca, pasts, skola. Kalupē vienreiz nedēļā notiek tirgus. Īpatnējs ir Kalupes ezers — tas ir šaurs, bet vairāk nekā 7 kilometrus garš.

Turistiem ieteicams iepazīties ar MTS, mechaniskajām darbnīcām, Kalupi un tās apkārtni.

No Kalupes turisti dodas uz **Arendoli**. Interesants gājiens viņiem ir gar Kalupes ezeru, bet tad ceļš līdz Arendolei garāks. Ja turisti gala mērķi grib nokļūt ātrāk, tad viņiem jānogriežas pa labi. Ceļš vijas caur mežu. Izejot no tā, turisti var apskatīt kokapstrādāšanas uzņēmumu, te ir arī mežniecība. Tad turpinām ceļu uz Arendoli. Arendolē ir skola, lauksaimniecības arteļa «Vienība» kantoris un klubs, invalidu nams, pasts, veikals. Te ir arī vecs parks. Uz kokiem aug dabas retums — amuļi (pusparazitaugs), no kā arī Amuļu septiņgadīgā skola dabūjusi nosaukumu. Te garām tek Dubna, trešā lielākā (pēc Aiviekstes un Ogres) Daugavas pieteka Latvijas PSR teritorijā. Tā ir vairāk nekā 100 km gara, sākas Latgales augstienē un baseina augšdaļā ietver visbagātāko Latvijas PSR ezeru grupu, kas ir dabiska baze plašas teritorijas elektrifikācijai. Virzoties pa šo maršrutu, turisti šķērso Dubnu un tās pietekas.

Cimušku sādžā Lielā Tēvijas kara laikā notika cīņas. Vācu fašisti nodedzināja gandrīz visu šo sādžu.

Tālāk ceļš turpinās uz **Dubnu**, kur ir kolchoza «Dzirkstele» centrs. Lauksaimniecības artelis «Dzirkstele» nodibinājās kā viens no pirmajiem Latvijas PSR, bet pirmais Latgalē (dibināts 1946. gadā). Turistiem der iepazīties ar kolchoza saimniecību un attīstības vēsturi, parunāt arī ar arteļa valdes priekšsēdētāju b. Vaivodu, kas vada kolchozu kopš tā dibināšanas. 1946. gada 15. novembrī bijušā muižnieka Zeimera muižā, ko padomju vara sadalīja zemniekiem, sa-

pulcējās 11 kolchoza dibināšanas iniciatoru. Viņi ne tikai ierosināja kolektivizēt zemnieku saimniecības, bet arī ieviest jaunus darba paņēmienus. Dzirksteliēši vieni no pirmajiem rajonā uzcēla modernu liellopu un putnu kūti. 1955. gadā visu Latvijas PSR aplidoja vēsts par dzirksteliēšu panākumiem kukuruzas audzēšanā. «Dzirkstele» 1956. gadā kļuva Vissavienības lauksaimniecības izstādes kandidāte.

Iepazīnušies ar «Dzirksteli», dodamies uz 4 km attāļajiem Špoģiem. Līdz šim gājām pa samērā līdzenu apkārtni, bet, kad pārejam dzelzceļa līniju, kļūst redzams neliels miests — Špoģi, aiz tā plašais Luknas ezers un tālāk stāvi pauguri. Te beidzas Lubānas līdzenums un sākas ezeriem bagātā Latgales augstiene.

Pie Špoģiem, iztecējusi caur Višķu un Luknas ezeru, Dubna aizvijas uz Daugavu. Upe te šaura, bet dziļa, vasarā ūdens diezgan vēss, bet tā neaizsalst pat samērā bargā ziemā.

Luknas ezers viens no lielākajiem Daugavpils rajona ezeriem, tā platība 410 ha.

Špoģos ir vidusskola, pasts, veikali, stacija Višķi. Vidusceļā starp Špoģiem un Višķiem atrodas Višķu dārzkopības tehnikums. Te bijušās muižas parkā uzceltas daudzas ēkas dzīvokļiem, internatam, izveidota lecekšu saimniecība, iekārtotas siltumnīcas. No šejienes skaists skats pāri ezeram.

Špoģos sākas dabas ainavu ziņā visinteresantākais maršruta posms. Ceļojums turpinās apkārt Luknas un Višķu ezeriem.

No Špoģiem gar dzelzceļa staciju un ezera ZA krastu dodamies uz Barovkas sādžu. Te Vārdavas upītes labajā krastā sens Vārdavas pilskalns. Pakājē upīte izgrauzusi dziļu gravu ar nobrukumiem.

No šejienes atgriežamies uz šoseju un turpinām ceļu pa Luknas ezera Z krastu. Zabornajas sādžā vērojams skaists, īpatnējas formas uzkalniņš grūti pieejamā vietā (iespējams, ka te aizaudzis ezers). Tas ir tā sauktais Napoleona kalns.

Aiz Daņiševkas šķērsojam Tartakas upīti, kura atūdeņo

vairāk nekā 20 ezeru, tādēļ ūdeņiem bagāta. Tā darbina 7 ūdensdzirnavas. Uz Tartakas upītes projektēta Pakalnu HES — viena no lielākajām «Latgales kaskades» spēkstacijām (4500 kw). Uz Tartakas ir lielākās Daugavpils rajona rūpkombināta Podgurjes ūdensdzirnavas.

Preī Višķiem, kur Dubna savieno Višķu un Luknas ezerus, ir sena Ostrovas pilskalna vieta ar nocietinājumu pazīmēm.

Pēc tam turisti dodas uz **Ambeļiem**. Te iekārtota kokaudzētava — padomju saimniecība «Ambeļi», skola. Skaistais paugurainais apvidus stipri kontrastē ar rajona rietumu daļu. Ambeļu tuvumā vairāku vecu pilskalnu vietas (Grietas kalns, Melnais pilskalns, Laperu pilskalns). Pie Ambeļiem Dubna lauž ceļu caur paugurainu plakanaugstieni, izveidodama dziļu, likumotu un vietām krāšņu ieleju uz Višķu ezeru. Parkā saglabājies ozola celms 3 metru diametrā. Ir zināms, ka Dubnas krastos augušas veselas ozolu birzis, kas nopostītas muižnieku laikos.

Augstākais kalns Ambeļu apkārtnē ir Grietas kalns. Te tiek dedzināti tradicionālie ugunskuri Līgo svētkos.

No Ambeļiem dodamies uz Višķiem. Maskovskajas sādžā, ezera krastā, sens pilskalns un kapenes. Te archeoloģiskajos izrakumos atrastas rotaslietas, darba rīki, ieroči. Tie saglabājušies zemes virsējos slāņos. Domā, ka zemes slāni samazinājis vējš, kas pūš no ezera puses. 1954. gadā skolēni šeit atrada ģindeņu atliekas un cirvīti.

Višķu miests ir sena apmetne, un tas pēc lieluma, māju un iedzīvotāju skaita ziņā bijis otrs Latgales augstienē (aiz Dagdas). Pēdējā kara laikā Višķi stipri sagrauti. Caur Višķiem veda Padomju Armijas latviešu gvardes ciņu ceļš Lieļajā Tēvijas karā.

Višķos kādreiz atradās viena no vecākajām baznīcām Latgalē, celta no ozola baļķiem ar paškaltām naglām pirms vairāk nekā 300 gadiem.

Turisti-kājniēki Višķos var pārgājienu pabeigt un atgriezties Daugavpilī ar autobusu. Velosipedistiem ieteicams no Višķiem doties uz Vasiļovu. Te nokļūstam uz šosejas. Vasiļovā savā laikā dzīvoja J. Raiņa vecāki un nomāja

muižu. Pabraucam garām Maļinovai (te skola), pie Greizā tilta vēlreiz šķērsojam Liksnas upi un nonākam Stropos.

II maršruts

Stropi — Juzefova — Izvalta

Maršruta ilgums: kājniekiem 2 dienas, velosipedistiem 1 diena.

№ p. k.	Ceļojuma posmi	Attālums km
1.	Stropi — Juzefova	10
2.	Juzefova — Naujenes pilskalns	3
3.	Naujenes pilskalns — Meļņica (pie Izvaltas stacijas)	15

Kopā: 28 km

Turisti virzās pa Daugavas labo krastu uz augšu. Gājieni viņi uzsāk no Stropiem, nogriežas pa Daugavpils — Krāslavas šoseju, šķērso dzelzceļu. Aiz tā pa kreisi paliek kūdras purvs, kur izstrādā kūdru. Izgājuši mežam cauri, nogriežamies no ceļa pa labi uz Naujenes bērnu namu, apskatām vietu, kur 1941. gadā nezināms padomju lidotājs ieraudzīja mežmalā vācu fašistu tankus, pikējošā lidojumā devās tiem virsū. Zenitšāviņi aizdedzināja viņa lidmašīnu. Lidotājs ar savu lidmašīnu gāja bojā, iznīcinot vairākus ie-naidnieka tankus. Šo varonīgo notikumu novēroja vietējie iedzīvotāji un vēl tagad to atceras.

No bērnu nama kājniekiem ieteicamāk iet gar Daugavu. Iešana gan prasīs lielu fizisku piepūli, toties ceļojums būs interesantāks un saistošāks.

Daugava te vijas pa plašu senleju. Ielejai labā krastā stāvs kāpums. Gultnes piekrastēs ilggadīgas veģetācijas trūkst, bet tur, kur upes straume apskalo krastu, ir oļi un lielāki akmeņi.

Augstāk gultnes krasti apauguši ar zāli vai kārklu krūmiem. Vietām upes gultne aizņem ielejas dibenu visā platumā (pie Vasargaliešu skolas), bet lielākoties ielejas dibenā blakām upes gultnei stiepjas zema terase ar līdzenu virsmu (kreisajā krastā preti Vecpilij un Juzefovai). Vietām

redzamas terases ar 2 un 3 pakāpēm. Šai rajonā Daugava laužas cauri plakanaugstienei, kas savieno Latgales un Augškurzemes augstienes. Mūsu maršruta posmā Daugava met sešus slaidus, formas ziņā visai interesantus likumus: trīs uz vienu, trīs uz otru pusi (pavisam tādu likumu desmit).

Loku ārpusē upes gultne vietām piekļaujas ielejas piekrastei un to grauž. Tādās vietās krasts stāvs, ar svaigiem zemes nogrūvumiem (pie Daugavpils MTS u. c.), kas atsedz krastu ģeoloģisko uzbūvi.

No augstākajām vietām krastmalā redzamas plašas un jaukas ainavas uz upi un ielejas lokiem. Tā tas ir pie Sargališķu kalna, kas paceļas 68 m virs upes līmeņa. Loku iekšpusē plakana, zema terase ar slaidu likumu uz upes pusi, tur galvenokārt ir priežu meži vai sikaugu priedaines.

Ceļā turisti vēl iepazīstas ar Daugavpils MTS (uz paša Daugavas krasta, 2 km no Kraujas stacijas). Tālāk der iepazīties ar **Juzefovas** parku un apmeklēt Naujenes skolu. Te daudz sānu gravu, tāpēc to pārvarēšanai nepieciešama fiziska piepūle. Mazāk sagatavotie turisti var doties uz Naujenes pilskalnu (saukts Vecais pilskalns) pa šoseju, Vecpils sādžā nogriezties pa kreisi uz Daugavu. Te palikušas Livonijas ordeņa (1275. gadā) celtās pils drupas. Ap pili toreiz bija izveidojusies pilsēta. Pils komturejā ietilpa Ilūkstes, Līksnas, Rēzeknes un Ludzas apgabali. Pils celta uz iegarena, šaura paaugstinājuma, kura platais gals vērsts uz rietumiem un pieslien Daugavai. Divas dziļas gravas norobežoja pilskalnu ziemeļos un rietumos no pārējā apvidus, ieslēdzot pili no visām pusēm ar grūti pārejamiem ūdens grāvjiem. Cietoksnim liela militara nozīme bijusi līdz 16. gs. otrajai pusei.

Gar Daugavu ceļojums turpinās līdz vecās Račinas sādžai (starp Židinas un Bandališķu sādžām), kur Daugava ietek neliela likloču Puņuškas upīte. Te nogriežamies un ejam pa to uz augšu. Ceļā šķērsojam šoseju un dzelzceļu. Aiz dzelzceļa Meļņicas sādžā ir Strautiņu septiņgadīgā skola (pie Izvaltas stacijas). Te gleznains apvidus ar pauguriem, ezeriem un savdabīgu veclaicīgu skolas ēku. Skolā sa-

glabājusies grāmata ar skolas absolventu ierakstiem vēl no 1875. gada. Meļņicā ir dzirnavas, augstāk jauka ezeru virkne, kuru savieno tā paša nosaukuma upīte. Vācu fašistu okupācijas laikā Gorbačevskas sādžas (0,5 km no skolas) mežos un purvos ielenkumā nokļuvušie karavīri izveidoja savu grupu. Šo partizaņu grupu, kas slēpās Unguru sādžas purvos, vadīja kāds bijušais komandieris Jevgeņijs (uzvārds nav zināms). Viņa kapa vieta atrodas pie Izvaltas stacijas. Turistiem — novadpētniekiem der iegriezties skolā. Tur no skolotājiem var ievākt plašākas ziņas par šo apvidu.

Ja turisti nevēlas turpināt ceļu uz Krāslavas pusi, tad no Izvaltas stacijas var atgriezties Daugavpilī. Šo ceļojumu var sākt arī otrādi — no Izvaltas stacijas.

KRĀSLAVAS RAJONS

Skats no Sauleskalna

TURISMA MARŠRUTS KRĀSLAVAS RAJONĀ

№ p. k.	Ceļojuma posmi	Attālums km
1.	Krāslava—Asaru ezers—Izvalta	18
2.	Izvalta—Sargovas ezers—Kombuļi	13
3.	Kombuļi—Grāveri	11
4.	Grāveri—Cārmaņu un Gaušļu ezers—Auleja	11
5.	Auleja—Sivera ezers—Ardavas ezers—Sauleskalns .	11
6.	Sauleskalns—Dridza ezers—Stirnu ezers	18
7.	Stirnu ezers—Indricu ezers—Ormijas ezers—Pustiņa	17
8.	Pustiņa—Nevļani—Maišeļi—Indra	24
9.	Indra—Piedrujas ezeru grupa—Ostrovas ezers— Piedruja	20

KRĀSLAVAS RAJONA TURISMA MARŠRUTS

PASKAIDROJUMI:

- ▬ dzelzceļš
- ▬ ceļš
- ▬ upe un ezers
- ⑬ turisma objekts
- maršruts

Nb p. k.	Ceļojuma posmi	Attālums km
10.	Piedruja—Daugavas labais krasts—Lielindrica . . .	11
11.	Lielindrica—Varnaviči—Rožupole	11
12.	Rožupole—Kaplava	17
13.	Kaplava—Užinkalns—Adamova—Krāslava	12
Kopā:		194 km

Maršrutā pa Krāslavas rajonu ietverti šī rajona skais-
tākie ezeri, augstākie pauguri. Turisti var iepazīties ar vai-
rākiem priekšzīmīgiem kolchoziem un citiem objektiem. Vei-
cot šo 194 km garo maršrutu, viņiem iespējams iegūt no-
zīmi «PSRS turists».

Maršruta apraksts

Maršruts sākas **Krāslavas pilsētā**. Šis pilsētas teritorija bijusi āpdzīvota jau ļoti sen. Par to norāda divi pilskalni, kas atrodas ap 2 km no tagadējā pilsētas centra. Ir ziņas, ka 10. gs. Krāslava piederējusi Polockas kņazei Rognedai, vēlākajai Kijevas kņaza Vladimira sievai. Pēc nostāstiem, viņas pils atradies t. s. Teatra kalnā. 16. gs. Krāslava pieder Livonijas ordenim. 1569. gadā Krāslavu iegūst Kur-
zemes hercogistes kanclers Brunavs.

Viņš te uzceļ pirmo katoļu baznīcu. Pēc tam pilsētas īpašnieki vairākas reizes ir mainījušies. 1729. gadā Krās-
lavu iegūst grafs Platērs, kura dzimtai tā piederēja ap 200
gadu. Lai attīstītu amatniecību, no Polijas un Vācijas
Krāslavā ieradās amatnieki un meistari, kas vadīja un da-
žādos darbos apmācīja vietējos iedzīvotājus. 18. gs. Krās-
lavā darbojās paklāju, samta, vadmalas ražošanas, ieroču,
sudraba un zelta lietu apstrādāšanas darbnīcas. 19. gs. 30.
un 40. gados Krāslavā izbūvēja speciālu karavīru apmetņu
pilsētiņu. 1814. gadā Krāslavā ierīkota apriņķa skola. 1826.
gadā pilsētā izcēlās liels ugunsgrēks un nodega puse torei-
zējās pilsētiņas. Pēc Rīgas—Orlas dzelzceļa līnijas izbūves
saimnieciskā dzīve pilsētā sāka attīstīties straujāk. 1914.
gadā Krāslavā dzīvoja 10.500 iedzīvotāju. 1922. gadā Krās-
lavai piešķīra pilsētas tiesības.

Pēc Lielā Tēvijas kara Krāslava strauji uzplaukst. 1950. gadā tā kļuva par rajona centru. Pie pilsētas atrodas jauni, padomju varas laikā uzcelti uzņēmumi — MTS un Krāslavas lina fabrika. Krāslavā paredzēts uzcelt jaunu skolu, kulturas namu, slimnīcu un tiltu pār Daugavu. Līdz mūsu dienām šie uzglabājušie vairāki arhitektūras un vēstures pieminekļi. Ar šiem un citiem objektiem pilsētā turisti var iepazīties, ejot pa maršrutu: 1. vidusskola — Puškina iela — Dzirnava — Pils iela — Katoļu baznīca — Smorugova iela — Maskavas iela — Rīgas iela — Ļ. Tolstoja iela.

Krāslavas 1. vidusskola iekārtota bij. grafa Platera pilī, kura uzcelta 1791. gadā. Pils atrodas Daugavas senlejas augstā krasta paugurā, un to ietver plašs parks ar daudzām lapu koku sugām. Parkā vēl saglabājušās grotes, te ir vīngliemeži, kas kādreiz lietoti uzturam. Pils iekšējais iekārtojums pārbūvēts un piemērots skolas vajadzībām. Pils priekšā izveidots tūju apstādījumu aplis. **Brāļu kapi** ar pieminekli kritušajiem Padomju Armijas karavīriem atrodas parkā pie 1. vidusskolas. Ejot pa Puškina ielu, pa labi Jāņupītes krastā redzam **Krāslavas 2. vidusskolu**. Raiņa ielas krustojumā pagriežamies pa labi un pāri Jāņupītei gar dzirnavām sasniedzam **Krāslavas pienotavu**. Tā gadā ražo ap 80 t sviesta u. c. produktus. Tālāk pa labi augstā kalnā ieraugām **Krāslavas katoļu baznīcu**. Tā celta 1755.—1767. gadā pēc italiešu architekta Baroko projekta baroka stilā. Iekšelpās pēc italiešu architekta Poko parauga darināts monumentāls baznīcas altaris ar ievērojamā poļu māksliniēka Mateiko un Jablonka altara gleznu. Freskas veidojis mākslinieks Gustoldi. No baznīcas iet Rēzekneš iela, kuras tuvumā atrodas **Krāslavas MTS**. Pie Dagdas ceļa atrodas **Krāslavas lina fabrika**. Smorugova ielā atrodas **piemineklis** padomju virsniekam, kas te kritis cīņā pret vācu fašistiskajiem iebrucējiem. Tālāk nonākam uz Maskavas ielas, kur Pionieru ielas krustojumā atrodas **Krāslavas slimnīca**. Pārejot Jāņupīti, tās krastā redzam **dzirnavas** un **Krāslavas elektrostaciju**. Te nogriežas ceļš uz Daugavu, kur ierīkota pārceltuve uz kurvietu — Priedaini. Ejot pa Rīgas ielu,

aiz 5. augusta ielas pa labi redzams apaļš paugurs t. s. **Teatra kalns**. Turpinot ceļu, nonākam pie maza strautiņa, kur apskatām **zivju audzētavu «Krāslava»**. No šejienes var atgriezties pilsētas centrā.

Pēc Krāslavas apskates turisti gar vidusskolas parku un Sauleskalna ielu dodas uz ziemeļiem. Apm. 0,5 km aiz pilsētas robežām pašā ceļa malā paceļas sens **latgaļu pilskalns** t. s. **Šokolades kalns**. Gar pilskalna pakāji lokās Jāņupīte, kas vietām erodē kalna nogāzi. Pilskalna laukums ir ap 15—30 m plats, 80 m garš, un tā augstākā vieta paceļas 29 m virs upītes līmeņa.

Pēc pilskalna apskates jānogriežas pa labi, lai sasniegtu vairāk nekā 1 km garo un ap 400 m plato **Zirga ezeru** (1. obj.). Ceļā uz ezeru kādas upītes mālas plāvā izplūst sēr-avots. No zemes dziļumiem plūstošais mineralūdens ir dzidrs un auksts. Zirga ezers ir krāslaviešu iecienīta peldu un atpūtas vieta. Ezers atrodas dziļā ielejā, un tā krasti apauguši birzīm. Ezera krastā sāk veidoties Krāslavas MTS mehanizatoru ciemats.

Ap 1 km ziemeļos Zirga ezeram paugurainā apvidū augstiem lapu kokiem apaugušiem krastiem ir **Asaru un Gribuļu ezers** (2. obj.). To ūdens baseins atdala pāris simts metru plata un augsta pauguru mugura, no kuras paveras jauks skats ielejā uz dzidriem, ličotiem ezeriem. Apejot Gribuļu ezera ziemeļu galam, pa lauku ceļu var nokļūt Krāslavas stacijas apkaimē. Aiz dzelzceļa stīgas Krāslavas virzienā dziļā žuburainā gravā plūst Jāņupīte. Aiz dažiem nelieliem mežu puduriem vijas Krāslavas — Izvaltas lielceļš, kas pāri dzelzceļa stīgai pa augstu apvidu gar bērzu birzīm noved **Izvaltā** (3. obj.).

Te iekārtots tautas nams ar plašu biblioteku, vidusskola, ārsta māja, aptieka, veterinarais punkts, vairāki veikali, pasta nodaļa un radiomezģls. 1952. gadā te noorganizēta MTS ar vairāk nekā 150 mašīnām — traktoriem, kombainiem, kuļmašīnām u. c. Izvaltā paredzēts uzcelt slimnīcu un pirti. Vidusskola atrodas jezuitu 1701. gadā celtā klostera ēkā. Ēkas mūru biezums sasniedz 2 m. Kāda leģenda stāsta, ka biežajos klostera mūros esot iemūrēti nogrēkoju-

šies ordeņa brāļi. 6 km dienvidrietumos no ciema atrodas Izvaltas stacija.

No Izvaltas 2 km uz ziemeļiem, pakalnu ieskaits, guļ 57 ha lielais **Sargova ezers** (4. obj.). Tā ziemeļos ir pļavas, bet austrumos paceļas birzīm apauguši pakalni. Starp šiem pakalniem ezerā ietek Dunajeva un Grauzdupe, bet dienvidos iztek Rudņa, kas pa kolchozu «Cīņa» un «Daugava» teritoriju ezera ūdeņus novada Daugavā. Sargovas ezera krastos atrodas agrā feodalisma laika (9.—12. gs.) kapeņes. Uz ziemeļiem un ziemeļaustrumiem no ezera izplešas stipri paugurains reljefs ar augsto un tālu pazīstamo **Surveizdišķu kalnu** (5. obj.), kuru var sasniegt, ejot no ezera ap 4 km austrumu virzienā. No šī kalna virsotnes tālu redzamas apkārtējās druvas, birzis, vairāki ezeri un mežainas pauguru virsotnes. Vairāki pauguri sasniedz 213 m virs jūras līmeņa.

Dunajevas straute krastā paceļas sens latgaļu pilskalns. Te atrastas rupjas trauku lauskas un akmens darba rīki, kas liecina, ka pilskalns pieder vecākam vēstures posmam. Pilskalna virsotne ir iegareni ieapaļa ar apmēram 30 m garu un 50 m platu laukumu. Kalna nogāze vienīgi ziemeļu pusē ir ļoti krauja. Ejot pa skaistiem pakalniem, pēc apm. 4,5 km sasniedzam **Asaru kalnu** (6. obj.), kas ir 230 m virs jūras līmeņa. Tas ir augstākais kalns Krāslavas rajonā un atrodas Izvaltas — Kombuļu ceļa labajā pusē. Ap 2 km no Asaru kalna vairāku lielceļu krustpunktā atrodas **Kombuļu ciems** (7. obj.) ar ciema padomi, septiņgadīgo skolu. Ciema teritorijā ietilpst kolchozs «Pobeda» un Imanta Sudmaļa vārdā nosauktais lauksaimniecības artelis. Centrā liels parks, kas stiepjas līdz Kombuļu ezeram. Ezera otrā krastā pie Antonopoles aug četri vareni simtgadīgi ozoli. Divi no tiem saauguši ar zariem kopā. Par ozoliem tautā saglabājušies nostāsti no 1812. gada Tēvijas kara. No Kombuļiem nogriežas ceļš uz Sauleskalnu. Pa šo ceļu Sauleskalnam vistuvāk var piebraukt ar automašīnu. Apkārtņē daudz lielāku un mazāku mežu puduru. Ap 1,5 km uz ziemeļiem no Kombuļiem kolchoza «Pobeda» teritorijā atrodas sens latgaļu pilskalns — **Gaisa kalns** (8. obj.). Tā stāvās nogāzes

paceļas 36 m virs mazā, kalna pakājē gulošā Ilzes ezeriņa. Skaistā Jazinakas ezera krastā vairāku ceļu krustpunktā atrodas Aulejas ciema centrs — **Grāveri** (9. obj.). Te atrodas vidusskola, ambulance, aptieka, sakaru kantoris, ciema un Staļina vārdā nosauktā kolchoza biblioteka, vairāki veikali. Netālu veidojas Staļina vārdā nosauktā kolchoza saimnieciskais centrs, kur uzcelta jauna valdes ēka, liellopu kūts, cūku, aitu un māļputnu fermas. Ciema vidū paceļas arhitekturas piemineklis — Grāveru koka būves baznīca.

Jazinakas ezeru (10. obj.) ieslēdz līdz 20 m augsti pauguraini krasti. Ezers ir 4 km garš, ap 36 m dziļš un aizņem 2,5 km² lielū platību. Krasti ļoti izlocīti daudzām skaistām mežu apaugušām pussalām. Dienvidu krastā augstu paceļas mežu apaugusi Priežu kalna virsotne (183 m virs jūras līmeņa). Gar Priežu kalnu var nokļūt uz Grāveru — Dagens lielceļa. Te ap 200 m šaura zemes strēmele atdala Jazinakas ezeru no 0,5—0,1 km platā un 5,5 km garā **Cārmaņu ezera** (11. obj.). Kraujie ezera krasti ļoti izlocīti un apauguši nelielām skaistām birzīm. Ezers ir līdz 36 m dziļš, un tā ūdens temperatūra, tāpat kā citos dziļos ezeros, nepārsniedz +5°C, kaut arī virspusē vasarā tas ir siltāks par +20°C. Raksturīgas ezera zivis ir repši. Pie ezera ceļa tuvumā redz arhitekturas pieminekli — 17. gs. celto Raģeļu sādžas koka kapliču. Kapsētas kalns, uz kura stāv kapliča, ir sens pilskalns, kas, ierīkojot kapsētu, iznīcināts. Ceļā uz Viguļu pilskalnu Cārmaņu ezera augstā ziemeļu krastā pie Ramanišķiem paveras tāls un jauks skats uz daudzajiem ezera līčiem un birzīm apaugušajām pussalām. Dodoties tālāk, nonākam pie 1,6 km² plašā Gaušļu ezera, kas ar pussalām sadalīts trīs spārnos. Ezerā atrodas dažas kokiem apaugušas saliņas. Ezera ziemeļrietumu krastā, ceļmalā atrodas ļoti īpatnējs **pilskalns** (12. obj.). Archeologi konstatējuši, ka tas bijis divreiz apdzīvots. Pirmā mītne atradusies kalna dienvidu galā. Te ap 1 m biežais kulturas slānis satur rupjas, nevirpotas trauku lauskas. Bez tam atrasti arī akmens laikmeta ieroči un darba rīki. Otrreiz pilskalns apdzīvots daudz lielākā platībā — kalna ziemeļu daļā. Še kulturas slānis ievērojami mazāks, un tajā atrastas plānas

virpotas lauskas un dažādi dzelzs priekšmeti: šķēpa gali, naži u. c. No pilskalna 1,5 km attālumā Aulejas virzienā pie Lejas Pudņiem atrodas teiksmainais Magaskalns ar dziļo un plato Lazdu gravu.

Pēc nepilniem 2 km nokļūstam 1 km platā un 3 km garā **Aulejas ezera** (13. obj.) krastā. Pie ezera notekas rietumu krastā uzmanību saista augsts un garš paugurs — Zelta kalns. Aulejas ezeru vislabāk apskatīt no augstā Baznīkalna ezera ziemeļu krastā. Ezeru apjož šaura pļavu josla, aiz kuras slienas pauguri ar tīrumiem un birzīm. Gar ezera austrumu krastu vijas lauku ceļš uz 3 km attālo Sīvera ezeru. No **Sīvera ezera** (14. obj.) krastu pauguriem redzams jauks skats uz 8,2 km garo un līdz 3,5 km plato ezera zilgmi. Šā ezera krasti ir pauguraini. Vietām te ir viļņu izskatotas morenas ar akmeņainām sēkļu galotnēm. Ezerā ūdens samērā dzidrs, un tā lielākais dziļums — 24,5 m. Sīvera ezerā ir 25 salu un 93 sēkļu. Salas atrodas galvenokārt ezera ziemeļu un dienvidu malās. Dažās salās ir krūmveidīgas ozolu un liepu audzes. Sīvera ezerā daudz upīšu un strautu ievada ūdeņus no apkārtējiem nelielajiem ezeriem, tāpēc ezera ūdens ir caurtekošs un bagāts ar skābekli. Sīvera ezerā ļoti daudz līdaku. Daudz ir raudu, ķīšu u. c. Bez tam ezerā ir arī pliči, asari, plauži u. c. 1939. gadā Sīvera ezerā ielaida 22.500 zušu mazuļu. Sīvera ezerā mājo daudz spāru sugu, un tās salās lizdo liels skaits ūdensputnu.

Virzienā uz Sauleskalnu ceļam vairākas reizes pavisam tuvu pienāk 2,3 km² plašā **Ardavas ezera** (15. obj.) līči, Dubnas upe to savieno ar Sīvera ezeru. Ardavas ezeram ir ļoti daudz līču un jauku nelielu saliņu. Ardavas ezera lokveidīgais krasts ap Lielo pussalu pārsniedz 5 km ar platumu no 0,12—0,6 km. Ezeru dziļums pie Franču kalniem pārsniedz 27 m. Tā krastos plešas tīrumi, vietām izveidojušās krāšņas birzis. Ardavas ezera rietumu pusē aiz lielceļa ledus laikmeta veidotā gravā atrodas repšiem bagāts 30 m dziļais Lejas ezers. Dubnas upe to savieno ar Ardavas ezeru. Tuvāk Sauleskalnam dziļā gravā mirdz šaurie, ap 0,7 km garie ezeriņi, sākumā Guldītis, tad Jodezers un tālāk vēl daži citi mazāki ezeriņi.

Dziļā grava ar mazajiem ezeriņiem, kurus vienā virknē savieno neliela upīte, no rietumu puses ietver 1 km garo un 0,5 km plato Sauleskalna pamatnes masīvu. **Sauleskalns** (16. obj.) paceļas 211 m virs jūras līmeņa, un no tā kailās virsotnes dažādos virzienos paveras ļoti skaists skats uz īpatnējām un bagātām ezeru ainavām, kādas Latvijā citur nav sastopamas. No Sauleskalna var redzēt septiņus lielus ezerus: Dridza, Ardavas, Lejas, Sīvera, Dubena, Gulbiša un Jodezeru. Ezeri starp pakalnu virsotnēm ar pussalu un salu archipelagu sadalās neskaitāmos ezeru puduros. Te ir ļoti krāšņas dabas ainavas. Sauleskalna izrakumos atrastās senlietas liecina, ka kalns bijis apdzīvots tālā senatnē. Iespējams, ka tas ir sena kulta vieta. Senāk ap Sauleskalnu auguši simtgadīgi ozoli. Kalna nogāzē mirdz mazais, bet 30 m dziļais Dubena ezers. Ap Saules kalnu plešas Imanta Sudmaļa vārdā nosauktā kolchoza tīrums.

Starp Sauleskalnu un zivīm bagāto Ata ezeru Dridzu ezera krastā paceļas augsta kalnu virsotne — **Sarkanais rags** (17. obj.). No šejienes dažādā attālumā un virzienā redzami Dridza, Ata, Sīvera, Ardavas un citi ezeri.

Sauleskalna un Sarkanā raga pakājē dziļi iespiežas kāds Dridza ezera līcis. **Dridza ezers** (18. obj.) ir visdziļākais ezers Latvijā (65,1 m). Tā dziļums pārsniedz Igaunijas, Lietuvas un Polijas ezeru dziļumu. Ezers atrodas dziļā sengultnē, kuru izveidojusi leduslaikmeta kušanas ūdeņi. Ezerā ir 9 salas, no kurām lielākās ir Bernatu un Liepu sala. Dridza ezera garums ir 8,6 km, lielākais platums — 2,6 km; vidējais dziļums — ap 13 m. Caurredzamība ir 11,5 m.

No Sarkanā raga virsotnes gar salām un zivīm bagāto Ata ezeru turpinām ceļu uz austrumiem. Ata ezera ziemeļu krastā veidojas Imanta Sudmaļa vārdā nosauktā kolchoza ciemats. Tepat Ardavas ezera dienvidu krastmalā atrodas Solimu pamatskola. Tālāk ceļš vijas gar vairākiem maziem ezeriem, pa Timirjazeva vārdā nosauktā kolchoza teritoriju un Dridza ezera austrumu krastmalu uz Stirnu ezeru Baltiņu ciema teritorijā.

Stirnu ezers (19. obj.) ir 3 km garš, 0,6—0,2 km plats

ar vairākām skaistām salām. Dienvidos ezera krastos nelieli mežu puduri un birzis. Augstajā ziemeļu krastā pie Trušeļiem atrodas senkapenes, bet nedaudz tālāk pie Ekšu sādžas — pilskalns Velna kalns. Virzoties vēl tālāk pa ezera krastu uz austrumiem, nonākam **Kalniešu ciema** (20. obj.) kolchoza «8. marts» teritorijā. Te netālu atrodas Kalniešu vidusskola. Tās apkaimē pie Dubrovkas atrodas pilskalns un Lūgšanas kalns. Stirnas ezeram austrumos, ziemeļu virzienā līdz Indricu ezeram izveidojusies ap 8 km gara un 30 m dziļa t. s. **Lielā sausleja** (21. obj.). Virzoties uz ziemeļiem gar Lejas krastu, sasniedzam Krāslavas — Robežnieku ceļu. Tā tuvumā pie Valteriem atrodas Krusta akmens.

Indricu ezers (22. obj.) ir Lielās sauslejas ziemeļu galā. Ezers ir 3 km garš, ap 1 km plats un ar vairākām skaistām koku apaugušām salām tā ziemeļu daļā. Ezerā ietek vairāki strauti un upītes. Lielākā no ietekām — Zaguze Indricu ezeram pievieno Ilzu un Ižuņu ezerus. Liekais ūdens pa Indricas (Indras) upi aizplūst uz Daugavu. Rietumos ezeram plešas Timirjazeva vārdā nosauktā kolchoza lauki. Ap 4 km aiz Indricas ezera nokļūstam pie ledāja kušanas ūdeņu veidotās vagas, kas no Sīvera ezera stiepjas dienvidaustrumu virzienā un izbeidzas Baltkrievijas PSR teritorijā pie Rosicas. Šajā zemledus veidotajā ielejā cits aiz cita atrodas 13 ezeri. Tipiskākais no sengultņu ezeriem ir 5 km garais un pāris simts metrus platais **Garais ezers** (23. obj.). Pēc formas tas vairāk atgādina platu upi nekā ezeru. Neliela upīte ezeru savieno ar skaisto, vēžiem bagāto **Ormijas ezeru** (24. obj.), kas aizņem 2 km garu un ap 300 m platu ūdens baseinu. Ezerā ir vairākas gleznainas saliņas. Skaistas, stāvas kraujas ir ezera ziemeļu krastmalā. Te pie Reiņu sādžas atrodas vēl neizpētīts pilskalns — Melnais kalns. No Ormijas ezera ceļš ved gar mazu birzi ieslēgtu ezeriņu vairāku kolchozu administratīvajā centrā — **Robežnieku ciemā** (25. obj.). Te ir ciema padome, Pustiņu septiņgadīgā skola, sakaru kantoris un citas ēkas. Par piedalīšanos 1905. gada revolūcijā vairāki cilvēki arestēti un izsūtīti uz Sibīriju trimdā.

Robežnieku ciems atrodas skaistā Gusena ezera krastā.

Ezers ļoti ličots, ar šaurām košām birzīm apaugušām pussalām, kas tālu iestiepjas ezerā. Dienvidaustrumos kādā ezera pussalā paceļas 13 m augsts **pilskalns** (26. obj.). Tā virsotne nocietināta vairākiem vaļņiem, grāvjiem un terasēm. Pie ezera atrodas arī sena kulta vieta — Kalvarijas kalns. 3 km austrumos Gusenaž ezeram atrodas **Nevļanu kalna** (27. obj.) masivs, kura virsotne paceļas 180 m virs jūras līmeņa. Kalna nogāzē pie Gromku sādžas Čapajeva vārdā nosauktā kolchoza teritorijā atrodas 1812. gada Tēvijas karā kritušo kapi. Pēc nostāstiem, te notikusi kauja starp kādu krievu karaspēka nodaļu un Napoleona armijas karavīriem. Kāujas laikā atrasti daudzu kritušo kauli. 1 km austrumos Nevļanu kalnam pie Čapajeva vārdā nosauktā kolchoza centra atrodas skaistais **Nevļanu ezers** (28. obj.). Tā vidū paceļas vairākas kokiem apaugušas gleznainas saliņas. Paugurainā ezera krastā plešas Nevļanu parks. Apkārtņē ir birzis un mežu pudurī. No Nevļaniem pa lauku ceļu dodamies dienvidu virzienā. Pēc 5 km šķērsojam jau minēto lielo subglacialo vagu. Te austrumos uz BPSR robežām ledāju veidotā ielejā guļ Baltezers un Melnezers. Tālāk pa vairākiem Joniņu ciema kolchozu laukiem garām Maišeļu kalnam (180 m v. j. l.) un pa Indras lielceļu nonākam pie **Izovas ezera** (29. obj.). Ap 1 km garais un 600 m platais ezers apņemts mitrām pļavām un mežu puduriem. Izova ezera tuvumā esošā Dimitrova vārdā nosauktā kolchoza teritorijā atrodas uzkalniņu kapulauks, kur at-rastas akmens laikmeta senlietas. Dienvidos Izovas ezeram pie Rīgas—Orlas dzelzceļa līnijas atrodas Dimitrova vārdā nosauktā lauksaimniecības arteļa centrs — **Indras ciemats** (30. obj.). Te atrodas MTS, vidusskola, ciema padome, klubs, pienotava un citas iestādes. Netālu no ciemata Indricas upes dziļajā lejā 1952. gadā uzcelta starpkolchozu hidroelektrostacija. Indricas HES būvējuši galvenokārt Krāslavas rajona komjaunieši un jaunieši.

No Indras pa Piedrujas — Indras lielceļu cauri kolchoza «Putj Ļeņina» laukiem nokļūstam pie **Piedrujas ezeriem** (31. obj.). Pirmais no tiem ir 2 km garais un ap 150 m platais Baltais ezers, kas atrodas ceļa labajā pusē. Tas ar dažu

desmit metrus šauru zemes joslu atšķirts no 3,5 km garā un 200 m platā — Garā ezera. Tā kraujajos krastos vietām izveidojušies gleznaini mežu ieloki. Abi ezeri guļ kādā ledus laikmeta ielejā, kas vēl turpinās uz Daugavas pusi. Pa senleju gar ezeriem vijas Indras — Piedrujas lielceļš un apkārtņē plešas Zdanova vārdā nosauktā kolchoza lauki. Austrumos no abiem ezeriem šaurā ielejā guļ Melnais ezers.

Indras vidusskolas skolēni labības kulšanas talkā

Tā garums 3 km, platums ap 0,2 km. Ezera krasti austrumos augsti un apauguši birzīm. No Melnā ezera virzāties uz netālo Ostrovu. Vaicuļevas ciema Kaļiņina vārdā nosauktā kolchoza teritorijā netālu no trim iepriekšējiem ezeriem vēl dziļākā gravā guļ skaistais **Ostrovas ezers** (32. obj.). Stāvajos, gleznainajos ezera krastos vietām aug jaukts mežs. Ezera dienvidu daļā ir augsta, kokiem apaugusi sala.

No Ostrovas ezera iztek maza upīte un cauri Molotova vārdā nosauktā kolchoza teritorijai plūst uz Daugavu. Ejot gar šo upīti un vēlāk pa lielceļu, sasniedzam 7 km attālo **Piedrujas ciematu** (33. obj.). Piedruju 17. gs. nodibinājis kņazs Jans Sapjeha, kam te atradusies pils. Viduslaikos tā

piederējusi Polockas kņaziem. 1906. gadā Piedrujā bija 137 mājas, 1017 iedzīvotāji. Pirmajā pasaules karā ciemu izpostīja. 1935. gadā te 78 mājas, 329 iedzīvotāji. Tagad Piedrujā atrodas septiņgadīgā skola un ciema padome, kuras teritorija ietilpst Molotova vārdā nosauktais kolchozs un lauksaimniecības artelis «Sovetskaja Latvija». Piedrujā darbojas radiomezgls. Augstā kalnā redzam kņaza Sapjehas 1759. gadā būvēto baznīcu. 1802. gadā celtā kapliča ir arhitekturas piemineklis. Pa kolchozu «Sovetskaja Latvija» un Dzeržinska vārdā nosauktā lauksaimniecības arteļa teritorijām gar Daugavas labo krastu virzāmiem lejup līdz **Indricai** (34. obj.). Vietām ceļš šķērso nelielus meža pušķus, iet caur birzīm un lauku klajumiem. Daugavas platumš te 200—250 m, un straume plūst diezgan lēni. No Piedrujas sākas Daugavas senleja, kas ar krastu terasēm stiepjas līdz Daugavpilij. Kolchoza «Sovetskaja Latvija» teritorijā pie Kiseļeviču sādžas priežu silā atrodas agrā feodalisma laikmeta (9.—12. gs.) kapenes. Tālāk šķērsojam Indricas upi, kurā no Daugavas iet nārstošas vimbšas. Augšpus ietekas upei skaista, kokiem apaugusi ieleja. Indricas upe senāk bijusi robežupe starp Daugavpils un Drisas apriņķiem. To var uzskatīt par senu latviešu-balktrievu tautu etnisko robežu. Tālāk lejup Dzeržinska vārdā nosauktajam lauksaimniecības artelim pie Podgurjes atrodas senkapi. Indricā, Daugavas ielejā, redzams arhitekturas piemineklis — 1681. gadā celtā katoļu baznīca. Starp dzirnavām un Daugavu kādas upites gravas krastā paceļas Indricas pilskalns, kas norobežots no apkārtnes ar 3 m dziļu un 6 m platu grāvi. Pēc nostāstiem, te senāk atradusies kāda mūra pils. Pie Indricas 1812. gadā Napoleona karaspēka daļas pārgāja Daugavu. Pie Indricas Daugavai ir ap 40 m dziļa senleja ar stāviem krastiem un divām terasēm. Pie Indricas jāpārceļas uz Daugavas kreiso krastu. No Daugavas līdz **Varnavičiem** (35. obj.) ir 2 km. Te Ausekļu septiņgadīgā skola, kolchoza «Slava» centrs un ciema padome. Varnavičos pēc 1905. gada revolucijas no vājāšanām slēpies latviešu rakstnieks Antons Austriņš, kas šo apvidu aprakstījis vairākos savos darbos. Gari izstieptie Varnaviču un Vilnišu ezeri atgādina platas

upes. Aiz liela priežu sila redzam 2,5 km garo Silovka ezeru, caur kuru Melnupīte uz Daugavu novada lielu grupu Baltkrievijas ezeru ūdeņus.

Aiz Silovka ezera gar Melnupītes krastu nokļūstam skaistajā **Rožupoles** dzirnavu (36. obj.) lejā. Pēc Melnupītes aizsprostošanas, izveidojušies gleznaini ezeriņi. Te projektēts nākotnē ierīkot hidroelektrostaciju. Ar Melnupītes un kanālu palīdzību savienos vairākus Baltkrievijas ezerus un to ūdeņus novadīs Daugavas krasta sengravā, kur iespējams izveidot 30 m augstu kritumu. No Melnupītes gravas garām Upmaļu dzirnavām pa kolchoza «Krasnaja zarja» un Ļeņina vārdā nosauktā lauksaimniecības arteļa teritorijām dodamies tālāk uz **Kaplavu** (37. obj.). Upmaļu dzirnavu ezeriņš izveidojies, aizsprostojot upīti, kas novada divu lielāku Baltkrievijas pierobežas ezeru — Plusu un Presjatu ūdeņus Daugavā. Upītes garums no ezera līdz Daugavai ir tikai 6 km, bet kritums ap 29 m, tāpēc tai ir strauja gaita un izveidojusies dziļa un šaura grava. Tālākais ceļš ir mežains. Vecbornes bij. muižnieku pili atrodas septiņgadīgā skola. Tepat ir arī Kaplavas ciema padome. Kaplavas ciems ir izveidojies Daugavas senlejā, šī vieta agrāk bijusi strūdenieku apmešanās vieta ceļā pa Daugavu uz Rīgu. Še jāpārceļas Daugavas labajā krastā, pa kuru turistiem jādodas gar Daugavas krastu augšup līdz Krāslavai.

Pretī Kaplavai Daugavas labajā krastā atrodas kolchoza «Daugava» tīrumi. Pēc 4 km sasniedzam Užinkalnu. Te Daugavas krasta kraujā izplūst avoti, kuru ūdens satur dzelzi. Nedaudz tālāk, ejot gar smilšainu mežmalu, nonākam **Šķērškanos** (38. obj.). Te Daugava veido lielu loku, t. s. Sarkano loku. Likumā augstā grants kraujā redzams morenu māls sarkanā krāsā. Tas satur miltveidīgus kaļķus. Tos izšķīdinājuši nokrišņu ūdeņi, sūkdamiņš pa granti tiešos kaļķus sacementē. Viens tāds stabs atrodas Krāslavas vidusskolas sētā. Šķērškanos atrodas akmens un agrā feodālisma laika apmetnes.

Pie **Adamovas** (39. obj.) augstā kraujā atrodas interesants interglacialais kūdras slānis, Daugavā — krāces. Ejot gar Daugavas krastu pilsētas virzienā, upes krastā pie lielā

akmeņu laukuma ir Skaņu leja. Te skaņas atbalsojas piecas reizes.

Netālu no pilsētas robežām, kur ceļš aizvirzās no Daugavas, atrodas **Krāslavas pilskalns** (40. obj.). Tas ierīkots ap 40 m augstā Daugavas krastā starp divām erozijas grāvīm. Pilskalns atdalīts no apkārtnes ar 3 m dziļu grāvi. Gar kalna nogāzēm atrodas ap 1 m biezs kulturas slānis ar trauku lauskām. No pilskalna paveras plašs skats uz Daugavas senleju un Krāslavas apkārtni. No pilskalna pēc 1,5 km pārgājiena sasniedzam Krāslavas pilsētas centru.

K. Vētra

MARŠRUTI RĪGAS PIEVĀRTĒ

Apceļo skaisto Daugavu!

PA SILIEM UN EZERU KRASTIEM RĪGAS APKĀRTNĒ

Maršruts: Rīga — st. Ropaži (ar vilcienu); Dūņu ezers — Venču ezers — Gauja — Gaujas-Daugavas kanals — M. Baltezers — L. Baltezers — (kājām); L. Baltezers — Meldrupe — 6. tramvaja gala punkts (ar kuģīti).

Pārgājiena maršruts kājām ir 15 km. Tā dalībniekiem jāiet caur veselīgiem priežu siliem, pa vairāku skaistu ezeru krastiem Gaujas lejasstecē. Maršrutu iespējams veikt vai nu vienā, vai pusotrās dienās.

Ceļā no Rīgas uz Ropažiem, braucot pa dzelzceļu, kreisajā pusē 1905. gada parka tuvumā redzams sporta biedrības «Daugava» labiekārtotais stadions. Cie-

kurkalna apkaimē ir viena no lielākajām jaunceltnēm Latvijā — Rīgas termoelektrocentrale (TEC). Augstspiediena tvaika katla augstums atbilst desmit stāvu nama augstumam. TEC cauruļu sistēma ir vairāku simtu kilometru garumā.

No TEC uz Ļeņina ielu veido siltumenerģijas tīkla trasī, pa kuru 1957. gadā TEC siltumenerģijas tīklam pieslēgs Rīgas namus 2 km plašā apkaimē, bet līdz 1958. gadam — Rīgas namus rajonā no TEC līdz Kirova ielai.

Netālu aiz Juglas dzelzceļa stacijas tilts šķērso nelielo **Meldrupi** (1. objekts), kas savieno Juglas un Ķīšu ezerus. Te beidzas Rīgas pilsētas administratīvās robežas un sākas Rīgas rajona Berģu ciema kolchoza «Baltezers» pļavas un lauki. Pa kreisi paveras plašs skats uz Ķīšezera līčiem, bet pa labi uz Juglas ezera spožo līmeni ar Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas Bukultu **mežsaimniecības** izmēģinājumu un mācību saimniecību ezera NO krastā.

Aiz **Baložkalna** (2. obj.) kāpām līdz pat Ropažiem un vēl tālāk plešas līdzena un smilšaina Piejūras zemiene. Vienmuļo apkārtni te veidojusi jūra vai sprostezers, kas aizvēstures laikos klājis šo apkārtni un uzsedzis dziļu smilšu segu virsējai zemes kārtai. Priežu audzes, kas parasti te sasniedz III—IV bonitati, klāj šo smilšu segu un izveido Rīgas zaļās zonas joslu (ap 30 km diametrā). Priežu silu dzīvo zemsēdi te veido virši un baltie ķērpji. Vietām sastopami atsevišķi augoši bērzi, apses un retas egles. Priežu silos daudzās vietās pēc ugunsgrēkiem izveidojušies plaši viršāji, kuros ziedu laikā — augusta sākumā apkārtējie kolchozi izvieto bišu dravas. Viena bišu saime viršu ganībās savāc ap 30 kg medus.

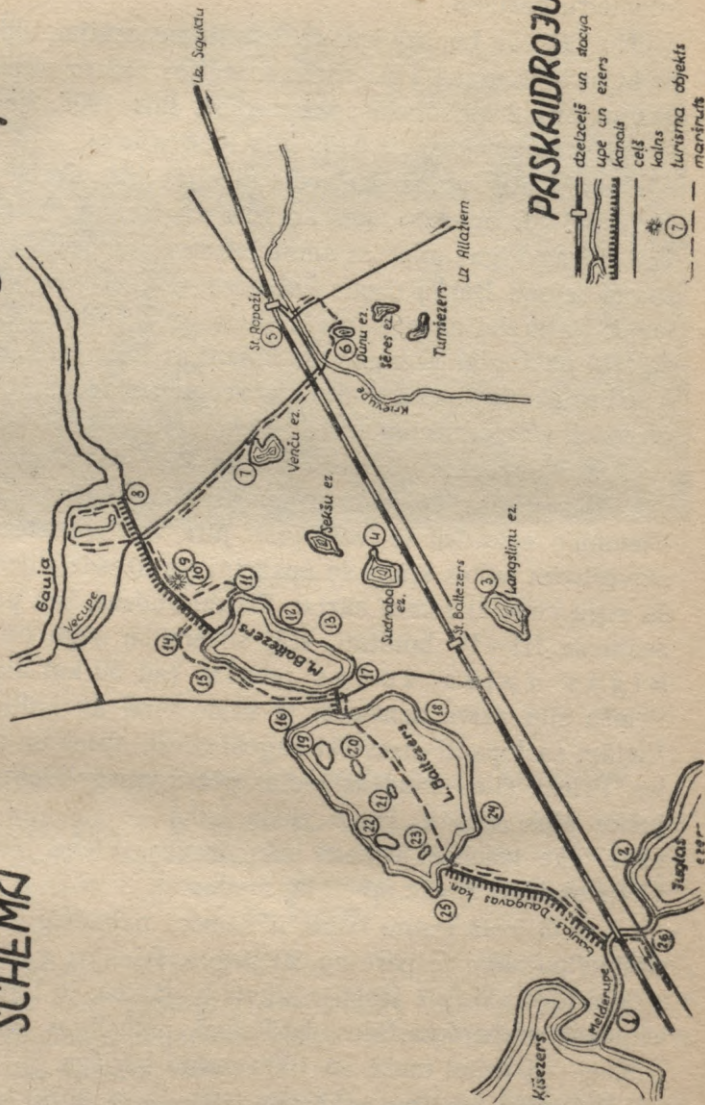
Zaļajā joslā putnu fauna ir samērā nabadzīga. No dziedātāju putniem te perē ap 30 sugas. Pēdējos gados putnu skaits Rīgas zaļajā joslā ir kļuvis bagātāks, jo Latvijas ZA daudzos mežu kvartālos ierīkojusi mākslīgas lizdošanas vietas — izliekot mežā ap 1000 putnu būrišus.

Baltezera stacijas apkārtņē priežu mežs kļūst spēcīgāks un veselīgāks. Pa labi no dzelzceļa aiz nelielas mežu joslas atrodas **Langstiņu ezers** (3. obj.). Tas ir ap 1,2 km garš,

MARŠRUTA

„Pa siliem un ezeru krastiem Rīgas apkārtnē”

SCHEMA

0,5 km plats un līdz 8 m dziļš. Ezers radies, vairākiem kāpu vaļņiem aizsprostojot Langstiņupes ieleju. Ezera paaugstā ziemeļu rietumu krastā izveidojusies Langstiņu apdzīvotā vieta ar vasarnīcām.

Pa kreisi aiz Baltezera stacijas redzams **Sudraba ezers** (4. obj.) ar skaistām saliņām. Ezera platība nav liela (21,1 ha), bet tas ir dziļākais (līdz 10,4 m) ezers Rīgas apkārtnē.

Sudraba ezers pieder pie dzidrūdēnu ezeru tipa, tā ūdens caurredzamība ir 6,4 m. (Dziļākajam Latvijas ezeram — Dridža ezeram ūdens caurredzamība ir 11,5 m, un tas caurredzamības ziņā atgādina alpinos ezerus.) Dzidrā ūdens un baltās smilts dēļ tas nosaukts par Sudraba ezeru.

24 km no Rīgas priežu silā atrodas **Ropažu dzelzceļa stacija** (5. obj.) ar diezgan plašu apdzīvotu vietu. Pie Ropažiem no šosejas atzarojas ceļš uz Allažiem. Tā tuvumā, netālu no Krievupes tilta, atrodas trīs nelieli mežezeri: Dūņu, Sēru un Tumšezers. 7 ha lielā un 1,3 m dziļā **Dūņu ezera** (6. obj.) dienvidu krasts ir samērā augsts, smilšains, ko klāj sils. Citur ezera krasti ir lēzeni un kūdraini. Izņemot dienvidaustrumu krastu, ezers ap 90 m platumā aizaudzis ar sūnu zemsedzi. Visapkārt krastam aug grīslis, uz ciņiem arī kukaiņēdēju augs — pūslene. Tālāk ezerā sastopams interesants mūsu floras retums — **mazā ūdensroze**. Mazā ūdensroze zied no jūnija sākuma līdz augusta beigām, un šo augu Latvijas florā te pirmo reizi botaniķi atrada tikai 1950. gadā. Padomju Savienībā šī ūdensroze aug Tālajos Austrumos, Sibīrijā un Eiropas Krievijas ziemeļu daļā. Auga sēklas un lapas satur daudz cietes, tāpēc Japānā to lieto uz turam.

No Dūņu ezera pāri **Krievupei** un šosejai dodamies uz Venču ezeru. Apkārtnē ir lielāki un mazāki kāpu puduri un grēdas. Līdz 15 m augstās kāpas apaugušas ar priedēm.

Venču ezers (7. obj.), tāpat kā Sudraba un Sekšu ezers, ir ledus laikmeta pārplūduma palieka. Tas atrodas kādā beznoteku ieplakā un ir 630 m garš, līdz 420 m plats. Ezera dziļums palielinās virzienā no dienvidiem uz ziemeļiem un tuvu ziemeļu krastam sasniedz 7,60 m. Ezers līdz 1904. ga-

dam bijis dziļāks, bet pēc Rīgas ūdensvada sūkņu stacijas atklāšanas tā līmenis ievērojami krities. Pie Venču ezera ierīkots Rīgas ūdensvadu sūkņu stacijas gaisa sūknis; ap 0,6 km uz ziemeļiem priežu mežā atrodas plašāka balto podzola smilšu atradne.

2 km tālāk šķērsojam Gaujas—Daugavas kanalu, un pa lauku ceļu gar vairākām Gaujas vecupēm nokļūstam pie Gaujas. Vecupes krastos aug krāšņi lapu koki un krūmāji. Tepat Gaujas palieni aizņem liela un skaista ozolu tirauzde. Smilšainā līdzenumā Gauja met lielus likumus un izveido daudzas nelielas, zemas salas un smilšu sēres, kas vietām apaugušas pūkzaru kārkliem un krūmiem.

Pa taku gar Gaujas malu nokļūstam pie **Gaujas—Daugavas kanala** (8. obj.) sākuma. Pie kanala slūžām Gauja atrodas 16 km no ietekas jūrā un 3 m virs jūras līmeņa. Pa kanalu ūdens plūst Baltezera virzienā, jo tā ūdens līmenis ir par 2 m zemāks nekā Gaujā.

Kanalu no 1901. gadam līdz 1903. gadam rakusi Rīgas koktirgotāju sabiedrība, lai Gaujas plosfī nebūtu uz Rīgu jāpludina pa bīstamo jūras ceļu. Kanals ar ezeriem sadalīts trīs posmos: 1. posms no Gaujas līdz M. Baltezeram ir 3,1 km garš, un ūdens tajā nokrīt par 2 m. Ceļš cauri abiem ezeriem ir 5,9 km garš, bet 3. posms ir no L. Baltezera līdz Juglai — 3,0 km. Visas sistēmas kopgarums ir 12 km, bet kopā ar Ķīšezeru un Daugavu — 22,3 km. I posms ir piemērots tikai kokmateriālu pludināšanai, bet sākot ar M. Baltezeru, visas sistēmas posmos var strādāt ar buksiera floti. Kanala iztekā pie Gaujas ir vērtveidīgas slūžas. To uzdevums ledus iešanas laikā apsargāt kanalu no bojājumiem.

Turpinot gājieni gar kanalu uz M. Baltezera pusi, dažus simts metrus lejāk redzam palīgslūžas ar uzceļamu aizbīdni. Tās uzkrāj ūdeni leļpus galvenajām slūžām tikpat augstu, kāds tā līmenis ir augšpus tām, jo pretējā gadījumā slūžas nevar atvērt. Pie kanala ietekas. M. Baltezerā atradušās vēl trešās slūžas, kas ierīkotas kuģīšu pacelšanai no M. Baltezera līdz Gaujai, jo kanals bija paredzēts kuģošanai no Gaujas līdz Līgatnei. Tomēr šis Gaujas ūdensceļš

sekluma un daudzo likumu dēļ nav izveidots, un slūžas 1922. gadā nojauktas.

Gar kanāla malu dodamies uz **Doreskalnu** (9. obj.), kas ir 28 m virs jūras līmeņa. Tas ir iegarens smilšu apaļpau-gurs stāvām nogāzēm un apaudzis priedēm. No kalna pāri kanalam paveras skats uz Rīgas—Saulkrastu šosejas len-tu, uz zaļo koku puduros iekļautām Gaujas vecupēm un Staļina vārdā nosauktā kolchoza laukiem un centru.

Kalna pakājē atrodas Staļina vārdā nosauktā kolchoza **Lejas Dores putnu ferma** (10. obj.). No kanāla un Baltezersa krasta Carnikavas virzienā līdz Gaujai nelielā joslā plešas līdzenums ar vieglu māla augsni. To aizņem Saulkrastu rajona Staļina vārdā nosauktā kolchoza-miljonara lauki. Kolchozā labi attīstīta dārzkopība un piensaimniecība. Ta-gadējā kolchoza teritorijā agrāk atradās Ādažu muiža, kur 1863. gadā izraisījās **zemnieku nemieri**. Zemnieki atteicās pildīt muižas klaušas un maksāt nodevas. Klaušu vietā viņi prasīja ieviest naudas nomu. Vidzemes ģenerālgubernators uz muižu nosūtīja karaspēku, kas aktivākos nemierniekus arestēja, pēra un bargi sodīja.

Netālu no Doreskalna Mazā Baltezersa krastā atrodas Gaujas ūdensceļa pludināšanas kantoris. Pie tā M. Baltezersa dziļākā līcī ir ierīkots **Baltezersa ūdensdārzis** (11. obj.). Līdz šim ūdensdārzam baļķi pa Gauju atpeld no Smiltenes, Valkas un citu rajonu mežniecībām. Baltezerā ūdens-dārzā tos šķiro un sasien plostos pludināšanai uz Rīgu. Līdz 1948. gadam plostus sēja ar rokām, un 12 strādnieku liela brigade maiņā varēja sasiet ap 400 m³ koksnes. 1948. gadā mūsu republikas pludinātāji saņēma pirmo koku plenējamo mašīnu, kas 8 stundās saplenē līdz 1000 m³ koksnes. Tagad Baltezersa ūdensdārzis ir apgādāts ar mehāniskiem plenētā-jiem (plostu sējējiem), kas novietoti uz pontoniem ezerā. Pirms plenēšanas kokus ūdensdārzā sašķiro plenēšanas sis-temas 15 nodalījumos. Pēc tam baļķus izlaiž 10 m platā kanālā, kur tos izmērī, nosaka koksnes labumu un virza tālāk uz plenējamo mašīnu. Te tos sasien no 25 līdz 50 vienā kūlī. Sasietos baļķus velkonis pārvelk uz Rīgu.

Mazais Baltezers (12. obj.) ir 2,5 km garš un 1,5 km

plats. Ezers vidēji 4,61 m dziļš, un tā dziļākā vieta (10 m) atrodas ziemeļu austrumu malā. Ezera dibens pārklāts ar plānu dūņu kārtu. Daži ģeologi domā, ka caur Baltezeriem kādreiz tecējusi Gauja.

No Baltezeriem uz austrumiem līdz Ropažiem un Zaķu mežniecībai izplešas Rīgas ūdens apgādes baseina rezervats (13. obj.). Šīni apvidū no austrumiem uz ezeru pusi plūst spēcīgas laba ūdens straumes, ko izmanto Rīgas ūdens sūkņu stacija pilsētas iedzīvotāju apgādei ar ūdeni. Baltezera apkārtnes gruntsūdens ir noderīgs dzeršanai; tas ir ļoti tīrs, bez veselībai kaitīgām sīkbūtnēm.

Ezera dienvidaustrumu krastā redzama Rīgas pilsētas ūdensvadu I sūkņu stacija. Šī stacija celta 1903. gadā un atrodas no Rīgas 18 km. Stacijas apkaimē izveidotas 240 ūdensvada akas 5,6 km garumā. Divi sifoni no šīm akām uzsūc pamatūdeni kopākā. Bet no šejienes pa augstspiediena caurulēm ūdeni piegādā Rīgas pilsētas ūdenstvertnēm, no kurienes ūdeni sadala iedzīvotājiem un citām vajadzībām.

Pārejot kanala laipas, gandrīz pašā M. Baltezera krastā, priežu sila ielokā un saulainā ieplakā, redzama Staļina vārdā nosauktā kolchoza plašākā siltumnīcu un lecekšu saimniecība «Jaunkūlas» (14. obj.). No dārzkopības vien kolchozs iegūst ap 50% no visiem ienākumiem. Par dārzeņu audzēšanu kolchozs iegūvis tiesības piedalīties Vissavienības lauksaimniecības izstādē Maskavā. Kartupeļus kolchozs iegūst pat līdz 330 cnt/ha, bet kāpostus — 800 cnt/ha. Kolchozs apgādā Rīgas iedzīvotājus ar dārzeņiem. Tos pārdod arī Ļeņingradā, Murmanskā un citās pilsētās. Dārzniecības siltumnīcās un lecektīs desmit tūkstoš kūdras un trūdzeses podiņos audzē dažādus dārzeņu dēstus. Dārzniecībā ražošanas praksē piedalās Bulduru dārzkopības tehnikuma audzēkņi.

Aiz dārzniecības M. Baltezera krastā atrodas Republikāniskā bērnu tuberkulozes sanatorija «Baltezers» (15. obj.). Glītās sanatorijas ēkas M. Baltezera krastā uzceltas pēc arhitekta J. Reingarta projekta 1936. gadā. Te iekārtotas ērtas dzīvojamās telpas, guļamistabas, plašas ēdamzāles, garderobes, specialas mazgājamās telpas un dušas. Veran-

das piemērotas klimatiskai ārstēšanai kā ziemā, tā vasarā. Sanatorijā ir speciala nodaļa bērnu ārstēšanai, kas slimo ar meningītu. Te plaši izvērsta arī kompleksā ārstēšanas metode.

Zemes šaurumā starp Mazo un Lielo Baltezeru atrodas arhitektūras piemineklis — **Ādažu baznīca** (16. obj.). Tās tuvumā ierīkota kapsēta, kā arī Lielā Tēvijas karā kritušo Padomju Armijas karavīru kapi. Ādažu baznīca celta 1775. gadā pēc arhitekta Mazungena projekta. Tās arhitektūrā izpaužas pāreja no baroka stila uz klasicismu. Baznīca celta no Neermīles pilsdrupu atliekām, kas atvestas no Bukultiem, un daļēji veidota krievu celtniecības ietekmē.

Aiz baznīcas Baltezerus šķir 200—300 m plata zemes josla, caur kuru jau tālā senatnē plūstoša caurteka jaunākajā laikā padziļināta par vairāk nekā 200 m garu kanālu, kas savieno abus ezerus. Zemes šaurums apaudzis ar priežu mežu. Tajā uzceltas modernas **vasarnīcas, iekārtotas pionieru nometnes** (17. obj.).

Pa lielo Baltezeru var braukt ar tvaikonīti, kas piestāj kanāla malā.

Lielais Baltezers (18. obj.) ir 3,9 km garš, 2,5 km plats, tā vidējais dziļums 2,7 m. Ezera ūdens līmenis pirms Gaujas — Daugavas kanāla izbūves ir bijis par 1,8 m augstāk nekā tagad. Krastu terases uz salām un dažās vietās līdz 200 m platā pludmale ar terasi ap ezeru liecina par kādreizējo ūdenslīmeni Baltezerā. Lielākais dziļums ezerā ir 5,9 m. L. Baltezera pamats gandrīz visā platībā pārklāts ar 2 m biezu dūņu kārtu. Zem tās atrodas smiltis. Pirms Gaujas — Daugavas kanāla izbūves abi Baltezeri ir bijuši noslēgti avotu tipa ezeri, kuros ūdens uzkrājies gan no nokrišņiem, gan no bagātīga gruntsūdens. Pēc kanāla izrakšanas ezeri pārveidojušies par caurtekošiem upju tipa ezeriem, jo caur kanālu no Gaujas ieplūst ļoti daudz ūdens. Tagad Baltezeru ūdens bagāts barības vielām, jo satur daudz planktona.

Lielais Baltezers ievērojams ar lapu kokiem apaugušām salām. Tajās ir daži interesanti augi. Ezera ziemeļaustrumu stūrī paceļas ap 400 m garā un 120 m platā **Ropažu sala** (19. obj.) Salai austrumos esošais uzkalniņš ir 6 m virs

ežera līmeņa. Uz salas aug reti sastopamais augs — zilais sausserdis.

Liepu sala (20. obj.) ir 280 m gara, 160 m plata, un tā pauguru veidā paceļas 8 m virs ežera līmeņa.

Ežera vidū atrodas **Mazā sala** (21. obj.) — tikai 100 m gara, ap 75 m plata. Tās augstums virs ežera līmeņa sasniedz 2 m.

Aiz Mazās salas tuvu rietumu krastam 8,2 m virs ežera līmeņa paceļas 4,5 ha lielā **Priežu sala** (22. obj.).

Tuvāk ežera dienvidu krastam atrodas **Auzu sala** (23. obj.). Tās platība 2,9 ha. Sala ir 8 m virs ežera līmeņa. Tajā aug krāšņi vizbuļi.

Ceļojums pa L. Baltezeru valdzina ar tumšiem priežu siliem ežera krastos, salu ainavām ezerā.

Pāri ezeram paveras plašs skats uz velotreku «**Senču silā**» (24. obj.) ežera dienvidu krastā. L. Baltežera dienvidos sākas arī Gaujas — Daugavas kanala otrs posms. Pa labi redzams zvejnieku kolchoza «**Baltezers**» (25. obj.) centrs. Arteļa otrs posms zvejo saldūdens zivis Gaujenas, Cēsu un Limbažu rajonu robežās. Arteļa kantoris atrodas Bukultu strāuta krastā. Bukultu strauts pēc kanala izbūves pārvērties vecupē. Vecupes krastus apņem lielas melnalkšņu tīraudzes.

Pa kanalu un tālāk pa Meldrupi varam nokļūt Juglas tilta **piestātnē** (26. obj.). Maršruts beidzas 6. tramvaja gala punktā.

K. Vētra

DIVU DIENU MARSRUTS

Sarkandaugava — Jaunmilgrāvis — Vecmilgrāvis — Vecbaznīca —
Mangaļsala — Vecāķi — Garciems — Kalngale — Jaunciems

Maršruts iepazīstina ar Sarkandaugavu, Vecmilgrāvi un Mangaļu ciemu, kur spilgti izpaužas mūsdienu darba rosme rūpniecībā, lauksaimniecībā, kulturas un zinātnes celtniecībā. Šis rajons ietver tādus rūpniecības uzņēmumus kā Rīgas superfosfāta fabrika, Kuģu remonta rūpnīca, Mangaļu kuģu būvētava, kam ir Vissavienības nozīme.

Te var labi iepazīties ar zvejnieku dzīvi, kuri apvienojušies artelī «9. maijs», ar kulturas namu «Ziemeļblāzma», ar «Burtnieku pili», kur dzīvojuši ievērojami rakstnieki, un vietām, kur bērniņu pavadījis Tautas rakstnieks Vilis Lācis, ar Zvīņu un Puduma ciemu, kas aprakstīti viņa romanā «Zvejnieka dēls».

Pabeidzot maršrutu, var iet pa kolchoza «Mangaļi» laukiem, kur veikti ļoti plaši meliorācijas darbi.

Maršrutā ietverta Rīgas jūras līča daļa, Daugava ar tās attekām un Ķīšezers.

Maksas aprēķins

(vienai personai)

Tramvaja biļete	Rbj. 0,30
Pārtika (15×2)	„ 30,00
Dažādi izdevumi ceļā	„ 10,00
Autobusa Jaunciems—Rīga biļete	„ 2,70
	<hr/>
Kopā:	Rbj. 43,00

Grupas uzskabe

Telts

Turistu cirvis

Alpinistu aizsargvirvė (10—20 m gara)

Katls (tīlpums 1,5 l, domāts vienam cilvēkam)

Ēdamkarote

Drānas maisiņi, alumīnija vai plastmasas trauki

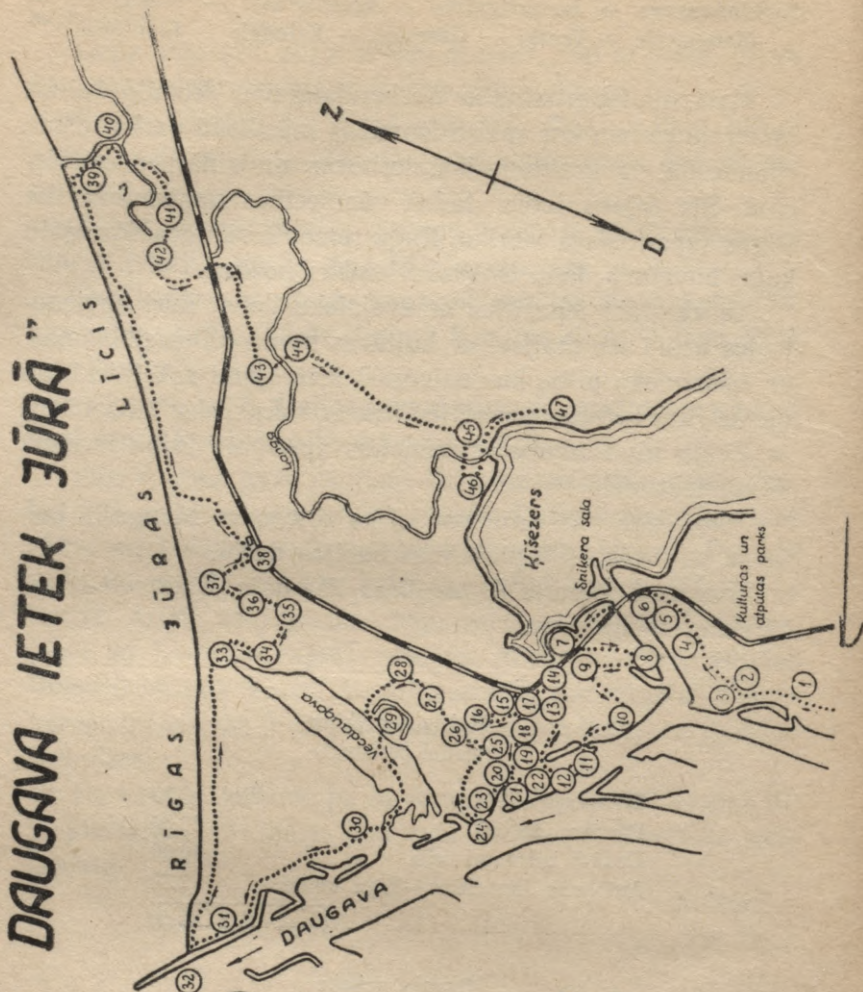
Kabatas lukturītis (1 lukturītis — 3 cilvēkiem)

Karte

Ceļojuma žurnāls

Medikamentu komplekts

Maršruts "TUR, KUR DAUGAVA IETEK JŪRĀ"

Paskaidrojumi:

- dzelzceļš un stacija
- ūpe un ezers
- turisma objekts
- maršruts

Aukla, nagliņas
Fotoaparats un filmas
Pulksteņi (ne mazāk kā divi)
Saimniecības ziepes, dvieļis.

Individualā uzskabe

Treniņtērps
Slēpju zābaki
Tenisa kurpes
Vilnas zeķes (2 pāri)
Cepure
Sporta kreklis, biksītes (2 pāri)
Mugursoma
Alumīnija krūzīte, bļoda un karote
Nazis
Kompass
Dvieļi (2) un kabatlakatipi
Ziepes, zobu suka un pasts
Zīmulis, piezīmju grāmatiņa
Sērkociņi
Aduņas, diegi, matu suka
Alumīnija pudele

Maršrutā paredzētās raksturīgākās vietas

1. «Aldaris»	19. Baltā baznīca
2. Transformatoru stacija	20. Jūrskola
3. Eļļas fabrika	21. Kuģu būvētava
4. Porcelāna fabrika	22. Mucū fabrika
5. Spirta fabrika	23. Zivju fabrika
6. Superfosfāta fabrika	24. Motoru stacija
7. Valkildu mājas	25. «9. maijs»
8. Kuģu remontu rūpnīca	26. Kapi
9. Slimnīca	27. Jaunais zvejnieku ciemats
10. Daugavmala	28. Ziemeļu mājas
11. Koku zāģētava	29. Skanstnieki
12. Bijušā jūras skola	30. Mangaļsala
13. Zaļā skola	31. Keizara akmens
14. Jaunā skola	32. Daugavas moļi
15. Dombrovskā celtā skola	33. Aizbērtā Vecdaugava
16. «Burtnieku pils»	34. Dambis
17. «Ziemeļblāzma»	35. Rīgas gatve
18. Vecā draudzes skola	

36. Kāpas virsotne	42. Smilšu kāpa
37. Jūras iela	43. «Čiekuri»
38. Stacija	44. Lauru mājas
39. Kanals	45. Ulupkalns
40. Polderis	46. Mežniecība
41. Brēdu mājas	47. Jaunciema papīrfabrika

Maršruta apraksts

Maršruts sākas 5. tramvaja gala punktā pie alus darītavas «Aldaris». Katru turistu var interesēt skaistais parks ar augsto skatu torni, no kura var redzēt Daugavu un Rīgas apkārtni. Netālu no «Aldara» sākas **Jaunmilgrāvis**.

Jaunmilgrāvis agrāk piederēja Milgrāvja muižai. Rīgas pilsēta no Milgrāvja muižas atpirka daļu zemes ar ūdeņiem ostas ierīkošanai okeana tālbraucēju tvaikoņiem. Pēc ostas iekārtošanas te sāka attīstīties rūpniecība. Jau cara laikā Milgrāvī darbojās trauku fabrika, ādu ģērētava, zilās krāsas fabrika un superfosfata fabrika. Rūpniecības vajadzībām ogles ieveda ar tvaikoņiem. Strādnieku dzīve bija ļoti grūta. Tvaikoņus izlādējot, viņi strādāja ar ķerrām un vinčām. Tāpat arī citās fabrikās viss smagais darbs bija jāveic rokām. Darba diena ilga 10 stundas.

Tagad fabrikās darba apstākļi stipri uzlaboti. Piemēram, superfosfata fabrikā strādnieku darba diena ir 4—6 stundas. Fabriku strādniekiem ceļ jaunas labiekārtotas dzīvojamās ēkas.

Ejot gar Daugavas krastu, mežmalā pa labi atrodas republikas vislielākā elektrības sadales centrale. Tā saņem elektrisko strāvu no Ķeguma un citām spēkstacijām.

Dažus 100 soļus tālāk atrodas republikas lielākā eļļas fabrika «Degviela». Ejot tālāk pa Ezerielu pāri dzelzceļam, redzam jaunas dzīvojamās ēkas — fabriku strādnieku kopmītnes. Pa kreisi no Ezerielas atrodas Rīgas porcelana fabrika. Ostas ielas galā darbojas spirta fabrika. Spirtu šeit ražo no melases, ko lielās cisternās atved no cukura fabrikām. Interesanti, ka viss ražošanas process notiek slēgtos mehānismos.

Ezerielas galā — krastmalā pie dzelzs tilta, atrodas superfosfata fabrikas cechi. Superfosfata ražošanai gar fabrikas dzelzceļa malām redzamas izejvielu grēdas, piemēram, apatiti, ko transportē no Kolas pussalas. Fabrikas teritorijas paplašināšanai ar fabrikas atkritumiem tiek aizbērts purvainais Ķīšezeru līcis.

No superfosfata fabrikas gar Mīlgrāvja upes krastu (caurteku no Ķīšezeru uz Daugavu) stiepjas Jaunmīlgrāvja osta ar kuģu piestātnēm un noliktavām. Šajā ostā iebruc vislielākie okeana tvaikoņi.

Kad ejam pa dzelzceļa uzbēruma šoseju, labajā pusē paveras skats uz Ķīšezeru un Aplokciemu, bet pa kreisi redzamas Vecmīlgrāvja rūpnīcas. Pāri tiltam pa labi atrodas bijušās Mīlgrāvja muižas mežsarga mājas «Valkildi». Tagad te ierīkota makšķernieku biedrības laivu bāze. Pagriezīamies pa kreisi un drīz nonākam Vecmīlgrāvī.

Vecmīlgrāvja vietā vēl līdz 1900. gada beigām bijusi plūstoša smilšu kāpa, kas šur tur bija apaugusi priedēm. Tikai Daugavas krastmalā bijušās atsevišķas zvejnieku mājiņas. Smilšu kāpas piederēja Mīlgrāvja muižai un Mangaļu valsts muižai. Sakarā ar rūpniecības un tirdzniecības attīstību tika pārdoti un izmantoti zemes gabali apbūvei, kurus ieguva fabriku un ostu strādnieki. Mīlgrāvī sevišķi attīstījās koku rūpniecība, jo tie tika pievesti pa Daugavu, Lielupi, Gauju un Juglu. Mīlgrāvja iedzīvotāji nodarbojās ar zvejniecību, kokrūpniecību un kuģu iekraušanu. Kokus sazāģēja Dombrovska koku zāģētavā, no kurienes tos eksportēja uz ārzemēm. Daļu no lielajiem koku zāģētavas ienākumiem fabrikants Augusts Dombrovskis izmantoja Mīlgrāvja izbūvei. Viņš uzcēla «Ziemeļblāzmu», «Burtnieku pili», «Zaļās skolas» un pamatskolas ēkas. Drīz vien Mīlgrāvī izauga par ievērojamu kultūras centru, kur sāka pulcēties progresīvie ļaudis: «Burtnieku pili» dzīvoja mākslinieki un rakstnieki, kā Barons, Šķilters, Jaunsudrabiņš, Paegle. «Ziemeļblāzmā» nodibināja arī pretalkohola biedrību. Mīlgrāvī parasti notika dažādi latviešu svētku sarīkojumi: Ligo svētki, bērnu svētki, teatru izrādes un koncerti. «Ziemeļblāzmai» bija arī svarīga loma revolucionarajā kustībā,

par ko tā 1905. gadā tika nodedzināta. Kad izbeidzās soda ekspedīciju darbība, «labdaris» Dombrovskis uzcēla jaunu «Ziemeļblāzmas» ēku.

Ejot pa Emmas ielu, ostas malā ieraugām Rīgas kuģu remontu rūpnīcu. Līdz 1910. gadam tagadējās fabrikas teritorijā bija mazas būdiņas. Uz Rīgu varēja aizbraukt ar kuģīti un laivām, bet vezumniekus pārcēla celtuve, kas bija iekārtota pretī rūpnīcai. Tikai padomju varas laikā kuģu remontu rūpnīca izveidojās par vienu no lielākajām rūpnīcām. Tur, kur 1945. gadā bija tukšs kāpu mežs, tagad ir uzceltas 40 jaunas mūra dzīvojamās ēkas. Fabrikai ir sava spēkstacija, ūdensvads. Visām jaunajām ēkām ierīkota kanalizācija. Uzbūvēta ēdnīca, nodots ekspluatācijā bērnu dārzs ar 180 vietām. Fabrika ierīkojusi biblioteku, tajā ir ap 7.000 grāmatu. Fabrikai ir savs rūpniecības un pārtikas preču veikals un klubs.

Jaunā strādnieku ciemata ielas ir asfaltētas, ierīkoti apstādījumi. Uzcelta viesnīca un slimnīca. Par fabrikas labo darbu liecina tas, ka tā bieži izcīnījusi 1. vietu plāna izpildē un saņēmusi VACP ceļojošo Sarkanā karogu.

No kuģu remontu rūpnīcas dodamies līdz slimnīcai, tad pa Melitas un Emmas ielu uz Daugavmalu līdz kuģu pietātnēi, no kurienes redzama Mīlgrāvja osta un Daugavas salas. Pagriezamies uz Meldru ielu, kas iet gar pašu Daugavas krastu, un nonākam pie Mīlgrāvja koku zāgētavas (agrākās Dombrovska koku zāgētavas). Fabrika atrodas uz Daugavas krasta un pussalas. Tā ir viena no lielākajām koku apstrādāšanas fabrikām Padomju Latvijā. Šīs fabrikas teritorijā pie kuģu pietātnes atrodas vecā jūras skola, kuru V. Lācis apraksta romanā «Zītaru dzimta». Skolu nopostīja pirmā pasaules kara laikā. Tagad tās teritorijā vēl saglabājusies liepu aleja.

No koku zāgētavas nogriežamies uz Dombrovska ielu, un nonākam pie «Zaļās skolas», kas atrodas uz augstas kāpas. Tagad šeit ierīkots Mīlgrāvja bērnu dārzs. Pie «Zaļās skolas» uzkalniņā atrodas tornis — arka, no kura paveras brīnišķīgs skats uz Rīgu, Torņkalnu, Āgenskalnu, Ilģuciemu, plašo Spilves līdzenumu līdz jūrmalai, Bolderāju, Man-

gaļsalu, Daugavas ieteku ar viļņu lauzējiem, Rīgas jūras līci, Ķīšezeru, Jaunciemu, Juglu; redzam plašos Mangaļu un Ādažu mežus un pat Kurzemes krastus pāri Rīgas jūras līcim. Skuju ielā uzcelta jaunā Mīlgrāvja vidusskola, kuras telpās ierīkota Rīgas 31. vidusskola 700 skolēniem, Rīgas 46. krievu vidusskola ar 500 skolēniem un Rīgas 30. strādnieku jaunatnes skola 250 skolēniem. Pie skolas ierīkots plašs sporta laukums un jauno naturalistu lauciņi. No jaunceltās vidusskolas cauri priežu mežam nonākam pie vecās Dombrovska celtās Mīlgrāvja skolas, kas atrodas Lašu ielā.

Blakus skolai atrodas «Burtnieku pils».

1905. gada revolūcijas notikumos aktīvi piedalījušies arī mīlgrāvieši. Soda ekspedīcija, kas apmetās baroneses Budbergas pilī Mangaļsalā, apcietināja un nežēlīgi spīdzināja daudzus revolucionārus.

Pretī skolai un «Burtnieku pilij» atrodas «Ziemeļblāzmas» parks, kas ir 4 ha liels. Tajā atrodas kultūras nams. Parkā esošajā Jāņa kalnā Līgo svētkos parasti dedzina jāņugunis. Parkā saglabājušās vecās lauku rījas un klētiņas. No Jāņu kalna, tāpat kā no minētās arkas, paveras ļoti plašs skats uz Rīgu.

Parkā ierīkota liela deju grīda un sporta laukums, kā arī atrodas Augusta Dombrovska kaps ar pieminekli. Kultūras namam ir vairāki stāvi, liela zāle un skatuve, te Rīgas 6. bibliotēka. Kultūras namā darbojas jauno muziķu pulciņš, baleta studija un koris, kurā aktīvi piedalās Mīlgrāvja jaunatne un arī vecā paaudze.

No «Ziemeļblāzmas» pa 5. līniju izejam uz 4. līnijas, pa kuru nonākam uz Lašu ielas, sasniedzam Daugavas krastmalu. Pa ceļam redzam fabriku strādnieku dzīvojamo ēku jaunceltnes, pa labi — veco Mīlgrāvja draudzes skolu un t. s. Balto baznīcu, kura ir 200 gadus veca. Lašu ielas galā atrodas jūrskola. Tai pretī ir jaunā Mangaļu kuģu būvētava ar plaši izbūvētiem cečiem. Blakus kuģu būvētavai atrodas mucu fabrika. Pretī jūras skolai ir liela zivju fabrika, kas dibināta 1944. gadā. Starp kuģu būvētavu un zivju fabriku atrodas tagadējā zvejnieku osta un jūras motoru stacija. Šo

rajonu ap Balto baznīcu, kur uzaudzis Vilis Lācis, agrāk sauca par Rinužu ciemu.

No Rinužu ciema pa Kapu ielu nonākam pie Rinužu kapiem. Iepazīstamies ar zvejnieku kolchozu «9. maijs». Tā saucamajā Vecbaznīcas ciemā pašreiz tiek celtas daudzas jaunas zvejnieku mājas, izveidojas zvejnieku ciemats. Šeit iekārto sporta laukumu, kulturas namu, administrācijas ēkas un 105 ģimenes mājas.

Visi šie lielle pasākumi liecina par zvejnieku dzīves straujo augšupeju. No jaunceltnēm ejam tālāk pa Vecāķu ielu gar Vecbaznīcas ciemu un nonākam uz Vecāķu šosejas, kur pa kreisi Vecdaugavas attekas malā uzkalniņā atrodas Ziemeļu mājas. Blakus tām bijusi baznīca, kas nojaukta pēc Baltās baznīcas uzcelšanas. Tagad vēl saglabājies baznīcas vīna pagrabs un kapenes. Pati Ziemeļu māja ir ļoti veca. Te atradusies pirmā apkārtnes skola. Veci ļaudis stāsta, ka Ziemeļu mājā dzīvojis Ernests Gliks un te iesācis pārtulkot bībeli latviešu valodā. Baznīcas uzkalniņā aug simtgadīgas apses.

No Ziemeļu mājām pāri Vecdaugavas attekām un plāvām nonākam Vecdaugavas salā līdz senam zviedru cietoksnim, kur tagad atrodas Skanstnieku mājas. Par seno cietoksni vēl tagad liecina nocietinājuma valnis ar ūdens aizsargkanaliem.

No šejienes paveras skats uz seno Daugavas ieteku jūrā, tās daudzajām salām un attekām; redzam arī Vecāķu zvejniekciemu, kuru V. Lācis nosaucis par Puduma ciemu, un Mangaļsalas zvejniekciemu, kuru rakstnieks dēvē par Zvīņu ciemu. Vecāķu nosaukums radies sakarā ar Vecdaugavas āķveida ieteku jūrā. Tagad Daugava ieplūst jūrā starp Daugavgrīvu un Mangaļsalu, bet pie Vecāķu jūrmalas Vecdaugavas ietekas vietā izveidojusies augsta smilšu kāpa. Jaunā Daugavas gultne radusies pavasara plūdus.

No Skanstniekiem ar laivu pārceļamies pa Vecdaugavas niedrainajām attekām uz **Mangaļsalu**. Šeit ir raksturīgas vecas zvejnieku mājas ar laivu piestātnēm Daugavas krastā. No šejienes V. Lācis izvēlējies prototipus Bandera un Anitas tēlam.

No Mangaļsalas zvejnieku ciema izejam uz Daugavas krastu un pa Daugavas akmeņu dambjiem nokļūstam pie Daugavas ietekas jūrā. No šejienes labi redzama Bolderāja, Daugavgrīva un Daugavas izbūvētie krasti. Netālu no Daugavas ietekas atrodas tā saucamais Ūzvarakmens, kur krievu cars Nikolajs II 1910. gadā izkāpis Daugavas krastmalā sakarā ar Latvijas pievienošanas Krievijai 200 gadu jubileju. Kad esam apskatījuši grandiozos Daugavas moļus un viļņu lauzējus, ejam gar jūrmalu uz Vecākiem. Jūrā redzami salauzti un iegrimuši kuģi.

Vecāku zvejnieku ciemā ir bijusi V. Lāča attēlotā brāļa Teodora apmešanās vieta. Vecāki pēdējos gadu desmitos izveidojušies par ievērojamu kūrvieta, kur klusās dabas un jūras kāpu dēļ vasarā uzturas daudz darbaļaužu. Vecākus iemīlojuši pionieri. Zvejnieku ciems ap Vecdaugavu pievienots pie zvejnieku arteļa «9. maijs», bet kurorta rajons ir iekļauts Rīgas pilsētas administratīvajās robežās.

No jūras gar Vecdaugavas attekas krastu nonākam Vecāku zvejnieku ciema centrā pie akmens dambja, kas savieno Mangaļsalu ar Vecākiem. No dambja pa Mangaļsalas gatvi dodamies līdz Rīgas gatvei, kas stiepjas gar ceļojošu smilšu kāpu. Tālāk ceļu turpinām pa kāpas virsotni, no kuras redzama plaša apkārtnē; nonākam kurorta rajonā, kur mīnās smilšu kāpas. Ejoj pa Jūras ielu, sasniedzam staciju. Šeit varam palūgt naktsmājas vasarnīcās vai arī pārgulēt telti jūras kāpās. Te arī beidzas maršruta pirmais posms.

Nākošajā dienā izejam no Vecākiem pa jūras kāpām un turpinām ceļu līdz Eimura purva nosusināšanas kanalam. Tad ejam pa Mangaļu kolchoza līdzenumu, sasniedzam polderi, kas pārsūknē ūdeni no zemā līdzenuma uz jūru. Šeit atrodas vairākas zemnieku mājas un Garciema stacija. Kolchoza līdzenumā purvainā augsne tagad kļuvusi ļoti auglīga. No poldera izejam uz Carnikavas — Mangaļu ceļa un pagriežamies uz Bredu mājām. Uzkāpjam augstākajās smilšu kāpās, kur paveras skats uz Eimura līdzenumiem, mežiem un jūru.

Šī kāpa aprakusi divas mājas un Langas upi, kas senāk savienoja Ūzšezaru un Gauju.

No smilšu kāpas pa Mangaļu ceļu izejam uz Kalngales ciemu un nogriežamies pa labi uz Mangaļu kolchoza kulturas namu «Čiekuros».

Turpinot ceļu, pāri Langes upei nonākam pie Lauru mājām un no šejienes cauri Kalngales ciemam ieejam valsts mežā. Pa skaisto priežu silu un kalniem sasniedzam Ulupkalnu Ķīšežera malā. Tas ir viens no augstākajiem apkārtnes kalniem, no tā labi redzams Ķīšezers un Meža parks. No šejienes ejam pāri Langas upei un caur parku ezermalā iegriežamies Mangaļu mežniecībā. Agrāk šajā vietā bija vācu barona Budberga muiža, kur 1905. gadā apmetās soda ekspedīcija.

Ejot gar Ķīšežera malu, nonākam pie **Jaunciema** un papīra fabrikas. Jaunciems ir izbūvējies ap šo rūpniecības centru Ķīšežera malā bijušās Ādažmuižas kāpu mežā. Jaunciems tagad kļuvis apkārtnes kulturas centrs un ir iekļauts Rīgas administratīvajās robežās. Jaunciemu un Mīlgrāvi savieno šoseja. Vasaras beigās rīdžinieki parasti te dodas sēņot, tādēļ ciemu bieži mēdz saukt arī par Beku ciemu. Agrāk Jaunciemam bija tikai kuģu satiksme ar Rīgu. Tagad ik pa pāris stundām atiet arī pasažieru autobusi.

Ja pa aprakstīto maršrutu dodamies vasarā, ieteicams Rīgā atgriezties ar kuģīti. Tā savukārt ir interesanta ekskursija pa Ķīšezeru gar Mīlgrāvja ostu, Sarkandaugavu, Kundziņsalu un pa Daugavu līdz Rīgai.

I. Vība, A. Vība

LITERATURA PAR DAUGAVU

Vēsture

Leņins, V. I. Par revolucionāro kustību Latvijā un Latvijas revolucionārās Sociāldemokrātijas darbību. Rakstu, vēstuļu un dokumentu krājums. — Rīgā, 1947. 363 lpp.

Latvijas PSR vēsture. — 1. sēj. Rīgā, 1953. 532 lpp. ar il. — 2. sēj. Rīgā, 1955. 446 lpp. ar il.

Latviešu aizvēstures materiāli. — 1. sēj. Rīgā, 1930. 108 lpp., 31 tab. — 2. sēj. Rīgā, 1936. 64 lpp., 25 tab.

Moora, H. Pirmatnējā kopienas iekārta un agrā feodālā sabiedrība Latvijas PSR teritorijā. — Rīgā, 1952. 172 lpp. ar il.

Zeids, T. Feodalisms Livonijā. — Rīgā, 1951. 144 lpp.

Merķelis, G. Latvieši, sevišķi Vidzemē, filozofiskā gadsimteņa beigās. — Rīgā, 1953. 224 lpp.

Straubergs, J. Rīgas latviešu pirmās nacionālās cīņas 18. gs. 1.—2. d. — Rīgā, 1936. 240 lpp.

Zutis, J. Baltijas jautājums XVIII gadsimtā. — Rīgā, 1951. 483 lpp.

Zutis, J. Vidzemes un Kurzemes zemnieku brīvīšana XIX gadsimta 20. gados. — Rīgā, 1956. 228 lpp.

Brežgo, B. Latgales zemnieki pēc dzimtbūšanas atcelšanas 1861.—1914. — Rīgā, 1954. 126 lpp. ar il.

Akermanis, M. 1905. gads Ikšķilē, Ogrē un Ropāžos. — Rīgā, 1933. 20 lpp.

Beika, D. Meža brāļu gads. Cīņas un cilvēki — Piekta gada revolūcijā. Memuari. — Maskavā, 1937. 515 lpp.

Birkerts, P. 1905. g. revolūcijā cietušie Latvijas skolotāji. — Rīgā, 1927. 223 lpp. ar il.

Dauge, P. 1905.—1907. gada revolūcija Latvijā. — Rīgā, 1949. 63 lpp.

Endrups, R. un Feldmanis, A. 1905. gada revolūcija. Revolucionārās cīņās kritušo piemiņas grāmata. — 1. sēj. Maskavā, 1933. XXXI, 771 lpp. ar il. — 2. sēj. Maskavā, 1936. IX, 728 lpp. ar il.

Krastiņš, J. 1905. gada revolūcija Latvijā. 2. pap. izd. — Rīgā, 1955. 336 lpp. ar il.

1905. gads. — Maskavā, 1936. 296 lpp.

1905. Revolūcijas dalībnieku atmiņas. I. — Rīgā, 1955. 231 lpp.

Ziemelis, S. Latvijas tautskolotāji Krievijas pirmajā revolūcijā. — Rīgā, 1956. 52 lpp. ar il.

Šķilters, K. Latvju zemnieks Baltkrievijā pirms un pēc Oktobra revolūcijas. Vēsturiska monografija. — Minskā, 1935. 144 lpp. ar il.

Latvju strēlnieku vēsture. — 1. sēj. Maskavā, 1928. VII, 249 lpp. ar il. — 2. sēj. 2. d. Maskavā, 1934. 416 lpp. ar il.

Cīņa par padomju varu Latvijā. — Rīgā, 1955. 188 lpp. ar tab.

Ķīsis, R. Oktobra revolūcija un latviešu strēlnieki. — Rīgā, 1948. 96 lpp.

Drizulis, A. un **Tizenberga, R.** Latvijas PSR Padomju Savienības Lielā Tēvijas kara laikā (1941—1945). — Rīgā, 1954. 139 lpp.

Kalnberziņš, J. Padomju Latvijas desmit gadi. — Rīgā, 1950. 148 lpp. ar il.

Padomju Latvijas desmit gadi. — Rīgā, 1950. 268 lpp. ar il.

Padomju Latvijas 15 gadi. Rakstu krājums. — Rīgā, 1955. 239 lpp. ar il.

Mūsu Rīga. — Rīgā, 1951. 53 lpp. ar il.

Straubergs, J. Vecā Rīga. — Rīgā, 1951. 99 lpp. ar il.

*

Ergle, Z. Rīgas senā arhitektūra. — «Zvaigzne» 1956, Nr. 13, 13.—18. lpp.

Greble, V., Lase, E. un **Vītolīņš, J.** Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Etnografijas un folkloras instituta VII zinātniskā ekspedīcija. — «Latv. PSR ZA Vēstis» 1954, Nr. 4, 147.—159. lpp.

Malvess, R. Viduslaiku vaskotās plāksnītes Latvijā. — «Latv. PSR ZA Vēstis» 1949, Nr. 10, 129.—142. lpp.

Strods, H. Daugavpils starastijas zemnieku cīņas pret feodālās ekspluatācijas palielināšanu XVIII gs. beigās un XIX gs. pirmajā ceturksnī. — «Latv. PSR ZA Vēstis» 1956, Nr. 3, 41.—57. lpp.

Drizulis, A. Revolucionārā kustība un bruņota sacelšanās Latvijā 1905. gada beigās. — «Karogs» 1955, Nr. 12, 91.—98. lpp.

Edžiņš, M. 1905. gads Latgalē. — «Skolotāju Avīze» 1955, Nr. 12, 24. martā.

Janovska, M. Neaizmirstamās dienās. [1905. gads Līvānu apkārtnē]. — «Uzvaras Ceļš» (Līvānu), 1955, Nr. 152, 25. dec.

Lasmanis, J. Epizodes no 1905. gada revolūcijas bruņotās sacelšanās Gostiņos. — «Pa Kolchozu Ceļu» 1955, Nr. 149, 18. dec.

Lasmanis, J. 1905. gada revolūcijas notikumu atcere [Krustpils apkārtnē]. — «Dzirkstele» 1955, Nr. 151, 18. dec.

Leiterts, A. Pirms 45 gadiem. [1905. gads Skrīveros, Lielvārdē, Koknesē]. — «Padomju Ceļš» 1950, Nr. 11, 26. janv.

Līvānu miests liesmainajā gadā. — «Uzvaras Ceļš» (Līvānu) 1955, Nr. 152, 25. dec.

Onckulis, J. Trauksmainā laika atmiņas [1905. g. Līvānos]. — «Uzvaras Ceļš» (Līvānu) 1955, Nr. 152, 25. dec.

Ozols, A. 1905. gada revolūcijas atcerei [Ekskursijas uz revolūcijas notikumu vietām Rīgā]. — «Cīņa» 1955, Nr. 9, 12. janv.

Stučka, P. Pirms piecdesmit gadiem Gostiņos... — «Pa Kolchozu Ceļu» 1955, Nr. 52, 1. maijā.

Sacs-Aņins, M. 1905. gads Jaunjelgavā. — «Kolchoznieka Balss» 1955, Nr. 147, 9. dec.; Nr. 148, 11. dec.

Stokmanis, A. Revolucionārā kustība Jēkabpils novadā 1905.—1907. gadā. — «Brīvā Daugava» 1955, Nr. 27, 3. martā; Nr. 28, 5. martā; Nr. 31, 12. martā.

Stokmanis, A. Revolucionarie notikumi Jēkabpilī un tās apkārtnē 1906. gada janvarī. — «Brīvā Daugava» 1956, Nr. 2, 5. janv.

Vestermanis, M. Jaunatne uz barikādēm. Pēc LPSR Valsts Revolūcijas muzeja materiāliem. — «Pad. Jaunatne» 1955, Nr. 252, 25. dec.; Nr. 254, 28. dec.; 1956, Nr. 3, 4. janv.; Nr. 9, 13. janv.

Vestermanis, M. Latvijas jaunatne 1905. gada janvara dienās. — «Pad. Jaunatne» 1955, Nr. 18, 26. janv.

Vestermanis, M. Latvijas skolotāji 1905.—1907. gada revolūcijā. — «Skolotāju Avīze» 1955, Nr. 7, 17. febr.

Vestermanis, M. Latvijas skolu jaunatne 1905.—1907. gada revolucionarajās cīņās. — «Skolotāju Avīze» 1955, Nr. 2, 13. janv.

*

Ленин, В. И. О революционном движении в Латвии и деятельности революционной социал-демократии Латышского края. Сборник статей, писем и документов. — Рига, 1948. 388 с.

История Латвийской ССР. — Т. 1. Рига, 1952. 662 с. с илл. — Т. 2. Рига, 1954. 547 с. с илл.

Сборник материалов и статей по истории Прибалтийского края. — Т. 1. Рига, 1876. VIII, 527 с. — Т. 2. Рига, 1879. XXVI, 594 с. — Т. 3. Рига, 1880. VIII, 649 с. — Т. 4. Рига, 1882. 620 с.

Чешихин, Е. История Ливонии с древнейших времен. — Т. 1. Рига, 1884. V, 339 с. — Т. 2. Рига, 1885. 464 с. — Т. 3. Рига, 1887. 160 с.

Древности Северо-Западного края. Т. 1. Вып. 1. — Спб., 1890. 60 с. с илл.

Рыков, П. Древности Латгалии. Вып. 1. — Режица, 1917, 48 с. с рис.

Форстен, Г. Балтийский вопрос в XVI—XVII столетиях (1544—1648). — Т. 1. Спб., 1893. XV, 714 с. — Т. 2. Спб., 1894. V, 632 с.

Высоцкий, И. Очерки по истории объединения Прибалтики с Россией (1710—1910). Вып. 1—4. — Рига, 1910. 42, 35, 43, 47 с. с.

Грацианский, Н. Борьба славян и народов Прибалтики с немецкой агрессией в средние века. — Москва, 1943. 65 с.

- Зутис, Я.** Политика царизма в Прибалтике в первой половине XVIII века. — Москва, 1937. 216 с.
- Зутис, Я.** Остзейский вопрос в XVIII веке. — Рига, 1946. 648 с.
- Меркель, Г.** Латыши, особенно в Ливонии, в исходе философского столетия. — Москва, 1870. XV, III, 181 с.
- Самарин, Ю.** Сочинения. Т. Т. 7—10. — Москва, 1889—1896. СXXXV, 659 с.; XXVII, 622 с.; XXXIV, 485 с.; 480 с.
- Крастинь, Я.** Борьба латышского народа против немецких захватчиков и порабощителей. — Москва, 1946. 196 с.
- Беренштам, В.** 1905 год в Прибалтике. — Москва, 1926. 28 с.
- Дауге, П.** Революция 1905—1907 гг в Латвии. — Рига, 1949. 63 с.
- Крастинь, Я.** Революция 1905—1907 годов в Латвии. — Москва, 1952. 244 с.
- Материалы о революции 1905—1907 гг. в Латвии.** — Рига, 1955. 44 с.
- Мишке, В.** Высшая ступень революции 1905—1907 гг. в Латвии. — Рига, 1955. 32 с.
- Революция 1905—1907 гг. в Латвии. Документы и материалы.** — Рига, 1956. XXXIV, 488 с.
- Штейнберг, В.** Революционное движение в Латвии в период первой мировой войны и февральской революции (1914 г. — март 1917 г.). Краткий очерк. — Рига, 1954. 128 с. с илл.
- Кисис, Р.** Латышские стрелки в период гражданской войны. — Рига, 1951. 126 с. с илл.
- Лейт, А.** Агрессия империалистических держав в Латвии (1917—1920 гг.). — Рига, 1952. 124 с.
- Дризул, А.** Установление Советской власти в Латвии в 1940 году. — Таллин, 1954. 24 с.
- Страздинь, К.** Рабочий класс Латвийской ССР в борьбе за социалистическое преобразование сельского хозяйства. — Таллин, 1954. 16 с.
- Калиберзинь, Я.** Десять лет Советской Латвии. — Рига, 1950. 172 с.
- 15 лет Советской Латвии. Сборник статей.** — Рига, 1955. 272 с. с илл.

*

Моора, Х. Возникновение классового общества в Прибалтике. (По археологическим данным). — «Сов. археология» т. 17, 1953. с. 105—132.

Дорошенко, В. К истории сельскохозяйственного производства в феодальной Прибалтике (XIII—XV вв.) — «Известия АН Латв. ССР» 1953, № 10, с. 21—42.

Брежго, Б. Бурлачество Латгальских крестьян в XIX и начале XX столетия. — «Известия АН Латв. ССР» 1956, № 4, с. 5—18.

Брежго, Б. Волнения Латгальских крестьян, вызванные реформой 19 февраля 1861 года. — «Известия АН Латв. ССР» 1956, № 8, с. 31—53.

Драудин, Т. Остзейское дворянство и латышское крестьянство в революции 1905—1907 годов. — «Известия АН Латв. ССР» 1955, № 11, с. 5—19.

Крастинь, Я. Январские события 1905 года в Латвии. — «Коммунист Сов. Латвии» 1955, № 1, с. 22—25.

Розенштейн, А. Боевые дружины в Латвии в годы первой русской революции. — «Коммунист Сов. Латвии» 1955, № 10, с. 15—19.

Нетесин, Ю. О рабочем движении в Риге в период Столыпинской реакции (1907—1912 гг.). — «Известия АН Латв. ССР» 1956, № 5 с. 5—14.

Пельше, А. Великая Октябрьская социалистическая революция и ее значение для народов Прибалтики. — «Коммунист Сов. Латвии» 1954, № 11, с. 10—19.

Гудзука, В. Победа Советской власти в Латвии в 1940 году. — «Коммунист Сов. Латвии» 1955, № 7, с. 19—26.

Ģeografija un ekonomika

Novadpētniecības, ekskursiju un turisma materiāli. — Rīgā, 1955. 171 lpp. ar il.

Rumans, P. Turisms. — Rīgā, 1954. 184. lpp. ar il.

Raksti par Daugavu. — Rīgā, 1932. 51 lpp.

Ramanis, Ģ. Daugava. — Latviešu Konversācijas vārdnīca, 3. sēj. Rīgā, 1929. 4723.—4737. sl.

Sleīnis, I., Ašmanis, K., Delle, N. u. c. Daugava. — Rīgā, 1933. 108. lpp.

Melnalksnis, V. Latvijas PSR derīgie izrakteņi. — Rīgā, 1955. 48 lpp.

Latvijas zeme, daba un tauta. Rakstu krājums. — 1. sēj. Rīgā, 1936. 532 lpp. — 2. sēj. Rīgā, 1936. 640 lpp.

Vakar un šodien. Apraksti. — Rīgā, 1950. 224 lpp.

Jaunrodziņš, J. Uz turīgu dzīvi. [Kolchozs «Dzirkstele» Daugavpils raj.]. — Rīgā, 1950. 63 lpp. ar il.

Serbžinskis, P. Kolchoza «Sēlija» perspektīvais plāns. — Rīgā, 1950. 84 lpp. ar il.

Seržāns, A. Ogres rajona kolchozs «Lāčplēsis». — Rīgā, 1952. 40 lpp. ar il.

Iskalns, R. Staburags. — Rīgā, 1932. 64 lpp.

Kalniņš, J. Lielvārde. — Rīgā, 1932. 24 lpp.

Lamsters, V. Ikšķile—Salaspils. — Rīgā, 1934. 20 lpp.

Lancmanis, Z. Jugla un apkārtnē. — Rīgā, 1930. 32 lpp.

- Lancmanis, Z. Rīga. — Rīgā, 1924. 56 lpp.
Lancmanis, Z. u. c. Rīgas vērtos, — Rīgā, 1933. 71 lpp.
Rīga. Iss ceļvedis. — Rīgā, 1950. 136 lpp.
Zvirbulis, H. Rīgas rajona kolchozs «Mārupe», — Rīgā, 1952. 48 lpp.
ar il.

*

- Brīvnieks, G. Ceļā uz socialistisko lauksaimniecību. — «Pad. Latvijas Skola» 1949, Nr. 1, 10.—21. lpp.; Nr. 2, 22.—39. lpp.
Eiduss, Z. Mazo upju lielā nākotne. — «Zvaigzne» 1952, Nr. 14, 3.—5. lpp.
Ozoliņš, I. Latvijas alas. — «Zvaigzne» 1951, Nr. 16, 30. lpp.
Sleine, H. Baltijas dzintars. — «Zvaigzne» 1950, Nr. 10, 30. lpp.
Sleine, H. Mūsu republikas derīgie izrakteņi. — «Zvaigzne» 1951, Nr. 13, 22.—23. lpp.
Simončiks, P. Aug jauna Daugvapils. — «Zvaigzne» 1953, Nr. 9, 5.—6. lpp.
Sleinis, I. Latgales augstienes mazās pilsētas un miesti. — «Latv. PSR ZA Vēstis» 1948, Nr. 4, 125.—136. lpp.
Kīne, E. Babītes ezers. — «Zvaigzne» 1951, Nr. 19, 20. lpp.
Lielmanis, R. 46 kilometri pa Rīgas apkārtni. Turistu maršruti. — «Pad. Jaunatne» 1956, Nr. 128, 1. jūl.
Kadeks, M. Rīga — Latvijas PSR galvaspilsēta. — «Pad. Latvijas Skola» 1948, Nr. 4, 31.—46. lpp.
Skolis, J. Rīga pagātnē un tagadnē. — «Skolotāju Avīze» 1951, Nr. 40, 5. okt.
Vētra, K. Pārgājiena maršruts Rīgas pievārtē. — «Pad. Jaunatne» 1956, Nr. 101, 25. maijā.

*

- Латвийская ССР. Очерки экономической географии. Под ред. Я. Ф. Бумбера и П. М. Алампиева. — Рига, 1956. 395 с. с илл.
Колотиевский, А. Латвийская ССР. — Москва, 1955. 120 с. с илл.
Попов, И. Латвия. — Москва, 1940. 64 с.
Сапунов, А. Река Западная Двина. Историко-географический обзор. — Витебск, 1893. IV, 512, XIX с. с илл.
Фомина, С. По Советской Прибалтике. — Москва, 1955. 12 с. с илл.
Шустиков, Н. Латвийская ССР. — Москва, 1956. 43 с.
Вольтер, Э. Материалы для этнографии латышского племени Витебской губернии. Ч. I. — Спб., 1890. 386 с.
Новоселов, Ю. Латыши. Очерки по этнографии и современной культуре латышей. — Рига, 1911. 64 с. с илл.
Маршрут Рига — Взморье — Кемери. — Рига, 1954. 20 с. с илл.

Маршрут Рига — Огре — Кокнесе. — Рига, 1954. 24 с. с илл.
Жигурс, Э. Рижское Взморье. — Рига, 1956. 32 с. с илл.
Рига. Краткий путеводитель. — Рига, 1953. 31, 8 с. с илл.
Рига и Рижское взморье. Краткий путеводитель. 3-е испр. изд. —
Рига, 1954. 179, 1 с. с илл.

По памятным местам революции 1905 года. Краткий экскурсион-
ный проспект. — Рига, 1955. 16 с. с илл.

*

Латвийская Советская Социалистическая Республика. — Боль-
шая советская энциклопедия. 2-е изд. Т. 24. Москва, 1953. с. 318—
348.

Западная Двина. — Большая советская энциклопедия. 2-е изд.
Т. 13. Москва, 1952. с. 467—468.

Деглав, Ф. Основные черты и особенности переходного периода
от капитализма к социализму в Латвийской ССР. — «Известия АН
Латв. ССР» 1956, № 1, с. 21—28.

Лацис, В. Пятнадцать лет Советской Латвии. — «Сов. Латвия»
1955, № 173, 23 июля.

Мелналкснис, В. Подземные богатства Латвии. — «Сов. Латвия»
1947, № 92, 18 апр.

Остров, Я. Расцвет культуры латышского народа. — «Коммунист
Сов. Латвии» 1955, № 7, с. 27—34.

Плудон, М. Латвия в шестой пятилетке. — «Сов. молодежь»
1956, № 127, 8 февр.

Стародубский, Л. Неуклонный подъем экономики Советской Лат-
вии. — «Коммунист Сов. Латвии» 1956, № 7, с. 10—17.

Курпник, Г., Попов, Н. и Сырой, Г. От Валдая до Балтики. Пу-
тевые заметки. — «Сов. Латвия» 1956, № 209, 6 сент.; № 212,
9 сент.; № 214, 12 сент.; № 215, 13 сент.; № 218, 16 сент.

К 750-летию Риги. — «Сов. Латвия» 1951, № 270, 17 ноября.

Левицкий, Б. Следы столетий. — «Сов. Латвия» 1947, № 189,
13 авг.

Рига. — Большая советская энциклопедия. 2-е изд. Т. 36. Моск-
ва, 1955. с. 469—473.

Daijliteratura

Barons, K. Latvju dainas. IV sej. — Rīgā, 1922. 376.—432. lpp.
Kļausiņš, R. Latvju tautas daiņas. I sēj. — Rīgā, 1928. 315.—
411. lpp.

Šmits, P. Latviešu pasakas un teikas. 15. sej. — Rīgā, 1937. 281.—
288., 363., 364., 445. lpp.

Krolls, O. Daugava latvju dainās. — Rīgā, 1930. 21 lpp. ar il.

Rudzīte, V. Gauja tautas dziesmās (salīdzinot ar Daugavu). —
Rīgā, 1933. 6 lpp.

Pumpurs, A. Lāčplēsis. Latvju tautas varonis. — Rīgā, 1947. 191 lpp. ar il.

Rainis, J. Daugava. Sērdieņu dziesma. — Rīgā, 1923. 96 lpp.

Rainis, J. Pūt, vējiņi! Tautas dziesma 5 cēlienos. — Rīgā, 1947, 187 lpp. ar il.

Rainis, J. Uguns un nakts. Sena dziesma — jaunās skaņās. — Rīgā, 1953. 160 lpp. ar il.

Kadiķis-Groznijs, A. Uz Daugavas krastiem. — grām.: Kadiķis-Groznijs, Rakstu izlase. Rīgā, 1956. 185.—344. lpp.

Klivers, V. Viri uz Daugavas. — grām.: Klivers, Traktoru stacijas mazā saimniece. Rīgā, 1949. 134.—147. lpp.

Lācis, V. Putni bez spārniem. Romāns 3 d. — Rīgā, 1949. 572 lpp. ar il.

Štrāls, K. Plostnieki. — grām.: Štrāls, Saulē un ēnās. Rīgā, 1956. 375.—387. lpp.

Štrāls, K. Vai tu nāksi atpakaļ? Palīgs palīgam. Teku, teku, nepa-nāku. — grām.: Štrāls, Saulē un ēnās. Rīgā, 1956. 19.—93. lpp.

Upīts, A. Zaļā zeme. Kultūrvēsturisks romāns. 3. iesp. — Rīgā, 1947. 815 lpp.

Valdis. Staburaga bērni. Saīsināts. — Rīgā, 1955. 299 lpp.

Vanags, J. Stāsti par Daugavu. — Rīgā, 1948. 171 lpp. ar il.

*

Auseklis. Daugavas racēji. — grām.: Auseklis, Izlase. Rīgā, 1955. 102.—103. lpp.

Auseklis. Staburadzei. — grām.: Auseklis, Izlase. Rīgā, 1955. 87.—88. lpp.

Auseklis. Trimpula. — grām.: Auseklis, Izlase. Rīgā, 1955. 37.—38. lpp.

Grigulis, A. Rīgai. — grām.: A. Grigulis, Dzejoļi, stāsti, lugas. Rīgā, 1956. 47. lpp.

Grots, J. Pie jūras. — grām.: Grots, Nākamība. Rīgā, 1948. 173. lpp.

Kalnājs, T. Cīruļi pie Daugavas. — «Zvaigzne» 1955, Nr. 22, 12. lpp.

Ķempe, M. Buru laiva uz Daugavas. — grām.: Ķempe, Dzejas. Rīgā, 1955. 83. lpp.

Lukss, V. Dziesma Rīgai. — grām.: Lukss, Dzejas. Rīgā, 1949. 161. lpp.

Medenis, J. Pieci Jāņi Daugavā, 1906. gada balades. — «Literatūra un Māksla» 1956, Nr. 36, 1. sept.

Paegle, L. Daugavas laivinieks. — grām.: Paegle, Dzeju izlase. Rīgā, 1945. 28. lpp.

Plaudis, J. Dziesma Daugavas krācēm. — grām.: Plaudis, Putnu ceļš. Rīgā, 1939. 13.—14. lpp.

Rokpelnis, F. Daugavas krastā pie Pļaviņām. — «Cīņa» 1956, Nr. 38, 14. febr.

Rūja, V. Daugavas krāces. — «Karogs» 1956, Nr. 7, 41.—43. lpp.

Skalbe, K. Bīķeris Daugavā. Krišs Dzelzgalvs. Daugavas viļņi. — grām.: Skalbe, Izmeklētas dzejas. Rīgā, 1938. 137.—148. lpp.

Sudrabkalns, J. Daugava Latgalē. — grām.: Sudrabkalns, Dzejas. Rīgā, 1948. 206.—207. lpp.

Vējāns, A. Daugavas dziesmas. 1. Kopš tās dienas. 2. Zvaigžņu smēlējī. 3. Plaviņu jūrā. — «Literatūra un Māksla» 1956, Nr. 7, 12. febr.

*

Пумпур, А. Лачплесис. Латышский народный герой. — Рига, 1948. 196 с. с илл.

Райнис, Я. Вей, ветерок! Народная песня в 5 д. — Москва, 1950. 191 с.

Райнис, Я. Огонь и ночь. Старое сказание — в новом звучании. — Рига, 1953. 172 с. с илл.

Упит, А. Земля зеленая. Роман. — Москва, 1949, 1949. 931 с.

Бурлак, Б. Рижский бастион. — Рига, 1954. 396 с.

Валдис. Детство у Стабурага. Картины из жизни на лоне природы. Сокр. — Рига, 1953. 327 с. с илл.

Лацис, В. Бескрылые птицы. Роман в 3 ч. — Рига, 1954. 704 с.

Ратнер, Е. На берегах Балтики. Очерки. — Рига, 1948. 284 с. с илл.

Спиридонова, В. и Тимофеев, Д. На берегах озера Дрисвяты. — В сб.: Советская Латвия, № 4. Рига, 1953. с. 276—284.

Стальной, П. Гроза на Даугаве. Роман. Кн. I. — Рига, 1954. 419 с.

*

Аусеклис, Тримпула. — В сб.: Антология латышской поэзии. Рига, 1955. с. 30.

Банк, С. Рыбаки. — В сб.: Советская Латвия, № 3, Рига, 1952. с. 254—276.

Григулис, А. Риге. — В сб.: Антология латышской поэзии. Рига, 1955. с. 565.

Ковусова, А. Город на Даугаве. — В сб.: Советская Латвия, № 6. Рига, 1954. с. 231.

Крома, М. У истоков Даугавы. — В сб.: Антология латышской поэзии. Рига, 1955. с. 735.

Паэгле, Л. У дню. — «Дружба народов» 1941, № 8, с. 49.

Плаудис, Я. Песня порогам Даугавы. — В сб.: Антология латышской поэзии. Рига, 1955. с. 589.

Прозоровский, Л. На реке. — «Сов. Латвия» 1955, № 163, 12 июля.

Саулитис, Б. Корабли в Рижском порту. — В сб.: Советская Латвия, № 1. Рига, 1951. с. 157—158.

Судрабкалн, Я. Лачплесис. — «Звезда» 1948, № 5, с. 129—130.

Хелемский, Я. Даугава. — «Комсом. Правда» 1944, № 233, 30 сент.

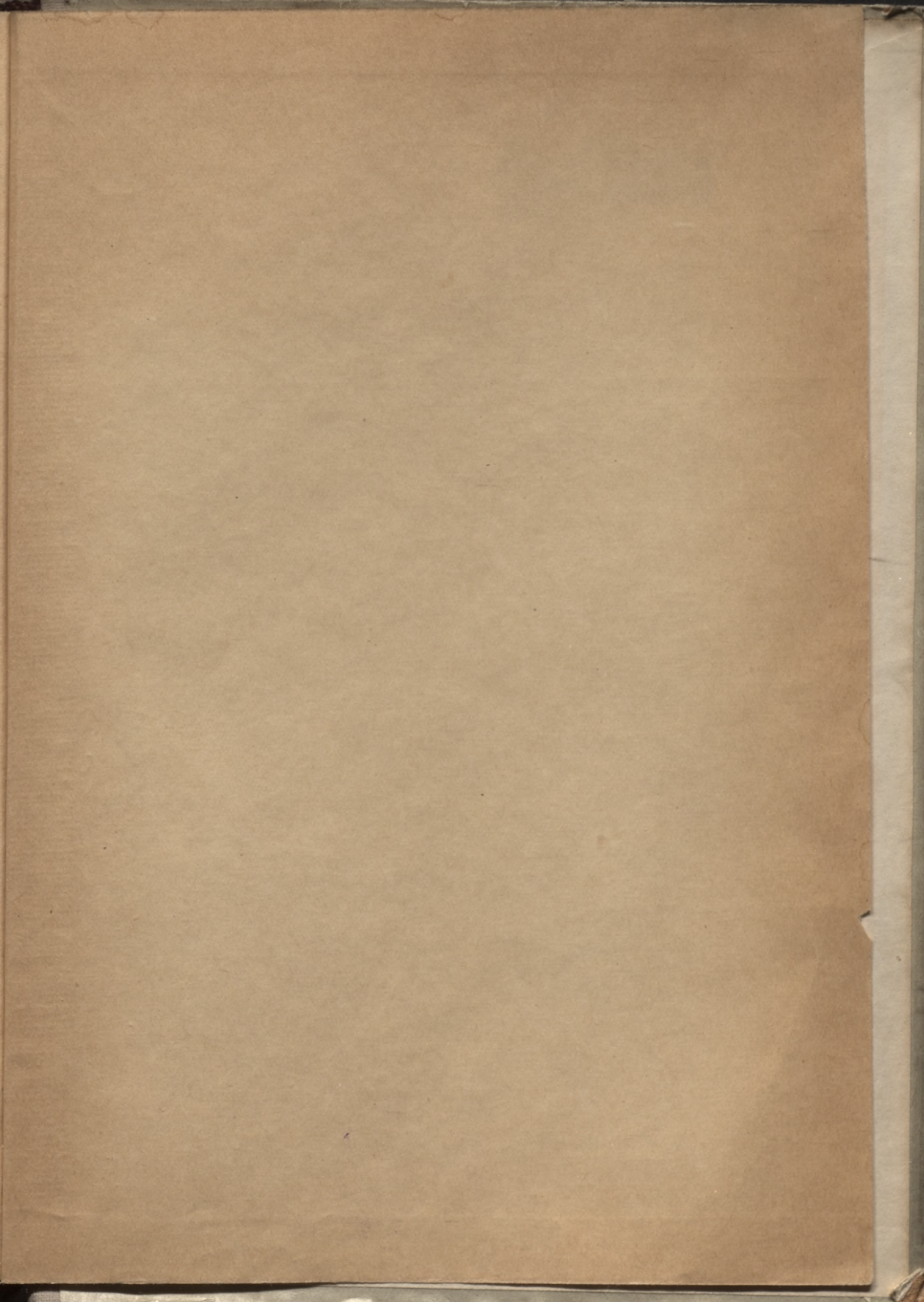
Чакс, А. Комсомольская набережная. — В сб.: Поэты Советской Латвии. Ленинград, 1950. с. 36—38.

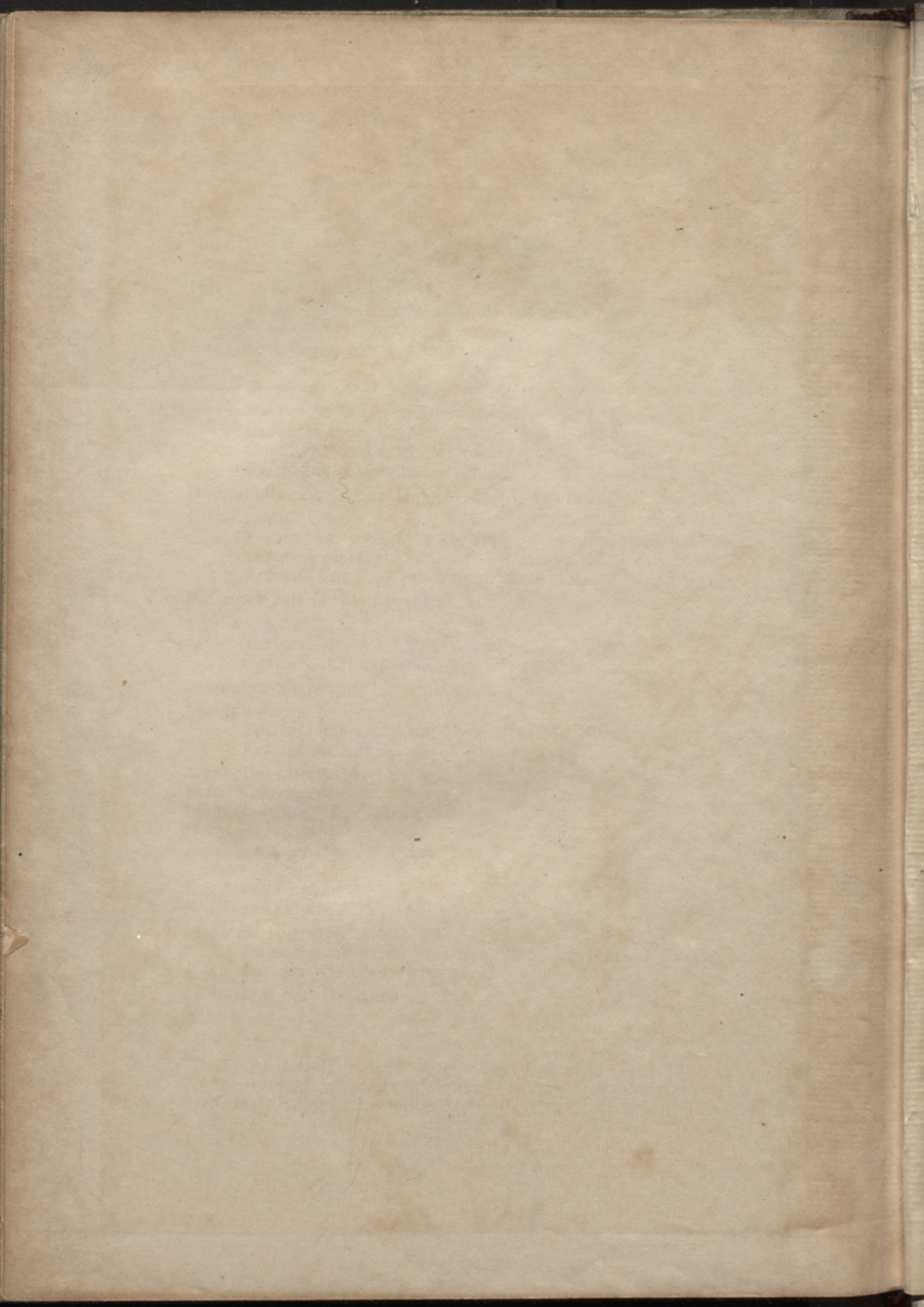
SATURS

Priekšvārds	3
Daugava ģeografiskā skatījumā, A. Ivane, E. Zīgurs	7
Vēsturiskās vietas Daugavas krastos, S. Cimermanis	42
Daugava latviešu folklorā un literatūrā, D. Bušs	81
Rīga:	
Maršruts «Vecā Rīga», K. Vētra	94
Pa revolucionāro notikumu vietām Rīgā, K. Vētra	114
Ekskursija pa Rīgas dārziem, M. Jonikāne	131
Daugavas grīva, K. Vētra	145
Pa Rīgas Jūrmalu, J. Rudājs	164
Daugavpils, Ziņas par Daugavpili, A. Ivane	175
Rīgas rajons:	
Kemeru un apkārtnes turisma un novadpētniecības objekti	183
Turisma maršruts Salaspils—Rāmava, M. Vasiļevska	190
Apmeklēsim Latvijas lauku dzīves muzeju! S. Cimermanis	197
Baldones rajons, M. Sperliņa	202
Ogres rajons:	
Turisma objekti Ogres rajonā	216
Ogre, S. Cimermanis	221
Jaunjelgavas rajons*)	225
Pļaviņu rajons:	
Turisma maršruts no Aiviekstes līdz Koknesei, J. Kalns	232
Koknese aicina!	243
Jēkabpils rajons, A. Ozoliņš	253
Krustpils rajons	268
Līvānu rajons, K. Vētra	273
Neretas rajons*)	284
Aknistes rajons*), M. Pižiks	291
Ilūkstes rajons	306
Daugavpils rajons	311
Krāslavas rajons, K. Vētra	325
Maršruti Rīgas pievārtē:	
Pa siliem un ezeru krastiem Rīgas apkārtņē, K. Vētra	340
Tur, kur Daugava ietek jūrā, I. Vība, A. Vība	350
Literatūra par Daugavu	359
Saturs	368

*) Ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1956. gada 7. decembra dekretu Jaunjelgavas, Neretas un Aknistes rajons, tāpat kā daži citi rajoni, likvidēti, to teritorija pievienota apkārtejiem rajoniem.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309092197

[7.35]

Bez maksas